

משמרת יום

שיעורי הדף היומי של הגאון המופלא בעל "משמר הלוי" זצוק"ל

צום עשרה בטבת - י"א שבט שנת השמיטה תשפ"ב ☆ מסכת מגילה מרישא ועד גמירא ☆ גליון מס' 34

ענינים שנידונו בגליון זה:

- "להודיע שכל קוויך לא יבושו"...

גיצים משולחן גבוה

המהרש"ל - וה"מוכח"!

פעם, סיפר רבנו זצוק"ל, וכה היו דבריו: -

המוכח, אמר להמהרש"ל זיע"א: רציתי להוכיח את הרב, אבל מה אעשה שרבנו תם [!]

הי' כאן אצל הרב!...

ומעשה שהי' כך היה: -

להמהרש"ל זיע"א הי' לו "מוכח"... הוא שילם לו משכורת מלאה... ויום יום הי' ה"מוכח" מלווה אותו, בבית הדין... ברבנות... בשחיטה... בישיבה... היכן שהמהרש"ל הלך - הוא ליווה אותו והי' אומר לו הערות...

ביום אחד המהרש"ל אמר לו: ברצוני לפטר אותך... כי היום הרי באתי באיחור לתפילה, ואתה לא הערת לי שום דבר...

ועל כך השיב לו ה"מוכח": רַבֵּה, רציתי להעיר, אבל הי' שם איש אחד, שאמר שהוא רבנו תם, והוא בא להגיד ישר כח לַרַבֵּה על כך שהוא תירץ את שיטתו של רבנו תם, ובכן, וכי יכול אני להיכנס ולהעיר?!

וסיים רבנו בהתרגשות: הוא ראה ה"מוכח" את רבנו תם! הוא ראה! אתם מבינים?!

- המשך בעמ' 57 -

- החילוק שבין מגילת אסתר לשאר המגילות
- הטעם שתלו בהיקף חומה שמימות "יהושע"
- האם בני הכפרים מחוייבין בקריאה דלילה
- מאי משמע "יום הכניסה"?
- האם בן עיר מוציא את בן הכפר יד"ח בימי הכניסה?
- תענית אסתר
- בין כך אתם עושים מה שאמריקה אומרת לכם!...
- אתא "את" ופסיק. - ובענין קידוש ידים לאכילת קדשים
- ה"תוספות רי"ד" של רבי משה פיינשטיין זיע"א
- האם דניאל הי' נביא?
- "מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה" - מדוע זה נקרא ביטול תורה?
- נתינת גט בלילה
- מצות "תלמוד תורה" היא תמיד בגדר "עתה"!
- ביטול ת"ת למצות מילה
- איך שייך שכהן גדול יהי' נזיר?
- מה זה "חומה"?
- "ישב ולבסוף הוקף"
- מה זה "עשרה בטלנין"?
- זמן קריאת המגילה בירושלים החדשה
- דין ירושלים החדשה בזמן שהעיר העתיקה היו בה נכרים בלבד
- סמוך ונראה לעיירות המסופקות
- זמן הקריאה בעיירות המסופקות
- ברכת "שהחינו" בקריאה דיום
- ביסוד התקנה דימי הכניסה
- בד' הט"ז שבדבר המפורש בתורה להיתר אין להם לחכמים לגזור ולאסור
- היכא דבעינן קריאה בעשרה - האם שרי
- שיקראו הקהל ביחד עם ה"בעל קורא"?
- קריאת התורה בעשרה באופן שיש מהם שכבר שמעו הקריאה
- האם הסדר הוא שמקודם שולח הקטן להגדול "משלוח מנות", או להיפך?
- בענין "משלוח מנות" - האם בעינן דוקא ע"י שליח
- משלוח מנות במאכל שמחוסר אפי'
- יש להחזיר "משלוח מנות" במין אחר ממה שקיבל
- חידוש נפלא של הב"ח [אליבא דרש"י]
- בענין משלוח מנות
- "מיחייב איניש לבסומי בפוריא..."
- קלב"מ בכרת הבא על ביטול מצות עשה
- "ונתן בפללים"
- חיובי מיתה בידי שמים שלקו - האם נפטרו מידי מיתתן?
- האם ב"נדבה" יש על הגברא חיוב "הקרבה"?
- בענין חיוב אחריות בנדר ד"הרי עלי"
- האם שייך במצורע טומאת משכב ומושב וטומאת היסט?
- מה זה "הסגר"?
- מצורע מוסגר - האם מביא קרבן?
- כהן מרובה בגדים שהורה היתר בדבר שזדונו כרת - מה דינו?
- האם משוח שעבר נוטל ג"כ חלק בראש?
- בגדר הדין דקק"ל נאכלין בשילה "בכל הרואה"
- בענין ביכורים בשילה
- מה זה "בכל הרואה"?
- מקריבין אע"פ שאין בית צניעות!...
- היכן הי' מקום הארון בקדש הקדשים?
- "בימי מתת" בן יוחנן - כהן גדול!...

- בענין נבואה, ובענין אם חיוב מיתה ד"כובש
- נבואתו" שייך גם בנשים?
- האם המלך המשיח יצטרך משיחה?
- כאשר נגזר על האדם לטובה - יש להקב"ה את הדרכים שלו!
- "ונתתי שמחה גדולה בלבי ממש כיום מועד קריאת המגילה..."
- בהמנהג שכל הקהל אומרים עשרת בני המן ובהא שכותבין להו באותיות גדולות
- היכן ה' ביתו של "עבר"?
- בענין כיבוד אב
- עוד בענין אם כשקוראין הקהל ביחד עם ה"בעל קורא" מיקרי ב"עשרה"
- נזכר באמצע הלל ששכח לברך - כיצד יעשה?
- "במוצאי שביעית בן דוד בא"
- ברכת "ראה בעינינו" וברכת "אמת ואמונה"
- ברכת "ולמלשינים"
- ברכת "מלכות בית דוד"
- חזרת מלכות בית דוד שייך לבנין ירושלים
- נוסח חתימת הברכה בברכת "השכיבנו"
- בענין חיוב פרשת זכור
- בענין אם אשה כשרה לכתובת המגילה
- "קרייתא זו היא הליליא"
- בהא דבקריאת המגילה ל"א תרי קלי לא משתעי
- תרי קלי בקידוש האם משתמעי
- ברכת המצוות ב"מעקה"
- בענין קריאת התורה בר"ח
- "דמשלם בעובדיה"!!
- כמה מרגלים היו?
- בענין אין בית דין שקול
- ממתי החלו לקרא את התרגום?
- האם בנביאים יש "פרשיות"?
- האם בזמן בעלי התוספות היו עדיין קוראים את התרגום?
- בענין סיום הפטרת פרשת משפטים
- בענין "שומע כעונה" בברכת כהנים [ובבכורים, ובסיפור יצ"מ]
- שומע כעונה על "ברכה לבטלה"
- אימתי האב קודם ואימתי הרב קודם
- מה זה "פוחח"?
- האם ר"א הקליר יסד פיוטים ליו"ט שני?
- "לבך תשית לבן מיימון"!!
- "הקורא את שמע וכופלה"
- מאי משמע "המכנה בעריות"?
- "מי שאינו חולק כבוד לחכמים - פסול יש בו"
- בענין "קרי" ו"כתיב"
- ליצנותא ד"עובדי" עבודה זרה
- "מבטלין ת"ת... ולהכנסת כלה"
- הקריאה בר"ח שחל בשבת
- אימתי אוכלין הסעודה בפורים המשולש
- היכן נזכר במשניות "עמלק" ימ"ש וזכרו
- "יש לאדם ליתן לבו לתשובה בכל השנה כמו ברה"ה ויוה"כ"!

מסכתא מגילה

פרק "מגילה נקראת"

מתניתין "מגילה נקראת".

ולא קתני: "קורין את המגילה", - עי' ריטב"א דכתב דקמ"ל דשומע כעונה, [משא"כ בריש ברכות לענין קר"ש, דהתם באמת ל"א שומע כעונה, כמבואר בירושלמי, ולכן התם קתני: "מאימתי קורין את שמע"]. ועי' "טורי אבן", ועי' "משמר הלוי". ועי' "שפת אמת" דתי, דבהך לישנא הוה משמע, שצריך לקרא בכל חמשת הימים. וכתב עוד, דכיון שאין חיוב על הכפרים להקדים, רק שיש להם רשות להקדים, לא שייך למיתני "קורין". ועי' "מרומי שדה".

מתניתין "בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו".

האם כך באמת ניסח רבנו הקדוש את המשנה, בראשי תיבות, או שרבנו הקדוש כתב: מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר וכו'.

שם. "בי"א כו'.

באיזה חדש? סתם התנא, ולא פירש לו?

שם. עי' "חשק שלמה" מש"כ רמז וסמך גדול להך דינא דמתני' במגילת אסתר, דתיבת "פורים" נמצאת ה' פעמים במגילה, וע"ש כל דבריו הקדושים.

מתניתין "לא פחות ולא יותר".

המפרשים העירו, דיותר ה' מתאים שיהי' כתוב: "לא קודם ולא מאוחר", [ועי' בהג' "מים חיים" להפר"ח על רש"י ד"ה לא פחות, שהועתק להלן בס"ד], ועי' "ראש יוסף", ועי' "טורי אבן". ועי' "מרומי שדה", שכתב לישב, דאשיגרת לישנא דהמשנה בשבת דף קל"ז קאי,

דף ב' ע"א

החילוק שבין מגילת אסתר לשאר המגילות

מתניתין "מגילה נקראת".

איזה "מגילה"? והרי יש חמש מגילות. וסתם התנא ולא פירש לו על איזה "מגילה" מתוך החמש מגילות מירי הכא?

והנה איתא בב"ב י"ד ב': "סידרן של כתובים, רות, וספר תהלים, ואיוב, ומשלי, קהלת, שיר השירים, וקינות, דניאל, ומגילת אסתר, עזרא ודברי הימים" ע"כ.

וכתב עלה הרש"ש שם וזה לשון קדשו: -

"לכאורה יפלא, מדוע שינה לקרוא תהלים בשם ספר, וכן אסתר בשם מגילה - ואיך קראן בשמן לבד, וכו'. ונ"ל משום דתהלים דמיא במקצת לס"ת, בהתחלקו לה' ספרים, וכן פסוקי קרובין לפסוקי תורה [עיין קדושין ל'], לכן קוראהו ספר. -

ואסתר, משום דצריך לכותבה על גויל או על קלף [שו"ע ר"ס תרצ"א] לכן קראה מגילה - עי' פי' הרד"ק בירמ' [ל"ו א'] וכן פרש"י במד"ק [כ"ו] את המגילה זה הגויל, וכן בכל מס' מגילה נקראה בשם מגילה סתם, וכן ברכתה על מקרא מגילה סתם. ומשמע דרות וחברותיה אינן נקראין בשם מגילה, ולזאת תמיהני על הא דאיתא במס' סופרים פ"ד ה"ג דמברכין על קריאתן על מקרא מגילה, ועיין בהגר"א ז"ל או"ח סי' ת"צ עכ"ל הרש"ש בב"ב שם.

דשם תנן: "קטן נימול לשמנה כו', לא פחות ולא יותר" [וע"ש מש"כ להשיג על תירוצו של הטו"א].

מתניתין "כרכין המוקפין חומה".

ע"י בהג' היעב"ץ, ד"כרך" הוא לשון זכר, וכוונתו דלכך קתני: "כרכין המוקפין". - ולא "מוקפות". אכן להלן בסיפא דמתני' הלשון הוא: "ומוקפות חומה".

המעם שתלץ בהיקף חומה שמימות ייהושע

מתניתין "מימות יהושע בן נון".

הנה, בטעם הדבר דבימות יהושע תליא מילתא, כתב הר"ן בשם הירושלמי, דהיינו כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותן הימים, ולכך תלו אותה בימות יהושע בן נון, וע"ש בר"ן מש"כ בביאורי הדברים.

ואולם ה"פני יהושע", אחר שהביא את טעמו של הירושלמי ופלפל בזה, כתב שם: "אבל הרב הברטנורה בפירוש המשניות כתב טעם אחר מסברא דנפשיה, לפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק, לכן קבעו הנס על שמו" עכ"ל הפנ".

ובאמת, שזכה הרע"ב לכיון בזה לד' הריטב"א והמאירי [והגאון המהדיר זצ"ל של המאירי ציין בזה לעוד ראשונים שכתבו כן, ושכ"ה באבודרהם, וכ"ה בספר המכתם בשם רש"י, וכ"ה ב"כל בו", וע"ש עוד] וזה לשון קדשו של הריטב"א: "ובעו רבנן ז"ל, מה ראו אנכ"ה"ג לתלות הדבר ביב"ן. ותירצו הראשונים ז"ל, משום דיב"ן הוא שנלחם בעמלק תחלה - והמן הי' מזרע עמלק" עכ"ל הריטב"א, ובהמשך הביא שם את ד' הירושלמי, וע"ש כ"ד הקדושים.

וזה לשון קדשו של המאירי: -

"ומה ראו לתלות הדבר בהקף שמימות יהושע, למדוה בגמ' בגזרה שוה, כתיב הכא בערי הפרזות וכתוב התם לבד מערי הפרזי, מה התם מימות יהושע אף כאן וכו', ואע"פ שמקרא זה במשה כתיב והיה לנו לומר מימות משה, אעפ"כ תלו הדבר ביהושע שהוא עיקר כיבושה של ארץ ישראל. [א"ה: ע"י להלן בע"ב בשם ה"טורי אבן"]. -

ויש שפירשו הטעם, מצד שנלחם יהושע עם עמלק שהי' המן מזרעו, וממה שמצאו בהגדה - זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע - מה נשתנית מצוה זו שנאמרה בלשון זה יותר משאר מצוות? כשהתחיל יהושע במלחמת עמלק הי' מחזר להיותה מסתיימת על ידו, אמר הקדוש ב"ה למשה: אמור לו, כשיגיע זמנו של עמלק לימחות מלפני, יהא הוא נזכר עלי, והוא ששינו כל עיר שהיא מוקפת חומה מימות יהושע. -

ובתלמוד המערב פירשו הטעם, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חריבה באותו זמן וכו' וכו', עכ"ל המאירי.

מתניתין "חל להיות בשבת" כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה וכו'.

פי' הר"ן "ועיירות גדולות היינו טעמא דמדחו ליום הכניסה, משום דכיון דיום ארבעה עשר אתי בשבת, לא סגיא דלא לידחו. ובערב שבת לא אפשר דליקרו, משום דאינו יום קבוע לשום

אדם, הילכך מידחו ליום הכניסה שהוא זמן הכפרים מיהת" עכ"ל הר"ן.

שם "חל להיות בשבת".

ע"י תוי"ט שכתב, דמייירי הכא דוקא בזמן שמקדשין ע"פ הראי', דבזה"ז לא יתכן שיחול פורים בשבת, דאז יחול יום הכפרים בע"ש, וע"ש רש"י, וע"י "משמר הלוי" סימן א'.

רש"י [ד"ה מגילה נקראת ב"א וכו'], פעמים בזה ופעמים בזה וכו'.

מה רוצה כאן רש"י? - ע"י "שפת אמת".

רש"י [ד"ה לא פחות ולא יותר] "לא פחות מ"א ולא יותר מט"ו".

בהג' "מים חיים" כתב על ד' רש"י הללו וזה לשון קדשו: -

"הרגיש רש"י, שהייתי מפרש: אם קרא ב"א- לא פחות ולא יותר, וכן על זה הדרך, וא"כ אם ספוקי מספקא לן אי מוקפת חומה, ה"א דלא יקרא אלא יום א', וק"ל" עכ"ל ק.

האם בני הכפרים מחוייבין בקריאה דלילה

רש"י [ד"ה אלא] "שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבת דיינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא".

ומה עם הלילה, - ע"י ר"ן שכתב וזה לשון קדשו: "ומגילה דליליא אפשר דלא קרו לה בני כפרים, דמגילה דיום עיקר וכו', וכשם שהקלו על בני כפרים להקדים, כן הקלו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום. או אפשר, שקורין אותה בלילה ביחיד, ולמחר קורין אותה בעיירות בעשרה" עכ"ל הר"ן. וע"י ריטב"א, וע"י מאירי [וע"ש שבא' מהדרכים כתב ז"ל קדשו: "או שמא ביום הקריאה היו מוליכין הבקי לשם וקורא בלילה שאחר קריאת היום, שאף אנו הי' הדין כן, מדכתיב אלקי אקרא יומם ולא תענה וכו', והדר כתיב ולילה ולא דומיה לי, אלא מדכתיב ולא יעבור אי אפשר לנו בכך, אבל הם שמקדימין לקרות אפשר להם בכך" עכ"ל המאירי, וע"ש במה שציין בזה הגאון המהדיר זצ"ל].

מאי משמע "יום הכניסה"?

שם "שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט, לפי שבת דיינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא, והכפרים אינן בקיאיין לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר" וכו'.

זו היא שיטת רש"י, אך התוס' ביבמות י"ד א' [ד"ה כן] כ', דבאמת בני הכפרים היו קורים בערים, - "והא דקרי להו יום הכניסה, לפי שבערים היו מתאספים לבא לבית הכנסת בשני ובחמישי לקרות התורה" ע"ש. וכ"ה בפיה"מ להרמב"ם כאן "ויום הכניסה הוא יום שני ויום חמישי, לפי שאנשי הכפרים מתכנסין בהם לשמוע ספר תורה", וכן הוא ביד החזקה [פ"א מהל' מגילה ה"ן]: "בני הכפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי תקנו להם" וכו', וע"ש במ"מ ובלח"מ.

וזה לשון קדשו של המאירי [אחרי שהאריך שם לעיל טובא בהאי ענינא דיום הכניסה, והביא פירוש רש"י, והקשה עליו, ע"ש בארוכה]: "ועיקר הדברים בענין זה מה שכתבו בו גדולי המחברים [שזהו הרמב"ם] - והוא שבני כפרים לא היו נכנסין בעיירות לא למקרא מגילה ולא לקריאת התורה, חזקה על בני ישראל שבקיאים הם, אם של

עיר או של כפר, אלא שדרכם להתכנס **בכפר שלהם** לקריאת התורה, ושאר הימים לא היו מתקבצין כלל, והקלו עליהם" וכו', עכ"ל המאירי.

וע"ש במאירי לעיל שהקשה לפי פירושו של רש"י: "נשים **וזקנים** מה תהא עליהם"? [והיינו משום שהנשים והזקנים הם אינם באים למשפט!]

הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א אמר לרבי יעקב יוסף הרמן זכר צדיק לברכה [ה"חפץ חיים" של אמריקה, שה"י יליד סלוצק, ובאחרית ימיו ה"י דר בירושלים עיה"ק תובב"א בשכונת "זכרון משה"], "מה חסר לכם כל ה'ביטול תורה"? ומעשה שה"י כך ה' -

אחד ה' חייב לו לרבי יעקב יוסף חמשת אלפים דולר במשך שנים, ולא פרע את חובו, וביום אחד נמלך בדעתו אולי הוא צריך לתבוע ממנו, אך הוא אינו עושה מבלי לשאול את הרב... התלבש בגדי שבת [כפי שהיו נוהגים בסלוצק כאשר היו באים לשאול את הרב שאלה, א"ה: ראה "פניני יחזקאל" במהדורה החדשה עמ' יג], ונסע לשכונת בית וגן אל הרב אברהםסקי זיע"א ושאל אותו: האם לתבוע את הלה לדין תורה?

מה תשובה השיב הרבי זיע"א: רבי יעקב יוסף, תאמר לי: האם הכסף הזה נחזק לכם כעת? אם כן, מה חסר לכם עכשיו כל ה'ביטול תורה"? וה'מחלוקת"?... וה'לשון הרע"?... עצתי לכם: תחזרו ל'זכרון משה' לשבת וללמוד! [א"ה: וכך הוא עשה, ראה "מלך בפי" ח"א עמ' 170].

האם בן עיר מוציא את בן הכפר יד"ח בימי הכניסה?

שם. "וצריכים שיקראנה להם אחד מבני העיר".

מבואר כאן בד' רש"י חידוש דין גדול, דאף שאצל בני העיר עדיין לא הגיע לכאן זמן החיוב, אעפ"כ יכול הוא להוציא את בן הכפר. והתוס' ביבמות שם הקשו בזה, מהא דאיתא בירושלמי, דבן עיר אין מוציא בן כרך, דכל שאין מחוייב בדבר, אין מוציא אחרים ידי חובתם, ע"ש. ועי' מאירי.

שם "ופעמים שיום הכניסה ב"ג ופעמים שהוא ב"א".

לכאן מדוע דילג רש"י על י"ב, ועי' רש"ש שכתב בזה "גאונות", ע"ש. ועי' "חלופי גרסאות" שבאמת גורס כאן בד' רש"י: "ופעמים שהוא ב"ב".

רש"י [ד"ה חל] "שאין קריאת המגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו".

ומה עם ס"ת? עי' תוי"ט.

גמרא "והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין".

עי' ריטב"א, דבדין הוא דמצי להקשות דאפי' ב"ד גדול מן הראשון לא מצו לביטולי תקנה, כיון שפשט מתחילה בכל ישראל וכו', - רק דכיון דבהא סגיא לי' תו לא איכפת לי', ותו לא בעי למנקט מילתא בכדי, דהא פשיטא שאחר אנשי כנה"ג לא קם ב"ד כמותם.

גמרא "אימא זמנים טובא".

האחרונים נתקשו, הלא בכ"ד אמרי' תפשת מרובה לא תפשת, - עי' פנ"י וט"א.

תענית אסתר

גמרא "י"ג זמן קהילה לכל היא".

רש"י מפרש: "הלכך לא צריך קרא לרבוויי שיהא ראוי לקרייה, **דעיקר הנס בו הי"**, אולם הרא"ש [בסימן א'] כתב לפרש בשם ר"ת וזה לשון קדשו: "ופירש רבנו תם, זמן קהילה לכל היא, **שהכל מתאספין לתענית אסתר**, ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים, לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים, וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק, דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשינן במסכת תענית מכאן לתענית צבור שצריך שלשה. מכאן נראה לרבנו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושין, כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם - ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן" וכו', עכ"ל הרא"ש בשם ר"ת, וכן הביא הר"ן בשמו.

רש"י [ד"ה כששרויין] "והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל".

ומה עם חו"ל, האם לא היו אז כלל יהודים בגולה?

רש"י [ד"ה אבל] "ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח".

נקט רש"י להדבר היותר חמור, אך מלבד זאת גם לא יקיימו את שאר המצוות דליל הסדר.

בין כך אתם עושים מה שאמריקה אומרת לכם!...

גמרא "אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה".

כך היא הגירסא של רש"י, ומפרש: "אבל בזמן הזה - שפסקו כל אלה וישראל נפרדו ולא יגיעו שלוחי ב"ד אצלם, **הכל צופין** למקרא מגילה ואומרים: יום י"ד באדר קרינן המגילה, נשארו לאדר ט"ו יום, וט"ו של ניסן עושין פסח", וכו'.

והרי"ף כתב וזה לשון קדשו: -

"...אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה [והיינו, דכאן נוקט עדיין הרי"ף שהגירסא היא כגירסת רש"י: "הואיל ומסתכלין בה", אך מפרש באופן אחר]: כלומר, **הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה** - כדי שיחלק להם מעות פורים, אין קורין אותה אלא בזמנה. [ושבו כתב הרי"ף]: "ויש שגורסין, הואיל ומסתכלין בה, כלומר, באותו העת שהיו ישראל מעמידין דתיהם ואין באין לידי סכנה, היו קורין אותה באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר, אבל בזמן הזה **שסתכלין ישראל בדתיהם**, אין קורין אותה אלא בזמנה שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, **וכן הלכתא**" עכ"ל הרי"ף. [וע"ש בבעה"מ ובהשגות הראב"ד ובמלחמות].

והיינו, דבזמן הזה שאין ידינו תקיפה, אי אפשר לנקר לגויים את העיניים במה שעושין פורים כל כך הרבה ימים, ודיינו בשני ימים. ועי' מאירי שנתקשה בפירוש זה: מה עם **חנוכה**? שנמשך

בארביסר מוקפין אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר... ואימא בתליסר...

פירש הריטב"א וזה לשון קדשו: "פירוש, ודאי כל הני ואימא ואימא דאמרינן בסוגיא, לא פרכי ממש נינהו, אלא לברורי דרך קושיא ותירוץ", וכו', [ע"ש כל דבריו הקדושים]. [א"ה: עי' רש"י להלן ג' א' ד"ה מהוה הוון].

כך ה' הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א לומד לעצמו: ואם תשאל כך... יש להשיב כך וכך...

אתא "את" ופסיק. - ובענין קידוש ידיים לאכילת קדשים

גמרא "אי הוה כתב את יום ארבעה עשר וחמשה עשר כדקאמרת, השתא דכתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה - אתא את ופסיק הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר".

במסורת הש"ס צויין כאן לב"ק ס"ה ב' ולע"ז נ"ב א', ועי' תוס' שבת דף ע', [א"ה: לע"ע לא מצאתי שם, וצריך בירור].

וזה לשון קדשו של ה"משך חכמה" בפרשת כי תשא על הפסוק "ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם": -

"בבית אחת ה' מקדש ידיו ורגליו - בשו"ת שער אפרים סי' מ"ח הקשה מהא דמגילה אי הוה כתב את יום י"ד וט"ו כדאמרת, השתא דכתיב ואת אתא את ופסיק, ועיין מרובה דף ס"ה בזה. -

והנ"ל, עפ"י מה ששינוי בספרי פרשת קרח פסקא קט"ז שאכילת קדשים כעבודה למטען קידוש ידי, אי מה להלן קדוש ידיו ורגליו אף כאן ידיו ורגליו, אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו כו' מקום שאינו צריך אלא ידיו מקדש ידיו, ולכך אמר רחצו ממנו אהרן ובניו את ידיהם - בין לקידוש לעבודה בין לקידוש לאכילה, ואת רגליהם - לעבודה, ולכך פסיק קרא. ועיין פ"ק דבכורות דף ו': ורבנן אידי דהא קדושת הגוף והא קדושת דמים פסיק להו והדר ערביה, ודו"ק. ודע, דדין אכילת קדשים במתנות כהונה בעי קידוש ידיים מן התורה, אבל לא אכילת קדשים לבעלים ישראל" עכ"ל ה"משך חכמה". [א"ה: עי' "מחנה ישראל" פרק י' אות ב'].

גמרא "ואימא פרזים בארביסר מוקפין אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר. אמר קרא בזמניהם - זמנו של זה לא כזמנו של זה".

שאל הרה"ג ר' שמואל בהריר [זלה"ה]: מדוע לא תירצה הגמרא להך תירוצא גם על הקושיא הקודמת דפרכינן: "ואימא פרזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר", ומדוע לא תירצו גם התם, זמנו של זה לא כזמנו של זה?

והשיב על כך [להבחל"ח] הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א: דכלפי הקושיא דלעיל דנימא "מוקפין בארביסר ובחמיסר", שם באמת הו"ל בגדר "זמנו של זה לא כזמנו של זה", ומשום דהפרוז זמנו רק בארבעה עשר והמוקף זמנו בארבעה עשר בחמשה עשר, ונמצא דאין הפרוז והמוקף יוצאין ידי חובתן בזמן אחד, דהפרוז יוצא ידי חובתו ב"ד לחוד, ואילו המוקף לא יצא עד שיקרא גם בט"ו. ורק לגבי הקושיא דהכא דנימא דהפרוז זמנו בארבעה עשר וגם המוקף אם ירצה יקרא רק בארבעה עשר ויצא ידי חובתו בקריאת י"ד לחוד, כמו הפרוז - זה מיקרי: זמנו של זה

ח' ימים? ותיק, דשאני חנוכה שהשמחה הוא על נס השמן, משא"כ פורים הוא על ניצוח האויבים, - "והשונאים מתעוררים עליהם כשרואין אותן מתמידים בשמחה על נקמתם", ולכן "תקנו להם שלא לפרסם בשמחה יותר מן הראוי". [א"ה: יש לברר, מה כוונת המאירי, והרי גם בחנוכה אומרים "על הנסים" על ניצוח האויבים? ועי' עוד "עמק ברכה" עמ' קכד].

והרמב"ם [בפ"א ה"ט] כתב וזה לשון קדשו: "במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום הכניסה, בזמן שיש להם לישראל מלכות", וכו', עכ"ל הרמב"ם. והוא כהפ"י השני של הר"ף הנ"ל, וכ"ה בפיה"מ כאן וזה לשון קדשו: "וקריאתה בזמנים חלוקים ה' בזמן שהיתה ידיו פשוטה ותקיפה לקיים המצוות בשלימותן, אבל בזמן הזה - רוצה לומר מיום שנתחבר הגמרא [והלומד שואל: עד מתי זה יהי כך, שלא תהי' ידיו פשוטה ותקיפה לקיים המצוות בשלימותן, - על כך כותב הרמב"ם]: עד שיבא משיח במהרה בימינו [!] - אין קורין אותה אלא בזמנה" וכו', ע"כ.

זהו רמב"ם נפלא!

כתוב כאן ברמב"ם, שעד שיבא משיח בב"א, לא תהי' ידיו תקיפה!!!!

גם לא משנת תש"ח ואילך!!!

איך אמר מרן הרב אלישיב [זיע"א], לאותו שר בטחון ש.מ. שבא אליו ושאל אותו איך לעשות בענין פלוני: - הרי בין כך אתם עושים מה שאמריקה אומרת לכם!...

הי' איזה שר שהי' אצל הרב אלישיב, ושאל אותו: איך לעשות בנושא פלוני? והרב אלישיב אמר לו: מה משנה דעתך, הרי בין כך אתם עושים מה שאמריקה אומרת!... ההוא אמר: זה מוגזם [הוא מצא את הכתובת עם מי להתווכח... ועל כך השיבו מרן: לא, זה מדויק!]

ובמה שכתב הרמב"ם שם דהוא "מיום שנתחבר הגמרא", צ"ב. דהא בברייתא מבואר שזה הי' עכ"פ כבר מתקופתו של התנא רבי יהודה שהי' עוד הרבה קודם הגמרא, וצ"ע.

רש"י [ד"ה אלא לאו אליבא דרבנן] "דהו מקמי ר"ע אמרה".

עי' מהרש"א.

דף ב' ע"ב

גמרא "ומשום דקשיא לי דרבי יהודה אדרבי יהודה מוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה".

פירש הריטב"א וזה לשון קדשו: "פירוש, דהא ודאי טפי איכא למימר דמתני' ומתניתא תרי תנאי אליבא דר"י, אי נמי דתרווייהו דר"י וחדא כר"ע והיינו מתניתין ואידך מתניתא כרבנן. ופרקינן, דכיון דאשתכח מאן דתני במתני' בהדיא ר"י בר יהודה, הא ניחא לי טפי לומר דההיא גירסא דייקא ואידך דגריס לה כר"י טעותא, מלאוקמא כתרי תנאי אליבא דר"י או חדא דרבנן וחדא כר"ע" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "ואימא פרזים בארבעה עשר מוקפין כלל כלל לא... ואימא פרזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר... ואימא פרזים

כזמנו של זה, - והוא תירוץ כביר ונפלא מאד! וצריכים למצא מי מרבותינו האחרונים זיע"א אומר את התירוץ הזה!

ושוב נמצא בס"ד, שהקושיא והתירוץ נמצאים כאן ב"טורי אבן"! ואמר **הרב זצ"ל**: זה ממש **יום טוב**, וכמו שכותב ב"פני יהושע" באיזה מקום: **"עשיתי יום טוב כיום קריאת המגילה"**. [א"ה: ראה להלן ט"ז א']

שם. "ואימא בתליסר".

ופירש רש"י: "וקרא דכתיב בחמשה עשר, לשושן הוא דקבע, כדרך שעשו בט"ו בשנה ראשונה".

ובר"ח כתב: "כלומר, מוקפין אי בעו בט"ו, אי בעו ב"ג" ע"כ.

גמרא "אשכחן עשייה" וכו'.

ופירש רש"י: "אשכחן עשייה דמשתה ויום טוב" וכו'. ולשון קדשו של הריטב"א: "פירוש, עשייה היינו סעודה, וכדגרסינן בירושלמי נזכרים ונעשים, נזכרים לקריאה - נעשים לסעודה" ע"כ.

גמרא "איתקש זכירה לעשייה".

כאן יש "מרגלית" בד' הריטב"א, וזה לשון קדשו: "פירוש, לענין קביעות הימים, אבל לא לכל ענין, שהרי חייב אדם לומר מקרא מגילה בלילה, וסעודה אינה אלא ביום דימי משתה ושמחה כתיב, ימים ולא לילות, וכדאמרין סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, אלא ודאי כדאמרין דשאני קריאה בלילה דרבויה קרא מדכתיב ולילה ולא דומיה לי, ולעולם בכלל ימים אלו ליכא לילות" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "וכתיב התם לבד מערי הפרזי הרבה מאד, מה להלן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אף כאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון".

וברש"י: "וכתיב התם בביאת הארץ בימי משה ויהושע לבד מערי הפרזי" וכו'.

ב"טורי אבן" הקשה וזה לשון קדשו: "ק"ל, הא האי קרא במשנה תורה כתיב גבי עוג מלך הבשן דכבש משה, והל"ל מה להלן מימות משה, ואמאי תלי קריאת מוקפין בט"ו בימות יהושע בן נון?" וע"ש כל דבריו הקדושים, [א"ה: ולעיל במשנה הועתקו בזה ד' המאירי, ע"ש].

והרה"ג ר' יעקב קאפל ויס [זלה"ה] ציין בזה, להא דמצינו "באשרה דמשה עסקין", עי' סוכה ל"א ב'.

שם "מה להלן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף כאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון".

מה הסוד כאן בהגהות הגר"א [באות א, ב]? ומדוע מחק אדוננו הגר"א זיע"א להתיבות "מוקפת חומה"?

רש"י [ד"ה אף כאן] "אף פרזים האמור כאן במעשה המן"!

רש"י [ד"ה פרזי פרזין] "לא גמיר גזירה שוה מרביה ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו".

לכאור' משמע מד' רש"י, דהך ילפותא ד"פרזי פרזי" הוא בגדר "גזירה שוה", ואולם עי' בריטב"א שכתב אהך ילפותא דפרזי פרזי, וזה לשון קדשו: -

"גרסינן בירושלמי, מגילת אסתר ניתנה לידרש. ומסתברא לי דלאו למימרא דגמר פרזים פרזים בגזירה שוה, דהא ליכא למימר דנעביד גזרה שוה מדאורייתא למגילה, [כוונתו לכאור' משום הא דאמרו בריש ב"ק דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן], - אלא לומר שנתנה לידרש ללמוד מלישנא שמשמעות לשון פרזים דמגילה כפרזים דאורייתא, והוכחת לשון בעלמא הוא עכ"ל הריטב"א.

גמרא "אלא שושן דעבד כמאן".

הרש"ש העתיק: "אלא שושן דעבדה כמאן", [בלשון עבר], "ולא דעבדא [בלשון הווה], וע"ש כל דבריו הקדושים.

גמרא "עד כמה... כמחמתן לטבריי מיל".

רש"י מפרש, דהך "עד כמה" קאי על "סמוך". ועי' ר"ן שדן, האם קאי רק על "סמוך", או גם על "נראה", ע"ש.

גמרא "הא קמשמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי כמחמתן לטבריא".

הנה הט"ז באו"ח [הל' מגילה סי' תרפ"ח ס"ק ג'], כתב שם בתוך דבריו וז"ל קדשו: "וניחא לי עוד מה שהוקשה לי בגמ' עד כמה אמר ר' ירמיי' כמחמתן לטבריי מיל, ולימא מיל, הא קמ"ל דשיעור מיל כמה הוה כמחמתן לטבריי. וקשה טובא, אטו לא ידענא שיעור מיל אלפים אמה, וכל מסכת שבת מלא מזה"ע כלה"ק.

ואינני יודע: איפה זה במסכת שבת?

וב"טורי אבן" כאן כותב עוד יותר חזק - וזה לשון קדשו: "קשה לי, למה תלה שיעורא דמיל בדבר שאין ידוע לכל, הא שיעור קצוב שהוא אלפים אמה, כדאמרין בכולא תלמודא" עכלה"ק. [ולהלן שם הקשה נמי כקו' הט"ז, "דמאי צריך לאשמועינן שיעור דמיל כמה הוי, הא פשיטא לן בכולא תלמודא דשיעור מיל הוי אלפים אמה"?].

ואינני יודע: איפה זה בכולא תלמודא?

אמר התלמיד הכותב: אחד הלומדים שלי"א שאל: האם אין במסכתא עירובין? והשיב לו הרב זצ"ל: אתה תבדוק, ותראה שאין בשום מקום!!!

ומלבד זה הקשה הטו"א עוד, מהא דמבואר בגמ' פסחים מ"ו, אהא דתנן: "בצק החרש, אם יש כיוצא בו שהחמיץ ה"ז אסור", ועל כך אמרין שם בגמרא: "אין שם כיוצא בו מהו, אר"א אר"ל כדי שיהלך ממגדל נוניא לטבריא מיל, ולימא מיל, הא קמ"ל דשיעורא דמיל הוי כממגדל" וכו', ומאי שנא נקט דהתם נקט סימנא כממגדל נוניא והכא נקט מחמתן לטבריא [ע"ש מה שהרחיב בהך קושיא].

וה"טורי אבן" מתרץ על כך "גאוני גאונו", דאמנם כן שמיל הוא אלפים אמה, אבל עדיין אין ידוע אם "שוחקות" או "עצבות", ומבואר בגמ' עירובין דף ג' דבכל מקום אזלינן לחומרא, ולכן התם לענין חמץ אזלינן לחומרא, דבכדי הילוך מיל קטן אסור, ומשערינן ב"י בכדי מהלך ממגדל נוניא לטבריא שהי' מיל

ודבר זה אסור לאומרו בפני אותם אלו שכל היום יושבים רק עם חבורות... וצוירים...
וטבלאות... והמחשבות...

ה' פעם עסקן דגול, שעסק הרבה בהדפסת טבלאות וצוירים וכדומה, שתכליתם להקל על התלמידים את הלימוד, ופנה אל הגאון הצדיק רבי שרגא גרוסברד זצ"ל בבקשה שה"חינוך העצמאי" ישתתף בהוצאות ההדפסה. רבי שרגא שאל מקמי' דמרן הרב שך זיע"א האם להיענות לבקשה, ומרן הרב שך הסתפק בזה מאד, ולא הי' נוחא ליה כל הענין, ולבסוף אמר לו: הרי אתה נוסע בשבוע הבא לארצות הברית, אם כך, הבה ונעביר את ההכרעה לרבי משה, וכשהגיע את השאלה לפני רבי משה - אסר את ההדפסה הזו, ומכח דברי התוס' רי"ד דילן, שרואים מדבריו, שהתורה ניתנה בכוונה תחילה בצורה נעלמה וסתומה, בכדי שיעמלו עליה, וצורת הלימוד צריכה שתהי' באופן של עמל ויגיעה, [ואפילו ילדים קטנים], ומרן הרב שך זיע"א נהנה מאד מהראי' הזו, וכך נקבעה הלכה לדורות! [וראה כל זה ב"פניני רבנו האבי עזרי" עמ' קצג].

גמרא "ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו" וכו'.

משמע, דלבסוף לא גילה יונתן בן עוזיאל את התרגום של הכתובים. והראשונים נתקשו, הא אית לן תרגום של כתובים? - ועי' רשב"א וריטב"א [וברש"י ותוס' להלן כ"ח ב', ד"ה ובמגילה].

גמרא "ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלים כמספדא דאחאב בר עמרי... וכמספדא דיאשי בר אמון...".

בגליון הש"ס ציין להתוס' ב"ק י"ז א' [ד"ה והלא], דמייתו שם התוס' את הגמרא הקדושה דילן, וכתבו: "...ובמלחמה הי', שהיו שם עם רב וכולן ספדו עליו, ואע"ג דכתיב ויעבור הרינה במחנה ואמרין [סנהדרין דף ל"ט:] באבוד רשעים רינה - באבוד אחאב בן עמרי רינה, היינו לצדיקים שבדור, אבל עבדיו ואוהביו היו מספדין אותו" עכ"ד התוס' בב"ק שם. [ובטור"א כאן חסר שם הציון להתוס' בב"ק הנ"ל].

וב"ערוך לנר" סוכה [נ"ב א'] הביא בשם **אדוננו הגר"א זיע"א** וזה לשון קדשו: -

"...אמנם יבואר זה ע"פ מה שפי' **הגאון רא"ז ז"ל** הענין שמשוה הספד דלעתיד להספד אחאב ויאשי, דבזה נרמז מה דאמרין הכא הללו בוכים והללו בוכים, שהספד אחאב הי' להרשעים כדאמרין בסנהדרין [ל"ז:] ותעבור הרנה במחנה באבוד רשעים רנה, דמורה דהצדיקים שמחו, וא"כ רק הרשעים בכזו, וביאשי הצדיק - בכזו הצדיקים" ע"כ. [ועי' בערו"ל כל דבריו הקדושים]. וציינו, שכ"כ ב"חדושי ה"חתם סופר" כאן בשם רבו **"ההפלאה" זיע"א**.

גמרא "וראייתי אני דניאל לבדי" וכו'.

בח"א מהרש"א יש כאן פלא, דהקשה דלכאנא אין למאמר זה שייכות הכא, וע"ש כל דבריו הקדושים. אכן כבר כתב עלה הרש"ש, דהא כאן נקבצו ובאו כמה מאמרי **"רבי ירמי ואיתימא רבי חייא בר אבא"**, וכבר כתב כן בטור"א.

ויש כאן בקיאות נשגבה של **הארי החי זיע"א** ב"טורי אבן" כאן בריש הסוגיא, שהקשה דהא מצינו עוד מימרא של **"רבי ירמי ואיתימא רבי חייא בר אבא"**, והוא בסנהדרין [ז' ע"ב]: "אשר

באמות קטנות, אבל הכא לגבי פרזין ומוקפין, לא שייך למיזל בי' לחומרא, דמה חומר יש בקריאת י"ד טפי מבשל ט"ו, ומשום כך משערינן בגדולות שהוא מיל סתם. והחידוש כאן הוא, דלא נימא אותן העיירות שבין מיל קטן לגדול נשדי עלייהו חומר שניהם ויהיו קורין בי"ד כפרזים ובט"ו כמוקפים, דכולי האי לא מחמירין, את"ד ה"טורי אבן", וע"ש כ"ד הקדו'.

תוס' [ד"ה ועוד] "ומשום לשון נופל על לשון נקרא מנצפ"ך בלשון צופיך".

והתוס' בשבת [ק"ד א'] הוסיפו, דמשום כך לא נקט להו כסדר אל"ף ביי"ת, ע"ש.

דף ג' ע"א

גמרא "ולא הוה ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה".

ב"טורי אבן" נתקשה, דה"ל למידע מן הלוחות הי באמצע והי בסוף, דהא פתוחות וסתומות דמנצפ"ך ישנו בעשרת הדברות הכתובים על הלוחות? ע"ש כ"ד הקדושים, ועי' רש"ש מש"כ בזה.

גמרא "סוף סוף אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה".

הרש"ש ציין, דבשבת ק"ד א' הגירסא גם בהך קושיא: "שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה", וכמו לעיל.

רש"י [ד"ה מהוה הוה], "ואורחא דסוגיא דגמ' להקשות דבר שאינו וכו', הגרי"פ הגיה על הגליון דצ"ל: "אורחא דסוגיא דגמ' לתרץ" וכו'. והרש"ש כתב, דדיבור זה הוא המשך מהדיבור הקודם, "ובזה לא נצטרך להג"ה שבגליון".

גמרא "אלא שכחום וחזרו ויסדום".

עי' ב"פני יהושע" שכתב, דשייך זאת להא דאמרו בתמורה ט"ז ב' גבי אותן הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה וחזר עתניאל בן קנז והחזירן בפלפולו, ע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם".

מאי משמע "סתרי" - עי' הג' היעב"ץ. [ועי' ר"ח].

ה"תוספות רי"ד" של רבי משה פיינשטיין זיע"א

שם "ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם" וכו'.

כאן יש את ה"תוספות רי"ד" של **מרנא רבי משה פיינשטיין זיע"א**, וזה לשון קדשו [במהדו"ק]: -

"פי', דכיון שכתב תרגומא דקראי, לא מסר נפשיהו למילפינהו כדמעיקרא", עד כאן לשונו הקדוש.

פי' הדברים, שיהי' חסר ביגיעת התורה!

תשים לפנייהם - אשר תלמדם מיבעיא לי, א"ר ירמי' ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינים, ואמאי לא מייתי להך מימרא הכא כדמייתי לי לאינך?

האם דניאל הי' נביא?

גמרא "אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא".

ופירש"י: "דאינהו נביאי, שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום, והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה". ומבואר, דבאמת גם דניאל הי' נביא, אלא דמ"מ לא נשתלח לישראל בשום נבואה. וכ"ה להדיא בתוס' הרא"ש וזה לשון קדשו: "ואיהו לאו נביא, פי' לא הי' נביא לייסר ולהוכיח ישראל כאשר היו הנביאים אחרים, אכן נביא הי' כי רוח הקדש שורה עליו ויודע הכל", עכ"ל התוס' הרא"ש.

ואולם ב"טורי אבן" גופי' ס"ל, דאין הלשון משמע כן, אלא לא הי' נביא כלל, ולא נתייחד אליו הדיבור מפי הגבורה לעולם, וכל דברי העתידות בס' דניאל הי' ע"י מלאך או חלום, כדמפרש בקרא.

וכ' בטו"א עוד, דרש"י בעצמו נראה שחזר בו, דלקמן [בדף י"ד א'] אהא דאמרו ארבעים ושמונה נביאים נתנבאו לישראל, הנה מתחילה חישב שם רש"י לדניאל לא' מהם, ושוב דחה רש"י דהא על דניאל אמרו לעיל "ואיהו לאו נביא", אלא אפיק דניאל ועייל שמעי', ואם אית' דדניאל הי' נביא, אלא שלא נשתלח, אמאי אפיק דניאל, והא חשיב התם במ"ח נביאים הרבה שלא נשתלחו, כמו האבות דקחשיב להו ולא מצינו שנשתלחו.

גמרא "ואי קאים במקום הטינופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי".

האם הכוונה דשם במרחק של ארבע גרמידי יוכל שפיר לקרא קר"ש, או שהכוונה דשם כבר לא יהי' להמזיקין שליטה עליו - מאיזה טעם שהוא? [ולדרך א', צריך פשט בהא דאמרו להלן "ואי לא..."].

תוס' [ד"ה מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה] "וקשה אמאי מבטלין, והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה. ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה. משום הכי קרי לי' ביטול".

ב"גליון הש"ס" כאן ציין לה"פסקי תוספות" ערכין [אות יט], דשם מבואר לכאז' שמבטלין לגמרי, וכן היא דעת הטו"א כאן, ע"ש שטען על התוס' דמלשון "מבטלין" משמע דמבטלין לגמרי, ע"ש כ"ד הקדושים.

אמר התלמיד הכותב: הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד את מה שנדפס בהאי ענינא ב"שיעורי משמר הלוי" ערכין ד' א': -

התוס' במגילה דף ג' א' כתבו וזה לשונם: "וקשה אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה, ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה, והם מניחין אותה בשביל הקריאה, משום הכי קרי ליה ביטול. וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם, וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא" עכד"ה. ק. כלומר, שהציבור הגדול שבירושלים היו מתפללים מיד כשהאיר היום, [היכן? האם בבית הכנסת שהיה בהר הבית סמוך לעזרה, כדאיתא ברש"י יומא ס"ח ב? על

כל פנים שם התקבץ המון עם רב, והוי פרסומי ניסא טפי, ולכן, הגם שאותם אלו שהתעסקו בקרבן התמיד היו גם כן ציבור לעצמם, שהרי י"ג כהנים היו מקריבין את התמיד, מלבד הלויים בשירם ובזמרים ומלבד הישראלים במעמדם, אע"פ כן במקרא מגילה יש ענין לשמוע בציבור יותר גדול משום פרסומי ניסא [ולכן החפץ חיים זיע"א היה הולך בפורים לבית הכנסת של העיירה לשמוע שם את קריאת המגילה משום ששם היה ציבור יותר גדול].

והנה בגליון הש"ס שם כתב: "עי' פסקי תוס' ערכין אות כ'", [הכל הם למדו... גם את ה"פסקי תוס'"].

וז"ל הפסקי תוספות (לפנינו באות י"ט): "כהנים בעבודתן ולויים בדוכן וישראל במעמדן מבטלים לקרות מגילה אפי' עובר זמן הקרבן" עכד"ה. ק. והנה "פסקי תוס'" הוא תמצית של התוס', והיינו שהיה לו לבעל ה"פסקי תוס'" כאן במסכתא ערכין תוספות שאין לפנינו, ולכאורה הא קמן פלוגתא רבתי בפשט הגמרא "מבטלין עבודתם", האם הכוונה שמבטלין לגמרי, או הכוונה שדוחין את העבודה לאחר כך, אבל בודאי אין מבטלין לגמרי, וכך הבננו תמיד בפשיטות [שזו כוונת הגרעק"א בגליון הש"ס לציין בזה שהפסקי תוס' הוא מהלך אחר מהתוס' במגילה שם].

אולם כעת [בלימוד השיעור, א' דר"ח אלול תשס"ד] העיר בזה הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א, דבאמת אפ"ל שגם כוונת הפסקי תוספות הוא כד' התוס' במגילה, וכוונת הפסקי תוספות דאפילו עובר זמן הקרבן לכתחילה, דהיינו "משיאיר היום" [ויש נדון גדול בגדר זמן זה אם זה רק בגדר זריזין מקדימין למצוות או דהו זמן בתמיד לכתחילה] אעפ"כ מבטלין זמן זה בשביל לשמוע מגילה, אבל לבטל הקרבן לגמרי - על כך לא דיבר הפסקי תוספות, ודפח"ח. ואמנם שבפשטות כוונת הפס"ת שמבטלין אפילו לגמרי, אבל יתכן מאד לפרש שאין כוונתו אלא שמבטלין הזמן דלכתחילה, וצ"ע עד יבוא צדק יורה לנו, וכשיהיה תחיית המתים בב"א נשאל את בעל הפ"ת מה היתה כוונת קדשו...

א"ה: כאן אמר הרב זצ"ל בהתרגשות, שכל זה מלמדנו, שבתורה הקדושה אין דבר כזה: כבר למדנו... כבר דיברנו כל כך הרבה... אלא עכשיו יושבים ולומדים מהתחלה!...

"מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה" - מדוע זה נקרא ביטול תורה?

גמרא "מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה".

המהר"ץ חיות כאן הביא, ש"חכם אחד" בתשובת מורי הגאון בית אפרים נ"י הקשה, דאיך שייך לשון מבטלין ת"ת, דהרי קריאת מגילה נקראת ג"כ תורה. ואי דקאי על ההילוך, הרי קי"ל מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד? וע"ש במהר"ץ חיות מש"כ בזה [הגאון השואל שם הוא "מחור ידי הרב ה"ג כו' מוהר"ר יעקבא לנדא נ"י", הוא ניהו בנו של ה"נודע ביהודה" זיע"א, והם היו ידידי נפש].

והרש"ש כאן כתב: "זכורני שראיתי בתשו' ב"א שהקשה, מאי ביטול תורה שייך בזה, הכי קריאת המגילה איננה ת"ת? [ועל כך כתב הרש"ש]: "ולע"ד מיושב, ע"פ המבואר בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו ס"ג [הוא ט"ס, וצ"ל ס"ד] בד"א כו', ע"ש. גם י"ל, כגון הרב שלומד עם תלמידים, והמה כבר שמעו מקרא מגילה, והרב עדיין לא שמע, שיבטל הרב וילך לשמוע מקרא מגילה, אף שע"י זה יתבטלו התלמידים" עכ"ל הרש"ש.

וכך מבואר שם בשו"ע יור"ד סימן רמ"ו: -

ועי' בטו"א שם שהביא בשם הרשב"א, שפי' בשם י"א, דלא "תמיד" ממש ביטלו, אלא שלא הי' שם מעמד מישראל, לפי שהיו טרודים במלחמה, והעלה עליהם כאילו בטלו התמיד. והן לא חששו כ"כ, לפי שאין המעמד מעכב את הקרבן. והרשב"א הקשה שם על פי זה, ע"ש, ועי' טו"א מש"כ בזה.

והרה"ג ר' אליעזר גינסבורג שליט"א העיר: וכי לא היו שם זקנים שלא הלכו למלחמה, ומדוע הם לא יכלו לומר את המעמד?

גמרא "אמר לו אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה" וכו'.

כדאי מאד ללמוד את דבריו הקדושים של ה"מרומי שדה" שמבאר מה הי' כאן הויכוח בין המלאך ליהושע.

מצות "תלמוד תורה" היא תמיד בגדר "עשה"...

גמרא "אמר לו עתה באתי"?

הס"ק הח"ח זיע"א כותב בספריו הקדושים, דמשום כך אמר לו זאת המלאך בלשון "עתה", דכאן מונח התביעה הגדולה של חיוב תלמוד תורה, דתורה היא מצוה שתמיד היא בגדר **"עשה"**, תמיד **עכשיו** הוא הזמן של הלימוד, אין רגע שמופקע מחיוב לימוד התורה! [א"כ יש את הפטורים, האונסים וכיוצא ב].

דף ג' ע"ב

גמרא "לא קשיא הא דרבים **והא דיחיד**" והיינו, דשל בית רבי מיקרי "יחיד", דרבים לא מיקרי אלא כל ישראל [עי' רש"י ד"ה הא דרבים].

גמרא "מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת ולהכנסת כלה".

שאלו הלומדים: האם יש על זה ילפותא מיוחדת, או דאי"ז אלא מכח הדין הכללי דמצוה שא"א לעשותה בידי אחרים מבטלין ת"ת בשבילה?

ביטול ת"ת למצות מילה

ב"שלטי הגבורים" [אות א'] הובא בשם ריא"ז וז"ל קדשו: "...וכן נראה בעיני שמבטלין ת"ת **לברית מילה**, שהרי מילה גדולה מהוצאת המת שיש לו קוברין, ואם **מבטלין** ת"ת בעבור הוצאת המת, כ"ש בעבור מצות מילה" וכו', ע"כ. ומייתי לה הש"ך ביור"ד. ולכאור', בשלמא אם הוא המוהל, ניחא, אבל אם המוהל הוא אחר, אין זה מובן.

גמרא "עבודה ומת מצוה - מת מצוה עדיף" וכו'.

האחרונים נתפלאו בזה על השמטת הרמב"ם להך דינא שבהולך לשחוט את פיסחו ולמול את בנו מטמא למת מצוה? - עי' צל"ח ברכות כ' א', ועי' "קרן אורה" נזיר מ"ח א', ועי' "לקוטי הלכות" סנהדרין ל"ה א' [ב"עין משפט"א ד'], ועי' "אור שמח" הל' קרבן פסח [פ"ו ה"ט].

גמרא "בתר דבעיא הדר פשטה - מת מצוה עדיף".

"חייב אדם לשלש לימודו, שליש בתורה שבכתב... שליש במשנה... שליש בתלמוד... **במה דברים אמורים בתחילתו לימודו של אדם**, אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, **ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישבו דעתו**" עכ"ל השו"ע.

וה"בית אפרים" שם [בסימן סח] מתרץ, שזהו ביטול תורה **באיכות**, דלולי מקרא מגילה הלא הי' עוסק עכשיו בסוגיא חמורה, ולהעמיק ולהרחיב כמו שצריך!... ע"ש בכל דבריו הקדושים [וכך מטו בשם **מרנא הגר"ח זיע"א**]. [ועי' "שיעורי משמה"ל ברכות י"ב].

ובשם **המהרי"ל דיסקין זיע"א** אומרים, דהביטול תורה הוא בזמן שקורא **"אחשתרנים בני הרמכים"**, דמבואר בגמרא להלן [י"ח א'], דלא ידעינן פירוש.

וב"חכמת שלמה" על השו"ע או"ח [סי' תרפ"ז] כתב ליישב, דכוונה לשני דברים לא מהני, ואם מכוין לתלמוד תורה אינו עולה לשם מצות מקרא מגילה - ואם מכוין למקרא מגילה אינו מקיים בו תלמוד תורה, ע"ש. וגם **מרנא הגר"ח זיע"א** נקט כך לגבי כמה ענינים, שדבר אחד אינו עולה לשני ענינים שונים.

גמרא "והיכי עבד הכי, והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה".

ומניין להגמרא שהי' זה בלילה? - פירש לה רש"י בסנהדרין [מ"ד א'] "דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרינו, מכלל דלילה הוא, דאי ביממא וכי לא הי' מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם" ע"כ, ועי' ריטב"א כאן.

נתינת גט בלילה

תוס' [ד"ה חיישנין] "דאל"כ אדם שאמר לנו [בלילה בעיר] כתבו גט לאשתי, היכי כתבינן, ניחוש שמא שד הוא" וכו'.

בסנהדרין [מ"ד א', ד"ה חיישנין] כתבו התוס' בלשון קדשם: "והיאך אשה **מתגרשת בלילה**", וכתב עלה הרש"ש שם: "מבואר דלא כדעת הא"ז מובא בנ"ב מ"ת חאה"ע סי' קי"ד, שפוסל נתינת גט בלילה ע"ש" עכ"ל הרש"ש, [ועי' משנ"ת בזה במשמה"ל זבחים סימן מב].

תוס' [ד"ה אמש] "וי"ל לפי שהארון לא הי' במקומו וכו' והכהנים נושאים את הארון".

יש משתבשים לפרש, דכוונת התוס', דאם הארון אינו במקומו, לא מקריבים קרבן תמיד. אכן באמת לא זו כוונת התוס', רק כוונתם דמאחר שהכהנים היו עוסקין בנשיאת הארון, משום כך לא הי' באפשרותם להקריב את התמיד. ועי' "טורי אבן" שהקשה, דהא בהקפת יריחו לא הי' צריכין כל הכהנים לנשיאת הארון, והא באותו העת הי' כהנים הרבה, דהא משה תיקן ח' משמרות מאלעזר וד' מאיתמר כמבואר בתענית כ"ז, ולחד מ"ד התם תיקן ט"ז משמרות, ח' מבני אלעזר וח' מבני איתמר?

גמרא "סמוך אע"פ שאינו נראה - נראה אע"פ שאינו סמוך".

הנה, ירושלים החדשה - מה שקורין בה בט"ו, הוא משום שהיא סמוכה ונראית לירושלים העתיקה שבתוך החומות. והגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל [בעל ה"לוח" סבר, שמשכונות "עץ חיים" והלאה [שה כבר יותר ממיל] מן החומה, צריכים לקרוא ב"ד, והוא הי עושה מניין ב"ד, והיו פעמים שהבריסקר רב זיע"א הי הולך להתפלל שם. והנדון בזה הוא, איך הדין כאשר יש רצף של בתים ושכונות סביב סביב לחומת העיר, דהגרי"מ סבר דמודדים את המיל מקו החומה ולא לוקחים בחשבון את עיבורי העיר. אכן דעת החזו"א [ס"ס קנ"א וס"י קנ"ג סק"ב] דכל שיש רצף של בתים ושכונות, נחשב כד' אמות, וקורין בט"ו.

דין ירושלים החדשה בזמן שהעיר העתיקה היו בה נכרים בלבד

והנה, משנת תש"ח, התעוררה השאלה, כאשר העיר העתיקה היתה שוממה לגמרי מיהודים ולא הי' בה קריאת המגילה כלל, מה דינה של ירושלים החדשה?

והנה איתא בירושלמי: "חבר הכרך ונעשה של עכו"ם - חול" מהו [ופי' בזה, דהראשי תיבות הם "חוצה לו". ויש עוד פי' דהר"ת הוא: "חוץ לארץ", - ע"י ר"ן שכ' להוכיח מכאן להנדון הגדול מה דין עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון בחור"ל], איתא חמי [בא וראה] **בו אין קוראין - חוצה לו קוראין**, עכ"ד הירושלמי, ועכשיו השאלה: איך לקרא את הירושלמי, האם **בניחותא**, או **בתמיה**? וע"ש ב"פני משה" וב"קרבן העדה" דמפרשי לה **בתמיה**. אכן דעת הריטב"א והגר"א, שקוראים את הירושלמי בניחותא. ומסביר החזו"א [ס"י קנ"ד סק"ג ד"ה ובאמת], שסמוך ונראה נחשב כמו הכרך בעצמו, ומי לא קמודית שאם יכנס לשם ישראל בט"ו יקרא בט"ו [וכן כ' הביאור] בסי' תרפ"ח, ד"ה כרך], וא"כ מוכח שהכרך לא איבד את הדין של ט"ו, וכך פוסק החזו"א להלכה, וכך עשו בירושלים עיה"ק כל אותן השנים שלא הי' בעיר העתיקה יהודים. ואולם הביאור"ל שם כתב בשם ה"דבר משה", דכפר הסמוך לכרך שהיו קורין בט"ו ונשאר הכרך שמם, יקראו ב"ד. והבריסקר רב זיע"א וכן **הרב אברמסקי זיע"א** חששו לשיטה זו, והיו קוראים את המגילה ב"ד בצנעא, ואפילו משלוח מנות היו עושים בצנעא, **ור' וולוועל צציק זצוק"ל** הי' מקבל מבין המלך **רבי מאיר הלוי [זצוק"ל]** "משלוח מנות" ב"ד, וכאשר חזרו יהודים לדור בעיר העתיקה בשנת תשכ"ז, אמר אז **ר' וולוועל**: איבדתי את המשלוח מנות של **ר' מאיר**!

וצריך בירור, להנך דחששו לשיטה זו, מה עשו עם הברכה בט"ו?

[אמר התלמיד הכותב: הנה ע"ש בחזו"א שכ', דדעת המ"ב היא דכרך ששם פקע מיני' דין מוקף, והיינו לכאן, דאף אם יכנס אדם לתוכו, יסבור המ"ב שאינו קורא בט"ו. ומאידך גיסא, הרי הביאור"ל גופי' כתב שם: "כרך של עכו"ם שאין בו ישראל כלל, ישראל הנכנס לכרך זה בפורים קורא בט"ו, ובהכרח לכאן דצריך לחלק אליבא דהמ"ב בין שמם לכרך של עכו"ם, וצריך בירור. ושור' בס"ד מש"כ בזה ב"מקראי קדש" סי' כ"ה ע"ש. ע"כ מד' התלמיד הכותב].

סמוך ונראה לעיירות המסופקות

נחלקו המשנ"ב והחזו"א - איך הדין בסמוך ונראה לעיירות המסופקות. דהביאור"ל [בסי' תרפ"ח שם] הביא בשם הברכ"י, דקורין רק ב"ד. ודעת החזו"א [בסי' קנ"ג סק"ג ד"ה במ"ב] דגם

כתב הרמ"א [סי' תרפ"ז ס"ב], דהא דמת מצוה קודם, היינו דוקא בדאפשר לו לקרוא אח"כ, [והוא ממנה"א מזרחי]. אך במשנ"ב שם [ס"ק י"ב] מביא דכמה אחרונים [ט"ז רמ"א ופר"ח והגר"א] חולקין ע"ז, וסוברין דאפילו באופן שידחה המגילה לגמרי ג"כ מת מצוה קודם משום כבוד הבריות. וכתב עלה המשנ"ב: "אכן כבר ביארנו לעיל דדוקא במת מצוה ממש, אבל לא בשאר מתים, ואפילו אם נפסוק שם דבשאר מתים ג"כ מצוה להקדים קבורתו לקריאת המגילה - עכ"פ היכא דידחה ע"ז קריאת המגילה לגמרי בודאי מגילה קודם ויקבר מתו בלילה" ע"כ [וע"ש בשעה"צ אות ט"ו].

איך שייך שבהן גדול יהי נזיר?

רש"י [ד"ה ולאחותו] "שאם הי' כהן גדול ונזיר" וכו'.

ע"י במאירי בברכות [י"ט ב'], שעמד לבאר, איך שייך שכה"ג יהי נזיר, והרי כה"ג אסור בגידול פרע? ע"ש.

מה זה "חומה"?

בענין בתי ערי חומה, ע"י "שיעורי רבנו משולם דוד הלוי" בשלהי ערכין, שעמד לבאר: "מאי משמע "חומה"? האם בעיני חומה ממש, או דסגי בדיני מחיצות דעלמא, [והאם סגי לזה אפי' בהוצא ודפנא]? וכן אם איכא פירצה בחומה - עד כמה נחשבת כמוקפת חומה, האם תלוי בדיני מחיצות דשבת דעד י' אמות הוי פתח וטפי הוי פירצה ובטל שם חומה, והאם יש בזה דין "פרוץ מרובה על העומד", וגובה עשרה טפחים, וכיוצא ב.

"ישב ולבסוף הוקף"

גמרא "כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר".

ב"ביאור הלכה" [סימן תרפ"ח, ד"ה על דעת] הביא בשם ה"טורי אבן" בסוגיין, דגם בישב ולבסוף הוקף, אם לאחר שהוקפה נבנו בה בתים חדשים, בזה אמרינן דדל בתים שקדמו להקיפן מכאן ונידונית ככרך ע"י בתים הללו שלאחר היקפן. וכתב שם עוד בשם הטור"א, דאזלינן בתר רובא, דאם רוב בתים שבעיר קדמו להיקפן קורין ב"ד, ואם איפכא איפכא, ומחצה על מחצה צ"ע. [א"ה: וציינו בזה לחזו"א או"ח סי' קנ"ג סק"ה ד"ה הטור"א וד"ה וד"ז].

וע"י עוד בטור"א שעמד לבאר, מאי משמע "ישב", האם הקפידא היא על ישוב בני אדם, או על בנין הבית, ע"ש.

מה זה "עשרה בטלנין"?

גמרא "כרך איצטריך לי אע"ג דמיקלעי לי מעלמא".

ופרש"י: אנשים הרבה, ויש הרבה מהן **בטלנין ממלאכה** שאין עושין מלאכה אלא במקומן, אפילו הכי בעינן קבועין **דזימנין דלא משתכחי** ע"כ.

הנה לשון הרמב"ם [בפ"א מהל' מגילה ה"ח]: "ועיר שאין בה עשרה בטלנין **קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור** הרי היא ככפר וקורין ביום הכניסה". ומבואר שיטתו, ד"עשרה בטלנין" פירושו שהם "קבועין בבית הכנסת לצרכי צבור", ולא סגי שהם בטלים ממלאכה. ולפ"ז מובן היטב הדין דהכא, דאע"ג דמקלעי מעלמא אנשים שבטלנין ממלאכה, מ"מ מאחר דאינן קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור לא מהני. [א"ה: ע"י "ראש יוסף" כאן].

להסמוך יש דין ספק. ולכן סבר החזו"א, ד"בני ברק" שהיא סמוכה ליפו שהיא מהעירות המסופקות, צריכים לקרא בה בט"ו.

זמן הקריאה בעיירות המסופקות

כתב הר"ן: "ולענין עיירות המסופקות אם הן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון או לא, הורו הגאונים ז"ל שהולכין בהן אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין בהן ב"ד. ועוד, שאפילו תאמר שהוא ספק שקול, ה"ל ספק של דבריהם ולקולא ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה, לפיכך, קורא בראשון ופטור בשני... אלא שראוי לברך בארבעה עשר, מפני שהולכין אחר רוב העולם. והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ב' מהל' מגילה [ובט"ס נדפס שם בר"ן: פרק ה'], עיר שהוא ספק קורין בה בשני הימים ובליילה, אבל אין מברכין על קריאתה אלא ב"ד, הואיל והוא זמן קריאה לרוב העולם" עכ"ל הר"ן, ועי' "משנה למלך" פ"א מהל' מגילה שם הלכה י"א, מה שהקשה בזה בסתירת ד' הר"ן ממש"כ הר"ן בפ' ערבי פסחים לענין הא דמספק"ל בד' כוסות אי בתרי כסי קמאי בעי הסיבה או בתרי כסי בתראי, ע"ש כ"ד הקדושים.

דף ד' ע"א

גמרא "לוד ואונו וגיא החרשים" וכו'.

הרש"ש אומר כאן "בקראות", שכל אותן עיירות נזכרו יחד בנחמיי [יא, לה].

תוס' [ד"ה נשים] "מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה. וקשה וכו', וכן פסקו הה"ג דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים" וכו'.

הרא"ש [בסימן ד'] ביאר דעת הבה"ג בהרחבה וזה לשון קדשו: "ובעל ההלכות פסק שהנשים אינן חייבות אלא בשמיעה, אבל קריאתה אינה מוציאה אנשים ידי חובתן שחייבין בקריאה - עד שישמעו מפי אנשים המחוייבין בקריאה כמותן, ואין שמיעתן מנשים חשובה כאילו הן עצמן קורין. והביא ראיה מן התוספתא וכו' וכו'. והוסיף בהלכות גדולות: אלא שחייבות בשמיעה, למה, שהיו הכל בספק להשמיד להרוג ולאבד, והואיל והכל היו בספק, הכל חייבין בשמיעה" וכו', עכ"ל הרא"ש.

ועי' "אבני נזר" [או"ח ח"ב סימן תקי"א] מש"כ שם בהרחבה "להבין שורש הדברים", [ועי' מש"כ לענין אשה חרשת - אליבא דהבה"ג]. ועי' בר"ח כאן דגריס: "נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה", והיינו דס"ל כהבה"ג.

תוס' [ד"ה פסק] "ושטות הוא" וכו'.

מה כאן ה"חרון אף" של התוספות? ומצינו כהאי לישראל בתוס' ר"ה כ"ו א' [ד"ה אקרו] "יש מקשין... שטות להקשות וקל להבין".

שם "משום דאמרו חכמים [פסחים קי"ז]: דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר" וכו'.

ב"שפת אמת" כתב עלה: "א"י היכן אמרו כן, ומה שציין הגרי"פ שהיא בפסחים [קי"ז] חפשי שם ולא מצאתי, ואדרבה קשה דהתם מפורש דרע"ק אמר [בברכת אשר גאלנו שהיא לשעבר] כן ה"א יגיענו למועדים כו' ע"ש, וכן נוהגין, והרי עיקר הודאה לשעבר

היא, ואעפ"כ תיקנו בה מידי דלהבא וצ"ע" עכ"ל ה"שפת אמת". וכתב עלה חתנו זצ"ל: "אכן נראה כוונת התוס' לדברי הירושלמי בברכות [פ"ד ה"ג] ע"ש" ע"כ.

שם. "ואין מתחילין ובא לציון - לפי שאין גאולה בלילה".

מה הפשט? וגם מהיכן המקור לזה?

רש"י [ד"ה ביראה] "דמן בירי".

הנה בסוכה כ"ז, אהא דאיתא שם: "אמר בירא" פירש רש"י: "שם חכם". וכן הוא להלן שם בדף ל"ד ב': "אמר ביראה, שם חכם". אך כאן לכאורה א"א לפרש הכי, דהא לא קתני "אמר ביראה", רק "אמר עולא ביראה".

ואולם מצינו ברש"י גיטין ל"ד א', אהא דקתני שם: "ר' ירמי ביראה", ופירש שם רש"י, "ירמי ביראה, כך שמו", וצ"ע.

ברכת "שהחיינו" בקריאה דיום

תוס' [ד"ה ר"ב] "אומר ר"י, דאף על גב דמברך זמן בלילה, חוזר ומברך אותו ביום, דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא".

זו היא שיטת התוס', אך הרמב"ם [בפ"א ה"ג] חולק, וס"ל דביום אינו חוזר ומברך שהחיינו.

דף ד' ע"ב

ביסוד התקנה דימי הכניסה

גמרא "הו להו עשרה ועשרה לא תקינו רבנן".

עי' לעיל [ב' א'] דרך על י"א וי"ב וי"ג איכא ילפותא מקראי, אך לא על עשרה. ואולם הא גופא טעמא בעי, מדוע באמת לא תיקנו אנשי כנה"ג ככה"ג דין קריאה גם בעשרה - ומשום תקנתא דכרכין? -

ושב הראו בזה הלומדים מציאה רבתא ונפלאה ב"אור שמח" [פרק א' מהל' מגילה ה"ט] וז"ל קדשו: -

"בירושלמי פריך, ומרדכי ואסתר מתקנין על מה שעזרא עתיד לתקן? ומשני, מי שסדר המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה, אבל עיקר התקנה היתה כללית שעוד זמנים איכא לקריאת מגילה. ולכן א"ש מה דמשני בבלי: ועשירי לא תקינו רבנן, מאי תרוץ, לתקני גם עשירי? אלא כיון דמרדכי ואסתר לא כוונו לזה, אלא נתנו חכמים עוד לכשיצטרך, לא תקנו רק שני ימים קודם". -

[וכאן כותב האו"ש עוד ביאור נוסף בהא דבעשירי לא תקנו רבנן]: ויתכן לומר כן, משום דאמרו פ"ק דעבו"ז, דאדיהן של בבליא הוי ב"י באדר, לכן לא רצו לתקן לקרוא את המגילה ב"י באדר, דהוי מימי אדיהן דבבלאי" ע"כ לשון קדשו של ה"אור שמח", - זה שוה מליונים!

גמרא "מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן".

וטעמא מאי? כתב בתוס' הרא"ש וז"ל קדשו: "והיינו טעמא, משום דליכא ריוח כלום, דמ"ט מקדמי להו מפני שלא יהיו

בדי' הטי"ז שבדבר המפורש בתורה להיתר אין להם לחכמים לגזור ולאסור

תוס' [ד"ה ויעבירנה] "אבל מילה בשבת אין לדחות וכו' וגם אין אדם מל אלא אם כן הוי בקי, דסכנה יש בדבר".

צריך פשוט, מה הוקשה להתוס', האם הקושיא היתה דיש לגזור שמא יעבירונו להאיזמל למול בו, או דקושייתם דנגזור שמא יעבירונו להתינוק למולו?

והנה, קושיא זו שהקשו התוס' הכא, הקשה זאת נמי הר"ן [ברי' פ"ד דר"ה] וז"ל קדשו: "ואת" מאי שנא הני דגזרינן ומאי שנא מילה דשריא בשבת ולא גזרינן שמא יעביר תינוק - או אזמל - ד' אמות ברה"ר"? הרי להדיא דהקשה גם מהעברת התינוק [וכן הוא בד' המאירי שיובאו להלן בס"ד, וכ"ה בריטב"א]. אבל לכאור' כן בתוס' א"א לפרש כן, דא"כ מה תירצו דאין אדם מל א"כ הוי בקי, אדרבה, משום כך טפי איכא למיחש דלא ימול בעצמו אלא ילך אצל בקי שימול אותו ויעבירונו ד' אמות ברה"ר? ובהכרח לפרש לכאור' דכאן לא הוקשה להו אלא מאיזמל.

והר"ן שם כתב לתרץ בהאי לישנא: "י"ל דהני שאני, לפי שהכל טרודין בהם, ולא מדכר חד אחבריה, מה שא"כ במילה, ואע"ג דגזרינן בהזאת טמא מת שחל ז' שלו בערב הפסח שחל להיות בשבת כדאיתא בפסחים פרק אלו דברים [דף סט.], התם היינו טעמא דנהי שאין הכל טרודין בהזאה, הרי כולם טרודין בפסחיהם, ולא מדכרו ליה" עכ"ל הר"ן.

ובמאירי כאן נמי הקשה להך קושיא בהאי לישנא: -

"יש שואלין, למה לא נאמר כן אף במילה שלא תדחה שבת מגזרה זו שמא יעביר את התינוק, וא"ת מפני שהחי נושא את עצמו ואין כאן איסור תורה, והלא בכפות מיהא לא נאמר כן, ותינוק בן שמנה ככפות הוא, ועוד וכו', ועוד נחוש שמא יעביר את האיזמל. [וכאן האריך המאירי טובא, ולבסוף כתב וזה לשון קדשו:] "ויש מתרצים, ששופר ומגילה ולולב אין בקיום מצותן מלאכה, ואפשר שאלו ה' בקיומן מלאכה לא הותרו, ואחר שכך כל שיש חשש במצותן שמא יבא לידי מלאכה דין הוא שתדחה. אבל מילה שעיקר מצותה במלאכה חמורה. - היאך תדחה מחשש שמא יבא לידי מלאכה. ועוד, שהרי מן התורה אף מכשירי מילה דוחין את השבת, אלא שחכמים אסרו בכך. -

ויש מתרצים, שלולב ושופר ומגילה לא נאמר עליהם בפירוש שיהיו נעשין בשבת, אלא שהותרו מן הדין מצד שאינן מלאכה, ואחר שיש בהם חשש מלאכה דין הוא שידחו שלא יבואו לידי איסור תורה. אבל מילה להדיא הותרה בשבת מדכתיב וביום השמיני ימול, ולא החמירו בקולא הכתובה להדיא" וכו', עכ"ל המאירי.

ולכאור' כתוב כאן [בתירוץ השני של המאירי], את היסוד המפורסם של הטי"ז [בג' דוכתי, או"ח סי' תקפ"ח, יור"ד סי' קיז, חו"מ סימן ב'], שבדבר המפורש בתורה להיתר אין להם לחכמים לגזור ולאסור, ע"ש, [וע"ש בט"ז סי' תקפ"ח שכתב באמת לתרץ עפ"י את קו' הראשונים ממילה, וכד' המאירי]. וכ"ה בתוס' הרא"ש י"ט א', ע"ש.

ובדעת התוס' דלא ניחא להו בהך תירוצא, יהי מוכח לכאור' דלא ס"ל ליסוד זה, אכן יעוי' בתוס' ב"מ ע' ב' [ד"ה תשיך] דלכאור' מפו

טרודים במקרא מגילה ולא יספיקו מים ומזון לאחיהם, ואפילו יקדימו ליום הכניסה מ"מ יהיו טרודים לקריאת ס"ת ולא יספיקו מים ומזון" עכ"ל תוס' הרא"ש. ועי' ברש"ש ובשפ"א שזכו לכוין מדנפשיהו לפירושו של התורא"ש הנ"ל [שלא ה' למראה עיניהם הקדושות]. והרש"ש כתב בזה עוד דרך וז"ל קדשו: "ועי"ל, משום גזירה דלא יקדימו מיהכ"נ דב' לה', דהוה עשרה דל"ת רבנן" ע"כ.

גמרא "מאי טעמא דת"ק דכתיב בכל שנה ושנה - מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן עיירות קודמות למוקפין, ואימא בכל שנה ושנה - מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן, שאני הכא דלא אפשר".

ומדוע עדיפה ל' הך סברא מהך סברא? - חכמת התורה! ועי' ב"חדושי חת"ס" ושפ"א שעמדו לבאר יסוד הפלוגתא בין התנאים, מאי שנא דלהאי תנא עדיפא ל' הך סברא ואילו לאידך תנא עדיפא ל' אידך סברא, ע"ש כל דבריהם הקדושים.

גמרא "גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד" וכו'.

צריך כאן פשוט, מה הוא ילמד אצל הבקי? האם את הטעמים? או אפשר את עצם הקריאה?

רש"י [ד"ה ויעבירנה ארבע אמות] "ואפילו לן בשדה ומגילה בידו יש לגזור על הדבר".

מה רוצה רש"י בזה?

ולכאור' כוונת רש"י ליישב קושיית התוס' [בד"ה ויעבירנה] שהקשו, אמאי לא קאמר ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים? ועל כך מיישב רש"י, דהך טעמא דיעבירנה ד' אמות ברה"ר כולל גם אופן זה שהוא לן בשדה. [א"ה: כ"כ במהר"ץ חיות ובהג' ר"א חבר].

ובעיקר קושיית התוס', הנה בשו"ת מהר"י אסאד כתב לתרץ, דמצד איסור הוצאה מרה"י לרה"ר ליכא למיגזר, לפי השיטות דמלאכת הוצאה דאורייתא לית' אלא במקום שעוברין בכל יום ס' ריבוא אנשים, ואי"ז מילתא דשכיחא, אלא דלגבי איסור העברה ד' אמות ברה"ר, מחדש שם המהר"י אסאד דבזה שייך האיסור מדאורייתא גם במקום שאין עוברין שם בכל יום ס' רבוא, דלא ילפינן לה מדגלי מדבר, ומשום כך נקט רבה לטעמא דשמא יעבירונו.

שם "ועי"ל, דלהכי לא נקט מרשות היחיד לרשות הרבים, לפי שלפעמים שאין שם חיוב חטאת, כגון שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך, כגון המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן דפטור" וכו'.

התוס' בסוכה [מ"ג א'] הביאו הך טעמא בשם רש"י, והקשו על זה, דא"כ מאי עדיפותי דהעברה ד' אמות? וביאר לה הרש"ש שם וז"ל קדשו: "וי"ל כוונת רש"י, דמשום העברה יתחייב בכ"מ שיעמוד לפוש ויעביר משם והלאה ד' אמות, משא"כ משום הוצאה אינו אלא אם יעמוד ברה"י", עכ"ד.

שם להדיא כיסוד הט"ז, ע"ש. [א"ה: וע"ש ברש"ש וברש"ש שם לעיל ס"ז ב], ויש גם תוס' בפסחים נ"ג [א"ה: לע"ע לא מצאתי], וצ"ע.

שם "כראש השנה דאורייתא היא וצריך שלשים קולות".

הרש"ש העיר, דבימי חכמי המשנה הי' סגי בתשע קולות, ואפ"ה לא דחי שבת.

גמרא "ורב יוסף אמר מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, **תניא נמי הכי** אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה, גובין בו ביום ומחלקין בו ביום וכו' מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה".

לכאור, היכן מבואר כאן בברייתא שזהו הטעם להא דלא קרינן מגילה בשבת? וכתב בזה הריטב"א וזה לשון קדשו: "לאו דתניא דלהוי טעמא דלא קרינן מגילה בשבת כדבר יוסף - דהא ליכא במתניי, אלא דתניא כוותי' שיש טעם שעניניהם של עניים נשואות למ"מ לחוש לה, [ומסיים הריטב"א]: "ודכוותה בתלמודא".

תוס' [ד"ה רב יוסף] "**משום דאיכא נפקותא מיהא במקדש דליכא שבות ואפ"ה אסור משום האי סברא דקאמר רב יוסף**".

ואיך יהי' לרבה, האם לדידי' באמת שרי לקיים קריאת המגילה במקדש? [אמר התלמיד הנותב: הנה, מרגלה בפומי' **ד'הרב זצ"ל** להביא את חידושו הנפלא של **הגרעק"א זיע"א** בדרו"ח (כמדומה בחגיגה), דמי שתוקע בשופר בשב"ק, הוא עובר בזה על איסור דרבנן, אך מקיים מ"ע דאורייתא של תקיעת שופר! ולכאור מד' התוס' דילן יש קצת ראי', דאם אית' דחכמים בתקנתם עקרו לגמרי את עיקר המצוה במגילה, א"כ איך יתכן לומר דבמקדש יש לו קיום מצוה, וכי נימא שעקרו חכמים את המצוה בגבולין והשאירו את המצוה במקדש?]

דף ה' ע"א

גמרא "שלא בזמנה בעשרה". עי' בר"ן, דבזה"ז דבטלה הקדמת הכניסה, שייך זאת באופן שחל פורים בשבת, ע"ש.

שם. שיטת רש"י, דהיינו דוקא לכתחילה, אבל בדיעבד לכו"ע יצא. ועי' בר"ן, דזוהי פלוגתא בין הבעה"מ להרמב"ן, דהבעה"מ ס"ל כרש"י דלא פליגי אלא למצוה, אבל בדיעבד אפילו רב אסי מודה דיצא, אכן הרמב"ן ס"ל דרב אסי לעיכובא קאמר, ע"ש. ודעת הריטב"א דלא נחלקו אלא לענין לכתחילה, ורב ס"ל דאפי' לכתחילה ביחיד.

וכתב הריטב"א: "ואע"ג דתניא דכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, כולם מבטלין מעבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה, דהיינו כדי לקרותה בצבור, אפ"ה לא ק' לרב, דמודה רב **שמצוה מן המובחר** לקראתה בציבור **ברוב עם כל מאי דאפשר** משום פרסומי ניסא ומשום הדרת מלך, אלא שהוא אומר דבזמנה מיהת אינו חייב לטרוח ולקבץ עשרה מן השוק. ורב אסי סבר, **שחייב הוא לחזור אחר י' אפי' בזמנה**. [וציינו, דכ"כ הרמב"ן והרשב"א].

היכא דבעינן קריאה בעשרה - האם שרי שיקראו הקהל ביחד עם ה"בעל קורא"?

וכאן יש שאלה: מאי משמע "בעשרה"? ואיך יהי' אם ה"בעל קורא" קורא וכולם קוראים יחד עמו? [בבריסק, ככה זה הולך. ה"בעל קורא" קורא וכולם קוראים עמו ביחד, וכך הי' עושה הבריסקר רב זיע"א, הוא

הי' שומע את ה"בעל קורא" וקורא ביחד עמו, מדוע? משום שהוא חשש שמא משהו ב"קריאה" לא בסדר. אך כל זה בקריאה בזמנה, אבל איך הדין בקריאה שלא בזמנה שצריכה עשרה, האם בקריאה כזו שכולם קוראים יחד עם ה"בעל קורא" חשיבא "עשרה"?]. -

וזה הי' הפחד הגדול של הבריסקר רב זיע"א בשעתו, כשיצא פעם "פורים המשולש", וקראו את המגילה בערש"ק, ומבואר בראשונים דקריאה זו חשיבה כקריאה שלא בזמנה - כמבואר בר"ן כאן ועוד ראשונים, [וכך פוסק המשנ"ב סי' תר"צ ס"ק סא, אך עי' חזו"א סי' קנ"ה סק"ב שחולק], [והרי לשיטת הרמב"ן ועוד ראשונים בשלא בזמנה הויא "עשרה" לעיכובא בקריאה שלא בזמנה]. **והבריסקר רב** החזיק, שאם כולם קוראים יחד עם ה"בעל קורא", יתכן שזה לא נקרא בעשרה, ומשום כך, הקפיד שתהי' הקריאה בשקט מוחלט, ושרק ה"בעל קורא" יקרא.

ובדבר זה נחלקו שני גדולי הדור, **מרנא ה"חזון איש" זיע"א** ו**מרנא הגרי"ז זיע"א**. ה"חזון איש" כותב במפורש בספרו הקדוש [בעקבות מה ששאלו אותו בשעתו, בשנת תש"י, כשיצא אז פורים המשולש], דשפיר דמי גם כשכולם קוראים יחד עם ה"בעל קורא". ואילו **הבריסקר רב**, חושש שיתכן שזה לא מיקרי "בעשרה". ולכן באותו פורים משולש, לפני קריאת המגילה, **הבריסקר רב** אמר לה"בעל קורא": **רבי פלוני**, היום אנחנו מוכרחים שרק אתה תקרא! אז בבקשה מכס, **שתקראו טוב!** ולאותו "בעל קורא" הי' לו בכיסו את המכתב של ה"חזון איש" שהוא כותב שגם כשקוראים יחד עמו מקרי שפיר "בעשרה" ... [א"ה: להלן, בריש פרק שני, נתבאר הענין יותר].

קריאת התורה בעשרה באופן שיש מהם שכבר שמעו הקריאה

כאן יש שורה בר"ן, שזה ממש "הפסד מרובה" לא לדעת זאת, [א"ה: בכגון דא הי' רגיל הרב זצ"ל תמיד להוסיף ולומר: כמו כל הרני"ס!], וזה הדבר: -

דהנה, המשנ"ב בהל' "קריאת התורה" [ב"ביאור הלכה" בריש סימן קמג], דן בשאלה, אהא דמבואר שם בשו"ע "אין קורין בתורה בפחות מעשרה" ועל כך כותב שם ב"ביאור הלכה" וזה לשון קדשו: -

"עיי' בח"א כלל ל"א סי"א, שנסתפק אם יש איזה בני אדם שלא שמעו הקריאה, אם מותר לקרות עוד הפעם בשבילם, דאפשר דלא תיקנו אלא כשכל העשרה הם חייבין בקריאה. - **והראני גדול אחד, שמפורש בר"ן רפ"ק דמגילה בסוגיא דמגילה בזמנה קורין ביחיד**, דברובן שלא קראו סגי, עיי"ש" עכ"ל ה"ביאור הלכה".

וכוונת הביאור"ל, להא דהביא כאן הר"ן מתחילה בשם הבעה"מ, שכתב להוכיח דבדיעבד אפילו רב אסי מודה דיצא, ממה שלא מנו מקרא מגילה עם אותן שהן בעשרה דקתני להו בהך מסכת בדף כ"ג ב' אין פורסין על שמע וכו', וכיון דבמגילה קיימין - אם איתא דבעינן בה י' לעיכובא, הי' להם למנותה עמהן. ועל כך כותב הר"ן וזה לשון קדשו: "והרמב"ן ז"ל כתב, שאין זו ראייה, דכל אותם דקא חשיב התם חובת ציבור הם, ואין עושים אותם אא"כ בי' א-ו ר-ו-ב-ם מחוייבים בדבר, כגון שלא שמעו קדיש וברכו, אבל במגילה לא בעינן י' אלא משום פרסומי ניסא, הלכך אפי' בשביל יחיד קורין אותה בי' אע"פ שיצאו הם, כיון שהיחיד לא יצא" עכ"ל הר"ן.

וה"עולם" אומרים, שמישהו אמר פעם לפני **רבי חיים בריסקר זיע"א** את הראיה הזו מהר"ן, ועל כך אמר **רבי חיים**: הבה ונקרא את הר"ן... ועתה הסכת ושמע איך **שרבי חיים בריסקר** קרא את השורה הזו בר"ן: -

"והרמב"ן ז"ל כתב, שאין זו ראייה, דכל אותם דקא חשיב התם חובת צבור הם, ואין עושין אותם **אז"כ בי** [כאן לעשות אתנחתא], או רובם מחוייבים בדבר כגון שלא שמעו קדיש וברכו", [ומדוע פירט הר"ן "כגון שלא שמעו קדיש וברכו"? רק הפשט הוא כדלהלן], די ש כאן בר"ן שתי מחלקות, האחת, דברים שהם בגדר "חובת צבור" [כגון קריאת התורה], שבהם צריך שכל העשרה יהיו מחוייבים, והשני, קדיש וברכו, שהם אינם בגדר "חובת צבור", רק שיש בהם דין של "עשרה", ובהנך סגי אף ברובם מחוייבים בדבר, [ועי' כתבי הגר"ח" מגילה כ"ג ב', ב"מ ו' א'].

זאת אומרת, **שרבי חיים זיע"א** הי' מקום חזק לומר, שמכיון שקריאת התורה זוהי חובת צבור, לא שייך לקרוא אלא רק אם יש עשרה שעדיין לא שמעו קריאת התורה.

[אמר התלמיד הכותב: עי' שם ב"מלחמות" שכתב בלשון קדשו: **השניים במשנתנו כולם חובות הצבור הן ואין אלא במחוייבים בדבר** וכו', והרי במשנה שם קתני **"פורסין על שמע"**. וכמדומה שהרב זצ"ל הבליע בתוך דבריו בקצרה הערה בסגנון זה, וצריך ביור].

דף ו' ע"ב

גמרא "זו גרממא של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו".

עי' יומא דף י' ובהגהות הגר"א שם, ועי' הג' היעב"ץ כאן שכ' דנראה דזהו "אשכנז" דהיום [מתוך שיעור קדשים כריתות ה' א'].

דף ז' ע"ב

האם הסדר הוא שמקודם שולח הקטן להגדול "משלוח מנות", או להיפך?

גמרא "רבה שדר לי למרי בר מר".

מי הוא הי', האם הוא הי' "אמורא"? - עי' הגהת היעב"ץ דעשיר הי', ומטיב עם רבה, שעני הי', קודם שעלה לגדולה כמבואר במו"ק כ"ח א', ולכן כבדו רבה וקדמו בשלוח אליו תחלה, וע"ש כ"ד הקדושים. ואולם עי' בשפ"א שכ', דבנו של רבה הי'. וזה לשון קדשו של ה"שפת אמת": -

"משמע דבנו של רבה גופי הי', דאביי קרי לרבה מר, ויש להוכיח מזה דהסדר היא שישלח הגדול להקטן מקודם, והטעם דלא ליחשבי כמו רעהו וחבירו, רק כשהגדול שולח לו וחשבו לרעהו הדר משלח לי איהו, דאל"כ מסתמא הי' מרי ברי' מקדים לשלוח לאביו שחייב בכבודו, וכו', עכלה"ק. [א"ה: ציינו בזה לשון מהר"י אסאד סי' ר"ד שחקר בעיקר הדבר האם רבו הוי בכלל "רעהו", והוכיח זאת מהא שמצינו דגם הקב"ה נקרא "רעך". וציינו עוד, לשון"ת "משנה הלכות" ח"ז סי' צד ולשון"ת "קנין תורה" סי' נד ול"מקראי קדש" סי' לט, ול"ציץ אליעזר" חלק ח' סימן יד].

בענין "משלוח מנות" - האם בעיני דוקא עיי' שלח

שם. "רבה שדר לי למרי בר מר ביד אביי".

אין להוכיח מכאן להא שנסתפק המשנ"ב [בסי' תרצ"ה ס"ק י"ח] בשם ה"בנין ציון" [סי' מ"ד] אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח - אם יוצא, או דלמא דכיון דכתיב "ומשלוח" בעיני דוקא ע"י שליחות, דיתכן דאף שיכל לצאת גם בעצמו, אעפ"כ שלח לו ע"י שליח.

גמרא "מלא טסקא דקשבא ומלי כסא קמחא דאבשונא".

וברש"י "טסקא דקשבא". - שק מלא תמרים. - "דאבשונא, שנתייבשו החטים בתנור בעודן כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם". ולעיל לגבי תמרים, הלומד יודע לבד שתמרים זה מתוק, ולא הוצרך רש"י לפרש זאת.

גמרא "טסקא דקשבא".

רש"י מפרש: "שק מלא תמרים", והגרי"פ על הגליון מציין להתוספות בע"ז י"ד ב' שפירשו: סל מלא תמרים. ולהלן בגמ' אהא דאמרו: "דיקולא מצוארי לא נחית" פירש"י: "הסל שהי' רגיל להוליך בעודנו בן כפר ומאכיל לבהמתו לא יוריד עתה מראשו", ולפי' התוס' המשל מתאים היטב עם הנמשל ד"טסקא דקשבא".

משלוח מנות במאכל שמחוסר אפי

שם "ומלי כסא קמחא דאבשונא".

שאל הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א: האם נוכל להביא מכאן מקור מפורש דאפשר לקיים משלוח מנות גם בקמח, ואין צריך דוקא דבר אפוי שראוי לאכילה? וטענו על כך הלומדים שליט"א, דאיכא למידחי, דשאני הכי דהוי קמח מתוק, ויתכן שהוא ראוי לאכילה כמות שהוא, ואין לנו רא' מכאן על קמח רגיל שאינו מתוק. שהוא גם כן כשר למשלוח מנות. [יש להעיר גם מהגמ' להלן, דמרי בר מר שלח לי "זנגבילא" שהוא תבלין, והאם ראוי לאוכלו כמות שהוא?] ועי' משנ"ב סימן תרצ"ה [ס"ק כ'].

גמרא "אמר לי אביי השתא אמר מרי אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית".

מה רצה אביי בזה [וחזינן דרבה לא קיבל את דבריו ולא שינה גם אח"כ את המשלוח מנות]? ולא יזה צורך קבעו זאת בש"ס הקדוש?

יש להחזיר "משלוח מנות" במין אחר ממה שקיבל

גמרא "הדר שדר לי איהו מלא טסקא דזנגיבלא ומלא כסא דפלפלתא אריכא".

זה לעומת מה שרבה שדר לי: "מלא טסקא דקשבא ומלי כסא קמחא דאבשונא". ועי' ח"א מהרש"א, דבאותן כלים עצמם דשדר לי רבה, חזר ושלח לי מרי, [ועי' "מלא הרועים" שצין לפסחים מ"ב ב'].

וה"שפת אמת" מבאר, שכתוב כאן דין בהל' "משלוח מנות", וזה לשון קדשו: "י"ל, דכן היא המצוה, כשרואה שיש לחבירו מין זה ששלח, ישלח לו מין אחר שאין לו" עכלה"ק. [ולפי' ד' היעב"ץ הנ"ל דעשיר הי', צ"ב, וכי זה "משלוח מנות" של אדם עשיר? וכי זה הי' יותר חשוב ממה שרבה שלח לו?].

גמרא "אמר אביי השתא אמר מר אנא" וכו'.

כאן לא נזכר "אמר ליה אביי".

גמרא "אמר אביי כי נפקי מבי מר הוה שבענא" וכו'.

בודאי שיש כאן סודות נשגבים ולימודים גדולים! אדוננו ה"חתם סופר" זע"א הוא ידע לומר איזה לימודים גדולים יש כאן, - לא אני בקוצר דעתי ושכלי. ועי' ח"א מהרש"א בכל הסוגיא.

גמרא "ואכלי בהו שתין פלוגי".

עי' רש"ש ד"שתין" לאו דוקא נקיט, ע"ש. ו"שתין פלגי" - פי' בח"א מהרש"א בשם הערוך דהיינו ששים חתיכות.

גמרא "אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין".

האחים הקדושים! [והאם זה שייך להגמרא בשבת כ"ג ב? א"ה: ע"ש בגמרא: "רב הונא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא, חזא דהוה רגיל בשרגי טובא, אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא, נפקי מינייהו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין" ע"כ. וראה עוד ביומא נ"ד ב: רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא, וגם שם קרא הרב זצ"ל ואמר: **האחים הקדושים!**]

גמרא "מחלפי סעודתייהו להדדי".

מצינו במועד קטן [כ"ז ב'] [לענין סעודת הבראה רח"ל]: "רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי".

חידוש נפלא של ה"ב"ח [אליבא דרש"י] בענין משלוח מנות

שם. "מחלפי סעודתייהו להדדי".

רש"י מפרש: "זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו - ובשני סועד חבירו עמו". [ועי' ח"א מהרש"א].

אולם הר"ן מפרש: "לא הי' לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו, ולפיכך היו שולחין כל אחד סעודתו זה לזה, כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות", וזה כפי' הרמב"ם. [בפ"ב מהל' מגילה הט"ו] שכתב וזה לשון קדשו: "ואם אין לו, מחליף עם חברו - זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו" עכ"ל הרמב"ם, וכ"ה בשו"ע [סי' תרצ"ה ס"ד], [ועי' שעה"צ שם ס"ק כט].

ועל דרכו של רש"י הקשה ה"ב"י [בסי' תרצ"ה] וז"ל קדשו: "וקשה לי על דבריו, דאם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו. וא"ת שהיו שולחים מנות איש לרעהו, אם כן מאי אתא לאשמועינן?" [ועי' שם בד"מ].

ועל כך יש פשט נפלא של ה"ב"ח שם וזה לשון קדשו: -

"...אבל רש"י ז"ל כתב וזה לשונו מחלפין סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשני סועד חבירו עמו עכ"ל, ומשמע שרוצה לומר שלא היו שולחין זה לזה, ופשיטא שאין שנה שני מועיל להוציא את חבירו ידי חובת משלוח מנות משנה שעברה. אלא כך הוא הפירוש, **דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח ושש עם אוהביו ורעיו ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות, אם כן אם יסעוד אחד עם חבירו ורעהו, הרי הם בשמחה ובטוב לב משתה יחד, ופטורים הם מעתה מחיוב משלוח מנות**, והוא הדין בשנה שני וכן בכל שנה ושנה אם יחזור ויסעוד אצלו כמו בשנה שעברה נמי יוצאין **שניהם** ידי חובתן, אלא האמת

אומר שהיו מחליפין בשנה שני, ועיקרו לא אתא אלא לאשמועינן האי דינא דבסועד אצל רעהו פטורין שניהם מחיוב משלוח מנות, ולפי זה אין צריך לפרש כלל שהיו עניים, אלא אפילו בעשירים כן הדין, **אלא שהמה היו אוהבים זה את זה ביתר עוז והסכימו שטוב ויפה להם לשבת אחים יחד בסעודת פורים בשמחה ובטוב לב משתה כברכת ה' אשר נתן להם, - כן נראה לי דעת רש"י ומקובל לע"ד משאר פירושים שנאמרו בו** עכ"ל ה"ב"ח. והוא חידוש נפלא, [ומבואר נמי מדבריו, דא"צ דוקא ע"י שליח. א"ה: ע"ש בד"מ].

אמר הכותב: מכאן, עד סוף הסוגיא, העתקתי מה שנדפס בזה בקונטרס "פניני הימים" פורים (עמ' קפו), ונכתבו הדברים על ידי ידיד נפשי עוז מזכה הרבים לאורייתא הרב הגאון רבי מאיר הלוי לוי שליט"א:

"מיחייב איניש לבסומי בפוריא..."

א. 'אמר רבא מיחייב איניש לבסומי [לאיבסומי, להשתכר ביין, רש"י] בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.*

ועל זה מספרת הגמרא שרבה ורבי זירא אכלו את סעודת פורים ביחד.

'רבה ורבי זירא עברו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום... - נשתכרו, רש"י.

אחרי שרש"י כבר ביאר קודם ש"לאיבסומי" היינו להשתכר ביין, שוב חוזר רש"י ומבאר כאן, ש"איבסום", היינו שנשתכרו.

והנה, הגאון רבי נתן איינפלד [שליט"א] זצ"ל בעל מחבר ספר "מנחת נתן" אומר תמיד, שרש"י חוזר על ביאור שביאר קודם, גם בלי סיבה מיוחדת, ומאריך להביא בזה עשרות מקומות כאלו. והנה כאן, אחרי שרש"י ביאר בדיבור הקודם, דחייב איניש לאיבסומי בפוריא, היינו להשתכר ביין, מיד אחר כך, כשהגמרא מספרת שרבה ורבי זירא קיימו את הדבר, 'עברו סעודת פורים בהדי הדדי ואיבסום', שוב מפרש רש"י, "נשתכרו..."

בשביל מה הוא מבאר דיבור אחר דיבור ש"איבסום" זה להשתכר?

[א.ה. בספרו הנ"ל שיצא לאור בחודש סיון תשס"ז הביא לרש"י זה ברשימתו].

ב. על כל פנים, מה קרה כשהם נשתכרו?

אומרת הגמרא,

'קם רבה שחטיה לרבי זירא....'

למה לא הפוך?

* ובתוס' הביאו את הירושלמי שאומר 'ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים', והרש"ש אומר שבסידורים שלנו זה נשמט מחמת הצנזור. נו, ודאי כך, איך הצנזור יכול להרשות שיהיה כתוב דבר כזה, 'ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים'?! ...

“אולי משום שכתוב בגמרא שרבה היה ממזל “מאדים”?

איר הערט?

ג. ‘קם רבה שחטיה לרבי זירא...’

פשטות הגמרא, שרבה שחט את רבי זירא, כפשוטו. אמנם המהרש”א ביאר את הענין באופן אחר, זה לשונו:

“דבר תמוה הוא לפרשו כפשטיה, ונראה דרצה לומר כעין שחטיה...”

לא ששחט אותו ממש אלא,

“...אגבריה חמרא וכפייה לשתות יותר מדאי עד שחלה ונטה למות...”

הוא התקיף אותו בייך, וכפה רבה את רבי זירא לשתות יותר מדאי עד שנטה למות.

“ולכך נקטיה בלשון שחטיה, דשתיית היין נקרא על שם הגרון מקום שחטיה, כמו שאמרו ממלא גרונו של תלמידי חכמים יין, וקאמרי להתפלל עליו שלא ימות מחולי זה עד שנתרפא וחי...”

זה הפירוש “אחייה”, שהוא התפלל עליו עד שהוא נתרפא וחי,

“...ומצינו במקרא ובתלמוד לשון חי מלשון רפואה”.

עד כאן לשון המהרש”א.

וזכה המהרש”א לכיון בזה להמאירי, דכתב המאירי, זה לשונו:

“וכן לענין ביאור זה שאמר, שחטיה לרבי זירא, פי’ מלשון סחטיה...”

- לא שחטיה,

אלא סחטיה.

“...רוצה לומר שמיעכו. ואחייה הוא מלשון החלימיני והחייני”.

כך מבאר המאירי, ולזה כיון המהרש”א.

וראיתי מביאים שהחתם סופר בנדה דף כ”ג עמוד א’ [והובא ב”חידושי חתם סופר” המסודר מחדש כאן במגילה]. מבאר פשט שלם בגמרא, וזה לשונו: קם רבה שחטיה לר”ז, פירוש, שמביאו לידי גיחוך במשתה היין, והיה דומה בעיני ר’ זירא כאילו ח”ו ה’ משוחטי הילדים וכו’, ויש ליישב גם בעי רחמי ואחי, פירוש בתשובה גמורה על הנ”ל, וכן יש לפרש כולי שמעתי, וק”ל עכ”ל. וזו ידיעה נכבדה שלא ידענו. אמנם זה פשט אחר לגמרי ולא כל כך פשוט להבינו, אבל על כל פנים רואים שהחתם סופר למד כאן שזה לא שחטיה ממש [אמנם בביאור החתם סופר בשם רבו יבואר שזה כן שחטיה ממש, ראה להלן].

ד. “קם רבה שחטיה לרבי זירא...”

כולם יודעים מה שאומר החתם סופר בחולין, בחידושי למסכת חולין בדף ח’ עמוד א’.

הגמרא בחולין דף ח’ עמוד א’ אומרת,

“אמר רבי זירא, ליבן סכין ושחט בה שחיתתו כשרה”, ולמה? מכיון “שחידודה קודם לליבונה”. ואומר החתם סופר, שמורי ההפלאה אמר פעם בסעודת פורים, דלכאורה, מאיפה ידע רבי זירא להגיד שחידודה קודם לליבונה?

מאיפה הוא ידע להגיד דבר

כזה?

ואומר, כיוון שבעצמו הוא הרגיש את זה.

“מעצמו הוא ידע, כיון שהוא הרגיש... בזמן שקם רבה בסעודת פורים ושחטיה לרבי זירא, אז הוא הרגיש, בעצמו, [בבשרו, את חידור הסכין].

ויש ששואל, הרי גם הוא נשתכר, [כמו שכתב רש”י, “נשתכרו”], ואם כן איך הוא הרגיש?

ה. “למחר בעי רחמי ואחייה”.

ומה היה יממה שלימה?

המצב הזה של “שחטיה” ארך זמן עד למחר [וכהמבאר שזה שחטיה ממש] אם כן, עד למחרת הוא היה שחוט והיום הוא לא התפלל עליו, למה באמת היום הוא לא התפלל אלא רק למחרת? ... [יש בשיעור שרצו לומר שהוא היה עדיין שתי ולא היה יכול להתפלל, רק למחר].

על כל פנים, אנחנו רק קוראים מה שכתוב בגמרא.

ו. “לשנה...”

לשנה הבאה.

“אמר ליה”

דבה לרבי זירא, ה”שוחט” ל”נשחט”, הוא הציע לו.

“ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי. אמר ליה, לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא”.

ענה לו רבי זירא, בשנה שעברה קרה אחר כך נס שהיית אותי, מי יודע מה שיהיה השנה?!

הרי לא בכל שעתא ושעתא מתרחשי ניסא.

ויכולם יודעים שהבעל המאור מביא בשם רבנו אפרים, תלמידו של הרי”ף, שמזה שהגמרא הסמיכה את הסיפור של רבה ורבי זירא להדין של “חייב איניש לבסומי בפוריא”, זה בא ללמד אותנו משהו.

הדין הזה של חייב איניש לבסומי בפוריא, אם כן מסתבר, שמיד, לפני הפורים הבא, כבר ביטלו את הדין דלבסומי... מכיון והיה כזה ממשול, הודיעו מיד, שסעודת פורים זה בלי "לאיבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", כדי שלא יבואו לידי סכנת נפשות. ואם כן, כאשר רבה אמר לרבי זירא לשנה הבאה, בא ונעשה סעודת פורים בהדי הדדי, למה הוא דחה את הבקשה ואמר לו שאינו רוצה, משום שלא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא? הרי אין חשש שישתכר? וגם רבה יאמר לו, אין מה לדאוג... הרי כבר ביטלו את הדין של השתיה, ואין מה לדאוג, די! לא שותים ואין חשש סכנה?!

כך שואל ה"פרי חדש".

[ומסיק, שאמנם מעיקר הדין דהש"ס, חייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ומיהו עתה שהדורות מקולקלים ראוי שלא לשתות אלא מעט קט יותר ממה שמרגל ביום טוב ובוה יוצא ידי חובתו].*

והנה כתב המאירי, זה לשונו:

"חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומכל מקום..."

זאת זה מעתיק ה"משנה ברורה" ב"ביאור הלכה".

'...אין אנו מצווים להשתכר ולהפחית עצמו מתוך השמחה, שלא נצטוו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שנגיע מתוכה לאהבת השם [יתברך] והודאה על הניסים שעשה לנו.

ומה שאומר כאן..."

"שצריכים לשתות.

"...עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כבר פירשו קצת גאונים..."

"...שממה שהזכיר אחריו, קם (רבא) [רבה] שחטיה לרבי זירא, נדחו כל אותם הדברים. ולעניין ביאור מיהא, זה שאמרו בין ארור המן וכו', הוא ממה שאמרו בתלמוד המעבד שצריך לומר אחר מקרא מגלה ארור המן ברוך מרדכי, ברוכה אסתר ארורה זרש וכן שצריך לומר חרבונה זכור לטוב, ואמר שחייב להתבשם עד שלא ידע בבירור מה יאמר, אלא שכבר נדחת לדעתנו כמו שביארנו..."

זהו סובר כמו השיטה של רבינו

אפרים.

"וגדולי המחברים..."

זה הרמב"ם.

"... כתבו עד שירדם."

עד כאן לשון המאירי.

וכך כתוב ברמב"ם, [פרק ב' מהלכות מגילה הלכה ט"ז], "ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו".

"אמר רבה [לא כניסה דילן רבא, אלא רבה] חייב איניש לבסומי בפוריא וכו' כתב הרב רבנו אפרים ז"ל [תלמיד הרי"ף], מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא לשנה אמר ליה תא נעביד וכו', אידחי ליה מימרא דרבה ולית הלכתא כוותיה ולא שפיר למיעבד הכי".

אלו הם דברי הבעל המאור, שכך פסק רבנו אפרים, שבגלל זה אין ההלכה כן.

ותראה כאן בהר"ן [בארבע שורות אחרונות] שכתב, זה לשונו:

"מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן, דאמרינן בגמרא [צ"ל בירושלמי, גליון]. דמיחייב למימר ברוך מרדכי ארור המן, ברוכה אסתר ארורה זרש, גם חרבונה זכור לטוב.

ומיחייב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר. וכתב רבנו אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא כדאינתא בגמרא, אידחי ליה מימרא דרבה [באלפסי ישן הגירסא, דרבה, גליון], ולא שפיר למעבד הכי".

עד כאן לשון הר"ן, בלי שהוא מגיב על זה, הר"ן לא כותב שהרמב"ם כן פסק את הדין שחייב לבסומי.

ואיך כתוב ברי"ף?

ברי"ף כן כתוב הדין, זה לשונו:

"אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן".

והרי"ף לא דחה את זה מההלכה.

ועל דברי הרי"ף האלו, מביא ה"בעל המאור" את דברי תלמידו של הרי"ף, רבנו אפרים, שדחה את הדין הזה וכתב, דאין כן ההלכה, ואין חייבים להשתכר בפורים.

ועל דברי רבנו אפרים האלו, יש את הקושיא המפורסמת של ה"פרי חדש". ה"פרי חדש" שואל, אם איתא כמו שאומר רבנו אפרים שמחמת העובדא ההיא של השחטיה, דקם רבה ושחטיה לרבי זירא, לא התקבל

* וז"ל: בפרק קמא דמגילה [ז, ב] אמר רבא, מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא, למחר בעיא רחמי (ואסייה) [ואחיה], לשנה, אמר ליה נתיימר ונעביד [סעודת] פורים בהדי הדדי, אמר ליה לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא. וכתבו [ר"ן מגילה ג, ב ד"ה גמ' מתני' ואה. ראה בעל המאור] בשם רבינו אפרים, דמהך עובדא דקם (רבא) [רבה] ושחטיה לרבי זירא, אדחייית מימרת רבא, ולא שפיר דמי למעבד הכי. ואין זה נכון, דא"כ אמאי אישתמיט רבי זירא מלמעבד סעודה אהדדי, ואיצטריך לומר ליה לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, כיון שראו שיצא קלקול עון שפיכות דמים מסיבת שיכרותם ראוי היה להם למנע עצמם מלבסומי כולי האי ומלשתות, אלא יותר מעט מכדי הרגילים, אלא משמע דאפילו הכי הא משתכרים יותר מדאי, ולהכי מייתי תלמודא ההוא עובדא, לאשמועינן דמימרת רבא כפשטה דמיחייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ומיהו עתה שהדורות מקולקלים, ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים ז"ל, ושלא לשתות אלא מעט קט יותר ממה שמרגל ביום טוב, ובוה יוצא ידי חובתו כיון שכונתו לשמים כדי שלא להכשל ח"ו בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת ה'. עכ"ל.

ובשולחן ערוך [סימן תרצ"ה סעיף ב'] כתוב, זה לשונו: "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. [וכתב הרמ"א] ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך אלא ישתה יותר מלימודו..."

יותר ממה שרגיל.

"... וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי".

זה הלשון בשולחן ערוך.

והרמב"ם כתב דין השתיית יין בפורים, זה לשונו: "כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו. ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות".

מדברי הרמב"ם רואים שזה דין בסעודה.

פעם אחת שאל אחד את הרב אברמסקי בפורים "ומתי הוא יברך ברכת המזון?"

כך הוא שאל.

הרי הרמב"ם אומר, שהוא שותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו, אם כן, איך הוא יברך ברכת המזון?

הרי הוא שותה, שותה ושותה, עד שהוא נרדם, ואז הוא לא יכול לברך, ומתי הוא יברך ברכת המזון??? [ההוא התכוין "לערער" על תקנת חז"ל הקדושים]

השיב לו הרב, "אם כשהוא יתעורר, עדיין לא יעבור שיעור עיכול, אז הוא יברך ברכת המזון..."

ז. "תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה".

הוא חזר ושינן...

"מה שהוא שמע,

ארבעים פעם, ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה.

ולכאורה, מה זה המושג של ארבעים פעם, והרי צריך לחזור מאה פעמים ואחד?

ומה זה "ארבעים זימנין, ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה"?

ואמר ר' זלמל'ה,

"ארבעין זימנין" זה כדי שיהיה מונח בכיסו, ואחרי שהדבר כמונח בכיסו, הוא מקיים את "אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה", וחוזר מאה פעמים ואחד.

ח. "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד".

בכל המשניות של "אין בין" בפרקין, לא כתוב "בלבד", רק במשנה הזו. ואומר ה"בני יששכר" זיע"א, שהתנא בא לרמז מה שכתוב בזהר הקדוש, המובא בפוסקים, שיש הבדל בין שבת ליום טוב.

כתוב בזהר הקדוש, שביום טוב צריך להזמין אורח שיהא מיסב עמו לסעודת היום טוב, ואם אין לו אורח לסעודה, עליו נאמר, "וזריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם" וכמו שכתוב ברמב"ם, בפרק ו' מהלכות יום טוב הלכה י"ח, זה לשונו: -

"וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתם ולאמנה עם שאר העניים האומללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר וזבחיכם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם. ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם".

ממילא, זה מרמזו כאן במשנה, "אין בין יום טוב לשבת, אלא אוכל נפש בלבד", והיינו, 'אז ער העסט ער איינער אליין...'.

"שהוא אוכל לעצמו, לבד.

ביום טוב זה פסול, ובשבת זה כשר.

עד כאן נדפס ב"פניני הימים" שם.

במשנה "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת".

ולא אמרו נמי: דזה באכילה וזה בעינוי. וביארו הראשונים, דזה לא איצטריך למיתני, דכל המהות של יום כיפור היא המצוה ד"ועניתם".

גמרא רבי נחוני' בן הקנה הי' עושה את יום הכפורים בשבת לתשלומין".

ב"טורי אבן" הקשה: מאי שנא דפרט לשבת ויוה"פ לחודייהו, הל"ל סתמא: הי' עושה חייבי כריתות - כחייבי מתות ב"ד לתשלומין, וכולן בכלל?

ק"ב"מ בכרת הבא על ביטול מצות עשה

רש"י [ד"ה אף יום הכפורים מתחייב בנפשו] "דאיסור כרת כמיתת בית דין דמי".

ואיך הדין בכרת הבא על ביטול מ"ע, וכגון במ"ע דפסח - אם ברגעים האחרונים שלפני שקיעת החמה של י"ד בניסן - בזמן שכבר לא יוכל להביא קרבן פסח שאז מיקרי שביטל המצוה דפסח וחל עליו חיוב כרת - הלך והדליק גדישו של חברו, האם מיפטר מתשלומין? [ובמילה קשה קצת לצייר זאת, ויעוי' במח' הרמב"ם והראב"ד בריש הל' מילה אימתי חל עליו חיוב כרת דמילה], [ויש שרצו ליישב על פי זה את הערת הטו"א הנ"ל].

הנאה שאם לא ההנהו זה הי' מחסר בה פרוטה - הנאת מאכל
היא - שהרי ראוי אותה פרוטה לקנות בה מאכל".

וב"טורי אבן" כאן ראה צורך להביא, שבגמרא בנדרים ל"ג א'
מבואר, דכל זה דוקא באומר הנאה המביאה לידי מאכלך עלי,
אבל בנודר ממנו מאכל, אינו אסור אלא במאכלו לבד.

רש"י [ד"ה וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש] "ודוקא במקום שאין
משכירין כיוצא בהן, אבל במקום שמשכירין כיוצא בהן תנן
בהדיא דאסור, דכל הנאה שאם לא ההנהו זה הי' מחסר בה
פרוטה הנאת מאכל היא, שהרי ראוי אותה פרוטה לקנות בה
מאכל".

הזכיר רש"י בלשון קדשו "פרוטה". וכ"ה בלשון התוס' [ד"ה אלא]
"אבל במקום שמשכירין בפרוטה אסור אפי' במודר מאכל,
דאותה פרוטה ראוי לקנות ממנה מאכל, אבל כלים שעושין בהן
אוכל נפש אסור אפילו בפחות משהו פרוטה אסור, כיון דהוי
אוכל נפש". הרי, דבכלים שאין עושין בהן אוכל נפש, גם במקום
שמשכירין, אינו אסור אלא היכא דמשכירין בשוה פרוטה.

וכתב עלה ב"טורי אבן": "ואיני יודע, מנ"ל דבמקום שמשכירין
אינו אסור אלא בשוה פרוטה דוקא אבל אי השכירות אינו שוה
פרוטה מותר, הא אפי' אם אינו שוה פרוטה - הנא' המביאה
לידי מאכל הוא, דהא ראוי לקנות מאכל כל שהוא בהא פחות
משהו פרוטה נמי? ולא מצא הטו"א עצה ליישב דעת התוס'
אלא עפ"י ד' התוס' בגיטין י"ב, שכ' שם בשם ר"י, שאין בדעתו
של מקדיש שיחול ההקדש על פחות משהו פרוטה, וה"נ י"ל
שאין בדעתו של נודר שיחול על פחות משהו פרוטה, [אכן הטו"א
גופי' שם פליג וס"ל דמודר הנאה דעתו נמי על פחות משו"פ], וע"ש כל
דבריו הקדושים.

רש"י [ד"ה נדר ונדבה] "מפרש בגמרא נדר האומר הרי עלי עולה
ולאחר זמן הפרישה, חייב באחריותה".

לאיזה צורך הוסיף רש"י את התיבות "ולאחר זמן"?

האם ב"נדבה" יש על הגברא חיוב "הקרבה"?

גמרא "הא לענין כל תאחר זה וזה שוין".

מנ"ל הגרי"ז זיע"א אנהירנהו לעינין מהגמרא דתמורה י"ג ב':
"עולת נדבה נמי כיון דקבלה עלי' עבדה תמורה", ופרש"י שם:
דקיבלה עלי' - שיקריבנה, ואע"ג דאמר הרי זו, דמבואר בזה
דגם בקבלת נדבה מונח בזה שחייב גם את עצמו - בהקרבת
האי נדבה. ומטו בי מדרשא, שהבריסקר רב זיע"א הראה זאת גם
ברמב"ם הל' נדרים [פ"א ה"ב]: "והחלק השני הוא שיחייב עצמו
בקרבן שאינו חייב בו כגון שיאמר... או הרי בהמה זו עולה או
שלמים" וכו', ועי' משמה"ל מגילה [בהסימן בענין 'כל יחל בנדבה'].

בענין חיוב אחריות בנדר ד"הרי עלי"

גמרא "מנהגי מילי דתנו רבנן ונרצה לו לכפר עליו ר' שמעון
אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב
באחריותו, מאי משמע, א"ר יצחק בר אבדימי כיון דאמר עלי
כמאן דטעין אכתפיה דמי".

ומטו בי מדרשא משמ"י דמנן הגרי"ז זצוק"ל שהעיר, דלכאור' אם

רש"י [ד"ה ופטורים מלשלם] "שאין תשלומין אצל חיוב מיתה
שנאמר ולא יהי אסון ענוש יענש הא אם יהי אסון לא יענש".

סיפי' דקרא שם [בפרשת משפטים]: "כאשר ישית עליו בעל האשה
ונתן בפללים". ומפרש רש"י: על פי הדיינים". וגם "ההפלאה"
זיע"א ב"פנים יפות" שם וגם הבריסקר רב זיע"א בספרו על
התורה, שניהם נתכוונו לדבר אחד. וזה לשון קדשו של הגרי"ז
שם: "י"ל משום דהרי באמת גם באופן שהוא מתחייב בנפשו
וקלב"מ, מ"מ הוא מתחייב לצאת יד"ש ואי תפס לא מפקינן
מיניה כמבואר בב"מ דף צ"א, אלא דלא מחייבין לי' בב"ד, וזהו
שאה"כ דאם לא יהי אסון שאין כאן דין קלב"מ, אז ענוש יענש
וגו' ונתן בפללים, שהב"ד מחייבין אותו לשלם, אבל אם יהי
אסון אז בדין בב"ד פטור הוא, אבל מ"מ מחוייב הוא לצאת יד"ש
ותפיסה מהניא ביה. ודו"ק" עכ"ל.

ובעיקר היסוד, דגם היכא דאיכא קלב"מ מ"מ מחוייב לצאת
יד"ש ומהניא בי' תפיסה - דמפוי' כן ברש"י בב"מ צ"א בפשט
הסוגיא שם, העיר ב"אבי עזרי", שברמב"ם לא נזכר כלל דין זה.

גמרא "תנן התם כל חייב כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן
שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיק".

והוקשה לה"טורי אבן": מנא לן דמיירי במלקות של חייבי
כריתות, דילמא מיירי במלקות של חייבי לאוין דמתכפר להן ע"י
מלקות, אבל חייבי כריתות אע"פ שלקה עדיין עונש כרת עליו.
ותירץ שם בב' דרכים, ובדרך הב' כתב: "א"נ י"ל, דהאי ונקלה
אחיק דקמ"ל כיון שלקה הרי הוא כאחיק - לחייבי מלקות גרידא
לא צריכא, דפשיטא דמתכפר לו במלקות, כיון דאין עליו עונש
אחר, אלא ודאי בחייבי מלקות של כריתות איירי - אע"ג דאיכא
עליו עונש אחר של כרת קמ"ל קרא כיון שלקה ה"ה כאחיק
ונפטר נמי מעונש כרת" ע"כ.

חייבי מיתה בידי שמים שלקו - האם נפטרו מידי מיתתן?

שם. "כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן".

ואיך הדין בחייבי מיתות בידי שמים? - עי' בזה ב"ערוך לנר" ריש
כריתות, דס"ל דכל שכן במיתה בידי שמים דקיל יותר דאם לקו
נפטרו בזה מידי מיתתן, וכ"ה להדיא בפיה"מ להרמב"ם ריש פ"ג
דמכות, ע"ש. וב"שדי חמד" מביא אחרונים שרצו ללמוד מתוך ד'
התוס' בשבועות י"ז א' [ד"ה אין] דפליגי בזה על הרמב"ם, וה"שדי
חמד" דחה הראי' וכו'. ועי' מאירי סנהדרין פ"ג. [ועי' משמה"ל ריש
כריתות ובמשמה"ל מכות סנהדרין שנדפס ב"שיעורי משמה"ל מכות" עמ'
שג].

גמרא "אמר ר' יוחנן חלוקין עליו" וכו'.

ב"מסורת הש"ס" יש ט"ס, וצ"ל: מכות כג.

דף ח' ע"א

גמרא "הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש זה וזה שוין".

וברש"י לעיל במשנה: "ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן,
אבל במקום שמשכירין כיוצא בהן תנן בהדיא דאסור, דכל

כן הוא דממשעות הלשון "הרי עלי" כמאן דטעין אכתפי דמי, וחייב באחריות, א"כ למה צריך לזה דרשא מהפסוק "ונרצה לו לכפר עליו"?

ומטו בי מדרשא שאמר בזה **רבנו הגרי"ז זצוק"ל**, שאפילו אם ידעין לחיוב אחריות מכח לשון הנודר "עלי", שיש בזה קבלת חיוב אחריות, מ"מ בא הפסוק ללמדנו שחיוב האחריות הוא מדין תורה, לא רק מכח קבלתו, ויעוי' ב"משמר הלוי" ראש השנה סימן ל"ג ובמגילה סימן י"ד, ועי' בספר "משמר הרש"ם" סימן ל' אות ד' וסימן ל"א אות ג' עיי"ש, וכעת נדפס בס"ד במשמה"ל זבחים תנינא סימן י"ט.

והנה עפ"י ד' **מון הגרי"ז** הללו רגילים לפרש את ד' התוס' בראש השנה ו' א', דאמר רבא בגמרא ד"משכחת לה [אמר ולא אפריש בנדבה] באומר הרי עלי עולה ע"מ שלא אתחייב באחריותה, וכתבו על זה התוס': "לא דמי למתנה על מה שכתוב בתורה", ולא ביארו התוס' למה לא דמי, אבל משאלת התוס' הלא חזינן שסברי דחיוב אחריות באומר "הרי עלי עולה" הוא ענין "שכתוב בתורה", וממילא כאשר אומר "ע"מ שלא אתחייב באחריותה" יש לדון כאן מצד מתנה עמש"כ בתורה, דאם כל חיוב האחריות ב"הרי עלי עולה" הי' רק מפאת לשון נדרו, ולא דין תורה, א"כ מה שייך בכלל לשאול שיהי' זה ענין של מתנה עמש"כ בתורה, וא"כ משמע מהתוס' דסברי שהוא דין הכתוב בתורה.

והנה בדברי התוס' הנ"ל לא בא ביאור הדברים אמאי "לא דמי למתנה עמש"כ בתורה", אמנם בתוס' הרא"ש שם הדברים מבוארים בזה"ל: "ולא דמי למתנה על מה שכתוב בתורה, דכיון דאיכא נדבה שדינה בכך מסתמא לדעת כן הוא נודר שיהא נדרו כנדבה" עכ"ל תוס' הרא"ש.

הרי שגם בתירוץ נשאר שענין חיוב האחריות ב"הרי עלי" הוא "מה שכתוב בתורה", אלא שלא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה מפני ש"נודר שיהא נדרו כנדבה" ונדבה הוא ג"כ ענין ש"כתוב בתורה", [א"ה: ע"כ העתקתי הלשון בעיקרו מהאמור ב"משמר הלוי" שם, ועיין עוד במשנ"ת בהמשך הסימן בשיטת הריטב"א בזה ובמשנ"ת במשמה"ל ראש השנה סימן ל"ד בקונטרס בל תאחר אות ל"ה יעוי"ש. ויש לעי' לפ"ד התורא"ש הנ"ל, איך הדין אם יתנה שמקבל אחריות רק על פעם אחת ולא יותר, שלכאור כה"ג א"ז לא בגדר "נדר" ולא בגדר "נדבה" והאם הו"ל מתנה עמש"כ בתורה?], ובעיקר ההערה הנ"ל למאי איצטרך קרא, יעוי' מש"כ הראש יוסף והשפ"א שם במגילה, יעוי"ש.

רש"י [ד"ה שתי ראיות] "וכן שלש ביום אחד או בשלושה ימים רצופין או שתיים ביום אחד ואחת למחר".

העיר **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א**: דלא נזכר ברש"י אחת ביום אחד ושתיים למחר.

רש"י [ד"ה משכב ומושב] "**ואילו נגע בדבר שאינו משכב ומושב** אינו אלא ראשון לטומאה" וכו'.

הרש"ש העיר וזה לשון קדשו: "**אפי' במשכב ומושב** אם לא **שכב או ישב** או שא"ד דחשיב בספ"ב דזבים אלא **שנגע** בהם לבד אינם אלא ראשון. **ובדבר שאינו משכב ומושב** - אף **בשכב** כו' אינו נעשה אב הטומאה אלא ראשון אם נגע בו, ובלא נגע טהור לגמרי" עכ"ל הרש"ש.

רש"י [ד"ה מנא הני מילין] דשוין לטומאה ואין שוין לקרבן".

יפה דקדק **הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א**: דלא נזכר כאן ברש"י "ספירת שבעה", והיינו משום שהלפותא דהכא דילפי' מהא ד"מנה הכתוב שתיים וקראו טמא שלש וקראו טמא" הוא רק לענין משכב ומושב. והא דשוין לענין נמי לענין ספירת שבעה, ילפי' לה להלן מקרא ד"מזובו וספר", כדלהלן בהמשך הסוגיא.

גמרא "ואימר שתיים לטומאה ולא לקרבן שלש לקרבן ולא לטומאה".

ה"פני יהושע" כאן ברור לו כשמש, דבדאי לא הי' ס"ד לומר על **הגברא עצמו**, דבעל ב' ראיות יהא טמא ובעל ג' ראיות טהור - ואפ"ה מייתי קרבן, דאין בזה שום סברא, רק כוונת הגמרא כלפי **טיפת הזיבה גופא**, דמבואר בנדה [ל"ה א'] דהזוב עצמו מטמא במשא, ובהא ודאי איכא למימר דדוקא בבעל שתי ראיות מטמא הזוב עצמו במשא, כיון דאיכא ק"ו - לאחרים גורם טומאה לעצמו לא כל שכן, משא"כ בראי' שלישית שכבר הוא טמא ואין זו הטיפה גורמת לו טומאה כלל, איכא למימר דהטיפה אינה מטמא במשא, וכדאמרין התם בנדה לענין זב מצורע, את"ד הפנ"י [ועי' להלן].

והשתא לפ"ד הפנ"י צריך ביאור, דא"כ מאי משני עלה: "אמרת, עד שלא ראה שלש ראה שתיים"?

גמרא "או אינו אלא ראה ב' מביא ראה שלש אינו מביא".

כאן, לגבי קושיית הגמרא דילן דמקשינן לענין **קרבן** דנימא דראה ב' מביא ראה ג' אינו מביא, כתב הפנ"י [לעיל] דשפיר יש לפרש כוונת הגמרא כפשט"י, וזה לשון קדשו: "ובשלמא בסמוך לענין קרבן דמקשה נמי בכה"ג, יש לומר משום דזכר לפני ה' מזובו משמע להדיא מקצת זובו דהיינו זב בעל שתי ראיות שהוא מקצת זב, מש"ה מקשה שפיר כיון דמזובו מייתר ליה, דאי ס"ד דכל זב מייתי כפרה לישתיק קרא מזובו כדמסקינן לקמן - אלא על כרחך דלדרשא אתי, א"כ משמע להדיא שבא לומר דדוקא מקצת זב שהוא בעל ב' ראיות מייתי כפרה ולא בעל ג' ראיות דפטור, וכיון דגזירת הכתוב הוא תו ליכא למיפרך, **והרבה מצינו כיוצא בזה - דנגע הפך לבן הוא סימן טומאה ופרח בכלול טהור, והרבה כיוצא בזה**, ואהא מסיק שפיר כיון דעד שלא ראה שלש ראה שתיים לית לן לאוקמי דרשא דמזובו למקצת זב דוקא - נגד הסברא, אלא מקיימין שפיר דרשא דמקצת זב איפכא דוקא בעל ג' ראיות כיון דהכי מסתבר טפי, משא"כ הכא **לענין טומאה** [הכוונה לקושיית הגמרא דלעיל בריש הסוגיא "ואימר שתיים לטומאה ולא לקרבן שלש לקרבן ולא לטומאה"] - מהיכא תיתי נאמר ב' ראיות יהא טמא ובעל ג' ראיות טהור ואפ"ה מייתי קרבן, וזה תימא גדול" עכ"ל הפנ"י, [ומשום כך כתב שם לפרש קושיית הגמרא דלעיל - לא לענין הגברא רק לענין **טיפת הזיבה גופא**, וכדחובא לעיל].

האם שייך במצורע טומאת מושב ומושב וטומאת היסוד?

רש"י [ד"ה לכשיפסוק מזובו] "מזובו ולא מזובו ומנגעו, שאם הי' זב ומצורע ופסק מזובו ולא נתרפא עדיין מנגעו וספר, אין אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מנגעו, אלא מונה והולך מיד ועולה לו לספירת זב, ולכשיתרפא מצרעתו יטבול מיד **טבילה ראשונה של מצורע** והיא עולה לו לטבילת נגעו וזובו - ונטהר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהיסט כדן זב, ואף על פי שצריך לספירת שבעה לצרעתו לענין אכילת קדשים וטבילה שניה וכו', אהני טבילה קמייאת לטהרו מלטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט".

"ושמא תאמר, אם המוסגר טעון שילוח, **היאך אתה קורא מוסגר**, והרי מחוץ למחנה הוא? אפשר **שבבית** שחוץ למחנה הוא עומד. ומ"מ **לקצת גאונים ראיתי בפירוש הסגר, שהוא הקפת הצרעת בסיקרא, כדי לראות מתוכה אם יפשה ויצא לחוץ**" עכ"ל המאירי.

וה"משנה למלך" [בפרק י"ד מהלכות טומאת צרעת הלכה ה'], האריך בהאי ענינא - מאי משמע "הסגר"? ומתחילה כתב, דמ"ד רש"י והר"ן והרא"ש והתוס' בסוגיא דנדרים דף נ"ו משמע דס"ל [לגבי נגעי בתים] דקרא ד"והסגיר את הבית" דכתב רחמנא הוא **סגירת הדלת ממש**, וכתב עלה המל"מ: "ולא ידעתי מאין למדו זה רבותינו, והא גבי נגעי נגעי אדם כתיב "והסגיר הכהן את הנגע", וכן גבי נגעי בגדים, **והתם פירוש הסגר הוא שיאמר הכהן שהוא מוסגר**, לפי שהכל תלוי בפי הכהן שיחליט, או יפטור, או יסגיר, וכמ"ש רבנו בפ"ט מהלכות אלו דין ב', וא"כ גבי בתים נמי דכתב רחמנא והסגיר את הבית היינו **שיאמר הכהן שבית זה הוא מוסגר** לפי שבית המוסגר הוא מאבות הטומאה וכו' **ופשיטא שהכל תלוי בדיבור הכהן**, ולזה כתב רחמנא "והסגיר את הבית" **כלומר שיאמר שבית זה הוא מוסגר** דומיא דאדם וכלים" וכו' וכו', אבל **שיצטרך הכהן לסגור את הדלת - לא ידעתי מנין זה?** וע"ש שכ' להוכיח כן בדעת הרמב"ם, דהסגר זה הוא אמירה בעלמא שיאמר הכהן שהוא מוסגר, ע"ש כל דבריו הקדושים.

ואולם ה"חזון איש" מתנגד בתוקף לד' ה"משנה למלך", וזה לשון קדשו [בחזו"א נגעים סימן ג' סק"י]: "...ולדעת המל"מ פ"ד ה"ה דאין הסגר כלל אלא אמירתו היינו הסגרו... **מיהו דברי המל"מ רחוקים מאד... אלא ודאי הסגר ממש, ולמה לנו לנטות מדברי הראשונים ז"ל שפי' הסגר ממש - וכן באדם פרש"י יסגירנו בבית אחר, ובס' מ"א - [הכוונה לספר "משנה אחרונה"] - הביא ל' המדרש הקב"ה חובש בבית האסורין שנא' והסגיר, ומש"כ המ"א שהוא ע"ד אגדה, לא הי' ראוי להכתב דברים כאלה, וכ"ה ל' תו' מו"ק ז' א' ד"ה הסגר, וכן פשוט ל' להגר"א בא"ר פ"ג מ"א" עכ"ל החזו"א.**

ויש בזה מציאה רבתא בתוס' הרא"ש שם במו"ק ז' א', דיעו"ש שמתחילה הביא ד' רש"י שם בסוגיא דמשמע דנקט ד"הסגר" פירושו שיהא סגור בבית כל שבעת הימים, והביא דכן פירש רש"י בפ' החומש: "והסגיר - יסגירנו בבית אחד". ועל כך כתב התורא"ש וז"ל קדשו: -

"ואין לשון הפסוק משמע כפירושו, דהוה ל' למימר והסגיר את הנגע, ועוד אין טעם להסגר זה, ועוד דנמצא מוסגר חמור ממוחלט. -

לכך אני אומר, דוהסגיר את הנגע על שני דרכים. האחד, שיסגירנו בתוך סימן שיעשה סביבותיו באחד מן הצבעים כדי שיהא ניכר אם פשה כי הפשיון מטמא בכל שהו, והחכם שבחכמים אי אפשר לו לעמוד בטביעות עין על פשיון כל שהוא אם לא יעשה לו סימן סביב, וילמד סתום מן המפורש מהסגר דנתקים דכתיב בהו והתגלח ואת הנתק לא יגלח - והסגיר הכהן את הנתק, ופירושו שמגלח כל שערות שסביב הנגע ומניח שתי שערות סמוך לנגע להכיר בהן פשיון הנגע ובזה יהי הנתק מוסגר שבעת ימים. -

ועל דרך השני, שיסגירנו ויכנסו בבלאים בגדים, כדי שלא יסיר הנגע על ידי חיכוך וחיפוף, והוסיף הכתוב גבי נגעי בתים סגירת הבית, כדי שלא יכנסו בו בני אדם וישתמשו בו ויתחככו

ה"טורי אבן" למד מתוך ד' רש"י, דמשמע דאם יספור ז' ויטבול לזובו קודם שיתרפא מצרעתו, לא מהני כלום טבילה זו, וכל חומר טומאת זובו עליו, ומשום כך הוצרך רש"י לפרש דרק לכשיתרפא מצרעתו יטבול. והקשה ה"טורי אבן": "ואיני יודע למה דחק בכך, שהרי כלי חרס בהיסט אין שום טמא מטמא אלא הזב בלבד, וכן משכב ומושב חומר בזב במצורע כדאמר בפ"ו דפסחים וכו', והשתא אפי' טבל לזיבה קודם שיתרפא מן הנגע נ"מ בהא טבילה שאין מטמא כלי חרס בהיסט ואין עושה משכב ומושב לטמא בגדים כחומר זב?"

והרש"ש כאן הביא את קושיית הטו"א, וכתב עלה וזה לשון קדשו: "אבל כבר מצאנו לרש"י ביומא [ו' ב'] **דמצורע עושה ג"כ משכב ומושב לטמא אדם** כו' ועתוס' שם, וכן נראה ממש"כ בסמוך וה"ג וכו'. **ולענין טומאת היסט מצינו ג"כ להרמב"ם בפ' לכלים פ"א מ"ד שסובר דמצורע ג"כ מטמא - הביאהו התו"ט שם, וי"ל דרש"י גם הוא סובר כן**, וא"כ כוונתו מבוארת" וכו'. ע"ש כ"ד הקדושים. [ועי' להלן בע"ב רד"ה אלא ומש"כ שם].

רש"י [ד"ה מזובו וספר] "שאף בשביל מקצת זוב טעון ספירה" - כך הגיה הרש"ש.

דף ח' ע"ב

רש"י [ד"ה מוחלט] "**לאחר שכלו ימי ההסגר** ונראה בו סימני טומאה האמורין בו". הרש"ש העיר: "לא ידעתי, מדוע דקדק לפרש לאחר שכלו כו', אפי' בתחלה אם נראה בו שער לבן ומחיה נמי" עכ"ל הרש"ש.

גמרא "דתני רב שמואל בר יצחק קמי' דרב הונא וכו' **א"ל רבא**" וכו'.

בהג' "סדר הדורות" כתב: "תיבת **ליה** ט"ס, דרבא לא ראה את ר"ה".

גמרא "**אי הכי** תגלחת וצפרים מ"ט לא" וכו'.

כבר נתקשה המהרש"א בלשון "אי הכי", והב"ח [באות ב'] מחקו.

רש"י [ד"ה אלא] "**ואין לך עוד טמא שמטמא כלי חרס בהיסט אלא הוא**".

מכאן יש להקשות על ד' הרש"ש הנ"ל, שכתב בביאור שיטת רש"י, דס"ל כהרמב"ם דמצורע ג"כ מטמא בהיסט, ולכאוי' איך יפרש הרש"ש את הרש"י דילן? ויש ליישב, דעכ"פ הקרא ד"אשר יגע בו הזב" דנפקא לן מיני' היסט כלי חרס לא מיירי אלא בזב, ולא במצורע.

רש"י [ד"ה אין בין טהור מתוך הסגר] "בימי **רפואתו**".

הלשון צ"ב, והי' מתאים שיהי' הלשון "בימי **נגעו**", וצ"ע.

בד' הר"ח כאן, יש לכאוי' עירוב פרשיות, וצ"ב.

מה זה "הסגר"?

כאן בסוגיא, יש מציאה רבתא במאירי, בענין מצורע מוסגר, וזה לשון קדשו: -

בכתלים ויסור הנגע, וממילא צריך סגירת הנגע בצבע להכיר הפשיון עכ"ל התורא"ש שם.

מצורע מוסגר - האם מביא קרבן?

יש כאן במאירי בסוגיא עוד דבר, שהוא פלא גדול, ובודאי לא המאירי כתבו, רק תלמיד טועה, דע"ש במאירי, שאחר שביאר המשנה ד"אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים" כתוב שם בהאי לישנא: **"הא כל שאר קרבנות שמצורע מוחלט מביא ביום טהרתו, אף המוסגר שיצא טהור מביא, וכן שוים בכיבוס בגדים וטבילה, אבל אינו מגלח כל שערו ואינו מביא שתי צפרים חיות. ופירשו המפרשים הבדל אחר ביניהם, והוא שהמוחלט שנתרפא מונה שבעה, והמוסגר שיצא טהור אינו צריך למנות, ואע"פ שלא נתפרש הבדל זה במשנה זו, אפשר שהוא בכלל תגלחת, שאין ספירה אלא בשביל תגלחת" ע"כ.**

ומה שכתוב כאן שהמוסגר שיצא טהור מביא את כל שאר קרבנות שמצורע מוחלט מביא ביום טהרתו, הוא תמוה, ועי' רש"י [ד"ה לטהור] ועי' עוד ברש"י יבמות ע"ד ב' [ד"ה זב] שכתב וז"ל קדשו: **ומצורע מוסגר נמי לאו בר קרבן הוא**, כדתנן התם אין בין מצורע טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים, וכיון דתגלחת ליכא קרבן נמי ליכא - דבהדי תגלחת כתיב קרבן" עכ"ל רש"י ביבמות שם. וכבר נתפלא בזה על המאירי ב"מרומי שדה", ע"ש.

דף ט' ע"א

גמרא "וירכיבם על נושא בני אדם".

ופרש"י: דמשמע גמל, **שלא יאמר משה רבכם לא הי' לו סוס או גמל**. וביארו המפרשים, דיאמר, דאם הי' לו סוס או גמל, הי' לו לרכב עליהם, מאחר שהם רצים יותר מהר.

רש"י [ד"ה ובשאר ארצות] **"וכשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה - כולן אין מגיעות לד' מאות שנה וכו'".**

רק ל-350 שנה.

דף ט' ע"ב

גמרא **"מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה - שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה"**.

כתב בח"א מהרש"א וז"ל קדשו: **"ר"ל, שהטילו שמה בשם הטמאים בתורה, ובמדרשות, ד' הטמאים המפורשים בקרא - נגד ד' מלכויות, וארנבת כנגד מלכות יון.**

רש"י [ד"ה וכתבו] **"לפי שידיה קצרות וקטנות מרגליה"**.

א"כ הו"ל למיכתב: **"צעירת הידים?"**

כהן מרובה בגדים שהורה היתר בדבר שזדונו כרת - מה דינו?

במשנה **"אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצוות"**.

ומה דינו של כהן מרובה בגדים שהורה היתר בדבר שזדונו כרת ועשה כהוראתו? דן בזה ה"ק"ר אורה" [בהוריות י"ב] האם נימא דלמרובה בגדים ליכא שום כפרה, דאימעיט מתרווייהו, דאינו לא בכלל הקרא ד"אם הכהן המשיח" וגו' וגם לא בכלל הקרא ד"מעם הארץ". אך מסקנת דבריו שם, דמרובה בגדים דינו כיחיד ומביא כשבה או שעירה, ע"ש דבריו הקדושים. ובאמת דכ"ה להדיא בהוריות י"א ב' במשנה: **"שמרובה בגדים אינו מביא פר העלם דבר לא משלו ולא משל צבור, אבל מביא כשבה או שעירה כיחיד"** עכ"ל, וכ"ה בתוס' יומא נ"ז א' [ד"ה אני ראיתן] ובתוס' בנזיר מ"ז א' בסוף העמוד, וברש"י ובתוס' הרא"ש שם רע"ב, ובמאירי כאן בסוגיא, ועי' משמה"ל [סימן יח].

במשנה "אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה".

כלומר, דעשירית האיפה דהיינו חביתי כה"ג צריכים להיות נקנים מממונו של הכהן המשמש, ולא מממונו של הכהן שעבר. אכן לענין ההקדשה, כל כהן יכול להקריבו, וכדתנן בפ"ב דיומא [כ"ה א']: **"הפייס השני... והחביתין..."**. ואם ירצה הכה"ג להקריבו, גם בשאר קרבנות יש לו דין קדימה, ואפי' בקרבן תמיד וכיוצא ב, וכדתנן ביומא י"ד א' דכה"ג מקריב בראש.

האם משוח שעבר נוטל ג"כ חלק בראש?

שם "אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה".

בשעתו, לפני שלשה מחזורים, בשנת תשמ"ה, קיבלתי מכתב מהרב הגאון רבי מנחם עזרא אברמסקי [זלה"ה], שחקר כאן חקירה נפלאה: [עכ"פ לדעת רבי מאיר דראשון חוזר לעבודתו ושני כל מצוות כהונה גדולה עליו], איך יהי' הדין לגבי הדין דנוטל חלק בראש, האם יש להכהן שעבר דין של כה"ג לגבי זה? ואת"ל שכן, כיצד יעשו וכגון בלחם הפנים, האם כל אחד מהם יטול חמש חלות, או ששני הכה"ג נוטלין ביחד, ואז היאך יחלקו ביניהם וכו' וכו'. ועל כך נדפס כאן בס"ד סימן שלם במשמה"ל כאן [סימן כ'], ונתבאר שם בס"ד מה שיש לפלפל בזה מהסוגיא ביומא ע"ג א', ע"ש בהרחבה. ולבסוף נדפס שם בשם הגר"ש צציק שליט"א שמצא בזה מציאה רבתא בספר "ערוך השלחן העתיד" בהל' כלי המקדש [סי' כ"ד סי"ז], שאחרי שכתב שם להדין דכה"ג נוטל חלק בראש וכו', סיים: **"וכל דברים אלו הם רק לכה"ג, ולא למשוח שעבר, ולא למשוח מלחמה ולהסגן, הרי דפשיטא לי' לשלילה, אמנם לא ביאר מקורו.**

רש"י [ד"ה אלא] **"שאי אפשר להביא שנים"**.

ולא נתפרש, דעדיין מנא לן שדוקא הכהן המשמש הוא שיביא? ואיך יהי' הדין אם הכהן שעבר הביא?

רש"י [ד"ה אין בין במה] **"בין במה גדולה זה מזבח של משה בעודו בנוב וגבעון"**.

הרש"ש כבר מעורר: למה שבק רש"י **לגלגל?** וציין, שלהלן בסוף העמוד הזכיר.

במשנה "אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה וירושלים לפני מן החומה".

רבותינו הקר"א [בזבחים קט"ז ב'] **והגר"ז זיע"א** [ב"חדושי מרן ר"ז הלוי על התורה בפרשת ראה] עמדו כאן בחקירה גדולה, - "אם יסוד הדין בזה הוא **דכל המקום הזה הוא בכלל מחנה ישראל לכל דבר**, ומשו"ז הוא דנאכלין שם קדשים קלים ומע"ש, או שהוא דין בפ"ע באכילת קק"ל ומע"ש דאף **המקום אינו בכלל מחנה ישראל, מ"מ הוי מקום אכילה לענין קק"ל ומע"ש ונחשב לפני ד' לענין זה...**" [לשון קדשו של מרנא הגר"ז זיע"א שם].

והנה הקר"א שם נוקט בפשיטות ד"בכל הרואה" הי' בגדר "מחנה ישראל". ואולם **מרן הגר"ז** שם האריך להוכיח בראיות כהצד השני "דדין בכל הרואה הוא דין בפ"ע האמור לענין אכילה - דכל המקום הזה נקרא לפני ד' אף שאין בו קדושת מחנה ישראל". ואחרי שהביא שלש ראיות לזה, כתב עוד: והכי מוכח גם מלשון המשנה בעצמה במגילה דף ט' שאין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה וירושלים לפני מן החומה ע"כ, הרי שחלוקין הן שילה וירושלים בדיניהם מהדדי לענין אכילת קדשים ומע"ש, ואם נימא דדין בכל הרואה הוא דעד אותו מקום הי' נחשב בשילה מחנה ישראל, א"כ הא נמצא דשניהם שוין בדין דמקום אכילתן הוא במחנה ישראל, אלא ודאי דדין בכל הרואה הוא דין בפני עצמו אף שאינו נחשב מחנה ישראל" [עכ"ד רבנו הקדוש זצוק"ל **המאירים כנתינתן מסיני** - לשון קדשו של הרב זצ"ל במשמה"ל זבחים סימן קעב].

וצ"ב מה יענה **רבנו הקדוש מאור עינינו זיע"א** [אשר העמידנו ב"קרון אורה" **בכל מרחבי חכמת זה סדר קדשים**] לארבע הראיות של **הגר"ז**, וביותר להראי' מהמשנה במגילה ט' ב', דאם "בכל הרואה" הוא מחנה ישראל - א"כ אין נפקמ"נ בין ירושלים לשילה, דשניהם שוין בדין: דמקום אכילתן הוא במחנה ישראל, וצ"ת בזה [לשון קדשו של הרב זצ"ל שם].

בענין ביכורים בשילה

שם "אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה".

העיר הרש"ש: מדוע שייר **בכורים** שנוהגין בשילה, דאיתא בספרי פ' כי תבא: "והלכת אל המקום כו' זה שילה ובית עולמים?"

מה זה "בכל הרואה"?

שם "בכל הרואה".

רש"י כאן מפרש: "בכל מקום שיוכל לראות משם את שילה". וכן פירש בזבחים ע"ב ב', אבל בתמורה כ"א ב' כתב רש"י בלשון קדשו: "בכל מקום שיוכל לראותו **העומד בירושלים**" ע"כ. וכבר העיר בזה הרש"ש בתמורה שם.

וברבנו חננאל כאן יש דבר פלא, שכתוב בהאי לישנא: "פי', הרואה **העומד בשילה** כל מקום שרואה מלא עיניו מותר לו לאכול קדשים קלים ומע"ש" ע"כ. [וזה להיפך ממש מהרש"י בתמורה ה"ל].

ביאר הריטב"א, דמשום שילה נקט "קלעים".

שם. הרה"ג ר' פנחס הרמן (זלה"ה) ציין לה"ליקוטים" על המשניות, שהעירו שם: מאי שנא דברי שא קתני "אלא שבשילה **אוכלין** קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה" וכו', ואילו בסיפא קתני: "וכאן וכאן קדשי קדשים **נאכלין** לפני מן הקלעים"? וע"ש.

דף י' ע"א

גמרא "אמרו ליה אמרת, אמר להו לא, אמר רבא האלקים אמרה וגמירנא לה מיני' ומ"ט קא הדר בי' משום קשיא..."

כה"ג מצינו בש"ס הקדוש בעוד שני מקומות, במכות ט"ו וב...

רש"י [ד"ה קלעים, בסוף הדיבור] "ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן לא נגמר הבית בשנת שש לדריוש האחרון", - כן הגיה הרש"ש, וע"ש כ"ד הקדושים.

"מקריבין אע"פ שאין בית"

גמרא "וכי תימא קלעים לר"א למה לי - לצניעותא בעלמא".

כאן יש קושיא גדולה, דהנה ידוע מש"כ החינוך [במצוה ת"מ בסופו] דמקריבין אע"פ שאין בית אינו אלא לומר שהקרבתו כשרה, אבל לא שיש מצוה וחיוב להקריב, והיינו אפילו שיהא בנוי המזבח במקומו, מ"מ כל זמן שאין בית המקדש בנוי, אין כל מצוה וחיוב להקריב, ועי' בזה בקה"י זבחים סי' לא, ועי' משמה"ל מגילה סימן ל' ענף ז'. והעירו, שלפ"ז מאי קפריך הגמרא הכא "וכ"ת קלעים לר"א למה לי", והלא נפק"מ אי יהי הקרבן רק רשות בעלמא, ולא מצוה וחיוב, [וביותר לד' הגאון הנצי"ב זיע"א דליכא ג"כ "ריח ניחוח", ע"ש במשמה"ל ענף ח']. ועוד העיר **הרה"ג ר' חנוך ולר** [זלה"ה], דנפק"מ אי יהי שרי להקריב כל קרבנות הדוחין שבת, וצ"ע. [ועי' פסחים ס"ט].

רש"י [ד"ה את אלן] "ואין שם יותר מתשעה".

מה רוצה רש"י בזה? ובעיקר ד' רש"י, עי' רש"ש.

דף י' ע"ב

גמרא "ויהי בימי אחשורוש" וכו'.

כאן במאירי יש מליצה יפה, וזה לשון קדשו: -

"ונשלם ביאור המשניות שבאו הנה על ידי גלגול אדר ראשון ואדר שני, וחזרה הגמרא לאכסניה שלה לדרוש באגדת אחשורוש", וכו'. עכ"ל המאירי.

ויותר ממה שדרשו כאן בגמרא לפנינו בפסוקי המגילה, יש במדרש רבה דאסתר.

גמרא "ויהי בימי אחשורוש - הוה המן. ויהי בימי שפוט השופטים - הוה רעב". ויהי כי החל האדם לרוב" וגו'.

בארץ. ויהי בימי אחז, וי הוה ביומו, ומן וי הוה, דכתיב עלה רצין מלך ארם, מה כתיב בתריה **נעלה ביהודה ונקיצנה**, וכו', ע"כ.

צניעות!...

גמרא "כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאה ממנה מלכים ונביאים".

ע"י במאירי, דזה מהדברים שיש לנו ללמוד מסוגיין **למעשה!** וזה לשון קדשו: "...ונאמרו בה קצת דברים שאנו צריכין לכתבן, ואלו הן: מדת הצניעות משובחת עד למאד, ובנשים משובחת יותר, כלל גדול אמרו: כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה בנים הגונים ותלמידי חכמים ראויים להיות מלכים או נביאים, מנא לן מתמר" וכו'.

גמרא "נביאים, דא"ר לוי מסורת בדינו מאבותינו אמוץ ואמצי אחים הוה, וכתב חזון ישעי בן אמוץ".

ביארו בזה בטו"א ובשפ"א, עפ"י הגמרא להלן ט"ו א': "כל ששמו ושם אביו בנבואה בידוע שהוא נביא וכן נביא, וא"כ ישעי ואביו שניהם היו נביאים, וע"ש.

שם. ע"י בח"א מהרש"א, דהוה מצי למימר נמי דוד ושלמה, דקחשיב להו לקמן בכלל מ"ח נביאים, - "ואפשר דהוצרך לאתויי לישעיה דהוה **נביא קבוע ביותר**" עכ"ל"ק. [כלומר, משא"כ דוד ושלמה שלא מצינו בהם אלא נבואות בודדות].

גמרא "וכתיב כנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות".

ע"י "טורי אבן" [וצ"ת ביומא כ"א ובב"ב צ"ט].

היכן הי מקום הארון בקדש הקדשים?

רש"י [ד"ה אינו מן המדה] "אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל צדדי כלום, כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח, **באמצע** בית קדש הקדשים הי יושב ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד" וכו'.

ב"טורי אבן" כאן ציין, דהרשב"ם בב"ב [צ"ט א'; ד"ה ארון שעשה משה] חולק בזה על רש"י, וס"ל שהי יושב סמוך לכותל **מערבי** של בית קדש הקדשים, והריוח עשר אמות שהי בינו לכותל לא הי אלא בימין ושמאל - לדרום ולצפון, וכ"ה באמת שיטת הרמב"ם [בפרק ד' מהל' בית הבחירה ה"א] וזה לשון קדשו: "אבן היתה בקדש הקדשים **במערבו**" וכו'. ושיטה שלישית מצאנו בזה להריצב"א בתוס' בב"ב [כ"ה א'; ד"ה וצבא], שהארון הי **במזרח**, ע"ש.

והרש"ש [בב"ב כ"ה שם] הביא מהתו"ט [יומא פ"ב מ"ב ד"ה אבן] שהקשה על שיטת הריצב"א ועל שיטת הרמב"ם מהגמרא דילן דמבואר דה"ל עשר אמות לכל רוח. וכתב הרש"ש, דכבר יישב זאת הרשב"ם [בב"ב צ"ט שם], שפירש דהך "לכל רוח" היינו **"לימינו ולשמאלו"**.

גמרא "ר' יונתן פתח לה להאי פרשתא מהכא".

ב"טורי אבן" נתקשה, דבשלמא הא ד"ויהי בימי אחשורוש" שפיר הקדימו לפסוקים דלהלן שהם של תורה, משום דבמגילה קעסקינן, אבל מדוע הקדימו את הקרא ד"ויהי בימי שפוט השופטים" להפסוקים של תורה? ותירץ, משום דרעב קשה מכולהו, ועפ"י הגמ' בב"ב דף ח', ע"ש כ"ד הקדושים.

והרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א הציע ליישב, דאידי דמיירי בקרא ד"ויהי בימי" **דמגילת אסתר**, מייתי נמי בסמוך להקרא ד"ויהי בימי" **דמגילת רות**. ואמר על כך **הרב זצ"ל: מרגישים** שזהו תירוץ טוב! ושוב הראה **הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה]**, שכ"ה ב"בן יהוידע".

תו הקשה ב"טורי אבן", מדוע נשמט כאן בריש הסוגיא הפסוקים דמייתי בגמ' להלן: "ויהי בימי אחז, ויהי בימי **יהויקים**"?

גמרא "ויהי כי החל האדם לרוב - וירא ה' כי רבה רעת האדם".

ב"שפת אמת" הקשה וזה לשון קדשו: "יש להקשות, **דהא ודאי עצם החטא הוא יותר צרה מעונש החטא**, וא"כ הוי לי' למימר **ויהי כי החל ויקחו להם נשים** וכו' דזה הי החטא"? וע"ש בשפ"א מש"כ ליישב בזה בדברים נשגבים!

גמרא "ויהי כי ישב המלך בביתו רק אתה לא תבנה הבית".

ב"מסורת הש"ס" כתב עלה בהאי לישנא: "בקרא דשמואל ב' ז' בענין ויהי כי ישב המלך בביתו וגו' כתיב **האתה תבנה לי בית לשבת**" ע"כ. והך קרא ד"רק אתה לא תבנה הבית" הוא במלכים א' ח'-י"ט. וכן בדה"י ב', ו-ט', [בתפילת שלמה].

גמרא "והכתיב ויהי כאשר ראה יעקב את רחל".

בח"א מהרש"א הקשה: "ואימא דנפרשיה מלשון צער: ויהי כאשר ראה וגו' **ורחל עקרה**, דכה"ג דרשו בסמוך בחנה ויהי איש אחד וגו' **וה' סגר רחמה** וגו'?" ותירץ המהרש"א: "וי"ל, דגבי רחל איכא הפסק בענינא, משא"כ גבי חנה דענינא חד". עכ"ל"ק.

גמרא "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

למה לא הקדימו לשאול מהך קרא שהוא המוקדם?

גמרא "חמשה ויהי בימי הוה - ויהי בימי אחשורוש, ויהי בימי שפוט השופטים, ויהי בימי אמרפל, ויהי בימי אחז, ויהי בימי יהויקים".

כתב בח"א מהרש"א וז"ל קדשו: "ד' מהם מפורשים בתרגום דמגילה מה הי הצרה ע"ש, אבל הה' ויהי בימי יהויקים וגו' אינו מפורש שם מה הי הצרה ע"ש, לפי שהוא פשוט, דבימי התחיל הגלות והחורבן, ובמדרש ילקוט מפורש מה צרה היתה שם - יקרענה בתער הסופר והשלך אל האש, כיון שראו כך התחילו הכל צווחין וי"ו עכ"ל"ק.

וזה לשון התרגום בריש אסתר: "והוה ביומי אחשורוש, הוא אחשורוש, דביומוהי בטילת עבידת בית אלקנא רבא...", ולהלן שם: "ויהי בימי אמרפל, דאתכנשו מלכין **ולא הוה ריבא וחרבא בעלמא עד דאתא אמרפל**. ויהי בימי שפוט השופטים, וכל וי הוה ביומיהון, ומן וי הוה, **מטול דהוה כפנא בארעא** דכתיב ויהי רעב

”להודיע שכל קוויך לא יבושוי”...

גמרא ”רב מתנה אמר מהכא, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו”.

כתוב כאן ממש את ד' הרמב"ם!!

אמר התלמיד הכותב: כוונת הרב זצ"ל למה שנדפס בספר ”פניני רבנו הגרי”ז” [עמ' פג] וכך נדפס שם: -

אמר רבנו הגרי”ז זצוק”ל: כל כך נפלא הוא ספר הרמב”ם, הכל כתוב בו, גם מה זה פורים כתוב בו, איפה? - במנין המצוות להרמב”ם [אחרי הקדמת הרמב”ם ל”היד החוקה”], אחרי שמנה הרמב”ם את כל התרי”ג מצוות, כתב וזה לשון קדשו: -

”אלו הם תרי”ג מצות שנאמרו לו למשה בסיני הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן. כל אותם הכללות והפרטות והדקדוקין הביאורין של כל מצוה ומצוה היא תורה שבעל פה שקיבלו ב”ד מפי ב”ד”.

ויש מצות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה, וקבעו אותם נביאים וחכמים, ופשטו בכל ישראל, כגון מקרא מגילה, ונר חנוכה, ותענית תשעה באב, ועירובין, וידים, ויש לכל מצוה ומצוה מאלו פירושיין ודקדוקין. הכל יתבאר בחיבור זה.

כל אלו המצוות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם, שנאמר לא תסור מן הדבר וכו', ואינם תוספת על מצות התורה. ועל מה הזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו? - שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב”ה צוהו במצוה זו להוסיפה למצות התורה, או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלוש עשרה מצוות.

אבל אם הוסיפו ב”ד, עם נביא שיהי באותו הזמן, מצוה דרך תקנה, או דרך הוראה, או דרך גזירה, אין זו תוספת, שהרי לא אמרו שהקב”ה צוה לעשות עירוב, או לקרות מגילה בעונתה, ואילו אמרו כן - היו מוסיפין על התורה.

אלא כך אנו אומרים: שהנביאים עם ב”ד תקנום, וצוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקב”ה, ותשועות שעשה לנו, והי קרוב לשועתנו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלקים וגו' [קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו].

ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה ובין לא תעשה, עכ”ל הרמב”ם.

ואמר רבנו הגרי”ז זצוק”ל שהן הן הדברים האמורים ברמב”ם הנ”ל בביאור ענין קריאת מגילת אסתר בפורים [כדי להזכיר שבחיו של הקב”ה, ותשועות שעשה לנו, והי קרוב לשועתנו, כדי לברכו, ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלקים וגו'] - הן הן הדברים שיסד הפייטן בפיט ”שושנת יעקב צהלה ושמחה” [שאומרים אותו אחרי קריאת המגילה בפורים]: ”תשועתם היית לנצח, ותקוהם בכל דור ודור, להודיע שכל קוין לא יבושוי, ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך”.

והדברים נפלאים.

כה יעזרנו השי”ת לעד!...

לא מצאנו כה”ג בכולי הש”ס, ועי’ פנ”י שמבאר מה כאן הענין של כל הסוגיא בהא דפתחו אמוראי פתחא להאי פרשתא, [יש כאן בסוגיא י”ח אמוראים, כל חד כדאית ליה], ע”ש כ”ד הקדושים.

גמרא ”תחת הנעוצץ תחת המן הרשע שעשה עצמו ע”ז, דכתיב ובכל הנעוצצים ובכל הנהלולים”.

בח”א מהרש”א העיר: ”לפי פשוטו גם שם הוא מלשון קוצים וסירים, ולא ידענא מהיכא משמע לי טפי שהוא לשון ע”ז” עכלה”ק.

גמרא ”והי לה’ לשם זו מקרא מגילה”.

זה לשון קדשו של המהרש”א בח”א: ”לפי שאין שם שמים נזכר מפורש במגילה, קאמר שע”י קריאת מגילה בברכותיה נקרא השם של הקב”ה וכו’, עכלה”ק.

גמרא ”לאות עולם לא יכרת - אלו ימי פורים”.

ביאר בזה הרשב”א בתשובה [ח”א סי’ צ”ג], דזוהי הבטחה, שלא יגרום החטא ביטול באחד מן הזמנים, [א”ה: כמדומה שהרב זצ”ל פירש, שהכוונה היא שלא יעשו על זה גזירות].

גמרא ”כן ישיש להרע אתכם”.

עי’ ”שפת אמת” דתיבת ”להרע” היא ט”ס, דבקרא כתיב ”להאביד” [וזה מתאים היטב עם מה שביקש המן: ”להשמיד להרוג ולאבד” וגו’, - כך ביארו המפרשים].

רש”י [ד”ה בצאת לפני החלוצ] ”כשבא להלחם על העמונים והגבעונים שבאו עליו”.

כתב הרש”ש: ”אולי תחת והגבעונים צ”ל והמואבים, - עי’ במקרא” עכלה”ק.

גמרא ”דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן”.

עי’ במדרשים, שחילקו את ממונו של המן לכמה חלקים וכו’. וכבר עמדו בהקושיא, הרי זהו ממון עמלק?

דף י”א א’

גמרא ”באש - בימי נבוכדנצר הרשע”.

ופירש”י: ”שהטילני לתוך הכבשן”. ובח”א מהרש”א כתב, דאפשר לפרש דקאי על חורבן הבית, שנאמר ”וישרוף את בית ה”.

גמרא ”ותוציאני לרויה” - עי’ ח”א מהרש”א.

גמרא ”זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו אימתי וכו’ בימי מרדכי ואסתר”.

עי’ ח”א מהרש”א שמפרש כאן כל תיבה ותיבה.

גמרא ”בשביל עצלות שהי להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב”ה מך” וכו’.

ביטול תורה! זהו הדבר הכי גרוע!

גמרא "ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי והי" וכו'.

ב"טורי אבן" הקשה: "איני יודע למה הפסיק הגמ' בהא דרשא דרב בין הפתיחות, שהרי בטר הכי מייתי עוד פתיחות דכמה אמוראי, ושמה הא דרב נמי פתיחה היא" עכ"ל הטו"א. ועי' היטב בהג' הגר"א [אות א' ואות ב'], שלפי הגהתו את"ש קו' הטו"א.

"בימי מתתי בן יוחנן - כהן גדול..."

גמרא "ומתתיה כה"ג".

העירו הלומדים, דלכאוי' מבואר כאן, שמתתיהו אביו של יוחנן כה"ג, גם הוא הי' כה"ג. וא"כ מה שאומרים ב"על הנסים" "בימי מתתי בן יוחנן כהן גדול" קאי אמתתי, [וציינו בזה, לתשב"ץ ח"ב סי' קל"ג]. ועי' ריטב"א ביומא כ"ב ב' אהא דאמרו שם: "נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל", וזה לשון קדשו: "מכאן דקדק ר"ת ז"ל בספר הישר, שאין לו לעד לחתום בשום שטר פלוני עד בן פלוני, אלא פלוני בן פלוני עד. ואין דקדוקו מחוור כדמוכח במאי דכתיבנא במסכת גיטין בס"ד עכ"ל הריטב"א. ויש על זה בש"ך בחו"מ... ועי' שטמ"ק ערכין ט"ז א' [אות כב], ועי' הג' הרד"ל למד"ר סוף פרשת כי תבא [אות כ"ז]. [א"ה: ועי' חולין נ"ד א': "דבי רב פפא בר אבא רישבא מחו בכוליא וקטלי"].

גמרא "להפר בריתי אתם - בימי פריים".

כתבו היעב"ץ והמצפ"א, דצ"ל: "רומיים". [ו'פרסיים] הוא מהצנזור, וגם הס"ק הח"ח זיע"א בספריו הקדושים, כשכותב על הצרות הגדולות שנעשו אז בשעתו ברוסי, הוא כותב כביכול על פרס ומרוקו...]

גמרא "שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות".

וכיצד זה מתקיים? - אמר על כך מרנא החזו"א זיע"א, שהקב"ה אמר לכלל ישראל: קחו לכם "קצות החושן"! קחו לכם "רבי עקיבא איגר"! [ואנחנו יכולים להוסיף: קחו לכם "חזון איש"!]!

גמרא "אחשורוש... ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה".

איך זה נלמד מתיבת "אחשורוש"? - ביאר בח"א מהרש"א דמלת "אחשורוש" אותיות שחור אש, - דבר השחור מן האש, דהיינו שולי קדירה.

גמרא "אברהם הוא אברהם... הוא אהרן ומשה... ודוד הוא הקטן...".

ביאר ב"טורי אבן" דאף שהקדימו כאן קרא דדברי קבלה [ואברהם הוא אברהם] לקרא של תורה [הוא אהרן ומשה], נקט לה הכי כסדר הדורות.

גמרא "כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה".

ב"מרומי שדה" כתב לפרש, ד"בחכמה" קאי על הנהגת המלוכה. אכן במאירי כתב, דגם ב"חכמה" קאי על תורה.

גמרא "וממונא הוא יתירא הוא דיהב" וכו'.

למי?

גמרא "שבע ועשרים ומאה מדינה, אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים" וכו'.

פי' ב"טורי אבן", דהיינו עשרים בנוסף על השבע שבתחילה, וע"ש ראייתו לזה.

גמרא "שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב" וכו'.

ופרש"י: מלכו בכיפה, תחת כל כיפת הרקיע" [ועי' טו"א הגמ' לעיל].

והעיר בזה הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה]: הלא אחאב לא מלך אלא על עשרת השבטים בלבד, ולא על יהודה ובנימין? ובאמת דצ"ע גם לגבי אחשורוש, מהא דמצינו במדרשים דאותן קכ"ז מדינות שמלך עליהם היו רק חצי מהמדינות שהיו אז בעולם, וצ"ע.

תוס' [ד"ה שלשה] "והא דלא חשיב אלכסנדר מוקדון".

מנין המקור של התוס' לכך שגם אלכסנדר מוקדון מלך בכל העולם כולו?

דף י"ד א'

אמר התלמיד הכותב: הקטעים דלהלן הם ממה שנדפס בס"ד ב"שיעורי משמה"ל" סוטה על הגמרא המקבילה בסוטה י"ב ב':

גמרא "מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל".

הנה, לפמש"כ התוס' בבכורות ד' ב' בשם המדרש, דמרים היתה גדולה מאהרן ג' שנים, ואהרן הרי הי' גדול ממשה נמי ג' שנים, נמצא דבשעת נבואתה היתה בת חמש שנים [וכ"ה בח"א מהרש"א].

שם. שואלים בבריסק, האם זו היתה הנבואה הראשונה של מרים, או שכבר לפני כן היתה מוחזקת בנביאות? דלכאוי' אם איתא שכבר היתה מוחזקת בנביאות, א"כ מדוע אח"כ כשהטילוהו ליאור הטיל אביה פקפוק באמיתות נבואתה? ומוכח לכאוי' דעכשיו הי' המבחן הראשון לידע אם אכן היא "נביא אמת", וע"י שנתמלא הבית אורה, זה הי' ה"אות" וה"מופת" לאמיתות נבואתה, ואח"כ כשהטילוהו ליאור זה עשה "ריעותא" באמיתות נבואתה. [ועיין בח"א מהרש"א].

גמרא "וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתיך".

צריך ביאור, למה נתייאר, והלא עוד יתכן להיות נסים גדולים ושעוד תתקיים הנבואה [א"ה: כאשר אכן הי' לבסוף שניצל על ידי בתיה], ועיין בזה בח"א מהרש"א.

ויש שם בח"א מהרש"א מציאה רבתי, שמביא דיש נוסחא בגמרא דעמדה אמה וטפחה לה על ראשה, אבל אביה בטח ברחמי קל וסמך על נבואת בתו, ומביא דכ"ה במדרש, בשמות רבה, והוקשה לאדונו המהרש"א למה לא בטחה אמה כמו אביה? ותי' המהרש"א, דלא גילתה את נבואתה זו אלא לאביה, אבל לגבי אמה העלימה נבואתה - ע"ש כל דבריו הקדושים.

וצ"ב, דא"כ איך אמרו דעמדה אמה וטפחה לה על ראשה ואמרה: היכן נבואתיך, והלא לא ידעה כלל שנתנבאה?

בענין נבואה, ובענין אם חיוב מיתה ד"כובש נבואתו" שייד גם בנשים?

דף י"ד ב'

גמרא "ובמקום דקאי ירמי' היכי מתנביא איה".

ב"שפת אמת" הקשה: "לא זכיתי להבין פי' הגמ', דאם נשלח לה נבואה מהשמים היאך תכבוש הנבואה, ועל מה ששלחו לשאול אותה מקשה הגמ' אח"כ, א"כ קושיא זו היא רק עלי' למה התנבאה - ומאי קושיא הויה כו" עכ"ל ה"שפת אמת".

ובשו"ת "דובב מישרים" [ח"א סי' צ"ב] רוצה לחדש, דדין כובש נבואתו שהוא במיתה נאמר רק באנשים, ולא בנשים, ע"ש.

ויש קצת הערה על ד' ה"דובב מישרים", מהא דכתב "החינוך" [במצוה תקט"ז, מצות "ואליו תשמעון"] וזה לשון קדשו: "ונוהגת מצוה זו בזכרים ובנקבות - כל זמן שימצא נביא בינינו, ועובר על זה ולא ישמע אליו, חייב מיתה בידי שמים כמ"ש והי' האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא וגו' אנכי אדרוש מעמו. ואז"ל בסנהדרין ג' מיתתן בידי שמים, העובר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, והכובש נבואתו, - וכל זה במשמע הכתוב שאמר אשר לא ישמע וגו', ואמרו ז"ל קרי בי' לא ישמע - לא ישמיע" עכ"ל החינוך.

ואולם בעיקר קו' השפ"א, הנה התשובה לזה נמצאת בד' הרמב"ן עה"ת בפרשת בהעלתך, בפרשת אלדד ומידד, על הפסוק "אדני משה כלאם", וזה לשון קדשו של הרמב"ן שם: -

אבל מדברי רבותינו נראה, כי היה המנהג בישראל שלא יתנבא אדם בעתידות במקום נביא גדול ממנו, אבל הולכים אחריו כתלמידיו והם בני הנביאים. כך אמרו בסנהדרין (יז). בשלמא למאן דאמר "משה מת", היינו דקאמר יהושע אדני משה כלאם, אלא למאן דאמר על עסקי שלי, אמאי כלאם, דהוה ליה כמורה הלכה לפני רבו, וכך הזכירו עוד בענין דבורה במסכת מגילה (י"ד:). ומשה אמר כי הוא הרב ומחל על כבודו ומתאוה ושמו בכך" עכ"ל הרמב"ן (ומש"כ "דבורה", לכאורה הוא ט"ס, וצ"ל "חולדה").

והמבואר בד' הרמב"ן, שקושיית הגמרא היא לא שתכבוש את הנבואה, רק הקושיא היא על עצם הנבואה, דהי' לה לחולדה שלא תתנבא כל עיקר.

ולכאוי' אינו מובן, וכי הדבר תלוי בבחירתו של האדם, אם להתנבא או לא?

והתשובה לזה כתובה בדברי הגאון הנצי"ב זיע"א שם ב"העמק דבר" בפרשת בהעלתך וזה לשון קדשו: "אדני משה כלאם. - אמרו בסנהדרין ספ"א משום דהוי כמורה הלכה בפני רבו, וכבר הזכיר הרמב"ן דוגמא במגילה ד"ד ב' ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנבאה חולדה, ומשני חולדה קרובת ירמיה היתה ולא היה מקפיד עליה, והענין דאע"ג שרוח היא חלה על האדם, ואח"כ כאש עצור בלבבו להגיד דבר ה', מכ"מ לא חלה נבואה אלא מתוך הכנה לזה, והכנה זו אסורה במקום רבו, אם לא בפניו

וברשותו כמו שהיו בני הנביאים בימי שמואל ואליהו, או חוץ לג' פרסאות שגם הוראה שרי, מש"ה היה כאן חשד שהכינו עצמם לקבל שפע נבואה גם בלי האצלה ממש"ה עכלה"ק.

ובהמשך על הפסוק: "ויאמר לו משה... ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם" כתב שם ב"העמק דבר" וז"ל קדשו: "כי יתן ה' וגו' - הוא מיותר, אבל בזה בא משה להודיע כי אין שום אשם עליהם, באשר שלא בא בהשתדלות, וע"ז אמר דנהי דכל עם ה' אי אפשר שיהיו מתבודדים ומכינים עצמם לנבואה, דא"כ בטל ישוב העולם, אלא זה אפשר שיתן ה' רוחו על כל עם ה' לשעה בלי שום הכנה, ושלמה המלך התפלל בדרך שיר מי יתןך כאח לי וגו' אמצאך בחוץ אשקך וגו', והביאור שיהיה כ"כ רוח נבואה ודביקות בה' מצוי בישראל עד שיהיה גם בהליכה בחוץ בשוקים וברחובות בלי שום הכנה משיג הערה ודבקות, וזו היא תוחלתנו שיהיה לעתיד לבוא, ע"כ לשונו הקדוש. [וע"ע במרומי שדה במגילה שם].

וכל לומד רואה שיש כאן חילוק בין דרכו של הרמב"ן לדרכו של הגאון הנצי"ב זיע"א, דהרמב"ן מפרש שעיקר תשובת משה היתה משום שמחל על כבודו ומתאוה ושמו בכך [וד' הרמב"ן הם חידוש דמהני המחילה למפרע], אולם לדרכו של הגאון הנצי"ב עיקר התשובה משום דהכא נתנבאו באמת בלי שום השתדלות.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה, על אותו פסוק בשרי השירים שהביא זקנו הנצי"ב זיע"א - "מי יתןך כאח לי וגו' אמצאך בחוץ אשקך וגו' אנהגך אביאך אל בית אמי" וגו', כתב שם בלשון קדשו הטהור:

"נראה לבאר, כי כנס"י מתאוננת ומבקשת על שני דברים החסרים לה בגלותה, תורה ונבואה, כענין שנאמר מלכה ושרי' בגויים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון וגו', ומקרא מלא הוא בישעי' (כ"ט) ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר, וחכמת חכמיו ר"ל הקבלה והמסורת, ובינת נבניו ר"ל הדינים הנדרשים ב"ג מדות, ובשבת דף קל"ח ישוטטו לבקש את דבר ה' זו נבואה, וכנס"י מתאוננת ומתגעגעת להימים אשר בה יוחזרו לה שני הדברים האלה, וזו היא הכוונה של מי יתןך כאח לי וגו' אמצאך בחוץ אשקך, כי אשקך הוא כינוי לנבואה כענין שנאמר ישקני מנשיקות פיהו, ואמר אמצאך בחוץ אשקך, כי לעתיד לבא לא תהיה הנבואה בהתבודדות רק בגלוי לעין כל ככתוב ביובל והי' אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וגו' וגם על העבדים ועל השפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי..." עד כאן לשונו הקדוש והטהור, וע"ש כל המשך אריכות דבריו הקדושים.

פעם זכיתי להציע קמיה מו"ד רבנו הגאון ר' משולם דוד הלוי [שליט"א] זצוק"ל את ביאורו הנפלא של המגיד מדובנא זיע"א על הפסוק בישעי' ס"א [הפסוק ניצבים]: "שוש איש בה", תגל נפשי בא-להי, כי הלבשוני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני, כחתן יכהן פאר, וככלה תעדה כליה". מפרש המגיד מדובנא: כנסת ישראל אומרת, שוש איש בה, תגל נפשי בא-להי, כי כל הנבואות הגדולות הנוראות על מה שנוכה לעתיד לבוא, כל זה הוא רק כבגדים היפים והנאים שלובשים החתן והכלה, אך לא בהם תהיה עיקר השמחה, אלא עיקר השמחה תהיה בה' אלקינו.

ואז התחלתי לצטט לפני רבנו [שליט"א] זצוק"ל כל מיני פסוקים מהנבואות הגדולות, פסוק זה... פסוק זה... ופסוק זה...

כמה דורות, מ"מ אין זה מפסקת ירושה.

אך אם נאמר דהבא מכח שצריך משיחה הוא ג"כ צריך משיחה [ע"ש בדבריו לעיל], א"כ תיכף שמרדו ישראל ברחבעם ולא קבלו עליהם המלכות א"כ אם היו אפי' רחבעם וזרעו מלכים היו צריכים משיחה למלוכה על כל ישראל כמש"ל, א"כ גם מלך המשיח מזרעו יהי צריך משיחה אף ששולם ואמת יהי בימיו לכל ישראל ובקשו את ד' אלקיהם ואת דוד מלכם כאשר מובטחים אנחנו ע"י הנביאים, בב"א יבא ויורה לנו" עכ"ל ה"מנחת חינוך".

והנה אם נפרש את כוונת התרגום באיכה כפשוטו, דיאשי באמת נמשח למלוכה על כל ישראל, א"כ לכא' מה נסתפק המנ"ח, נהי דמרדו ברחבעם אבל הרי חזרו אל יאשי? [ועיין ב"שלמי שרה" סימן שסד, וב"משמר הרש"ם" סימן כ"ד אות ח', ובמשמה"ל מגילה (עמ' ער) לדף י"ד ב'].

והעיר הרה"ג ר' יואל איינשטיין שליט"א: להך גיסא דהמנ"ח דמלך המשיח א"צ משיחה, א"כ למאי הביא הרמב"ם את דיני משיחת המלכים, והלא אין דרך הרמב"ם להביא "מאי דהוה הוה"?

וי"ל, דעדיין תיתכן היכי תמצוי דמלך המשיח יצטרך משיחה, והיינו לו יצויר שתהי' עליו מחלוקת, [ועיין בספר "בית רדב"ז" על "פאת השולחן" דמביא שם בהקדמה דבזה"ק בפרשת שמות כתוב שם על הפסוק "למה רגשו גוים... על ה' ועל משיחו", שפריצי עמך ישראל יצטרפו יחד עם גוג ומגוג לעשות מלחמה עם מלך המשיח]. ומלבד זאת עיין בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ שכתב דמלך המשיח ימות ואחריו ימלוך בנו, ואחריו בן בנו, ובדידהו ודאי אפשר שתהי' עליהם מחלוקת, ושפיר הוצרך הרמב"ם להביא בחיבורו דיני משיחה. [ויעוי' עוד ב"פניני רבנו הגרי"ז" תהלים, עמ' תצז].

גמרא "תרתין נשין יהירין הויין וסניין שמייהו" וכו'.

כתב בח"א מהרש"א וזה לשון קדשו: "ר"ל אע"ג דסניין שמייהו והוה להן להשפיל ולהכנע עצמן לפי שמותיהן חולדה ודבורה שהם שפלים בבריות, והם לא עשו כן אלא דהוה יהירין נגד אנשים חשובים "כגון יאשיהו וברוך" עכלה"ק.

גמרא "ואמרי לה פתיא אוכמא".

עי' ח"א מהרש"א, דהי' זה לשבח, ולא לגנאי, ע"ש כ"ד הקדושים.

דף ט"ו א'

גמרא "תנו רבנן, ארבע נשים יפיפיות היו בעולם" וכו'.

למאי נפק"מ לן בזה? - ציינו בזה לשו"ת "נודע ביהודה" קמא [חאו"ח סימן כ"ד] וזה לשון קדשו: -

"ועל דבר אשר שאל למה חשבו במס' מגילה ד' נשים יפיפיות, הנה אם באנו לחקור בדברי אגדה יש כהנה וכהנה, ומי יוכל לעמוד על סודם, וכל דבריהם יש להם שורש למעלה. ואעפ"כ בדבר זה יש בו תועלת לכל אחת. מה שחשב שרה הוא להודיע כמה צנוע וקדוש הי' אברהם אבינו, שבודאי כיון שהיתה יפה ביותר היתה מפורסמת בדורה לרוב יפיה, ועם כל זה מעולם לא נסתכל בה, וכמו שפירש"י בפסוק הנה נא ידעתי בפרשת לך לך.

או אז אמר לי רבנו [שליט"א] זצוק"ל: הנבואה הגדולה ביותר היא נבואת יואל: "והי' אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בנים ובנותיכם..." - זה הוא השיא של כל הנבואות הטובות שנתנבאו הנביאים על לעתיד לבוא!...

גמרא "מפני שהנשים רחמניות הן".

וכתב בח"א מהרש"א: "אינו נראה דה"ק דלכך שדר לה שרחמניות הן ותתנבא לו לטובה, וכי משום דרחמניות הן תשנה נבואתה מרעה לטובה, ואם הי' ירא שירמי' יתנבא לו לרעה, גם היא ודאי תאמר כן. אלא ד"ל, דרחמניות הן, ותבקש עליהם רחמים. לשנות מרעה לטובה" עכ"ל המהרש"א.

האם המלך המשיח יצטרך משיחה?

גמרא "אלא מלמד שיאשי מלך עליהן".

כאן יש ווארט נפלא של הגאון בעל "משאת המלך" זצ"ל, וזה הדבר: -

הנה בתרגום איכה [ד', כ'] על הפסוק: "רוח אפנו משיח ד'", איתא שם בהאי לישנא: "מלכא יאשיהו דהוה חביב לנא כנשמת רוח חיין דבאפנא והוה מתרבי במשיח רבותא דה'..." ע"כ.

ולכאורה מבואר דיאשיהו נמשח בשמן המשחה, ושאל הגאון בעל "משאת המלך" זצ"ל: מדוע היה צריך למשוח את יאשיהו בשמן המשחה, והלא מלך בן מלך אינו טעון משיחה?

והשיב על כך הגאון הנ"ל זצ"ל בדבר חריפות, עפ"י המבואר במגילה י"ד ב' וערכין ל"ג א' שירמי' החזיר את עשרת השבטים ויאשי מלך עליהן, ונמצא דמלכות יאשי מדין מלך בן מלך היתה רק על שני שבטים, ובאמצע מלכותו נהי' מלך על עוד עשרת השבטים, ולכן הי' צריך להימשח בשמן המשחה למלוכה זו שלא ירש מאביו, ודפח"ח.

ושאלתי את הגאון הנ"ל זצ"ל: אילו היו שואלים את השאלה הנ"ל על התרגום באיכה - מקמיה אדוננו הגר"א זיע"א, מה הוא היה משיב?

ברור כשמש, שהגר"א היה משיב על אתר: עיין בתרגום יהונתן בישע"י כ"ז על הפסוק "וחבל על מפני שמן", וז"ל התרגום שם: "ויתברון עממיא מן קדם משיחא", ומפרש הרד"ק: פירוש, חזקיהו שנמשח בשמן המשחה, ואע"פ שלא נמשח כי אין מושחין מלך בן מלך, ראוי היה להימשח אלא שלא צריך" ע"כ. [והיינו שהמשיחה של אבותיו מועילה גם לגביו].

ולפ"ז יוכל להתפרש כך גם התרגום דאיכה [ד' כ'] - לא שנמשח ממש, אלא שמלך בן מלך מיקרי משיח, ועכשיו יש לדון לפי האמת, האם באמת נמשח יאשי כשהחזירו את עשרת השבטים, ואפילו את"ל דמעיקר הדין היה צריך משיחה אך אפשר כשהחזירו את עשרת השבטים כבר נגזז שמן המשחה, וצ"ת.

והנה זה לשון ה"מנחת חינוך" במצוה ק"ז: -

"ולכאורה נראה, דמלך המשיח המקוים אנו שיגלה ב"ב, כיון דהי' מזרע שלמה דור אחר דור, א"כ המלכות ירושה לו מעת שפסקה מלכות וא"צ משיחה, אע"פ שפסקה המלכות בעוה"ר

גמרא "מה נשתנו אלו מאלו".

לכאן היכן דיברו בהך קרא על אומות העולם, הרי לא דיברו אלא על ישראל?

גמרא "אמר ליה גם אלה בין שגו" וכו'.

לכאן צריך לומר: "אמרה לו", [וקאי אמת הדין שחזרה ואמרה כן לפני הקב"ה]. וציינו, דכ"ה ב"עין יעקב".

גמרא "ותעמוד... נסתלקה הימנה שכינה". עי' ח"א מהרש"א, דהיינו כמו "ותעמוד מלדת", ע"ש.

גמרא "אמרה קלי קלי למה עזבתני" וכו'.

מי שרוצה עונג רוחני כביר, יעיין בחדושי אגדות מהרש"א, איך היטיב ממש ברוח קדשו לבאר כאן כל מילה ומילה במזמור הזה של "למנצח על איילת השחר".

גמרא "או שמא על שקראתי כלב שנאמר מיד כלב יחידתי" וכו'.

עי' עומק הדברים בח"א מהרש"א.

כאשר נגזר על האדם לטובה - יש להקב"ה את הדרכים שלו!

גמרא "ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה" וכו'.

זהו לימוד כביר מה שיכולים אנו ללמוד מכאן לעצמנו! אם הקדוש ב"ה רוצה לתת נשיאות חן, אם נגזר על האדם מן השמים לטובה, יש להקדוש ב"ה את הדרכים שלו! הוא גם יכול לשלוח שלשה מלאכי השרת, ובשפע, שלשה מלאכים! זה כשהקדוש ב"ה רוצה להיטיב. ואם חס ושלום נגזר עליו לרעה, על כך מצינו בגמרא להלן בעמוד הבא לגבי המן: "דאזל [אחשוורוש] ואשכח למלאכי השרת דאידימו לי' כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני" וכו' וכו', - גדוד שלם של מלאכי השרת באו משמיא להרע להמן [שם לא מוזכר כמה מלאכים היו] - ללמדנו: יש לו להקדוש ב"ה את הדרכים שלו, הוא שולח את מלאכי השרת, והם כבר מסדרים כל מה שצריך!

גמרא "ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה, אחד שהגביה את צוארה, ואחד שמשך חוט של חסד עליה, ואחד שמתח את השרביט".

הטעם שהוצרכו לזה ג' מלאכים, משום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.

שם. המהרש"א בח"א אומר, שכל שלשת הדברים האלו מרומזים בפסוק, דמדכתיב "נשאה חן בעיניו" ולא כתוב כמו בכל התנ"ך "מצא" חן בעיניו, מכאן דרשו שהמלאך נשאה והגביה את צוארה, כדי שאחשוורוש יראה אותה. ומדכתיב: "ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט", ולא כתיב: "ותגע בשרביט", אתי לדייק מיני, דרק בראש השרביט - בקצה זה היתה יכולה ליגע, ולא בשרביט גופה משום דחוק ממההי לפי שנמתח השרביט, והיתה יכולה ליגע רק בראש השרביט, ולא בגופה בקצה השני. והא דמשך חוט של חסד עלי, ילפי לה מדכתיב: "נשאה חן בעיניו".

ומה שחשבו רחב ואביגיל, הוא להזהיר כמה ראוי להשמר מלהביט בנשים, ולא יגרום טומאה לנפשו לעולם, ולכן מביא רחב בשמה זינתה, ואביגיל בזכירתה, לומר אף שכבר אינו רואה אותה עם כל זה כבר יש מבוא ליצרו הרע לטמא אותו לעולם בכל עת שיזכיר שמה או תעלה בזכרונו, וזה ודאי זהירות ומוסר גדול. ומה שחשב אסתר, זה עדות לישראל כמה משגיח הקב"ה עליהם, שברא אסתר ביופי גדול שתהי נושאת חן בעיני אחשוורוש להציל ישראל. ולמאן דאמר אפיק אסתר ועייל ושתי, הוא ג"כ להגיד נפלאותיו של הקב"ה, שעם היות ושתי יפת תואר ביותר ואסתר ירקרקת וא"כ מצד הטבע לא הי' לאחשוורוש לאהוב את אסתר, עם כל זה ברחמי שמים למען הרבות פדות ישראל על ידה נשאה חן בעיניו מכל הנשים" עכ"ל.ק.

גמרא "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה".

העיקר מה שנוגע לסוגיין, הוא ההמשך של הפסוקים שם.

גמרא "ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ואילו איהו לא אזיל לגביה, מכאן ש"אין משיבין על הקלקלה".

ביאר בח"א מהרש"א, דמדכתיב מעיקרא ותאמר אסתר להתך וגו', וכתוב בתר הכי ויגידו למרדכי וגו', משמע דאחרים הגידו לו.

רש"י [ד"ה על הקלקלה] "ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים".

כתב בח"א מהרש"א וזה לשון קדשו: "וצריך לומר, שאותן אחרים לא חשו להך מלתא דאין משיבין כו'. ומיהו ק"ק לפירוש, למה שלחה אח"כ שנים אחרים ולא שלחה אחד מהם - כמו ששלחה מעיקרא את התך לחוד? ועל כך נראה דאותן מגידים לא היו שלוחים, אלא שהן שמעו מה שאמרה אסתר להתך, וכיון שלא הגיד הוא למרדכי משום דאין משיבין כו', הגידו לו הם מה ששמעו ממנה" עכ"ל המהרש"א.

גמרא "שהעביר יום ראשון של פסח בתענית".

כבר עמדו רבותינו ה"יערות דבש" וה"ערוך לנר" זכותם תגן עלינו: מה עם המ"ע של אכילת מצה?

דף ט"ו ע"ב

גמרא "מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על לבו".

מה פי המילות?

גמרא "ולרוח משפט - זה הדן את יצרו".

עי' רש"י.

והנה מבואר בגמ' סנהדרין ז' ע"ב: "לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו". וידוע מה שאמר מרנא אור ישראל מסאלנט זיע"א: שכל אדם הוא דיין על עצמו! ויש שרצו לומר, שזה כתוב כאן בגמרא הקדושה דילן.

גמרא "וליושב על המשפט - זה הדן דין אמת לאמיתו".

מאי משמע "דין אמת לאמיתו"? - עי' ב"ב ח' א' [ד"ה דין], ועי' "שפת אמת" שבת י' ע"א.

גמרא "רבה בר עופרין אמר משום ר"א ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים".

אכן בשיטות של האמוראי דלעיל לא נזכר "שמע מרבו ורבו מרבו", אך ע"י בח"א מהרש"א שזה מרומז במספר המילים שיש בפסוק זה, ע"ש כל דבריו הקדושים. **הוא ממש מראה שם נפלאות - אדוננו המהרש"א זיע"א.**

גמרא "מה ראתה אסתר שזימנה את המן".

המהרש"א מבאר היטב, שמונח כאן שתי שאלות. א. מדוע זימנה אותו למשתה ורק אח"כ גילתה הדבר למלך, ולמה לא גילתה למלך כן בלא משתה? ב. מדוע זימנה רק את המן לבדו, ולא את שאר השרים. וכל הטעמים שנזכרו כאן בסוגיא הוא כלפי השאלה: מדוע גילתה לו רק על ידי משתה? אך מה דקאמר רבן גמליאל להלן: "עדיין צריכין אנו למודעי" וכו', זהו גם כלפי מה שזימנה רק את המן לבדו, ע"ש במהרש"א כל דבריו הקדושים.

רש"י [ד"ה מבית אביה למדה] "שמעה התינוקות אומרות כן".

מורדיג'ע רש"י, כמו כל הרש"י!...

ובספר "חברותא" מביא משו"ת מהרש"ם, דמפני שאסור לאב ללמד את בתו תורה, לכך הוצרך רש"י לפרש כן.

רש"י [ד"ה ירגיש הקב"ה] "שאף אני מקרבת שונאיהן של ישראל" וכו'.

קשה להבין כאן את הפשט. [ועי' ח"א מהרש"א].

גמרא "לפני שבר גאון".

זאת כדי להעמיק את ה"שבר" שיבא אח"כ.

גמרא "אשכחיה רבה בר אבון לאליהו א"ל" וכו'.

כזאת מצינו בב"מ ק"ד א'.

מטו משמ"י **דאדוננו הגר"א זיע"א** שאמר: אילו הואי התם הייתי אומר עוד טעם על השאלה: מה ראתה אסתר שזימנה את המן? והוא, שהנה מבואר לעיל דילפינן מקרא ד"ותתחלחל המלכה" שפירסה נדה, והרי איתא בפסחים ק"א א': "הני בי תרי דמצעי להו אשה נדה, אם תחלת נדתה היא - הורגת א' מהן, אם סוף נדתה היא - מריבה עושה ביניהן".

גמרא "אמר רב נחמן בר יצחק - ורב כתיב".

ב"גליון הש"ס ציין, דכעין זה מצינו ביומא ל"א ב' ושם ע"ב ב'. ועי' רש"י דציין עוד, לשבת נ"ה ב', סוכה ט' ב', ע"ז ח' א', הוריות ד' א', יבמות ס"ב ב'.

ויש לציין, דברוב המקומות הנ"ל הוא מימרא **דרב נחמן בר יצחק**.

דף ט"ז א'

גמרא "שמש"י מוחק" וכו'.

בח"א מהרש"א מיייתי מהתרגום, דשמש"י ספרא הי' בנו של המן.

גמרא "לא נעשה עמו דבר, אמר רבא, לא מפני שאוהבין את מרדכי, אלא מפני ששונאים את המן".

ביאר בח"א מהרש"א וזה לשון קדשו: "לפי שהמלך א"ל מה נעשה **יקר וגדולה** למרדכי וגו', ה"ל למימר למלך נמי בהאי לישנא לא נעשה עמו **יקר וגדולה**, או דה"ל למימר רק: **לא נעשה**, אבל גם הם לא היו אוהבים את מרדכי ולא היו רוצים לעשות לו **גדולה ויקר**, אלא **דבר שאינו תלוי בגדולה**, ומפני שנאתם את המן רוצים היו מיהת לעשות לו **דבר מה**" עכ"ל"ק.

גמרא "הכין לו, תנא לו הכין".

בחז"ל איתא שהוא מדד את העץ על עצמו. וברש"י כאן מפרש: "**לו הכין**, - לצורך **עצמו**". **והגר"א זיע"א** בביאורו למגילת אסתר מבאר, שלא שהגזירה היתה מתחילה על מרדכי ונתהפכה על המן, אלא שמלכתחילה היתה הגזירה על המן. [א"ה: ועי' לעיל י"ב ע"ב: "תנא ממוכן זה המן, ולמה נקרא שמו המן, **שמוכן לפורענות**", ופירש"י: **עומד להיות תלוי**"].

גמרא "אמרו ל', בזמן שבית המקדש קיים, מאן **דמנדב** מנחה מיייתי מלי קומצי דסולתא ומתכפר ל'".

בח"א מהרש"א העיר, דמשמע דלאו במנחת **העומר** נתעסקו, שהרי עומר אינו בא בנדבה. ואילו ברש"י לעיל [ד"ה הלכות קמיצה] מבואר, דעסקו במצות עומר, וע"ש כל דבריו הקדושים.

גמרא "אמר להו, אתא מלא קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דיד'".

הוא אמר זאת **באנחה!** ועם **קרעכץ!**

גמרא "אמר ל' לא יכילנא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזי"א".

האחרונים עמדו, דאם הי' זה בט"ז בניסן שהי' אז יו"ט שני של גלויות, א"כ איך הי' שרי בתספורת? [וגם מצד חוה"מ גרידא קשה, - ועי' מהר"ץ חיות], ועי' "יערות דבש"...

"ונתתי שמחה גדולה בלבי ממש כיום מועד קריאת המגילה..."

תוס' [ד"ה ודחי עשרה אלפי ככרי כספא] "**שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל, שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים, ואמר שיתן לאחשוורוש כל פדיונם, ודוק ותשכח**".

אמר התלמיד הכותב: כאן הקריא **הרב זצ"ל** בהתרגשות את דברי ה"פני יהושע" כאן, וזה לשון קדשו: -

"והדברים תמוהים מאד וכבר צווחו קמאי דקמן, ואף אני אענה את חלקי, משום דאיתא במדרש [ילק"ש ר"פ תשא] כששמע משה ונתנו איש כפר נפשו נתיירא ואמר היאך אפשר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ומסיק התם דאמר לו הקב"ה לא כמו שאתה סבור אלא בזה יתנו, ופליגי התם תנאי ואמוראי טובא, ר' יהודה בר אלעאי אמר מצינו פדיון של אדם ככר כסף וכו' ומיייתי לה מקרא דנביאים, ר' יוסי אומר ממוציא שם רע אתה למד מאה סלעים וכו', רשב"ל אמר מאונס אתה למד וכו',

אויבך על ידי תענית, ואהא קמסיים קרא: "ואתה על במותימו תדרוך".

בח"א מהרש"א מייתי מהמדרש, שאז אמר מרדכי: "ארוממך ד' כי דיליתני" ומפרש מהרש"א: "היינו לסלוק ולעלות עליו", - "ולא שמחת אויבי לי" - מפרש מהרש"א: "שלא נתת להמן לעשות לי כן, וכמ"ש: ויאמר המן בלבו למי וגו' - יותר ממני, וכמ"ש בסמוך שסברה ברתיה האי דרכיב אבוא והאי דמסגי קמיה מרדכי".

גמרא "כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן".

מדוע הוא הלך לשם?

גמרא "אם מזרע היהודים מרדכי" וכו'.

עי' ח"א מהרש"א ותמצא מלא חפניים נחת.

גמרא "אף חרבונא רשע באותה עצה הי" וכו'.

ביאר בח"א מהרש"א, דאי לאו שהי' באותה עצה, מניין הי' לו שהעץ גבוה חמשים אמה?

דף ט"ז ב'

בהמנהג שכל הקהל אומרים עשרת בני המן ובהא שכותבין להו באותיות גדולות

גמרא "עשרת בני המן ועשרה צריך למימרינהו בנשימה אחת".

כתב במשנ"ב [סימן תר"ץ ס"ק נב]: "כתב הח"א, מה שנוהגין במקצת מקומות שכל הקהל אומרים י' בני המן, אינו מנהג, אלא הקורא יאמר לבד והשאר ישמעו, כמו כל המגילה" עכ"ל המשנ"ב. [ולא הביא בזה שום חולק]. ואולם אצלנו המנהג הוא שגם הקהל אומרים פסוק זה, והטעם הוא, או משום שמחה, או כפי שאומר **הרועצובר זיע"א** [ב"צפנת פענח" על הרמב"ם סוף ח"ג בהמשטות להל' גירושין], דאת הדין של "בנשימה אחת" א"א להוציא בזה את האחרים מדין "שומע כעונה", ועי' "מקראי קדש" פורים סי' י"ג מש"כ בזה. ומטו משמ"י **דמרון הגרי"ש אלישיב** [זיע"א] שחלק על סברא זו בתוקף, [והתבטא ביטוי חריף...], ואינו ענין כלל להפלוגת הנודעת דהביה"ל והחזו"א, דכאן לכו"ע שפיר דמי, דהשומע שומע את מה שהקורא קורא בנשימה אחת.

תו כתב שם ב"צפנת פענח", דזהו נמי הטעם בהא שכותבין את עשרת בני המן באותיות גדולות, ומשום שכאן כל הקהל אומרים בקול רם, ומצינו בתוס' [ברכות מ"ו ב' א' וע"ע תוס' פסחים ק"ד ב'] דהטעם דברכת "ונאמן אתה" נכתב גדול, לפי "שבימים הראשונים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם נאמן אתה וכו' - כשהי' התינוק מגיע שם", [לחזק את האמונה].

גמרא מאי טעמא כולוהו בהדי הדדי נפקו נשמייהו".

מה הענין בזה?

גמרא "וי"ו דויזתא צריך למימתחא בזקיפא כמורדיא דלברות" וכו'.

ר' יודא בר סימן אמר משור נגח אתה למד - דכתיב אם עבד יגח כסף שלשים שקלים יתן וכו' עכ"ל המדרש, ואף שאלו ואלו דברי אלקים חיים דבאמת אין קצבה לבני חורין, מ"מ בעבד מיהא כל אנפי שוין שיש לו קצבה ל' שקלים ממש דמי כופר נפשו דמי ניזק, דהא ל' שקלים דעבד משור נגח תחת כופר הוא, וא"כ המן הרשע שרצה להשמיד כל היהודים רצה לשלם לאחשוורוש דמי עבד בעלמא כמאמר אסתר ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו, וא"כ צא וחשוב דמנין ישראל לעולם הם כפי שיצאו ממצרים וכיון שמחצית השקל עולה למאה ככר כסף ומנה של קדש כפול הי' הו"ל מאתים ככר, א"כ כשתחשוב שלשים שקלים לכל אחד דהיינו ששים פעמים מאתים ככר הרי שנים עשר אלף ככר, והמן שנתן עשרת אלפים היינו לפי שבימי יחזקאל הוסיפו שתות על המשקל, ויחזקאל מקמי הכי הוה, א"כ עשרת אלפים ככר דהמן הן שנים עשר אלף דבימי משה, וא"כ החשבון מכוון לגמרי, וזה שכתבו התוספות שנתן כל דמי פדיון שהן דמי פדיון עבד ממש, רק עיקר דבריהם שהוצרכו להביא ראי' דאין להקפיד על עיקר מנינם אלא כפי החשבון שיצאו ממצרים, כדמשמע בכמה דוכתי ובכמה ספרי מדרשים ובזוהר, דלעולם עיקר מנינם של ישראל אינו אלא ששים רבוא, ודו"ק היטב. -

לאחר ימים רבים שכתבתי כל זה איסתייעא מילתא שהוצרכתי לעיין בלשון הרוקח ז"ל בהלכות פורים [סימן רלה] במידי דנפקא מיני' לדינא - מדי עברי דרך עיון לשוטט בדבריו אשכחנא מרגניתא דלית בי' טימא בכמה דרושים מרומזים מתוקים מדבש השייכים לעניני מגילת אסתר במזמור איילת השחר הנדרש על ענין אסתר, ושם מצאתי את שאהבה נפשי בענין עשרת אלפים ככר כסף ג"כ ממש על הדרך שכתבתי כאן - ולא הטייתי ימין ושמאל, ונתתי שמחה גדולה בלבי ממש כיום מועד **קקריאת המגילה שזכיתי לכון לדעת הגדול בעל הרוקח ז"ל שזכה לרה"ק, ואולי בר מזלי' אנא להא מילתא, ולדעתי בלי ספק' שדברי התוס' כאן יצאו מפי קדוש של בעל הרוקח בעצמו שהי' בימי חכמי התוס' כנודע" עכ"ל ה"פני יהושע".**

גמרא "שדרה אסתר" וכו'.

איך היא ידעה? האם ברוח הקדש?

גמרא "שדרה אסתר ואסרתינהו לכולהו בי בני ולכולהו אומני".

פרש"י: "אסמכתינהו צותה עליהן להחביאן". ובשם הגר"א הביאו, שעשתה את זה עם "שם", וכדמצינו בשבת פ"א ב': **"אמרה איהי מילתא"** [ופרש"י: דכשפים], **אסרתה לארבא. אמרו אינהו מילתא** [ופירש"י: על ידי שם טהרה], שריוהא".

גמרא "תנא המן ספר של כפר קרצום הי' עשרים ושתים שנה".

הגמרא הזאת זוהי אחת מהרשימה של הגמרות של "עשרים ושתים שנה" של **כ"ק רבנו יואל מסאטמר זיע"א**, שהסביר פעם את כל ה"עשרים ושתים שנה" שמצינו בש"ס הקדוש. [א"ה: ועי' עוד להלן י"ז א': "נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה" וכו']

גמרא "אמר לי' לא יכלנא דכחישא חילאי מימי תעניתא וכו' וכו' אמר לי' ... אבל בדידכו כתיב ואתה על במותימו תדרוך".

בח"א מהרש"א הוסיף כאן רמז נפלא, דברישי' דהך קרא **"ויכחשו אויבך לך"**, ויתפרש דהיינו שיכחיש חילך מגזירת

הרמב"ם השמיט גם להך דינא, וגם להדין דלהלן בגמ' דכל השירות כולן נכתבות אריח ע"ג לבניה וכו' חוץ משירה זו וכו'. וכבר תמה בזה הרמב"ם [בפ"ב ה"ב], ויש על זה תירוץ ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" על הרמב"ם [דף יג מדפי הספר].

גמרא "כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבניה ולבניה על גבי אריח, חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח על גבי אריח ולבניה על גבי לבניה, מ"ט שלא תהא תקומה למפלתן".

וכתב הר"ן, דה"ה נמי שירת האזינו, מפני שיש בה מפלתן של רשעים, כדכתיב מראש פרעות אויב וכתיב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו.

גמרא "גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש, שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה".

הקשה ב"טורי אבן": "וי"ל, אכתי מנ"ל שגדול ת"ת מבנין המקדש, דלמא שקולין הן מש"ה לא הי' מחוייב לעלות, והרי מצינו לב' מצות שקולין הן זו כזו בריש פרק י"ח דשבת [דף קכ"ז ע"א] גדול הכנסת אורחים כהשכמת בה"מ, וה"נ קשה אהא דקאמר בסמוך גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם - "מיעקב שלא נענש על אותן שנים שהי' בבית עבר, מנ"ל הא, דלמא ת"ת וכיבוד אב שקולין הן מש"ה לא נענש?" וע"ש בטור"א מה שכתב בזה.

ובח"א מהרש"א הקשה כן רק על הגמרא דלהלן: "גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם" וילפינן לה מיעקב שלא נענש וכו', ודילמא שקולין הן ולכך לא נענש? ועל כך תירץ שם המהרש"א: דסמך אלישנא דמתניתין דריש פאה דתנן ות"ת כנגד כולם. [א"ה: ולמה באמת נטר אדונו המהרש"א בקושייתו עד הגמרא להלן לענין ת"ת וכיבוד אב ואם?]

רש"י [ד"ה שכל זמן] "וברוך לא עלה מבבל".

ומדוע באמת לא עלה? - עי' ח"א מהרש"א, ועיין רש"ש.

גמרא "שכל אותן שנים שהי' יעקב בבית עבר לא נענש".

ומדוע לא הוזכר גם "שם"? - עי' ח"א מהרש"א שביאר: "לפי ששם כבר מת בשנת נ' ליעקב, אבל עבר הי' חי עד שהי' יעקב שתי שנים בבית לבן, וכדלקמן". [ועי' רש"י סוטה י' א' (ד"ה יתומה אני) שמשנת ששים ליעקב כל שנותיו של שם".]

שם. כ' בח"א מהרש"א וז"ל קדשו: "וא"ת למה נענש גם על אותן כ"ב שנים, כיון דברצון אב ואם ובמצותן הלך יעקב - מסתמא מחלו על כבודם? - ותירץ בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש, שלבסוף י"ד שנה שהי' בבית עבר נתקררה דעתו של עשיו, ושלחה רבקה אמו את דבורה מנקתה אחריו לבית לבן, והוא שהה שם כ"ב שנה ע"כ, ועיין במפרשים בזה" עכ"ל המהרש"א. וצ"ב הלא עדין הי' נצרך להיות בבית לבן בשביל לישא את לאה ואת רחל?

דף י"ז ע"א

גמרא "למה נמנו שנותיו של ישמעאל" וכו'.

רש"י מפרש: "מה לנו למנות שנות הרשעים". וב"טורי אבן" הקשה: "ותימה לי, הא אמרינן בסוף פ"ק דב"ב [דף ט"ז]

דישמעאל עשה תשובה וכו' ואיך הרשיע רש"י את הצדיק שעשה תשובה, ואדרבה אמרינן בכמה מקומות במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד? ועי' ח"א מהרש"א שכבר עמד בהך קושיא, ותירץ דמ"מ כיון שהי' רשע מעיקרא, אין ראוי למנות שנותיו בתורה, אי לא משום יעקב. ושוב כתב הטור"א: "אבל איני יודע מי דחקו לרש"י לפרש, דהדבר ברור דהכי ק"ל, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, שהרי אפי' שנות של צדיקים מאבות העולם ואילך שוב לא מנה קרא, שהרי שנות השבטים לא נמנו בקרא, ואע"פ שמצינו שמנה קרא של יוסף ושל לוי קהת ועמרם, הנהו לדרשא אתיא כדפירשו במדרשים. ומשנן, האי נמי לדרשא אתיא, כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב כדמפרש ואזיל" עכ"ל ה"טורי אבן".

גמרא "אלא ש"מ ארבע עשרה שנים דהוה בבית עבר לא חשיב להו".

עי' רש"י [ד"ה שבעה, בסוף הדיבור], ועי' רש"ש.

היכן הי' ביתו של "עבר"?

שיטת המהרש"א בח"א בסוגיין, דבית "עבר" הי' בבאר שבע, ויעקב לא הלך כלל מבאר שבע לבית עבר, אלא שהי' מוטמן בבאר שבע בבית עבר מפני יראת אחיו עד אחר י"ד שנים שהלך משם לחרן. ועי' עוד רמב"ן עה"ת בפרשת ויצא.

בענין כיבוד אב

גמרא "דתניא, נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה - כשם שפירש יעקב אבינו מאביו" וכו'.

הנה, בספר אחד כותב, שמי שרח"ל מזלזל בכיבוד אב ואם ומצער את אביו ואת אמו, מענישים אותו מן השמים מדה כנגד מדה ונותנים לו כאלו בנים שגם הם יתחצפו כנגדו ויצערו אותו.

וכתבתי לו על כך: שאכן ב"פלא יועץ" [ערך "כבוד אב ואם"] כתוב כך, אבל אין לזה מקור בחז"ל:

אחרי זמן, הוא חזר וכתב אלי, שהנה מצא מקור בש"ס לדבר זה, והוא מהגמרא דילן, שמכיון שיעקב אבינו החסיר בכיבוד אב כ"ב שנה [לפי עוצם דרגתו, ואילו דברים שאין לנו בהם שמץ של השגה!], לכך נתאבל גם הוא על יוסף כ"ב שנה.

אבל הדברים אינם נכונים כלל, דאטו נענש יעקב בכך שהבן שלו חטא בחטא של חיסרון כיבוד אב, והרי יוסף לא חטא כלל במה שלא הי' אצל אביו באותן כ"ב שנה, רק שמן השמים סיבבו שהי' ליעקב אבינו את אותה עגמת נפש, ואיך אפשר להביא מכאן מקור לכך שמי שאינו מכבד את אביו באופן שיש עליו חטא ותביעה, יהיו גם הבנים שלו כאלו שאינם מכבדים אותו מחמת רשעות וחטא?!

גמרא "ובבית קל עשה ששה חדשים והקריב זבחים".

בח"א מהרש"א נתקשה, למה נענש על ששה להקריב זבחים, כיון שעל פי הדיבור עשה?

רש"י [ד"ה עבר] "צא וחשוב שנותיו של עבר ונמצא שמת כשהי' יעקב בן שבעים ותשע שנה" וכו'.

בשביל מה כתב כאן רש"י את השורה הזו?

פרק "הקורא למפרע"

במשנה "הקורא את המגילה למפרע לא יצא".

ואיך הדין לגבי קריאת התורה? - עי' תורי"ד שכ' דיצא, וכ"ה בשו"ע בסי' קל"ז [א"ה: לכאור הכוונה לס"ג שם, ע"ש], ובס' רפ"ב [א"ה: לכאור הכוונה לסוף הסימן שם].

שם. על דרך הדרוש אומרים: הקורא "למפרע" - כלומר שקורא את המגילה בתורת סיפור שאירע פעם מבלי שנוותן לבו מה יש ללמוד מכך **עכשיו** - לא יצא!

במשנה "אבל קורין אותה ללועזות בלעז".

הרש"ש כאן עמד בדקדוק נחמד: מדוע קתני "ללועזות", ולא: "ללועזים"? וע"ש כ"ד הקדושים.

שם. "אבל קורין אותה ללועזות בלעז".

ואיך הדין במי שידוע גם אשורית וגם לע"ז? - הנה הר"ן למד מתו"ד רש"י ומתוך ד' הרמב"ם, דס"ל שאע"פ שידועין לשון הקדש, כיון שהוא יודע לעז ג"כ, יוצא ידי חובתו בלעז. אולם הביא הר"ן, דהרמב"ן חולק, דלא הכשירו בלעז אלא להנך שאינן יודעין בלשון הקדש - "ומפני שאינן יודעין אשורית, אע"פ שיוצאין בו בקושי, התירו משום דאיכא מצות קריאה, וראו חכמים דפרסומי ניסא בדיעה ממש עדיף טפי והוציאו בלשון שידוע בו, ועוד, כדי שיהא הוא יכול להוציא את עצמו ידי חובתו ויקרא לעצמו, אבל יודע אשורית - לעולם אינו יוצא אלא באשורית" וכו', ע"ש בכל ד' הר"ן בשם הרמב"ן ובמש"כ הר"ן שם על דבריו - ותמצא עונג רוחני כביר!

במשנה "קראה סירוגין ומתנמנם יצא".

ואיתא בשו"ע [סימן תר"צ סעיף י"ב]: "קראה מתנמנם, הואיל ולא נרדם בשינה, יצא. אבל אם שמעה מתנמנם, לא יצא" ע"כ. ומקור הדין הוא מהמרדכי ע"פ הירושלמי ושבלי הלפט בשם רבנו שמחה, [ע"ש בב"י ובבאה"ג]. וביאר שם המשנ"ב [ס"ק מא]: "דבקריאה, כיון שקורא כראוי, הרי מוכח שרמי אנפשי לומר שפיר, משא"כ בשמיעה בודאי חסר לו כמה תיבות" ע"כ. [ולענין השומע מן המתנמנם - ע"ש במשנ"ב ס"ק מ', דהביא בשם המאירי, דאם רק נשמעים הדברים היטב יצא. וע"ש במשנ"ב מש"כ בזה].

במשנה "הי' כותבה דורשה ומגיהה, אם כוון לבו יצא" וכו'.

עי' רא"ש [סימן א'] בשם הירושלמי, דמיירי באופן שאינו דורש אלא מענינו של מגילה, אך אינו מפליג לענינים אחרים, ע"ש.

עוד בענין אם כשקוראין הקהל ביחד עם ה"בעל קורא" מיקרי ב"עשרה"

שם "הי' כותבה דורשה ומגיהה, אם כוון לבו יצא" וכו'. [ומסקנת הגמרא להלן י"ח ב', דמיירי "דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה"]. והיינו, דתוך כדי קריאה, הוא גם מעתיק ממנה את כל המגילה על המגילה השני.

וכאן הרעיש מרנא ה"חזון איש" זיע"א את העולם!

הוא שואל **החזו"א** [באור"ח סימן קנה, בסופו]: איך מדובר כאן, והרי אצל אותו אחד שקורא את המגילה תוך כדי שהוא כותב את כל המגילה בודאי שזה אורך אצלו כמה שעות, ומה עושים כל שאר בני המנין, וכי הם ממתנינים עליו עד שיכתוב? אלא, בהכרח, שהוא קורא את המגילה לעצמו לאט לאט במשך כמה שעות, ואילו כל השאר קוראים לעצמם הרבה יותר מהר. והשתא, אם איתי' דהיכא דבעי' "עשרה" בעינן דוקא שאחד קורא והשאר שומעים, או אם נימא דעכ"פ כאשר אין כולן קוראין יחד בשוה אלא אחד ממנה קריאתו ואחד קורא לאיטו לא חשיבא "עשרה", א"כ תיקשי לדעת רב אסי דאפי' בזמנה בעי עשרה, ולדעת הרי"ף דעשרה מעכב, - איך הם יפרשו כאן את המשנה דילן? ומכאן הוכיח **החזו"א** דאע"ג דאין קוראין כולן יחד בשוה, אלא אחד ממנה קריאתו ואחד מרבה במתינות, אין בכך כלום.

דברי **החזו"א** נכתבו בשעתו במכתב שנשלח בשנת תש"י, כשחל פורים המשולש, ונתעוררה אז שאלה האם גם בשנה כזו אפשר שיקראו כולם יחד עם הבעל קורא, או לאו. **שהב"רסקר רב זיע"א** החזיק שיתכן מאד שבשנה כזו א"א שכולם יקראו יחד עם הבעל קורא, [וכפי שנתבאר בהרחבה לעיל בדף ה' ע"א], ועל כך כתב **החזו"א** שם בתחילת מכתבו וזה לשון קדשו: -

דין עשרה אינו דוקא באחד קורא ותשעה שומעים - אלא אפי' כל אחד קורא במגילה שלו, כדתנן י"ז א' הי' כותבה כו' אם כיון לבו יצא, ובגמ' י"ח ב' מוקמינן לה דמנחה מגילה קמיי וקרי לה מינה, ולר"א דאפי' בזמנה בעי עשרה, ולדעת הרי"ף דעשרה מעכב, **מוכח מכאן דאע"ג דקרי לעצמו מ"מ מקרי עשרה**". -

ונראה, דאע"ג דאין קוראין כולן יחד בשוה, אלא אחד ממנה קריאתו ואחד מרבה במתינות אין בכך כלום, כמו הכא דקרי וכותבה ואינו מכיון עם הציבור מ"מ יצא אפי' לרב אסי, **דלא משמע כלל דאיירי דהצבור ממתין עליו עד שיכתוב**, וכן הדין נותן דגם בתפלת עשרה כל שקבעו בב"א מקרי ציבור אף שאחד מזדרז ואחד מתעכב, וכש"כ הכא במגלה דא"צ עשרה רק משום פרסומי ניסא וכמש"כ לעיל, ואף אם היחיד מתאחר וגומר קריאתו אחר הציבור מקרי בצבור, דכן הוא בכותבה" עכ"ל **החזו"א זיע"א**.

אולם **הב"רסקר רב זיע"א** יפרש לכאורה, דשפיר איכא לאוקמי בכה"ג, שהכותב קורא, וכל האחרים שומעין וממתנינן עליו עד שיכתוב.

במשנה "עד שתהא כתובה אשורית" וכו'.

כתב ב"פני יהושע": "לכאורה נראה מלשון זה, דהאי כתובה אשורית היינו שאותיות עצמן צריכין שיהי' בכתב אשורית, ואף המגילה שכתובה בשאר לשונות כגון לועזית בלעז אפ"ה צריך לכתוב אותו לשון בכתב אשורית, דסתם לשון אשורית אכתיבה גופא קאי - על שם שיצא עמהם מאשור" וכו' וכו'.

ושב כתב הפנ"י: "אמנם ראיתי שבעל התו"ט בתחלת דבריו מפרש למשנתנו ג"כ על דרך שכתבתי, והביא רא' לדבריו מלשון רש"י בפ"ק מתחלת הסוגיא בפ"י הבריייתא דאשורית אכתיבת אותיות קאי, אלא שבסוף כתב התו"ט שהב"י בהלכות מגילה [סי' תר"ץ] האריך לסתור פירוש זה וכו' וכו', מיהו בסוף דבריו כתב, שמצא בשלטי גבורים בשם ריא"ז **דכתב אשורית מעכב** אפילו בדיעבד ע"ש, אלא שלא נתן טעם לדבר" וכו' וכו', וע"ש בפנ"י שכתב לחלוק בזה על הב"י והפוסקים, ע"ש כ"ד

הקדושים. ועי' רמ"א [סימן תר"צ ס"ט], ובמשנ"ב שם [ס"ק לב], ובשעה"צ [ס"ק ל', ל"א], וב"ביאור הלכה" שם [ד"ה באיזה].

גמרא "מה עשי למפרע לא".

ב"טורי אבן" הבין כפשוטו, דהכוונה היא, דא"א לעשות יום ט"ו קודם ליום י"ד, וע"ש כ"ד הקדושים בזה. ועי' רש"ש מש"כ בזה.

דף י"ז ב'

גמרא "ההוא מיבעי ליה שלא יקרא למפרע".

וכתב הרמב"ם [בפ"ב מהל' קר"ש הלכה י"א] וזה לשון קדשו: -

"הקורא למפרע לא יצא, במה דברים אמורים בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה לפרשה - אע"פ שאינו רשאי, אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה" ע"כ. [ועיין "ביאור הלכה" סימן [טד].

נזכר באמצע הלל ששכח לברך - כיצד יעשה?

גמרא "וכן בהלל".

אמר התלמיד הכותב: הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה] עורר: איך הדין במי שהתחיל בקריאת ההלל, ושכח לומר ברכה, ונזכר באמצע ההלל, כיצד יעשה?

ואמר **הרב זצ"ל**: שבהשקפה ראשונה נראה, דיברך, ויקרא את ההלל מתחילתו.

למחרת הגיע **הרב זצ"ל** בפנים קורנות משמחה, ואמר: מה שאמרתי אתמול, הנה בסייעתא דשמיא מצאתי שכתוב בפוסקים **להדיא לא כך**! דהנה אמנם ב"משנה ברורה" לא מצאתי נידון זה, [אחד שאל פעם את מנחם הגדול זיע"א: מדוע השמיט המשנ"ב איזה דין שהוזכר בפוסקים? והשיב הגרי"ז: המשנ"ב ידע היטב מה להביא ומה לא]. אכן ב"כף החיים" [סימן תרפ"ג, אות ג'], איתא בהאי לישנא: "יחיד שהתחיל לגמור ההלל בחנוכה ולא בירך קודם, יברך באמצע במקום שנזכר ויסיים על הסדר, וברכת לגמור אין פירושו דצריך לגמרו, אלא לגמור הוא לשון קריאה כמ"ש ז"ל, ויכול לברך במקום שנזכר, **הרב החסיד מהר"י מולכו ז"ל** בתשו' כ"י סי' ע"ו, **ברכ"י או' א'**."

ועוד זאת הביא ב"כף החיים" לעיל בסי' תפ"ח [אות ח'] וז"ל קדשו: "ומי שקרא כל ההלל שלא בדילוג מתחילה ועד סוף לשם מצוה - ולא בירך לא לפניו ולא לאחריו, א"צ לברך ולחזור ולקרות, דהא ברכות לכ"ע אינם אלא מדרבנן ואינם מעכבות, **מאמר או' ב' ע"כ**."

אמר התלמיד הכותב: הנה, זה לשון קדשו של ה"מאמר מרדכי" שם: -

"ונשאלתי במי שקרא כל ההלל שלא בדילוג מתחילה ועד סוף לשם מצוה, ולא בירך לא לפניו ולא לאחריו, אם צריך לברך ולחזור ולקרות. -

והשבתי, דנ"ל פשוט דא"צ, דהא ברכות לכו"ע אינם אלא מדרבנן ואינם מעכבות, והרי כבר יצא ידי חובת קריאה - ושוב אין לו לברך, דהא קי"ל דכל מצוה שאין עשייתה קיימת, כגון

לולב וכיוצא אשר עצמו מספר, אינו מברך אחר עשייתה, כמבואר בהרמב"ם ז"ל פ"א מהל' ברכות, וזה ברור, ועיין לעיל סי' תע"ה ועיין עוד לעיל סי' ס"ז ומשם תקיש לנדון זה" עכ"ל ה"מאמר מרדכי".

והשתא לכאן, כל הך סברא דכבר יצא ידי חובת קריאה ושוב אין לו לברך לא שייכא אלא במי שכבר קרא כולה, אבל בקרא רק מקצתה לכאן לית' להך סברא, ומסייע א"כ למה שאמר **הרב זצ"ל** בהשקפה ראשונה, וצ"ע.

ויש להעיר עוד, דהנה יעוי' ב"חדושי מנחם הגדול" (הל' חנוכה, דף י"ד ע"א מדפי הספר), שהביא מהתוספתא פ"ו דמנחות דהלל מעכב זה את זה ול"ש ברכה על חצי הלל, **דמקצת הלל לאו הלל הוא**, ע"ש. אך כמובן יש לדחות, דד' הגרי"ז לא נאמרו אלא באופן שאמר רק מקצת הלל, משא"כ הכא דמברך על **מקצת מתוך הלל שלם**. (וע"ע "משמרת יום" פסחים ס"ד). - ע"כ **מד' התלמיד הכותב**].

גמרא מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו" וכו'.

כמה נביאים? - עי' מהרצ"ח.

רש"י [ד"ה על הסדר], מקומו אחרי ד"ה שמעון הפקולי.

רש"י [ד"ה הפקולי] **"יש אומרים** שמשכת בצמר גפן שנקרא פקולא".

ויש אומרים?...

גמרא "מנין שאומרים אבות שנאמר **הבו לה' בני אליהם**, ומנין שאומרים גבורות שנאמר **הבו לה' כבוד ועוז**, ומנין שאומרים קדושות שנאמר **הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש**".

ד' הגמרא כאן מתאימים היטב עם האמור בגמרא בברכות [כ"ח ב:]: **"הני י"ח כנגד מי, א"ר הלל ברי' דר' שמואל בר נחמני כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אליהם"**. [א"ה: ועי' רש"י שם, דאחא דקתני "כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אליהם" פירש"י בהאי לישנא: **"שהוא רמז לאבות ולגבורות וקדושת השם כדאמרין בראש השנה** - (דף לב, - שהיא הסוגיא המקבילה להסוגיא דילן) - **מנין שאומרים אבות ת"ל הבו לה' בני אליהם**" עכ"ל רש"י שם].

רש"י [ד"ה הבו לה' כבוד שמו] **"סיפי דקרא בהדרת קודש"**.

כפי הנראה דלא גריס לה רש"י בגמרא.

גמרא "דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו".

עי' בח"א מהרש"א דברים נוראים ונשגבים!

גמרא "מתוך שעתידין ליגאל בשביעית - לפיכך קבעו בשביעית".

זה הכל סתרי תורה נשגבים ביותר - הקשר שבין הענינים:

"במוצאי שביעית בן דוד בא"

רש"י [ד"ה מתוך] **"שבוע שכן דוד בא בו וכו' ובמוצאי שביעית בן דוד בא"**.

כלומר, חטיבה של שבע שנים, שמתחילות בשנה הראשונה למנין **השמיטה**, ומסתיימות בשנת השמיטה עצמה, ובמוצאי שמיטה בן דוד בא.

ויש שפקפקו, דאין הכוונה לשמיטה, רק לקבוצה של שבע שנים שיכולה להתחיל באיזו שנה שתהי, ומניין לנו שהכוונה **לשמיטה?**

אבל הדבר מפו' להדיא ברש"י סנהדרין [צ"ז א], דאהך מימרא: **"שבו" שבן דוד בא בו" וכו', כתב רש"י בלשו קדשו: "שבו, שמיטה" עכלה"ק.**

שם. "ובמוצאי שביעית בן דוד בא".

כל זה לענין **"בעתה"**, אכן לענין **"אחישנה"** - הקדוש ב"ה מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. - **"אחישנה"** אינו עומד כלל בכל החשבונות האלו, רק **"אחכה לו בכל יום שיבא"**! [א"ה: וכמבואר בהרחבה גדולה בהסימן הידוע בענין אמונת המשיח שנדפס בכל ספרי "משמר הלוי", ועי' "טורי אבן" ר"ה י"א ובמשנת" להלן ל"א א].

גמרא "מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא"?

א"ה: כאן אמר הרב זצ"ל: [האם] מבינים אתם מאי משמע **"אתחלתא דגאולה"**...

ברכת "ראה בעניינינו" וברכת "אמת ואמונה"

רש"י [ד"ה אתחלתא דגאולה היא], כאן יש ברש"י ידיעה נכבדה, הרי אומרים בכל יום - שלש פעמים ביום את הברכה של **"ראה בעניינינו"**, ומה הכוונה בזה? - על כך כותב רש"י: **"דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא, אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד"** וכו', ומצינו עוד ברש"י ברכות דף י"ב סוף ע"א: **"וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו - כל אלה הנסים התדירים תמיד"** עכ"ל רש"י בברכות שם.

גמרא "ומה ראו לומר רפואה בשמינית" וכו'.

נתקשו בזה בח"א מהרש"א וב"טורי אבן": מאי קא קשיא לי, והא כיון דמדינא יש לה להיות סמוכה לסליחה וכדאמרין לעיל: **"הסולח לכל עוניכי הרופא" וגו', אלא משום דגאולה בשביעית אפסיק לה, א"כ מאי דאפשר למסמך לה לסליחה סמך לה, ולהכי יש לסמכה לגאולה דסמוכה לסליחה?** וע"ש מה שתירצו בזה.

גמרא "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא".

וכתב בח"א מהרש"א: **"בפרק חלק מפורש [הוא בסנהדרין צ"ח א] דאין לך קץ מגולה מזה, שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם גו' - ע"ש ובחידושו בספ"ב דכתובות" ע"כ. [אנחנו לא זזים בלי המהרש"א!]**

ושם, בסוף פרק בתרא דכתובות כתב המהרש"א, דמה דאמרו ד"אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל", הכוונה, דגם אלו ההרים שאין בהם אילן מאכל, **רק אילני סרק**, גם הם ישאו פרים לישראל,

וכדאמר שם בשלהי כתובות ד"עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות", ע"ש במהרש"א כל דבריו הקדושים. [ועיין עוד דבריו בזה בח"א מהרש"א בסנהדרין צ"ח שם].

[הוי אומר]: רק כאשר יוכלו להצביע על **אילני סרק** שטוענין פירות, רק אז מיקרי שנתקיים האי סימנא ד"אין לך קץ מגולה מזה", [ודלא כאותם שנשתבשו בזה!... וראה בספר "נרות שלמה" סימן קצב, מכתב שני].

גמרא "וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים וכלל זדים עמהם" וכו'.

ופירש"י: **"... לכך סמכו לה ברכת הפושעים" וכו'. והיינו ברכת "ולמלשינים".**

ברכת "ולמלשינים"

ושוב אמרין: **"וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים" וכו'.**

דהיינו ברכת **"על הצדיקים"**.

והוקשה להמהרש"א, דא"כ מה ה' הטעם של סדר הברכות קודם שנתקנה ברכת המינין? ותירץ וזה לשון קדשו: **"וקודם שנתקנה ברכת המינין ודאי דהח"י ברכות על הסדר היו, דה"נ איכא למימר כיון שנעשה דין ברשעים כמפורש בברכת השיבה כדאמרין לעיל, מתרוממת קרן צדיקים" וכו', עכ"ד המהרש"א. [אולם עי' בהג' היעב"ץ כאן מש"כ בזה].**

ועל כך העיר בשעתו **הגאון בעל "משאת המלך" זצ"ל** [ב"משמר הרש"ם" סימן כג, עמ' נג מדפי הספר], דהא בילקוט שמעוני שמואל בתפלת חנה כתוב, שכבר אז [בתקופה של חנה] ה' מוזכר בברכה גם **"ולמלשינים"**, וכן בילקוט אסתר מצינו בדלטוריא של המן שאמר שהיהודים מקללים הזדים בתפילתם, ובהכרח לפרש שכל עיקר החילוק בין קודם שתיקנו ברכת המינין לאח"כ הוא זה, שקודם שתיקנו ה' הכל ברכה אחת ארוכה שמתחילה ב"ולמלשינים" ומסתיימת ב"על הצדיקים", ואתא שמואל הקטן ותיקן לעשות ברכת המינין לברכה בפני עצמה, וא"כ מה הוקשה לאדוננו המהרש"א זיע"א? [וכן קשה בד' המהרש"א בח"א ברכות כ"ט א, ד"ה ועל הרשעים, ע"ש].

ובערב שבת הגדול תשמ"ב, נכנסתי לרבנו **הסטייפלר זיע"א**, וכתבתי לו, שהעיר ת"ח אחד שליט"א, שבילקוט"ש שמואל בתפלת חנה כתוב שהי' י"ח ברכות, ואחת כנגד **"מכניע זדים"**, והלא שמואל הקטן תיקנה, וכן בילקוט אסתר, כנ"ל?

ועל אתר אמר **הסטייפלר זיע"א**: שבודאי היתה תמיד תפילה נגד המסיתים והמדיחים, אבל לא בנוסח שלנו, ושמואל הקטן תיקן את הנוסח שלנו וברכה מיוחדת - כך ה' ה"מושכל ראשון" של **מין זיע"א**, [ע"ש במשמר הרש"ם סימנים כ"ד, כ"ה].

בענין ברכת המינין, הנה זה לשון קדשו של ה"פני יהושע" בברכות כ"ט א': -

"נראה מבואר, שכל ברכות התפלות מיוסדים על אדני פז במספר התיבות ואותיות כמבואר בטור או"ח [סימן ק"ג] מלבד מה שיש בהם סוד מופלא, דאי לא תימא הכי מה זה שאמר ר"ג

ית"ש בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התקונים, לזאת מי הוא אשר עמד בסוד ה' על עומק כוונתו ית"ש, איזה דרך ישכון אורח של כל תיבה פרטית מהם.

אלא העיקר בעבודת התפלה, שבעת שהאדם מוציא מפיו כל תיבה מהתפלה, יצייר לו אז במחשבתו אותה התיבה באותיותיה כצורתה ולכין להוסיף על ידה כח הקדושה שיעשה פרי למעלה להרבות קדושתם ואורם, כמש"ל בפ"י שלכן נקראת התפלה דברים העומדים ברומו של עולם, שכל תיבה בצורתה ממש היא העולה למעלה מעלה, כל אחת למקורה ושרשה, לפעול פעולות ותקונים נפלאים, והיא סגולה נפלאה בדוק ומנוסה למרגלים עצמם בזה, לבטל ולהסיר מעליו בזה כל מחשבות ההבלים הטורדות ומניעות טהרת המחשבה והכוונה, וכל אשר יוסיף הרגלו בזה יתוסף לו טהרה במחשבתו בתפלה, והיא כוונה פשוטית, עכ"ל ה"נפש החיים".

ורבי אלחנן בונהדי זצ"ל הי' מראה, שכדברים הנ"ל ד"הנפש החיים" על כל הצפון הטמון וגנו בתיבות התפילה ככל הנ"ל, כן הוא באחד מספריו הקדושים של מרנא ורבא רשכבה"ג חת"ס זיע"א, והעתיק לעצמו את הדברים, והי' תמיד משננם. וראה בספר "שלמי שרה" סימן ג'.

ברכת "מלכות בית דוד"

בענין ברכת "מלכות בית דוד", הנה, זה לשון קדשו של אדוננו ה"חתם סופר" זיע"א [בשו"ת חלק ו' סימן פ"ד]:

"ואח"כ כשנבנה בהמ"ק בית שני והקריבו קרבנות - הרי מבואר במס' תמיד ויומא ופ"ק דברכות שגם כהנים בעבודתם התפללו י"ח וברכו ברכות יוצר אור ואהבה רבה כמונו, ולא עוד אלא שהתפללו על צמיחת קרן דהמע"ה ואף על פי שהי' להם מלכות בית חשמונאי והורדוס כדמשמע ביומא נ"ג ע"ב ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה... ואם יאמר האומר שעכ"פ להתפלל על צמיחת קרן דוד והחזרת עבודה - בטל הטעם, שכבר יושבים הם שלמים ושקטים במלכי האומות יר"ה - כבר כתבתי לעיל שאפילו בימי מלכות בית שני התפללו על שלטון דבית יהודה, כי אז נזכה כלנו לחזות בנועם ה', ולא לאכול מפרי ולשבוע מטובה אנו צריכים, שיחשוב המערער שאם נמצא כזה בארצות העמים לא צריכים לארץ ישראל ובהמ"ק, חלילה, לא על חיים המדומים האלו אנו שופכים שיחנו ומצפים בצפייתנו כל ימינו", עיי"ש בכל לשונו הק', וראה ב"פניני רבנו הגרי"ז" תהלים, על הפסוק "מזמור שיר חנוכת הבית", וכן במשמה"ל לחגיגה סימן לח.

חזרת מלכות בית דוד שייכא לבנין ירושלים

ע"י ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" על התורה [עמ' 406] על הפסוק "מזמור שיר חנכת הבית לדוד" שהאריך להוכיח, ד"ענין בהמ"ק ומלכות בית דוד קשורים ותלויים זב"ז", והביא בזה כמה פסוקים ממלכים, והביא נמי הא דפסק הרמב"ם להלכה [בפ"א ממלכים ה"ן] דבירושלים אין ממנין מלך אלא מזרע דוד בלבד, וכתב שם עוד: "וגם בתפלת שמ"ע בברכת בונה ירושלם אנו מסיימין וכסא דוד מהרה לתוכה תכין, אף דנתקנה ברכה מיוחדת לצמיחת מלכות בית דוד, מ"מ אנו מזכירין זאת גם

כלום יש אדם שיודע לתקן, דהא אפילו נשי דידן נמי יכולין לתקן כן כיון שאינן אלא עניני קללות השייך להתפלל על הצדוקים, ומה רבותא נמי דשמואל הקטן שהוצרך לתקנה ולאחר ששכחה הוצרך להשקיף שתיים או שלוש שעות, אלא על כרחך כדפרישית שמספר התיבות והאותיות מצד עצמותם ומהסוד שבהם יכולים לעשות רושם למעלה עד כדי שיתקיים המכוון באותה ברכה, ואי תקשה א"כ מה זה שאמרו חכמים תפלה בכל לשון, דלפי מאי דפרישית היה צריך להתפלל דוקא בלשון הקודש, זו אינה קושיא דרחמנא ליבא בעי וכל מי שמתכוון בתפילתו באיזה לשון שירצה אפ"ה אותה התפלה עושה רושם על אותו הדרך שתקנוהו אנשי כנסת הגדולה בלשון הקודש, ובענין זה יש לפרש ג"כ בתפלת הבינו דלקמן בשמעתין" ע"כ דבריו הקדושים.

ובספר "פניני רבנו יחזקאל" חלק ב' עמוד ל"ו כתוב בזה הלשון: "[מוכרונות חכ"א שליט"א אשר בבחרותו הי' בן בית אצל רבנו יחזקאל זצוק"ל] - פעם ספרתי לרבנו זצוק"ל על אדם גדול אחד שנמצא בבית חולים, ומפאת מחלתו הקשה נזקק למנות דם, נאנח רבנו זצוק"ל ואמר: אני מתפלל על זה בכל יום: "ונא אל תצריכנו ה' א' לא לידי מתנת בשר ודם" שלא נהי' חולים ונצטרך לקבל "מתנת דם"... [א"ה: ומפי הרב (שליט"א) זצ"ל שמעתי שאמר עוד: שלא נצטרך גם לקבל "השתלות בשר"...], ושאלתי: "האם זה הוא פירוש המילות "מתנת בשר ודם" ודם"?... והשיב רבנו זצוק"ל: דע לך שאפשר לפעול אצל השי"ת כל מה שמכניסים ומכוונים בתיבות התפלה..." ע"כ.

ומרן הגרי"ז זיע"א ציין בהאי ענינא את דברי קדשו של אדוננו ה"נפש החיים" זיע"א בשער ב' פרק י"ג, שלפי הדברים הקדושים הנוראים המבוארים שם אתיא שפיר היטב מדוע הוצרך דוקא שמואל הקטן לתקנה, ע"ש בכל דבריו הקדושים - זה אש ממש!!!

וזה לשון קדשו של ה"נפש החיים": "והעצה היעוצה על זה הוא כמו שאמר המגיד להב"י באזהרה ב' שבריש הספר מגיד משרים ז"ל, לזהר מלחשוב בשעת תפלה בשום מחשבה אפילו של תורה ומצוות, כי אם בתיבות התפלה עצמם, דוק בדבריו שלא אמר לכוון בכוונת התיבות, כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפלה אין אתנו יודע עד מה, כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפלה מרבותינו הראשונים ז"ל קדישי עליונים ועד אחרון הרב הקדוש איש אלוקים נורא האריז"ל, אשר הפליא הגדיל לעשות כוונות נפלאים, אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנה"ג מתקני התפלה, שהיו ק"כ זקנים, ומהם כמה נביאים, וכל מבין יבין דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה, לכולל ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח א' התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה, ושכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים, שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל, דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא כו' כמ"ש בתקונים תכ"ב, וכן כל יום לחבירו שלפני ואחריו, ולכן ארז"ל (חגיגה ט' ע"ב וברבה במדבר פ"ט) מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש כו' או תפלה כו', וכמ"ש באורך בפע"ח פ"ז משער התפלה ע"ש, והוא בלתי אפשר אם לא ע"י הנבואה העליונה ורוח קדשו ית' אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח מטבע התפלה והברכות, שם הוא

בברכת בונה ירושלים משום דשייך זאת גם לבנין ירושלים, וע"ש עוד כמה וכמה מקורות לכך "דחזרת מלכות בית דוד הוא מענין בנין ירושלים ואין ירושלים גמורה אלא בחזרת מלכות ב"ד לתוכה" ע"ש כ"ד הקדושים.

וגם ב"שפת אמת" בסוגיין כתב שם בתוך דבריו: "דבנין ירושלים ודוד חדא מלתא היא", ע"ש כ"ד הקדושים. [וראה ב"פניני רבנו הגר"ז" שם בהרחבה].

דף י"ח א'

נוסח חתימת הברכה בברכת "השכיבנו"

גמרא "ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים" וכו'.

פירש הריטב"א: "כלומר מה ענין ברכה זו בכאן שלא סיימו בברכת כהנים, דאילו מקמי הכי לא אפשר" עכ"ל הריטב"א. ועי' "טורי אבן".

תו כתב הריטב"א וזה לשון קדשו: "ומהדרין, משום דכתיב ואני אברכם וברכה של הקב"ה שלום, וזהו שאמרו במדרש [ילקוט נשא רמז תשי"א] כל חותמי ברכות שלום. וזהו שתיקנו לסוף ברכות של ק"ש של ערבית - הפורש סוכת שלום, והנוסח הוא אחד בחול ובשבת, אלא כשתקנו אותם פסוקים של אחר כך שינו את החתימה לשומר עמו ישראל לעד, אבל מורי נ"ר - [הוא הרמב"ן] - נוהג כרבו ורבנו הגדול ז"ל לחתום תמיד בשלום כמו בשבת, וברכת המזון ג"כ משלים ה' יברך את עמו בשלום, וכן בסדר קדושה של שחרית" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "זכור, יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור - בפה".

ב"שפת אמת" הקשה: הא י"ל דכתבו רחמנא לעבור בעשה ול"ת? וכבר ציין שם חתנו זצ"ל דכן הקשה המנ"ח במצוה תר"ג.

בענין חיוב פרשת זכור.

א, זמן החיוב. ב, אם יוצאין בשמיעת הקריאה ד"ויבא עמלק". ג, אם נשים חייבות במצוה זו. ד, אם יהי' שייך חיוב "זכירה" אחרי שיבא משיח צדקנו בב"א ויכרת עמלק מכל וכל.

זה לשון קדשו של החינוך במצוה תר"ג: -

"מדיני המצוה, מה שאמרו ז"ל שחיוב זכירה זו הוא בלב ובפה, וכן הוא בספרי זכור את אשר עשה וגו' יכול בלבבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיו, ע"כ בספרי - כדי שלא ישכח הדבר פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים. -

ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום, כמו שנצטוונו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה. והטעם, כי הזכירה היא עיקר בדת וכמו שהרחבנו הדבור ע"ז בהרבה מקומות בספר. אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבבנו, ודי לנו בזה לזכור הענין פ"א בשנה או בשתי שנים או שלש, - הנה בכל מקומות קוראים ישראל ספר התורה בשנה אחת או בשתיים או שלש לכל הפחות, והנה הם יוצאין בכך ממצוה זו. ואולי נאמר, כי מנהגן

של ישראל בפ' זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה ושנה תורה היא ומפני מצוה זו הוא שקבעו כן - והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין הי' לקרותה ביום פורים, לפי שהוא מענינו של יום, כי המן הרשע הי' מזרעו, אבל להודיע שקודם זה נצטוונו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים, אבל סמכוהו לפורים, על דרך מה שיאמרו ז"ל במקומות: סמכו ענין לו" עכ"ל החינוך. [ועי' מנ"ח שם מש"כ בזה].

יש אומרים, שמרנא ה"חתם סופר" זיע"א הי' מקפיד, שבכל שנה מעוברת, יש להקפיד לכוון בקריאת הפרשה דזכור בפרשת כי תצא של השנה שלפני - לצאת בזה ידי חובת מצוות זכירת מעשה עמלק, כי זמן שכחה הוא י"ב חודש, ובשנה מעוברת שעוברים י"ג חדשים מקריאת פרשת זכור דאשתקד עד הקריאה דהשתא יעבור על הלאו ד"לא תשכח". [א"ה: ב"פסקי תשובות" סימן תרפ"ה אות ח' מובא, שהמקור לזה הוא מהמהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה תר"ה, אלא שהוא על פי שו"ת חת"ס אבהע"ז סי' קי"ט, ועי' היטב בתשובת החת"ס שם].

ב"משנה ברורה" [סימן תרפ"ה ס"ק טז], הביא בשם המג"א שכתב, דבמה שישמע הקריאה דפורים פרשת ויבא עמלק יוצא בזה ע"פ הדחק חיוב פרשת זכור, דבזה נמי זכור מעשה עמלק, דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דווקא בשבת שלפני, אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבה"כ והוא סמוך לפורים, כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן, וע"כ יוצא ע"פ הדחק במה שקורין ויבא עמלק. ועל כך כתב שם במשנ"ב וז"ל קדשו: -

"... ור"ל, דיוצא מדאורייתא - והנה, למאי דקיי"ל לעיל בסימן ס' דמצות צריכות כוונה, יהי' צריך בעת שמיעת פרשה זו לכוין לצאת בזה מ"ע של זכור. - אבל לענ"ד עיקר דינו של המ"א צ"ע, דהא כתיב בתורה זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו' תמחה וגו', והכוונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם - כך עשה לנו הרשע ולכך נצטוונו למחות את שמו - כמו שכתב הרמב"ן בביאורו, וזה לא נזכר בפרשת ויבא עמלק" עכ"ל המשנ"ב.

כתב החינוך [בסוף מצוה תר"ג]: "ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן - בזכרים - כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, ולא לנשים" ע"כ.

וכתב עלה המנ"ח שם: "והרהמ"ח פוטר נשים ממצוה זו, ונראה קצת דפוטר אותם מהלאו ג"כ, ובר"מ אינו מבואר זה, וצריך רא"י לפטור נשים ממ"ע דאין הזמ"ג, ובפרט במקום לאו ג"כ. ומ"ש כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים, באמת מלחמת מצוה הכל יוצאין - אפי' כלה מחופתה, כמבואר בש"ס ובר"מ פ"נ כאן. גם מי עמד בסוד ד' ית' אם הטעם מחמת הנקמה, דאפשר גזה"כ שנזכור שנאתו מאיזה טעם ואנחנו אין יודעים, ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהי' זכר להם - מ"מ הזכירה יהי' תמיד מ"ע לזכור ולא לשכוח, ע"כ צ"ע דפוטר נשים ממ"ע זו, ונראה דכל אישי ישראל חייבים כמו כל מ"ע שאין הזמ"ג - כן נראה" עכ"ל המנ"ח.

ולמעשה, נחלקו בזה האחרונים האם נשים חייבות בשמיעת פרשת זכור [א"ה: ראה כל מה שצוין בזה ב"פסקי תשובות" סימן תרפ"ה, ציונים - 13,14,15].

עוד כתב החינוך שם: "ועובר ע"ז ולא זכר וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל, בטל עשה זה, וגם עבר על לאו הבא ע"ז שהוא לא תשכח כמו שנכתב בלאוין בע"ה" ע"כ.

והקשה בשפ"א, דהא "לא תשכח" בלב מוקי לה הגמ' [א"ה: עי' מנ"ח שם שכתב בפשיטות, דהא"נ, אם זכר בלב, ולא בפה, אינו עובר על הלאו, רק שלא קיים העשה].

גמרא "מנין שקראו הקב"ה ליעקב...".

צריכים להבין כאן את עומק הפשט, ועי' רמב"ן עה"ת, ועי' שו"ת "נודע ביהודה" סימן...

גמרא "גיפטית לגיפטים" וכו'.

כתב הרש"ש: "נראה להוסיף מדינת למדיים, כדלעיל".

גמרא "והא קתני יונית ליוונים אין לכולי עלמא לא".

המהרש"א כאן מחשבן מדוע לא הקשו מדיוק המשנה גופא, ע"ש ותראה נפלאות.

גמרא "אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעין".

עי' רש"ש [ובמה שהביא שם מהמשנה בפ"ח דכלאים].

רש"י [ד"ה ופרסומי ניסא] "אע"פ שאין יודעין מה ששומעין שואלין את השומעין ואומרים מה היא הקרייה הזו ואיך הי' הנס ומודיעין לה".

ד' רש"י המה חידוש עצום, ואינו מובן, מה כאן הפשט ברש"י, והאם זהו לעיכובא שהלועז צריך להתעניין ולשאול: מה היא הקרייה הזו? ומה כאן עומק הדברים ברש"י?

בעיקר הגמרא כאן, עי' בר"ח שיש לו גירסא אחרת, ע"ש.

רש"י [ד"ה חלוגות] "מין ירק הוא ושנוי בכמה מקומות במשנה ובברייתא".

ברש"י ר"ה [כ"ו ב'] ציין להברייתא דיומא [י"ח א']: כל שבעת הימים לא הי' אוכל השום והחלוגות. ומצינו נמי במשנה שביעית [פ"ט מ"א]: "הפיגם והירבוזין והשיטים וחלגלוגות" וכו', ומייתי לה בסוכה ל"ט ב'.

שם "לא הו' ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך".

עי' ב"חברותא" מה שהובא שם בשם הדובנר מגיד זיע"א ובשם כ"ק ה"אמרי אמת" זיע"א.

דף י"ח ב'

גמרא "ואפי' למ"ד מאיש יהודי - צריכה שתהא כתובה כולה".

ואילו לעיל אמרו: "הא בכולה הא במקצתה", והיינו דאם הושמט בה רק מקצתה כשרה?

וביאר הר"ן, דאם השמיט בתחלתה או בסופה, אפי' מיעוטה לא יצא, [דבזה נראה כספר חסד], אבל אם השמיט באמצעה, בזה תליא אם השמיט מיעוטה או רובה, דבהשמיט מיעוטה אינו אלא כספר שלם שיש בו טעויות, שאין מדקדקין במגילה בזה כל זמן שהטעויות אינה ברובה של מגילה, הואיל ונקרית "אגרת". וכן נפסק לדינא ברמ"א [סימן תר"צ ס"ג], וע"ש במשנ"ב [ס"ק יא] דדן, איך הדין בחיסור רק פסוק ראשון או אחרון. וע"ש בשעה"צ, איך הדין בחיסור תיבות בפסוק ראשון או אחרון.

אמר התלמיד הכותב: כאן לימד הרב זצ"ל את השו"ע סימן תר"צ סעיפים ג' ד' וה', ואת כל המשנ"ב שם.

גמרא "שאני רבי מאיר" וכו'.

ב"גליון הש"ס" ציין להמ"ר בראשית ס"פ ל"ו שתייך, ששתי מגילות כתב, גנז הראשונה וקיים השני. ועי' רש"ש שכתב עלה: "לא ה"ל להביא ממרחק, כי כך הוא גם בירושלמי דמכלתין פ"ד הל"א והביאו הר"ן וכו'. והיינו, דהירושלמי והמדרש לא סבירא להו לתירוצא דהבבלי ד"שאני רבי מאיר" וכו'.

גמרא "מ"ט מיגרס גריסין".

ולשון הרמב"ם [בפ"א מהל' תפילין ה"ב]: "ומותר לכתוב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב, שהכל גורסין פרשיות אלו" וכו'.

וצריך ביאור, דבשלמא שמע, והי' אם שמוע - ניחא, אבל איך נפרש לגבי קדש, והי' כי יביאך, - האם גם הפרשיות האלו הכל גורסין אותן? [ואמנם כן דמצינו במשנ"ב סימן כ"ה ס"ק ט"ז: ד"יש נוהגים... לקרות הארבע פרשיות לאחר הנחת תפילין, היינו קדש והי' כי יביאך, דשמע והי' אם שמוע בלא"ה קורין כל ישראל ק"ש, ובתפילין דר"ת יאמר כל הד' פרשיות, ומנהג יפה הוא] [ארה"ח], אך מ"מ איך שייך לומר דהכל גורסין אותן? [והרה"ג ר' יצחק שיפמן זלה"ה ציין עוד בזה, למשנ"ב הל' תשעה באב, סי' תקנ"ה סק"ב, דבט"ב במנחה "יזהר שלא לקרא פרשיות ק"ש וכן פרשת קדש, דהלא כעת הוא רק כקורא בתורה, ות"ת אסור כל היום"].

דף י"ט ע"א

"על הספר... מנלן, אתיא כתיבה כתיבה" וכו'.

וכתב הריטב"א: "ולא מייתי לה מדנקראת ספר, דהא נקראת אגרת ג"כ". [ועי' משמה"ל סימן לח].

בענין אם אשה כשרה לכתובת המגילה

גמרא "ותכתב אסתר המלכה".

הנה האחרונים נחלקו אם אשה כשרה לכתובת המגילה, ובספר "קסת הסופר" [סימן כח סק"ג] הביא ראי' מהמקרא דילן: "ותכתב אסתר המלכה וגו'" לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית, ומבואר כאן בגמרא דמהך קרא ילפינן דיני כתיבת ס"ת, ומשמע דאסתר עצמה כתבה מגילה לקרות בה.

אולם ב"מקראי קדש" [פורים, סימן לג] כתב לדחות הראי', עפ"י הגמרא בע"ז [דף כ"ז א'], דפריך למ"ד דאשה פסולה למול "והכתיב ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה", ומתיר

"דאמרה לאשה אחרינא" וכו', א"כ גם כאן י"ל כן, ואין ראיה דאשה כשרה לכתוב מגילה, וע"ש כל דבריו הקדושים בזה.

ויש גם לפלפל בזה, בהקדם היסוד הנודע של **רבנו הגרי"ז זיע"א** בספרו, דתרי דיני איכא בכתיבת המגילה וכו'.

פרק "הקורא עומד"

דף כ"א א'

בר"ף הסדר הוא - מקודם פרק "הקורא את המגילה" ואח"כ פרק "בני העיר", וכ"ה בירושלמי, וכ"ה במשנה שבמשניות. ואולם ברא"ש הסדר הוא כמו בגמרא לפנינו.

"קרייתא זו היא הליליא"

במשנה "הקורא את המגילה עומד - ויושב".

ואיתא בשו"ע [ריש סימן תר"צ]: "קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב. אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחילה - מפני כבוד הצבור". [והוא מהטור בשם הרמב"ם].

הרה"ג ר' יצחק שיפמן זלה"ה שאל: הרי "קרייתא זו היא הליליא" ובהלל הרי צריך לעמוד?

אך באמת, לא כתוב שכל התנאים שנאמרו בהלל נאמרו ג"כ במגילה, וע' לעיל בריש פרק שני, דמבואר, דאף דאיכא ילפותא בהלל דל"מ למפרע, אעפ"כ בעינן עוד ילפותא מיוחדת לגבי מגילה. - זה לא ממש אותו הדבר!

בהא דבקריאת המגילה לייא תרי קלי לא משתעי

במשנה "קראוה שנים יצאו".

ופרש"י: "קראוה שנים יחד יצאו, ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד".

ולשון השו"ע [סימן תר"צ ס"ב]: "אפילו שנים ואפילו עשרה יכולים לקרותם ביחד, ויוצאים הם והשומעים מהם".

וכתב במשנ"ב [שם סק"ד]: "ולא אמרינן דתרי קלי לא משתמעי שפיר כדאמרינן לענין קה"ת ושאר דוכתי, דקריאה זו חביבה ביותר מפני הנס ויהיב דעתיה לשמוע היטב. וכיון שכן פשוט הוא, באם מרגיש בעצמו שמבלבלים לי הקולות וש"א לו לשמוע כל התיבות - בודאי לא יצא". ע"כ.

ובשעה"צ [שם סק"ד] כתב וז"ל קדשו: "ומבואר בלשון המחבר שאפילו לכתחילה יכולים לקרוא כמה ב"א בב"א, וכן הוא ג"כ לשון הברייתא ע"ש בדף כ"א ע"ב, וכן מבואר עוד ביותר בתוספתא שם, ועוד מבואר כן בסוגיא דר"ה דף כ"ז לענין שתי חצוצרות מן הצדדין וכפי מסקנת הגמרא שם דאידי דחביבא יהיב דעתיה, וכן כתב הרשב"א והר"ן בסוגיא דמגילה. אכן מלשון הרמב"ם משמע לכאורה דלענין דיעבד מיתנייה האי דינא [ואולי יש לדחות דלישנא דמתניתין נקט וכדרכו, והוי א"ש טפי מה דמסיים וגדול קורא עם הקטן ע"ש דמשמע אפילו לכתחילה וצ"ע], וכן מבואר ביותר במאירי במגילה שם - וכפשטיה דמתניתין דקתני קראו שנים יצאו, ובברייתא דקאמר אפי' עשרה וכו' נראה

דגרסי שם ג"כ יצא וכבמתניתין - ע"ש במאירי [אח"כ מצאתי שכן הוא הגירסא ברבנו חננאל], ולפ"ז צ"ל, **דגבי שופר שהתירו תרי קלי אף לכתחילה, משום דמצותה בכך, וצ"ע** עכלה"ק. ועי' "כף החיים" שם מה שהביא בזה בשם ספר "ערך השלחן" [הספרדי], [זהו ספר נורא!]

והרה"ג רבי אליעזר גינסברגר שליט"א העיר: איך הדין באופן שהשנים שקורין המגילה יחד אינן קורין ביחד ממש, רק זה מקדים קצת והשני מאחר קצת - האם גם בכה"ג נאמר דתרי קלי משתמעי במגילה?

והראה הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, שהדבר מפורש לכאן ברש"י בר"ה [כ"ז א', ד"ה י קורין], דעל כך דינא דאמר' דבהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין, כתב רש"י שם בהאי לישנא: "וי קולות יש כאן, שאי אפשר להם לצמצם דיבורם בתיבה אחת - שלא יהא אחד לאחור ואחד לפניו" עכ"ל רש"י בר"ה שם, והא קמן מפורש יוצא מד' רש"י, דאדרבה, כל עיקר הדין דבמגילה אפילו עשרה קורין מיירי בכה"ג דאחד לאחור ואחד לפניו, - זה שוה מלייארדים! [א"ה: וע' ב"יום תרועה" שם מש"כ על ד' רש"י הלל].

במשנה "בשני וחמישי בשבת - בשבת במנחה".

וברש"י: בשני ובחמישי בשבת - ובשבת במנחה".

רש"י [ד"ה בשני] "עזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי - בבבא קמא בפרק מרובה, והכא אשמעינן דשלשה הן - כהן ולוי וישראל".

וכתב הרש"ש: "ול", מדוע השמיט בתקנת עזרא שבת במנחה. - גם מש"כ והכא אשמעינן כו', - משולל הבנה".

ולא נתפרש, מה קשה כאן להרש"ש?

ובמש"כ רש"י דעזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי ושכ"ה בב"ק בפרק מרובה, הנה שם דף פ"ב א', אהא דמינין שם בעשרה תקנות שתיקן עזרא שיהו קוראין בשני ובחמישי, על כך שואלת הגמרא שם: "ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן, והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה וכו' כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה מיד נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת וכו' וקורין בשני וכו' וקורין בחמישי וכו' כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה"? ומשני: מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי - אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי - כנגד כהנים לויים וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין" ע"כ. [ונמצא, דעכ"פ לפי ה"א נמי" שם, עיקר התקנה דשלשה גברי כבר נתקנה בזמן מרע"ה, ואילו הכא כתב רש"י דעזרא תיקן לה, וצ"ע].

במשנה "בשבת במנחה... ואין מפטירין בנביא".

עי' ר"ן בשם רב האי גאון ובשם ר"ת, דאף שאין תקנה קבועה להפטיר במנחה בנביא בשבת, מ"מ יש מקומות שנהגו להפטיר בנביא במנחה בשבת, ו"מנהגות חלוקות הן, ועדיין יש בפרס ומדי הפטרות ידועות לשבת במנחה לכל השנה כולה" ע"ש.

במשנה "ביום טוב חמשה, ביו"כ ששה, בשבת שבעה - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן".

הראשונים נחלקו אי הא דקתני "אבל מוסיפין עליהן" קאי רק על שבת, או גם על יו"ט ויוה"כ, - עיי' רמב"ם פ"ב מה' תפלה ה"ט, וע' ר"ן, ועיי' רמ"א ריש סימן רפ"ב.

תוס' [ד"ה הפותח] "וי"ל דהוה סלקא דעתך דכל דטפי מילתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה".

הר"ן כתב בהאי לישנא: "דס"ד אמינא דכי סגי בברכת פותח וחותר הנ"מ היכי דלא הוי אלא שלשה קורים, אבל היכי דנפיש בעינן שיהו כולן מברכין לפניה ולאחריה".

יש כאן בעמוד זה - מתחילת פרק שלישי - שלשה תוספות, שכולם פותחים בלשון "קשיא"!

דף כ"א ב'

גמרא "ובהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין".

כך היא הגירסא לפנינו, וכן נפסק בטור ובשו"ע [סי' תפ"ח ס"ב]. ואולם הרמב"ם השמיט להאי דינא לגבי הלל, והטעם, משום דגירסתו כגירסת הרי"ף והרא"ש [סימן א'] דלא גרסי אלא **"ובמגילה אפילו עשרה קורין"** וכו' אך לא גרסי **"ובהלל"**, ועיי' מאירי.

תרי קלי בקידוש האם משתמעי

גמרא "מאי טעמא, כיון דחביבא יהבי דעתייהו ושמעיי".

ולענין קידוש, - כתב המשנ"ב [סי' תפ"ח סק"ח] וז"ל קדשו: "ומה"ט ג"כ המנהג שמקדשין שנים או יותר יחד בשבת ויו"ט כשיושבין בסוכה כמה בעלי בתים, ומקדשין להוציא בני ביתם, משום דהקידוש חביב להם ויהבי דעתייהו ושמעיי - [ומקורו מח"י ושא"א]. - ומ"מ יותר טוב שלא יקדשו בבת אחת היכי שצריכין להוציא בני ביתם, אלא זה אחר זה [ועיי' בשעה"צ סק"ח].

ברכת המצוות ב"מעקה"

גמרא "כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן".

כאן בד' המאירי יש אריכות דברים לבאר הכללים על איזה מצוות מברכים ועל איזה לא מברכים, וכמו שהאריכו בזה בתשו' הרשב"א ובאבודרהם בשם הרי"ב בן פלג ובביאור הגר"א [או"ח ריש סימן ח'], ועיי' ב"שדי חמד"...

ועיי' במאירי, שברשימת המצוות שמנה מאלו שאין מברכין עליהם, יש שם כמה דברים ששנויים במחלוקת הראשונים, וכגון מש"כ שם שעל מצות "מעקה" אין מברכין, עיי' [ועיי' משמה"ל קדושין סי' נד].

בגמרא "הרב... והדן... והנוקם... והנפרע... והמשלם".

זה לשון קדשו של המאירי: "חמשה לשונות אלו האמורים בברכה, יש מדקדקין בהם שהם כנגד חמש מגילות, ואין הדברים נראין. ויש מי שאומר שהם כנגד חמשה פעמים שמצינו את עמלק נמסר בידינו, אחת בימי **יהושע** בפרשת ויחלוש

יהושע, שניה, **בפרשת אם נתן נתן את העם הזה**, ופרשו בהגדה שעמלקים היו, ואחת בימי **שאול** בפרשת פקדתי, ואחת בימי **דוד** בפרשת ויהי אחרי מות שאול - ודוד שב מהכות את העמלקי, ואחת בימי **מרדכי**. ויש שמוציא את השניה של **מלך ערד** ומכניס תחתיה את **גדעון** וכו', עיי' המאירי.

שם. "והנפרע לנו מצרינו - והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו".

בסידורים שלנו, הסדר הוא הפוך.

גמרא "בעא מיני עולא בר רב מרבא, פרשת ראש חדש כיצד קורין אותה" וכו' וכו'.

ומה עשו בכל הדורות עד אז? איך קראו את הקריאה של ר"ח בכל הדורות? ואיזה **"עולם"** הם מצאו לפנייהם כאשר נתעוררה להם האיבעיא "פרשת ראש חדש כיצד קורין אותה"?

והלומדים שליט"א רצו לומר: דעד אז היו קורין לכל עולה את אותם פסוקים דפרשת "ובראשי חדשיכם", וכפי שעושים אנו בחוה"מ סוכות. אבל א"כ, מדוע נשתנה הדין? וגם כשהשתנה, איך קראו אז - קודם שבא עולא בר רב ובעא מיני מרבא? [א"ה: במק"א הביא הרב זצ"ל שצינו, שכבר עמד בשאלה זו המהר"ם מרוטנבורג בשו"ת "בעלי התוספות" סימן צח. וראה "משמרת יום" תענית כ"ז ב].

רש"י [ד"ה אין משיירין בפרשה] "לקמן מפרש טעמא" - ואין מתחילין נמי - **לקמן אמרינן לה ומפרש טעמא**.

[א"ה: כמדור שהעיר כאן הרב זצ"ל על שינוי הלשון ברש"י מרישא לסיפא].

דף כ"ב א'

גמרא "ליקרו תרי מהא ותלתא מהך פשו להו תרי".

לכאור' מונח כאן שתי קושיות. חדא, דהא אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים. ושנית, דהא להרביעי לא ישארו אלא ב' פסוקים. [וצ"ת בד' הריטב"א בסוגיא].

תוס' [ד"ה אין] "וכן פרשה של ראש חדש שהשלישי קורא וביום השבת אין לחוש שמא יאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים מוביום השבת, **שהרי הדבר ידוע לעולם**" וכו'.

עיי' רמ"א [סי' קל"ח] שכ' דכללא הוא ד"פרשה שאינה רק ב' פסוקים מותר לשייר בתחילה - ולהפסיק שם" [ומקורו מהתורה"ד סי' כב, [ולאו דוקא הכא מטעם שהדבר ידוע לעולם], ושורש הדבר הוא בד' הראשונים בסוגיא, עיי' ש. [ועיי' משנ"ב שם סק"ד].

רש"י [ד"ה ליקרי] "ותלתא קראי מבראשי חדשיכם" וכו'.

הרש"ש מגיה: **"מ"ובראשי חדשיכם"**.

גמרא "אמר לו זו לא שמעתי כיצא בה שמעתי".

לכאור' הפי', דכשם שנחלקו רב ושמואל התם לגבי מעמדות, ה"ה דפליגי נמי הכא לגבי ר"ח. ויעשו כך: ראשון ושני - ארבעה ארבעה פסוקים, והשלישי יקרא תרי ד"וביום השבת" וג' ד"ובראשי חדשיכם", אך בפסוק השלישי - לרב יהי' - "דולג", ולשמואל - "פוסק". או אפשר, שכבר בשמונת הפסוקים הראשונים יעשו מהם **תשעה**, אי כמ"ד דולג ואי כמ"ד פוסק.

דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן וכו', וקושייתו ודאי קושיא גדולה היא מאד. -

ופרש"י: "השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו".

ומדוע זה נקרא "דולג"? - לכאורה הפי', שמדלג אחרנית.

גמרא "והא אמר רבי חנינא קרא צער גדול הי' לי אצל רבי חנינא הגדול ולא התיר לו" וכו'.

אם ננקוט דר"ח הגדול הי' תנא, ודאי מובן מה דמקשינן מיני אדשמואל. וגם אם ננקוט שהי' אמורא, יתכן דשפיר מקשינן מיני אדשמואל משום שהי' מהאמוראים הקדמונים.

גמרא "הכא נמי לא אפשר".

מדוע? - עי' "פני יהושע".

בענין קריאת התורה בר"ח

גמרא "שלח לי רבה ברי' דרבא לרב יוסף, הלכתא מאי. שלח לי הלכתא דולג, ואמצעי דולג".

רש"י הפתיע כאן את כל העולם ועשה רעידת אדמה, דפירש: "הלכתא מאי, - בשל מעמדות" [ולא לענין ר"ח], **ממש הלכתא למשיחא!**

ואולם הגאונים והרי"ף פירשו, דקאי אפרשת ראש חדש. והר"ן הביא את קושיית הרמב"ן על שיטת הרי"ף וזה לשון קדשו: -

"והקשה עליו הרמב"ן ז"ל, דאם כן מה הועילו בתקנתן, והלא אותה חששא דנכנסין במקומה עומדת - שהרואה אותו מתחיל בפסוק שלישי שבפרשה יאמר הראשון לא קרא אלא ב' פסוקים? ואי לא חיישינן לנכנסין בדלא אפשר, למה דולג, יקראו השנים בפרשת צו והשלישי יקרא וביום השבת ופסוק אחד מפרשת ובראשי חדשיכם, דמאי איכא משום שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים, והא ההיא אינה אלא משום הנכנסין, וכיון דאפי' בדילוג אכתי איכא לההיא חששא גופה, למה ידלוג? נקריה כדרכו ולא נחוש לנכנסין כיון דלא אפשר?"

וכתב הר"ן: "לפיכך פי' הוא ז"ל, דפלוגתא דרב ושמואל אמעמדות קאי, וכו', דהתם ליכא אלא תמניא פסוקי, הלכך לא אפשר אלא בדילוג או פוסק וכמו שכתבתי בחדושי, **אבל בר"ח קורא כדרכו**", ועל כך כתב הר"ן: "ומנהגינן אינו כן, **שהרי אנו נוהגין בראשי חדשים שהשני דולג**", והרשב"א ז"ל תירץ להעמיד המנהג "וכו' וכו', ע"ש כל דבריו הקדושים.

ובשו"ע [סי' תכג, ס"ב] נפסק: "וקורא הכהן ג' פסוקים שהם וידבר צו ואמרת, **ולוי חוזר וקורא ואמרת**, וקורא את הכבש אחד ועשירית האיפה, וישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חדשיכם" וכו'.

וכתב עלה בביאור הגר"א שם וזה לשון קדשו: -

"ולוי חוזר, כפי' הגאונים - והלכתא דולג קאי **אר"ח**, ואמצעי היינו שני, דא"א לומר דקאי אמעמדות, דא"כ הלכתא למשיחא. אבל הר"ן בפ"ד דמגילה כת' שהרמב"ן ז"ל חלק עליהם, והקשה,

אבל שיטה המרווחת יותר נראה עיקר לנהוג כמ"ש במ"ס פי"ז הלכה ט' ז"ל, ובחודש עצמו קורא ג' בפרשת תמיד. הראשון קורא וידבר, צו, ואמרת. והשני קורא את הכבש האחד, ועשירית, עולת, ונסכו, ואת הכבש. **והשלישי חוזר למעלה וקורא עולת תמיד, ונסכו, ואת הכבש. וביום השבת, עולת שבת**, - מפני שאמרו אין קוראין בפרשה פחות מג' וי"א אין משיירין בפרשה פחות מג' ע"ש, ולפ"ז ליכא שום חששא דנכנסין ויוצאין כלל, והא דקאמר בפ"ד דמגילה והלכתא דולג ואמצעי דולגן קאי אמעמדות שאין שם אלא ג' גברי לבד ושייך שפיר לשון **אמצעי**, דאי קאי אר"ח הל"ל **ושני**, וכן פי' רש"י ז"ל שם דקאי אמעמדות, וכיון דבר"ח לא איפסקא בגמ' דילן מסתבר טפי לנהוג כמו שמפורש במ"ס סתם בלי מחלוקת ובלי שום חששא" וכו' וכו', עכ"ל הגר"א, וע"ש במשנ"ב [סק"ג] שהביא בקצרה את שיטת הגר"א: "ודע עוד, דהגר"א חולק אעיקר דינא דמחבר, ולדעתו סדר הקריאה בר"ח הוא כן, כהן קורא ג' פסוקים, והלוי חמשה עד סוף הפרשה, והשלישי חוזר וקורא ג' פסוקים האחרונים בפרשה שקראו, וקורא וביום השבת עד פ' דר"ח, והרביעי קורא בפ' דר"ח" וכו', ע"כ.

ועי' שו"ת חת"ס חאו"ח סי' ק"א, בתשובה שנכתבה להגאון השואל שביקש לשנות את מנהג הקריאה בר"ח דהלוי דולג, ולהנהיג כשיטת הגר"א שהשלישי חוזר וקורא ג' פסוקים האחרונים בפרשה שקראו, והתשובה שם מתחילה בלשון קדשו של **החת"ס זיע"א: "אעבור פ' דא ואתני..."** וע"ש בחת"ס שכתב: **ועיינתי במס' סופרים שלפנינו, ואינו כמ"ש הגאון מו"ה אלי זצ"ל, אלא הוא הגי' כרצונו כדרכו זצ"ל**. ע"ש כ"ד הקדושים.

וב"ביאור הלכה" שם [ד"ה ולוי] כתב נמי: "ודע עוד דמס' סופרים שהביא הגר"א בזה כבר קדמו הרמב"ן והמאירי עיי"ש בחידושיהם, אלא שהם גרסו בה כגירסתנו, שהשני מסיים עד ונסכו", **ומ"מ למעשה נסיים במה שכתב הרמב"ן - אחר שהרעיש על כל המפרשים שטעו - וחידש דולג דש"ס קאי רק על מעמדות**, מסיים בזה הלשון: **אלא שאין ליגע במה שהונהג ע"ד הגאונים, וכ"ש בזה שאין במנהג שלהם משום איסור, וכבר שנינו אל ישנה אדם מפני המחלוקת עכ"ל**. ועיין בתשובות ח"ס סימן ק"א שהחזיק ג"כ מנהג דידן וכן בתשובות משכנות יעקב סי' קי"ז עכ"ל ה"ביאור הלכה" שם.

ובהג' **מרנא הגרא"ז זיע"א** כאן בחי' הרמב"ן, כתב וז"ל קדשו: -

עיין גירסתנו במס' סופרים ואינה מיושבה, והגר"א ז"ל מגי' שם ועפ"י הגהתו כתב כן בביאורו לאו"ח סי' תכ"ג, ולא ראה נוסחת הרמב"ן, כי נדפס בסוף ימיו מכת"י בשאלוניקי שנת תקנ"א, וגם הנחלת יעקב מפרש המס' הנדפס בש"ס מגי' שם ולא ראה נוסחת הרמב"ן, וכן החת"ס בת' חא"ח סי' ק"א האריך בסוגיא ומביא הנוסחא מס' האגודה והיא כעין נוסחת הרמב"ן, וגם הוא לא ראה דבריו ומבאר באופן אחר ע"ש עכ"ל **הגרא"ז זיע"א**.

הוא זיע"א כותב מאד בעדינות! והוא לא כותב שום השלכות מעשיות!

מורי חמי הגה"צ רבי שלמה כהן זלה"ה, תלמידו המובהק של **מרנא ה"חזון איש זיע"א**, הי' קורא אצלו בתורה, ופעם בראש חדש הוא קרא

כשיטת הגר"א, נענה החזו"א ואמר: הוא איננו יודע שמצאו ברמב"ן...
[שהוא גורס במסכת סופרים ככל הנ"ל], [ואינני יודע מה הי' שם ההמשך].

גמרא "אבעיא להו תענית צבור בכמה וכו' או דלמא הכא נמי
איכא מוסף תפלה".

שאל הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א: מדוע לא נסתפקה
הגמרא גם על "חנוכה" ו"פורים" שמוסיפין בתפלה "על הנסים"?

ותירץ הרה"ג ר' שמואל בהריר זלה"ה [להבחל"ח]: דלשון קדשון
של רש"י [בד"ה מוסף] "תפלת עננו ברכה יתירא", משא"כ "על
הנסים" דאי"ז "ברכה" בפני עצמה.

גמרא ת"ש דרב איקלע לבבל".

מהיכן הוא הגיע? מסורא! [בבל"ז זהו גם שם של "מדינה" כדאיתא
בתנ"ך בירמי ובישעי. וזהו גם שם של "עיר", שנקראת "בבל"].

גמרא "קם קרא בסיפרא... נפול כולי עלמא אנפיהו..."

העיר הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א: דלכא, אם הי' זה
בתפלת שחרית, הרי הסדר הוא קודם נפילת אפיים ואח"כ
קריאת התורה? ושמה הי' זה בתפלת מנחה, וצ"ע.

דף כ"ג א'

גמרא "ר"ע אומר, ביו"ט חמשה וביום הכפורים שבעה ובשבת
ששה".

מאי טעמי דרבי עקיבא? - עי' "טורי אבן", שרצה לפרש, דהיינו
משום דאיכא צלותא יתירא משבת ויו"ט, שהוא תפלת נעילה.
וע"ש כ"ד הקדושים. ועי' "ראש יוסף", [ועי' בתוס' רעק"א על
המשניות].

רש"י [ד"ה ביו"ט מאחרין לבא] "לבית הכנסת, שצריך לטרוח
בסעודת יו"ט - וכו'".

זה לשון קדשו של היעב"ץ: "ואע"פ שאינו ממלאכת אנשים?
צריכין לשמור הבית בעוד שנשותיהן עסוקות בצרכי סעודה. -
גם צריכות סיוע אנשיהן" עכ"ל"ק.

גמרא "הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי".

עי' בהגהות הגר"א אות א', ולכא"ו אינו מובן כוונתו, [דבפשטו
נראה כאילו כוונת הגר"א למחוק את הו"ו של תיבת "ושבעה", וזה אינו
מובן, מדוע? ואולם עי' בדיבור המתחיל בתוס' שכתוב שם: "הני
שלשה וחמשה כנגד מי", ולא מוזכר "שבעה", ועי' במהרש"א
שכתב "הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי" כצ"ל, וכפי הנראה,
שהיתה לפנייהם הגירסא בגמרא "הני שלשה חמשה", בלי תיבת
"ושבעה", וכך כנראה גם היתה הגירסא קמי' דהגר"א, וניחא
היטב כוונת הגר"א בהגהתו.

גמרא "אמר יעקב מינאה".

עי' תוס' [ועי' הג' היעב"ץ].

גמרא "היינו זכרי היינו משלם, ואמאי קראו משלם, דמישלם
בעובדי".

ולא ניחא להגמ' לומר דהיו לו שני שמות, דזה לא הי' מצוי
בזמנם וכו'.

"דמישלם בעובדיה"...

שם. "ואמרי קראו משלם, דמישלם בעובדי".

ופירש": "דמישלם בעובדי", - **תמים במעשיו**.

אמר התלמיד הכותב: כאן מקום איתי לציין, שפעם אחת, כאשר יצא להרב זצ"ל להזכיר
בשיעור איזה דבר בשם מורו ורבו המובהק רבנו משולם דוד הלוי זכר צדיק וקדוש לברכה,
הוא הבליע בדבריו את המשפט מתוך הגמרא הקדושה דילן: ואמאי קראו "משלם", דמשלם
בעובדי!

גמרא "הכל עולין למנין שבעה ואפילו אשה ואפילו קטן".

זה לשון קדשו של הר"ן: -

"פי', עולין להשלים קאמר, ולא שיהו כולם קטנים, ולא נשים, -
דכיון דלאו בני חיובא ניהו לא מפקי לגמרי, ולפום עיקר דינא
נמי שאינו מברך אלא הפותח והחותם, אשה וקטן אין קורין
ראשון ולא אחרון - משום ברכה - לפי שא"ל לקורין האחרים
שיצאו בברכתן, ומיהו השתא דתקון רבנן שיברכו כולם, אשה
וקטן קורין אפי' ראשון ואחרון, וכיון דקורין ודאי מברכין, מידי
דהוה אקטן דמפטייר בנביא ומברך ברכת הפטרה" עכ"ל הר"ן.

דף כ"ג ב'

גמרא "והרי עולתיכם ספו" וכו'.

הוא הפטרת פרשת צו. והנה באמת מצינו עוד הפטרות כה"ג,
וכגון "רני עקרה" - "עניה סוערה". וצ"ל לכא"ו, דכוונת רבא
להקשות מהפטרה זו ומכל כיוצא בה.

כמה מרגלים היו?

גמרא "ואתאי עדה עדה דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת,
מה להלן עשרה אף כאן עשרה".

ואיך יהי' למ"ד דהיו שם כ"ד מרגלים? - עי' בתוס' סוטה ל"ד א'
[ד"ה טורטני], דמיייתי מהירושלמי, דשיטת רבי עקיבא, דהיו בס"ה
כ"ד מרגלים, [ולא רק י"ב], ע"ש? וכבר העיר שם ב"גליון הש"ס"
כעין זה מהמשנה דרשי סנהדרין דקתני נמי: "ומנין לעדה שהיא
עשרה, שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת" וכו', [ועי' "שיעורי
משמה"ל" סנהדרין שם].

מספרים, [סיפור שאני אינני מאמין לזה, אבל כך הולך הסיפור], שכאשר מאור
הגולה רבי שלמה קלוגר זע"א בא לבראד, הגה לעולם הוא בא לשם
בשביל להיות "מלמד"... אבל בכל זאת הוא ביקש, שבשבת הראשונה
שהוא בא לשם, שיאפשרו לו לדרוש בציבור, ושמאור הגולה ה"בית
אפרים" זע"א - גם הוא יהי' נוכח בדרשה, והוא אמר דרשה כדרכו בקדש
- במשך כמה שעות בלל את כל התורה כולה, ואחר כך כולם אמרו לו
יישר כח - מלבד ה"בית אפרים" [כך מסופר הסיפור, - שלא הי' ולא נברא!] וטען
לו ה"בית אפרים": לפי הפלפול הגדול שלכם, הרי צריך לצאת שהיו
עשרים וארבעה מרגלים? ונענה לעומתו רבי שלמה: הרי זהו תוספות

מפורש בסוטה בשם הירושלמי... ואז אמר לו ה"בית אפרים": אתם לא תהיו כאן "מלמד"! אלא...

וסיפור זה לא יתכן, וכי ה"בית אפרים" לא ידע מהתוספות בסוטה? הוא ידע הכל ה"בית אפרים"!!

רש"י [ד"ה לאו אורח ארעא] "להטריח שליח לכך ולקרותן יקרים, דא"כ מה הנחת למרובין".

זהו רש"י פלאי!

גמרא "ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים, קשיא".

ולא אמרו: "תיובתא", והכלל הוא דהיכא דקתני בלשון "קשיא" הפי' שיש תירוץ רק שהגמרא לא כתבה את התירוץ. [א"ה: במק"א ציין בזה הרב זצ"ל להרשב"ם בב"ב נ"ב ב', ע"ש].

בענין אין בית דין שקול

תוס' [ד"ה עשרה כהנים] "קשיא לי, אמאי לא בעי אחד עשר, דאין ב"ד שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת".

עי' רשב"א.

ומטו בשם מרנא הגרי"ז זיע"א, דכאן בנידון דידן לא שייך הדין דאין ב"ד שקול, דהרי גם כאשר יהיו אחד עשר, עדיין יתכן שיהיו שלשה דעות וכיוצ"ב, ושוב לא תהי הכרעה. ול"ש דין זה אלא רק באופן דשייכי אך ורק שתי דעות, שאז כאשר הב"ד אינו שקול בהכרח תהי הכרעה, אבל במידי דשייך יותר מב' דעות שוב מה הועלנו בהא דאין ב"ד שקול - כך אומרים בשם הגרי"ז, ולכאור' זוהי קושיא על התוס' והראשונים שלא תירצו כן, וצ"ע.

רש"י [ד"ה עבר איתקש לקרקעות] "שנאמר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" וכו'.

לכאור' לא גריס לה רש"י בגמרא.

ממתי החלו לקרא את התרגום?

במשנה "ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד".

האם מבואר באיזה מקום ממתי החלו לקרוא את התרגום? - שוב הראו הלומדים ברמב"ם [פ"ב מהל' תפילה ה"ז]: "מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה כדי שיבינו ענין הדברים" וכו', וכתב הכס"מ שם: בפ"ק דמגילה ובירוש': מנין לתרגום, שני' ויקרא בספר - זה מקרא, מפורש - זה תרגום, והאי קרא בעזרא איתני". עכ"ל הכס"מ. ולשון השו"ע [ריש ס' קמה]: "בימי חכמי הגמרא היו נוהגים לתרגם, כדי שיבינו העם" וכו', ע"כ [ואין זה שולל שכבר הי' התרגום גם קודם חכמי הגמרא].

דף כ"ד א'

האם בנביאים יש "פרשיות"?

במשנה "ובנביא שלשה, היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד אחד".

האם מבואר כאן שגם בנביא יש ענין של "פרשיות"?

רש"י [ד"ה שלא] "שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל לגול את הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור התורגמן תרגום המקרא שידלג זה" וכו'.

הלשון צ"ב, וכך לכאור' הי' לרש"י לכתוב: קודם שיגמור התורגמן לתרגם מקרא שקרא קודם שידלג זה, [הערת הרה"ג ר' אליעזר גינסבורג שליט"א].

האם בזמן בעלי התוספות היו עדיין קוראים את התרגום?

תוס' [ד"ה ובנביא] "ועכשיו אין אנו קורין למתורגמן אפילו בנביא אלא פסוק אחד" וכו'.

חזינן כאן בתוס', שבזמנם היו עדיין מתרגמים, וגם את ההפטרות. וזה לשון קדשו של היעב"ץ: "הנה נראה בעליל שבזמן בעלי התוס' הי' עדיין המנהג להעמיד תורגמן ולתרגם בנביאים בבהכ"נ, לא נודע איך ומתי פסק מנהג זה" עכ"ל היעב"ץ.

והתוס' גופיהו כתבו לעיל [כ"ג ב', ד"ה לא שנו] "ועל זה אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטרות שבכל ימות השנה, וכן הפרשיות" עכ"ל התוס' שם, [וכבר ציין שם ב"גליון הש"ס" להתוס' דילן], ועי' שו"ע סימן קמ"ה ס"ג: "האידינא לא נהגו לתרגם, משום דמה תועלת בתרגום, כיון שאין מבינים אותו" ע"כ [והוא מהטור שם].

תוס' [ד"ה ואם] "קשיא על מה שאנו מתרגמין ויאמר יהושע אל העם התקדשו" וכו'.

זוהי הפטרת יו"ט ראשון דפסח. ולכאור', אם הי' המנהג אז כמו אצלינו שהוא תחילת הפטרה, א"כ מה הוקשה להו, והא לעיל [בדיבור הקודם] כתבו דבתחילת הפטרה שפיר אנו מקרין ג' למתורגמן?

גמרא "הני ג' פסוקין כנגד מי, אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים".

לעיל כ"א ב', אהא דקתני במשנה דבשני ובחמישי ובמנחה בשבת וקורין שלשה, פרכינן נמי "הני שלשה כנגד מי"? והתם משני רב אסי נמי: "כנגד תורה נביאים וכתובים", אך רבא משני: "כנגד כהנים לויים וישראלים", אבל כאן לא מייתי הגמרא לדברא, ועי' "טורי אבן".

גמרא "ואם היו שלשתן שלש פרשיות וכו' כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם, כי כה אמר ה' אלקים מצרים ירד עמי בראשונה, ועתה מה לי פה נאם ה'".

המעין שם בישעי' נ"ב יראה לכאור', שאי"ז ג' פרשיות, רק שתיים, פרשה א' עם פסוק אחד, והפרשה הב' עם שני הפסוקים האחרים, וכבר העירו בזה המפרשים.

בענין סיום הפטרת פרשת משפטים

גמרא "אין מדלגין מנביא לנביא, ובנביא של שנים עשר מדלג, ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו".

שיטת הכס"מ [בפרק י"ב מהל' תפילה הי"ג], דדוקא מנביא לנביא אין מדלגין [ואפילו בנביא של תרי עשר], אבל בנביא אחד מדלגין אפילו למפרע - אם הם סמוכין ולא יצטרכו הצבור לעמוד בשתיקה. ואולם המג"א [בסי' קמד, ס"ק ד'] מצדד לומר, דאפילו בנביא אחד אין לדלג למפרע, ומובא כל זה במשנ"ב [שם, סק"ט], והביא שם דבא"ר פסק כהמג"א וכתב שם [בשעה"צ ס"ק ט':] דאף דהפ"ח מיקל, במגן גבורים כתב דהעיקר כהמ"א. וכתב עוד שם: "ועיין בפמ"ג שמצדד, דבענין אחד בנביא אחד מותר לקרות למפרע".

אמר התלמיד הכותב: הנני להדפיס כאן בס"ד את מה שהדפיס הרב זצ"ל בהאי ענינא במשמה"ל קדושין [סימן כ]: -

והנה בספר ט"ד סוף פרשת משפטים כתוב:

"בסוף הפטרת משפטים חוזרים ב' פסוקים לפ' הקודם כדי לסיים בדבר טוב ומקור המנהג באבודרהם ולכאורה המנהג דוקא במקום שאין נביאים כשרים שאז אין לחוש בדילוג כמ"ש הפוסקים והראשונים עי' במ"ב סי' קמ"ד ס"ק ד' אבל במקום שיש נביאים כשרים אסור לדלג למפרע והפמ"ג לא הקיל אלא בחד ענינא כמ"ש במ"ב שם סק"ט וכאן אין שי"ך כלל להענין לכן מסתבר דראוי לנהוג כמ"ש הרמב"ם לקרות עד סוף קפיטל ל"ה, וגם בשערי אפרים ש"ט סי' כ"ח כתב דבמקום שיש נביאים כשרים לא ידלגו למפרע ע"ש. עכ"ל הספר.

וכתבתי ע"ז בעוזהשי"ת:

בס"ד יום א' מקץ כ"ד כסלו תשס"ט
שלומהון לעולם ישגא לחדא!

לענ"ד מה שנדפס בט"ד ס"פ משפטים ע"ד סיום ההפטרה של פרשת משפטים, שראוי לשנות מנהגנו למנהג הספרדים, הנה לא הבנתי כלל מה שכתוב שם שלמנהגנו אין הסיום בכלל מענין ההפטרה, ותמוה מאד, שהלא כן הוא בנבואות לרעה שבירמיהו, שיש מהן שסיומן לטובה, כמו בנבואות על מצרים ועל עמון ועל עילם, שבאחרית הימים ישיב שבותם, והכי נמי אחרי הנבואה הקשה מאד לרעה שבהפטרת פרשת משפטים בפ' ל"ד מירמי' ראוי ומתאים מאד מאד לסיים בשני הפסוקים הנפלאים לטובה מפ' ל"ג.

ואדרבא הלא לכא' זה עוד יותר טוב משיטת הרמב"ם שממשיכים את כל פ' ל"ה, שסופו בנבואה קשה מאד על יהודה וירושלים, ורק בני הרכבים יהי' להם טוב, וא"כ לשיטה זו יש לשאול: איפה הוא כאן הסיום לטובה?

משא"כ הסיום דילן מס"פ ל"ג הלא הוא טובה וישועה לכל ישראל, ובאמת לכאורה הלא ד"ז באמת צע"ג לשיטת הרמב"ם, שאין רוצים לסיים בס"פ ל"ד מפני הנבואה הרעה שבו, ומסיימים בס"פ ל"ה, שהוא ג"כ נבואה רעה לישראל ליהודה וירושלים, מלבד לבני הרכבים, וא"כ איך זה נקרא סיום בדבר טוב? וצלע"ג.

עכ"פ לענ"ד הנה הפמ"ג שאומר שאפשר לדלג למפרע כשהוא באותו ענין [גם בנביאים שבכתב סופרים] ודאי מרוצה מהדילוג דילן למפרע, שהוא ממש באותו ענין, שאחרי הנבואה הרעה באה הנבואה הגדולה לטובה.

ולכאורה הוא פלא גדול לשנות מנהגנו ולהנהיג כספרדים לפחות משני טעמים: א. מה כחזו לשנות מנהגנו שיסודותו בדברי רבנן קמאי, וזה נראה כמדו' משונה מאד. ב. הלא אין אנו מרויחים כלום בשינוי זה, אלא רק מקלקלים, כמשנ"ת, שלמנהגנו אכן הוא סיום בדבר טוב, מענינא דהנבואה לרעה שמסתיימת לטובה וישועה גדולה, משא"כ לשיטה השני' הלא לכאורה צע"ג, כמשנ"ת היטב בס"ד.

והנה בסוף הדברים בספר מצוין לעיין ב"שערי אפרים ש"ט סכ"ח עיי"ש", ומצוה לשמוע דברי חכמים, ועיינתי שם, ובעניותי לא ראיתי שם שום רמז להמובא כאן בספר בשמו, שבנביאים כשרים אין לדלג למפרע, ואיני יודע מה הכוונה בספר בציון הזה לה"שערי אפרים", ובבקשה ילמדנו כבוד רבנו שליט"א.

והנה הרש"ש כתב ביומא ע' א': "וכן אנו נוהגין בהפטרת משפטים".

והרש"ש נולד בשנת תקנ"ד, והי' בן ארבע כשנסתלק הגר"א זיע"א, [ונסתלק בתרל"ב], ואיך נהגו במקומו בוילנא בקריאת הנביאים, האם כהגר"א שקראו בנביא כתוב כס"ת? ואם כן, ומ"מ נהגו כדילוג דידן בהפטרת משפטים?

אמנם גם בלי זה, הלא הדבר מוכח מיני' ובי' מגוף דברי הרש"ש, שרוצה להביא רא' להכס"מ שסובר שבנביא אחד מדלגין למפרע מהא שמדלגין בתורה למפרע, ותורה הרי כתובה כהלכתה, ובכל זאת מדלגין בה למפרע, וה"ה לנביא [זו ראית הרש"ש], וא"כ אחת משתי אלו: או שגם בנביא מיייר אפילו בכתוב כדין, ומ"מ מדלגין בו למפרע, דלא עדיף מתורה שכתובה כהלכתה ומדלגין בה למפרע, או בנביא מודפס ואז היא רא' בק"ו מתורה, עכ"פ אחרי כל זה מסיים הרש"ש: "וכן אנו נוהגים בפ' משפטים" הכל רא' להכס"מ, ועל כרחין אפילו בנביא כתוב כהלכתה. וכמדו' שכו"ז פשוט, והאריכות בזה למותר.

ועכ"פ מה שמצריך הפמ"ג [ומבאר כך את המג"א] שיהי' בענין אחד, לכאורה אין לך "ענין אחד" יותר גדול מזה, שאחרי כל הרעות והצרות - "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו מושלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב, כי אשיב את שבותם ורחמתיים!"... אמן כן יהי רצון במהרה בימינו ועיני כולנו רואות ושמחות.

ובעניותי הנני תמה על עצמי: איך אפשר לדחות את כל הדברים הנכונים ואמיתיים הניתנין למעלה בסייעתא דשמיא?

(ב) בט"ד הוצאה י"ב בעמוד קכ"ד טור ב' ד"ה ולקחו פר בן בקר: "יל"ע למה הקדים העולה?"

הנני עני שואל: האם זה בהעלם הש"ס המפורש בזבחים פ"ט ב' או שהשאלה היא אפילו אחרי הילפותא שם?

סליחה על אריכות הדברים, אבל אחרי אשר קבלתי ביום ששי מכתב לאמור "ב"ה שכבר רואים צורת אות מכת"ד", יתכן אולי שעי"ז נשפע שפע רב בס"ד, ועוד נשתייר דיו בקולמוס, ולע"ע כאן יעמוד הקנה במקומו, ולעולם יהא אדם רך כקנה. [כהסיפור המאלף מאד מרבי שמחה זעליג זצוק"ל המו"צ דבריסק].

הנני עני מצפה לישועות גדולות
משה מרדכי בן סימא לאה

וקבלתי תשובת הגאון שליט"א בזה הלשון:

(א) המנהג לחתום כאן בב' פסוקים למפרע הוא מהאבודרהם, ובזמנם לא הי' מצוי נביאים נכתבים כדין רק בספר אפטרטא הנוכר בגמ' (ועד היום יש קהלות ספרדים שמשתמשים בזה) ושם אין איסור למפרע אבל במקום שיש נביאים ואסור לקרות למפרע כמש"כ הפמ"ג והשע"א ואין כאן שינוי מנהג כלל.

(ב) השערי אפרים נמצא במקום שציינתי ופלא שלא מצאו (אולי יש לכב' דפוס אחר)

(ג) לסיים בדבר טוב הוא רק סימן בעלמא ולא איכפת לן אם ליחיד או לרבים.

וכתבתי על זה בס"ד בזה הלשון:

בס"ד יום ד' מקץ נר ג' דחנוכה תשס"ט
חנוכה שמח ותמיד טוב ושמח לנו ולכל ישראל ונעימות בימינך נצח!
תודה רבה מאד על הכל.

אין לי דפוס אחר, ובודאי שראיתי בס"ד את הדברים המתוקנים של ה"שערי אפרים" זיע"א, אלא שלא ראיתי ואינני רואה שם בענייני מה שהרב המציין שליט"א רואה שם, שהרי הנידון בזה הוא הפלוגתא שבין מאורי עינינו מרן הכס"מ ומרן המג"א, שדעת הכס"מ שהאמור בגמרא הקדושה שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו, למפרע, נאמר רק על מנביא לנביא בתרי עשר, אבל בנביא אחד אפשר לדלג למפרע, והמג"א סובר שגם בנביא אחד א"א לדלג למפרע, ובשיטת המג"א כתב אדונינו הפמ"ג שאפילו לדעת המג"א שלא ידלג בנביא אחד למפרע, מ"מ בענין אחד מותר, וכל זה מבואר היטב [אפילו למי שלא למד במקורם את הכס"מ, והמג"א שנחלק עליו, והפמ"ג] במשנה ברורה סי' קמ"ד ס"ק ט', והנה לשיטת הכס"מ לית דינא ולית דיינא שבנביא אחד מותר לדלג למפרע, אפילו אם אינו ענין אחד, ואתי שפיר היטב מנהגנו, וכל הנידון הוא לדעת המג"א, שגם בנביא אחד א"א לדלג [אלא רק בענין אחד כדפירש לה הפמ"ג], ולענ"ד שפיר הוא ענין אחד, כדביארתי היטב בס"ד.

וכל זה הנני מבאר רק לעצמי, ואין הדר"ג זקוק לכך. וכאשר מעיינים ב"שערי אפרים" קוראים שם כך: "כשאומרים הפטורה בנביא אין מדלגין מנביא לנביא... ובתרי עשר מדלגין מנביא לנביא ובלבד שלא ידלג למפרע...", ובודאי קאי ה"שערי אפרים" אמאי דסמך ל' ש"בתרי עשר מדלגין מנביא לנביא", ובוזה נאמר התנאי "ובלבד שלא ידלג למפרע", ולא מיירי כלל השע"א מדילוג בנביא אחד, ולא כתב כלל להדיא את השריותא לדלג בנביא אחד, ויצטרך להטיל בזה תנאי ש"בלבד שלא ידלג למפרע", אלא שהלומד מבין ש"אין מדלגין מנביא לנביא" מתפרש שבאותו נביא כן מדלגין, והתנאי "שלא ידלג למפרע" לא נאמר כלל בשע"א על זה, ופשטות הדברים בשע"א שהוא כפירוש הכס"מ, ואילו בספר כתוב: "וגם בשערי אפרים ש"ט סי' כ"ח כתב דבמקום שיש נביאים כשרים לא ידלגו למפרע עיי"ש", וכשמעיינים שם רואים בס"ד היטב שבפשטות כתב כן על תרי עשר מנביא לנביא שלא ידלגו למפרע, ובוזה גם הכס"מ מסכים, וזה כתוב בגמרא, ואין השע"א מדבר כלל מההיתר

לדלג בנביא אחד, שנלמד מהרישא של דבריו הקדושים "אין מדלגין מנביא לנביא", דמשמע שבנביא אחד כן מדלגין, וע"ז לא קאמר כלל להא דלא ידלג למפרע, כי בנביא אחד אפשר לדלג גם למפרע, בלי שיצטרך שיהי' בענין אחד, כמו בתורה, ושאינו מספר לספר בתרי עשר, וכמשנ"ת היטב בס"ד.

כך נלענ"ד פשוט מאד, והנני מאריך בביאור זה לעצמי מחיבת הקדש וממתיקות הדברים, והדר"ג אינו צריך לי ולמטלעתי, אבל עכ"פ אולי יש תקוה שיסכים לדברים הפשוטים האמיתיים הללו.

והנה הרש"ש ביומא דף ע' ע"א כותב להדיא: "גמרא ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו, עמ"א סי' קמ"ד סק"ד [=שמביא את הכס"מ שמבאר שזה קאי רק אדסמך ל', על מנביא לנביא בתרי עשר, שלא ידלג למפרע, אבל לא על דילוג בנביא אחד, ששם אפשר גם למפרע, ועל זה מקשה המג"א], ונ"ל ראי' להכ"מ [=כותב הרש"ש מפורש שדבריו הם ראי' להכ"מ] דהא אפילו בתורה מצינו בסוטה בס"פ וא"נ דהמלך קורא למפרע ע"ש וכן במגילה (ל) דארי"צ קרו שיתא מן ועשית כו' וחד מן כי תשא עד ועשית כו' אמרי למפרע הוא דקורא [=ובתורה ודאי מיירי בכתובה כהלכתה ואפשר לקרוא למפרע, וזו ראי' להכס"מ שבנביא אפשר לקרוא למפרע, ובאיוזה נביא? כמו בתורה, בנביא כשר שכתוב כהלכתו] וכן אנו נוהגים בהפטרות משפטים, עכ"ל הרש"ש.

ואם הם [בבילנא דהרש"ש] קוראים בחומש, או בספר דאפטרטא, מה ראי' מזה להכס"מ שמתיר לקרוא למפרע גם בנביאים כשרים, אע"כ דמיירי הרש"ש מקריאה בנביאים כשרים כדכתב במ"ב סי' רפ"ב שכן הנהיג הגר"א בקהלתו ומודיע שנהגין בפ' משפטים לקרוא למפרע.

ותודה רבה מאד לכבוד הדר"ג הרמה שליט"א שע"י מש"כ בספרו זכיתי להתעורר ולעייין בזה היטב בס"ד ולהבין את כל הנ"ל, ולענ"ד שהדר"ג יסכים לכל זה, אא"כ יסתור הדר"ג שליט"א את כל הדברים הנ"ל ויברר לי את טעותי ויעמידני על האמת "אשר היא התכלית והחותמת" [כלשון הגנצ"ב זיע"א בתשובותיו].

והנני מצפה להשי"ת שבימים הללו, אשר בהם האיר השי"ת לחשכת עמנו, כן יאיר לנו במאור תורתו הקדושה הטהורה.

מצפה לישועות גדולות
משה מרדכי בן סימא לאה

במשנה "המפטיר בנביא הוא פורס על שמע" וכו'.

ופרש"י: "המפטיר בנביא, מי **שרגיל** להפטיר בנביא" וכו'.

וביאר בתו"ט: "וכלומר, מי **שעתיד** להפטיר, דמסתמא פריסת שמע וכו' **קודם** שקוראין בתורה היא, שכל מי שירצה לבא לבית הכנסת כבר בא לו" עכ"ל התו"ט. והיינו, דהוקשה לרש"י: מניין יודעים למפרע שהוא זה שעתיד להפטיר בנביא שנדע מלכתחילה לכבדו בפריסת שמע? ועל כך תירץ רש"י, דמיירי במי **שרגיל** להפטיר בנביא.

ולשון קדשו של הר"ן: "המפטיר בנביא... מי **שהפטיר** בנביא או מי **שהוא עתיד** להפטיר בנביא - **כפי הפירושים שכתבת** **למעלה**" עכ"ל הר"ן, [וצ"ת בד' הר"ן שם לעיל].

במשנה "והוא נושא את כפיו".

צריך פשוט, דממה נפשך, אם הוא כהן, הרי ממילא הוא נושא את כפיו, וככל שאר הכהנים?

ובת"ט כתב לפרש: "משום סיפא נקט לה, דאילו קטן לא. אי נמי, שהוא מתחיל, כאילו הוא הגדול שבהם" עכ"ל התו"ט.

וב"טורי אבן", מייתי לד' התו"ט, ועל תירוצו הראשון כתב: "ואין זה כלום דהא בהדיא תנן בסמוך: קטן אין נושא כפיו". ועל תירוצו השני כתב: "וגם זה אין נראה, **דלא מצינו בגמרא שיש תורת קדימה לגדול לגבי ברכת כהנים**".

ולכך כתב הטו"א ליישב: "ול"נ, דנ"מ להא דאמר' בפ"ז דסוטה (דף לח) בה"כ שכולן כהנים כולן עולין לדוכן, ופריך והא תניא בה"כ שכולן כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן, ומשני ל"ק הא, דאשתייר בי עשרה הא דלא אשתייר בי עשרה, וקמ"ל מתני' היכא דאשתייר בי עשרה דמקצתן עולין ומקצתן עונין אמן, **דמהפטי' בנביא הוא אחד מן העולין דוקא ולא מן העונין אמן**" עכ"ל הטו"א, ומייתי לה בתוס' רעק"א על המשניות כאן.

וב"בית הלוי" על התורה [בסוף חומש שמות] מביא מה שחקר חכם אחד: אם מהני גבי ברכת כהנים דין שומע כעונה, ואומר ה"בית הלוי", שאם אכן כן הי' הדין דמהני ברכת כהנים "שומע כעונה", היינו מרויחים בזה פשוט במשנה דילן, דכוונת המשנה לומר דמכבדים את אותו כהן להוציא את כל שאר הכהנים מדין שומע כעונה.

אולם, כותב ה"בית הלוי", שבאמת אין זה נכון, ולא שייך כלל דין שומע כעונה בברכת כהנים, וטעמא דמילתא, משום דבברכת כהנים נאמרה הלכה שצריך לברך "**בקול רם**", ו"שומע כעונה" אינו מייחס להשומע את ה"קול רם".

אמנם **רבנו ה"חזון איש" זיע"א**, [בחזו"א או"ח סימן רט] חולק בזה, ודעתו הקדושה ד"שומע כעונה" נותן להשומע את כל מה שיש להאומר, ובכלל זה גם את ה"קול רם".

ומוכיח זאת **החזו"א**, מהא דמצינו דמהני שומע כעונה לענין קידוש, ואף דבעינן קידוש על הכוס, וכן מהא דמהני שומע כעונה בקריאת המגילה, ואף דבעינן שתהי' הקריאה מתוך הכתב.

אולם שמעתי מכבוד **מורי חמי זצ"ל**, שדיבר בזה פעם עם **מרן הרב מפוניבז' זיע"א**, ונפק מבינייהו דאינו דומה הנושא של "קול רם" לדין קידוש על הכוס ולדין קריאה מתוך הכתב, דשאני קול רם דברכת כהנים דילפינן לה מ"אמור להם" דבעינן **מציאות** של קול רם" ועל זה לא יועיל שומע כעונה.

והדבר מבואר גם ב"אבי עזרי" פ"ד מהל' נשיאות כפים ה"א, וזה לשון קדשו: -

"ולא אבין את שראיתי בס' חזון איש או"ח סי' ז' שאחרי כל מה שהאריך בביאור והגדרת ענין שומע כעונה, שהוא התאחדות השומע והמשמע זה בדיבור וזה בשמיעה עד שמתייחס גם הדיבור למצות השומע, ולכן אף במצוות שאינו יוצא בדיבור כל

דהוא אלא שצריך תנאים בדיבורו מ"מ יוצא בשמיעה, כמו למ"ד לא השמיע לאוזניו לא יצא ומ"מ יוצא בשמיעה, ואם השמיעה נחשבת כאחד ממניי הדיבור, אכתי הוי כדיבור בלחש שלא השמיע לאזנו, אלא שדיבור המשמע מהני לי לדידי, וכן כששומע מגילה שאם היתה השמיעה כדיבור אכתי הוי קראה על פה דלא יצא, אלא שכל קריאת המשמע הוי כדידי ע"ש, וע"כ כתב שגם לענין זה נחשב כקול רם מאחר שאצל המשמע הוי קול רם ע"ש. -

והנכון כמו שכתב הבית הלוי הנ"ל, ואיני מבין הדמיון להא דאם לא השמיע לאוזניו דלא יצא ואפ"ה יוצא בשמיעה שהיא כדיבור, זהו משום שהדיבור ע"י שמיעה הרי יש כאן שמיעה לאזניו, שזהו הדיבור מה שהוא שומע, ואיך נאמר שאין כאן השמיע לאזניו, ומה"ט זה נקרא קריאה מן הכתב ולא ע"פ, שהרי שומע הוא מן זה שקורא מן הכתב, והשמיעה היא הדיבור, א"כ שומע הוא מן הכתב, ואין זה קריאה ע"פ, אבל לענין ברכת כהנים **העם** לא שומעין מהכהנים, ומה מהני מה שהוא כדיבור אצל **הכהנים**, אבל אין כאן אמור להם, **שהם אין שומעין מהשמיעה שהיא כדיבור אצל הכהנים**, והוא פשוט, ואיני מבין שום טעם וסברא לנטות מזה" עכ"ל ה"אבי עזרי".

ובקה"י [ברכות סימן יג] כתב וז"ל קדשו: -

"נלענ"ד דיש לדון אפילו לשיטת מרן זצללה"ה בחזו"א דענין שומע כעונה היינו שמעשה הקריאה של הקורא מהני בשבילו, דלפ"ז ליכא חסרון קול רם, דהא הקורא קורא בקול רם, מ"מ י"ל דל"מ מטעמא אחרינא, דלא אשכחן דין שומע כעונה אלא **במצוות שבין אדם למקום ב"ה**, אבל **במצוות שבין אדם לחבירו** לא אשכחן דין זה דשומע כעונה וכגון בשמיטה שמצוה על המלוה לומר משמט אני ואם יהיו הרבה מלוין לא אשכחן שתהא מועלת אמירת משמט אני שאמר אחד בשביל כולן והשאר יתכוננו לצאת באמירתו, דבמה שהצריכה תורה להגיד לחבירו בעינן לכאורה שהוא בעצמו יגיד, א"נ מדין שליחות [היכא דשייכא תורת שליחות]. וכן במצות תוכחה לא שמענו שיהא תורת שומע כעונה שיהא אחד מוכיח ומוציא את הרבים יד"ח, דלכאורה מסברא י"ל דבמה שצוית תורה שאדם ידבר לחבירו לא נאמר הדין דשומע כעונה, כי חבירו האדם יראה לעינים ולא נחשב אמירה לחבירו ע"י מה שהלה שומע האמירה מאיש אחר ומתכוין לצאת באמירת חבירו, ולפ"ז י"ל דגם בבר"כ יסוד המצוה הוא שיאמר הברכה לישראל השומעים וכל כה"ג אולי לא נאמר הדין דשומע כעונה וצ"ע" עכ"ל הקה"י, [וע"ש כל המשך דבריו הקדושים בזה].

והלומדים שליט"א העירו, דלכא' ה"ה לגבי קידושין, וכגון אם עומדים שני חתנים, ושתי כלות, ויש כאן שתי טבעות, והראשון לוקח טבעת ונותן לראשונה ואומר לה: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל", והשני שומע את אמירתו ונותן גם הוא טבעת להשני, דלכא' לפ"ד הקה"י לא שייך בזה שומע כעונה.

עוד הוסיפו הלומדים, דלכא' ה"ה באומר לחבירו "לך חזק וקני" וחבירו שגם הוא מוכר שדהו לאחר שומע ממנו את אמירתו, דבודאי לא שייך בזה דין שומע כעונה.

[**אמר התלמיד הכותב**: כמדומה שיש חילוק בין דברי ה"אבי עזרי" לדברי הקה"י, דה"אבי עזרי" נוקט שכל ד' הביה"ל שייכי רק להצד דגדר שומע כעונה הוא דהשמיעה עצמה הויא כדיבור, אך משמע אם ננקוט כאידך גיסא

דהדיבור עצמו מתייחס אל השומע, אין מקום לד' הביה"ל. אכן הקה"י כתב להדיא דאפילו להאי גיסא דמעשה הדיבור מתייחס אל השומע, אפ"כ לא שייכא כ"ז אלא במידי דבין אדם למקום, אך לא במידי דבין אדם לחבירו.

ובעיקר היסוד של ה"אבי עזרי" והקה"י, דגדר הדין ד"קול רם" בברכת כהנים שיהיו העם שומעין ממנו את הברכה, הראני הגר"ש צציק שליט"א שכ"כ ב"עמק ברכה" [עמ' יז], וכן הביאו ב"ספר הליקוט" [בפ"ב מה' נשיאות כפיים הי"ב] בשם ספר "מעט צרי". וב"עמק ברכה" שם כתב עוד, דלפ"ז בביהכנ"ס שכולם כהנים, א"צ "קול רם". והוסיף הגר"ש צציק שליט"א עוד דלפ"ז יש לנו היכי תמצוי שגם הביה"ל יסכים דמהני שומע כעונה בברכת כהנים, והוא בביהכנ"ס שכולה כהנים.

עוד זאת הראני הגר"ש צציק שליט"א, שב"משמר הלוי" מכות סימן ג' [שנדפס בתוך הספר "שיעורי משמה"ל" מכות] העלה שם הרב זצ"ל חידוש נפלא, והוא דיתכן דלגבי "מקרא ביכורים" גם הביה"ל יסכים דמהני דין שומע כעונה, דאף דהתם נמי נאמר דין של "קול רם", מ"מ שאני התם דאין גדר הדין "כאדם האומר לחבירו", אלא הוא אמירה לגבוה, כדכתיב "וענית ואמרת לפני ד' אלקיך", והרי לפ"ז ה"אבי עזרי" והקה"י כל עיקר טעמו של הביה"ל הוא משום דברכת כהנים הוי כאדם האומר לחבירו, משא"כ מקרא ביכורים, ע"ש.

ויעוי עוד במשנ"ב סימן קכ"ח [ס"ק נ"ג] שכתב האי דינא דבוקול רם וזה לשון קדשו: "היינו בקול בינוני, לאפוקי בלחש, ומ"מ לפעמים צריך בקול רם ממש, כגון שהמתפללים הם רבים ובעיני שיהא כל הקהל שומע כדאמרין בספרי [פרי"ח]", עכ"ל המשנ"ב. ולכאוי מבואר כאן להדיא דגדר הדין בקול רם הוא "שיהא כל הקהל שומע", וכדברי כל רבונותא הנ"ל.

והנה המשנ"ב שם כתב עוד וז"ל קדשו: "והנה מי שקולו צרוד [שאינו יכול לדבר בקול בינוני כ"א בלחש] לכאורה פשוט שאינו יכול לישא כפיו" וכו', עכ"ל המשנ"ב. ולכאוי אם איתא דגדר הדין דקול רם הוא בכדי שישמעו הקהל, א"כ לכאוי מהני מיהא ברכתו של אותו כהן לגבי העם שבשדות שהם מתברכין גם בלא לשמוע את הכהנים, וצ"ע. ע"כ מדברי התלמיד הכותב].

והנה, אמנם לא יודעים בבירור מי הוא אותו "חכם אחד" שהביא הבית הלוי, אך יתכן שזה קשור עם מה שכתב הגאון הגדול בדורו רבי בצלאל כהן זיע"א בספרו "ראשית בכורים" שמדבר בשאלה הזו אם יש דין שומע כעונה בברכת כהנים, והוא מספר שבשנת תרכ"ד הוא נסע לטריעסט שבאיטליה, ובשבת קדש כיבדו אותו להוציא את שאר הכהנים מדין שומע כעונה, וכתב שם שאם אכן מהני בזה שומע כעונה, א"כ יהי לנו פשט בהמשנה דילן במגילה וככל הנ"ל.

והנה בספר "מנחה חריבה" עמ"ס סוטה, הביא [בדף ל"ט], את דברי ה"ראשית בכורים", ובהוצאה השני' נדפס שם מכתב שקיבל מהגאון רבי שמחה זליג זצוק"ל הי"ד, הדיין דבריסק, והוא כותב לו ששם באיטליה הם לא נתכוונו בכלל לדין שומע כעונה, אלא שהם היו עמי ארצות גדולים, ורובם לא ידעו כלל לומר ברכת כהנים, ורצו הרבנים דשם שהם יזכרו שהם כהנים ושאסור להם לישא גרושה, ולכן תיקנו שהכהנים יעמדו על הדוכן בצורה כזו, אף שבאמת לא שייך בזה כלל דין שומע כעונה.

מטרת הנסיעה של רבי בצלאל כהן זיע"א לאיטליה היתה בשביל לברר מקרוב את כשרותם של אתרוגי קורפו, ובשביל זה עזב את ביתו ושהה שם כמה חדשים.

סיפור זה נדפס בתולדותיו, ושמעתי מכבוד חותני זצ"ל, שהחזון איש זיע"א אמר, שהסיפור הזה הוא הסיפור היותר חזק מכל הסיפורים שכתובים שם! [כי זה מבטא את היראת שמים הנוראה שלון].

אמר התלמיד הכותב: הנני להדפיס כאן בס"ד מה ששמעתי בזה מהגר"ש צציק שליט"א, שהוא שמע בשעתו מהגאון הגדול רבי מאיר הלוי סאלוביצק

[שליט"א] זצוק"ל, שאמר ששמע שאותו "חכם אחד" שמביא ה"בית הלוי" היה מרנא הנצי"ב זיע"א, וכזאת שמע הגר"ש צציק שליט"א מכמה מבניו של הגר"ד זצ"ל שהם שמעו כן ג"כ מאביהם הגדול זצ"ל, [ואולי גם הגר"מ [שליט"א] זצוק"ל שמע זאת ממנו], אך כאשר סיפר זאת הגר"ש צציק לרבנו ה"משמר הלוי" זצ"ל, הוא התפלל, שהרי הגאון הנצי"ב גופי' כותב בספרו "משיב דבר" חאו"ח סי' מ"ז, דבברכת כהנים א"י להוציא מדין שומע כעונה? וחזר הגר"ש צציק שליט"א אל הגר"מ ושאל את השאלה הנ"ל בשם אומרה, והשיב על כך הגר"מ: אינני יודע!

ושוב לאחר זמן בישר לי הגר"ש צציק שליט"א בשמחה, שמצא מציאה רבתא ונפלאה, שב"מרומי שדה" מגילה כ"ד א', שם באמת נקט הגאון הנצי"ב דשפיר יכול להוציא את חבירו בברכת כהנים מדין שומע כעונה, ודלא כמו שנקט בשו"ת "משיב דבר".

עוד זאת שמעתי מהגר"ש צציק שליט"א, על דבר המכתב של הגאון רבי שמחה זליג זצוק"ל הי"ד, שבשעתו אמר לו הרב זצ"ל: יש לי השערה, לא ידיעה, רק השערה, שהמכתב הזה של הגר"ש זצוק"ל נכתב בהשראתו של מרן הגרי"ז זיע"א. וביקש מהגר"ש צציק לברר זאת אצל הגר"מ הלוי זצוק"ל, הלך הגר"ש צציק [ב"זכרון משה"] עם הספר "מנחה חריבה" ביזו והראה להגר"מ את הספר ואת המכתב דהגר"ש זצוק"ל, הגר"מ קרא הכל בשקיקה, ואחר התבטא ואמר: "הכל חדש בשבילי!"

הוא גם נהנה לראות שמדובר שם בספר "מנחה חריבה" אודות השאלה האם בסיפור יציאת מצרים מהני דין שומע כעונה, ואמר, כי בדיוק בפסח האחרון נתעורר בשאלה זו.

עוד סיפר לי הגר"ש צציק שליט"א, שהרב זצ"ל הראה לו בשעתו את מה שמואב שם בהספר "מנחה חריבה" בשם הגאון רבי זלמן סנדר זיע"א, שה"בית הלוי" התבטא ואמר: אילו הייתי יודע שיש קהילה באיטליה שנוהגת כך, לא הייתי מדפיס זאת בספרי...

אמר התלמיד הכותב: על דבר השאלה האם מהני שומע כעונה בסיפור יציאת מצרים, הנה יעוי' במנ"ח מצוה כ"א שכתב בפשיטות דמהני בזה שומע כעונה, והוכיח לה מגמרא ערוכה בפסחים קט"ז ב', ע"ש כל דבריו הקדושים. וצ"ע מה יענו על כך כל האחרונים הנ"ל דנקטו דעיקר הטעם דבברכת כהנים לא מהני שומע כעונה היינו משום דבאמירה דבין אדם לחבירו לא מהני שומע כעונה [ה"אבי עזרי" לפי דרכו והקה"י לפי דרכו], וא"כ לכאוי יוצא דבסיפור יצ"מ לא יועיל שומע כעונה אלא באופן שהשומע נצרך לספר הסיפור רק לעצמו, אבל באופן שצריך לספר לבנו כאן בודאי לא יועיל מה שיעמוד לפני בנו וישמע מאחר סיפור יצ"מ. אולם יל"ע דלכאוי אפילו אם אין לו בן, מ"מ מאחר דהדין הוא דאם אין לו בן אשתו שואלתו או דשואלין זה לזה, א"כ לכאוי המשיב צריך להשיב לשואל, ושוב הויא אמירה בין הנשאל לבין השואל, ונמצא לכאוי דהא מיהא הנשאל צריך שיאמר בעצמו, ואפי' אם אין לו בן, וא"א שישמע מחבירו, וצ"ע.

שומע כעונה נ"ל "ברכה לבטלה"

ומענין לענין, הנה הראה הגר"ש צציק שליט"א, שב"עין הגליון" למרנא ורבנא הגרעק"א זיע"א [שנדפס בשו"ע מהדורת טלמן] באו"ח סימן ק"ס ז', הביא בשם הצ"ח בברכות כ"א ב' חידוש דין גדול, והוא דלדעת ר"ת דשומע כעונה הוי כעונה ממש, א"כ מי שמסופק בברכה אינו יכול לומר לחבירו להוציא, דשמא כבר יצא והו"ל שומע כעונה על "ברכה לבטלה", ופשיטא לי' לאדונונו הצ"ח זיע"א דשייך דין שומע כעונה על "ברכה לבטלה", וע"ש בצ"ח שכתב דה"ה לגבי שבועה ונדר שייך בהו נמי דין שומע כעונה, ע"ש.

והגרעק"א שם כתב עלה וז"ל קדשו: "ולענ"ד הא יכול לכוין בדרך תנאי, דאם מחוייב בברכה רוצה להיות שומע כעונה, ובאם אינו מחוייב אינו רוצה להיות שומע כעונה ויהי' כשומע אחר שאינו מכין לצאת, ועיין במג"א לקמן סי' קע"ד ס"ק ט"ו שם שכ' בשם רמ"מ דבמשקין מתוך סעודה דהוי ספק אם יברך דיתן לאחר שאינו אוכל לברך ויכוין לפטרו ע"ש, משמע בסתם אפי' בלא דרך תנאי" עכ"ל הגרעק"א. [וכ"ה בהג' הגרעק"א על הצ"ח שם].

אימתי האב קודם ואימתי הרב קודם

גמרא "ואם הי' קטן - אביו או רבו עוברין על ידו".

ע"י טו"א, דכאן האב קודם להרב, ולא דמי להא דסוף פרק אלו מציאות גבי אביתא אביו ואביתא רבו וכו' דבכולהו רבו קודם מפני שאביו הביאו לחיי עוה"ז ורבו שלמדו חכמה הביאו לחיי עולם הבא - "דשאני הכא דבזכות הקטן וכבודו האב קודם לזכות בו יותר מן הרב, שהרי אביו יורשו וזכה במציאתו כדתנן בפ"ק דב"מ [דף יב] מה שאין הרב זוכה בו", וע"ש מש"כ עוד טעם בזה, ע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "מ"ט רב פפא אמר משום כבוד".

פירש"י: "הואיל וממציא עצמו לדבר שאינו כבודו - תיקנו לו זו לכבוד".

ובפיה"מ [שלפנינו] איתא נמי על דרך ד' רש"י, וכך כתוב שם: "משום כבוד עצמו תקנו לו חכמים זה, מאחר שהוא ממציא עצמו להפסיד, ראוי הוא שיעשו על ידיו אלו המעשים המשובחים" וכו'. ואולם בתרגום השני של הפיה"מ, הוא טוען בתוקף שברמב"ם שם כתוב שיטה אחרת לגמרי משיטת רש"י, שאי"ז מחמת כבוד עצמו, רק מחמת כבוד הציבור, ע"ש.

מה זה "פוחח"?

במשנה "פוחח וכו' אבל אינו קורא בתורה".

רש"י מפרש: "פוחח" - "כל שכרעיו נראין", והתוס' פי' בשם הר"ף, דהיינו "שלוש בגדים קרועין", ולשון השו"ע [סי' נג ס"ג]: "פוחח, והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגוללים" וכו', והוסיף המשנ"ב: "וגם כתפיו", והוא מהגר"א בשם הר"ף וטור.

דף כ"ד ב'

גמרא "קטן פוחח מהו שיקרא בתורה".

רש"י מפרש: "גדול פוחח הוא דאסור, משום ולא יראה בך ערות דבר, אבל קטן אינו מוזהר, או דלמא לא פליג מתני' בין קטן לגדול" עכ"ל רש"י.

וב"טורי אבן" הרבה להקשות על פירוש רש"י, וכתב לפרש, דבאמת לא שייך הכא משום "ולא יראה בך ערות דבר", דאפילו לפי' התוס' דפוחח היינו שלובש בגדים קרועים, מ"מ ערותו מכוסה, רק הטעם דאין קורין בתורה היינו משום כבוד ציבור - וכדפי' רש"י גופי' במתניתין, ומיבעיא לי' בקטן דאיכא למימר דאינו מוזהר על כבוד ציבור, והא דאמר' להלן בגמ': "ותיבעי לך ערום", היינו דמ"מ ערותו מכוסה, ע"ש בטו"א כ"ד הקדושים. ועי' שפת אמת".

גמרא "אמרו לו לרבי יהודה הרבה צפו לדרוש במרכבה" וכו'.

האם כך הי' בזמנם שהרבה צפו במרכבה?

גמרא "מומין שאמרו, בפניו ידיו ורגליו".

ונראה לכא' מתוך דבריו הקדושים, דרצה להוכיח בדעת המג"א דלא ס"ל כהצל"ח, אלא ס"ל דלגבי ברכה לבטלה לא שייך דין שומע כעונה. [וצ"ע, הלא אנו נקטינן לדינא כדעת רש"י דשומע כעונה ל"ה כעונה ממש, והמג"א הלא קאי לדינא, ומאי ראי' איכא דלא ס"ל כהצל"ח בדעת ר"ת, וצ"ע].

עכ"פ, יש כאן נדון נפלא, האם לגבי "ברכה לבטלה", שייך דין שומע כעונה או לאו, דהצל"ח פשיטא לי' דשייך בזה דין שומע כעונה, ובדעת המג"א נקט הגרעק"א דפליג, ולכא' שורש הנדון הוא האם דין שומע כעונה נאמר רק במצוות, או גם באיסורין. ובאמת יל"ע, הלא אפי' במצוות קי"ל דרך מי שמחוייב בדבר מוציא את חברו מדין שומע כעונה, ומה שייך זאת באיסורין, הלא אדרבה מחוייב הוא שלא לעבור על האיסור? ואולי נימא, דיסוד הדין דבעינן מחוייב בדבר הוא משום דבלא"ה לא חשיב "מעשה מצוה", משא"כ בברכה לבטלה דשפיר חשוב מעשה "ברכה לבטלה" מצד המכבד, וצ"ע. [ושו"ר שכ"כ בפשיטות בקה"י בברכות שם, דזהו יסוד הדין דצריך לשמוע ממי שמחוייב בדבר, משום דבלא"ה לא חשיבא "מעשה מצוה" ע"ש].

ועיין בד' המג"א סימן תקפ"ח סק"ג דס"ל דאף דאם הכפיל השברים או התורעה הוי הפסק, מ"מ זה דוקא בתוקע בעצמו, אבל בשומע שאינו עושה מעשה כלל, אלא ששמע, יצא, ול"ח הפסק. אולם המשנ"ב שם [בסק"ז] פסק לדינא כדעת הט"ז דגם בשמיעה הוי הפסק, וביאר שם הטעם, דמאחר דכיון לצאת לתוקע בעצמו דמי, והיינו לכא' מדין שומע כעונה, ובדעת המג"א דלא חש להאי סברא, יתכן דהמג"א לשיטתו הכא אזיל, דשומע כעונה נאמר דוקא במצוות, משא"כ בשמיעת תקיעה פסולה.

והנה הגרעק"א כתב, דאפילו אם נימא דשייך שומע כעונה לגבי ברכה לבטלה, מ"מ יש עצה לכון בדרך תנאי וכו', והראה בזה הגרש"צ שליט"א מציאה נפלאה בזה, דהנה יעוי' במשנ"ב סימן תפ"ט [בשעה"צ ס"ק ה'] שכתב וז"ל קדשו: "ומ"מ פשוט, דאם יש לו ספק באיזה ענין דצריך לספור בלי ברכה, אם יכול לשמוע הברכה מפי אחרים [ויחשוב בדעתו לצאת בהברכה אם הוא מחוייב בדבר] בודאי נכון לעשות כן" עכ"ל, ויש להתבונן היטב בארבע תיבות הללו שכתב השעה"צ "אם הוא מחוייב בדבר" האם זה בדוקא? והאם כוונתו דמחוייב לעשות תנאי שאינו מתכוין להיות שומע כעונה אלא דוקא אם מחוייב הוא בדבר?

ובדעת הצ"ח נראה לכא' דס"ל דלא שייך כלל לעשות תנאי על "שומע כעונה", דכל שמטה אצלו לשמוע הברכה מחבירו יש כאן מציאות של "שומע כעונה", ולא שייך לומר דאינו רוצה להיות שומע כעונה, אלא דבעלמא לגבי "מצוות" אם אינו מכין לצאת או עכ"פ מכין שלא לצאת אינו יוצא מחמת הדין דמצות צריכות כוונה, וכ"ז שייך לגבי "מצוות", אך לגבי "איסורין" הלא א"צ בהו שום כוונה. ולגבי עצם ה"שומע כעונה" לא מהני כלל מה שיאמר שאינו רוצה להיות "שומע כעונה" דבעל כרחו הוא שומע ובע"כ הו"ל כעונה. [ואפשר דשאלה זו אי בעינן דעתו להיות "שומע כעונה" או דגם בעל כרחו הוי שומע כעונה (כל היכא שעצם השמיעה הויא מדעתו ומטה אצלו לשמוע) תליא בפלוגתא הביה"ל והחזו"א הנ"ל בגדר הדין דשומע כעונה, ועיין בזה].

ולענין עניית "אמן" על ברכה לבטלה, ציין הגרש"צ שליט"א לד' הקיצור שו"ע בסימן י' סעיף ד' שכתב וזה לשון קדשו: "וקודם שמהדקה על ראשו, מברך על מצות תפילין, ומהדקה על ראשו ואומר בשכמל"ו, והטעם שצריך לומר בשכמל"ו הוא מפני שיש קצת ספק בברכה הזאת, ומפני שיש ספק בברכה זאת, לכן יש ג"כ ספק אם השומע יענה אמן או לא, ע"כ נראה לי כי טוב לברך ברכה זאת בלחש, עכ"ל ה"קיצור שו"ע". ושו"מ בס"ד שכ"ה במשנ"ב סימן רט"ו ס"ק י"א, ע"ש.

ויש בנותן ענין לציון עוד ב' מקומות דמצינו בהו נידון בפוסקים אי מהני בהו דין שומע כעונה, האחד, בסימן תפ"ט במשנ"ב סק"ה, לענין ספירת העומר, והשני, בסימן מ"ו ס"ק י"ד, לענין מאה ברכות, ע"ש. ושוב ציין לי' הגרש"צ שליט"א להמשנ"ב [סימן ס"א ס"ק מ'] שדן אי מהני שומע כעונה לגבי קר"ש, וציין עוד בזה למשמה"ל ריש ברכות בשם הגר"א זיע"א ולמשמה"ל ריש מגילה, עש"ה. ושו"ר בס"ד ב"פסקי תשובות" [סי' תרפ"ה, ציון 23], שהביא משו"ת "מנחת אלעזר" [ח"ב סי' א'] שהביא שיטת מהר"ם אלשקר שהובא ב"באר היטב" סי' ס"ב, דבכ"ש, וזכירת שבת, ו"זכור" אין יוצאין רק כשאומר בפה, והא דיוצאין ידי חובת "קידוש" בשמיעה היינו מאחר שכבר התפלל והזכיר שבת בפיו וכבר יצא ידי חובתו מה"ת.

ועיין עוד "משמר הלוי" מכות [שבסוף "שיעורי משמה"ל מכות"] סימן ג', ובשיעורי משמה"ל ברכות ל"ד א': [וע"ע משנ"ת לעיל ט"ז ב' לענין "שומע כעונה" בקריאת עשרת בני המן]. - ע"כ מד' התלמיד הכותב.

ומבואר בשו"ע [סי' קכח, ס"ל] דהיינו דוקא במקום שעולין לדוכן בלא בתי שוקיים, ופי' המשנ"ב [ס"ק קי], דהיינו כעין פוזמקאות שלנו.

גמרא "ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו".

פרש"י: "בוהקניות - לונטייש בלע"ז. ופי' במשנ"ב [סי' קכח ס"ק קח ובשעה"צ שם ס"ק פה] דהוא המנומר בנקודות דקות לבנות, וכמוש"כ ב"המתרגם", וזהו מש"כ שם בשו"ע "מין נגע לבן". וכתב המשנ"ב: "ואותן המנומרים בנקודות דקות [שקורין זומר שפרענקלען], אם שכיח שם, אף דלא הוי רוב אנשי המקום כך, ישא את כפיו.

גם ע"ש במשנ"ב, דדין זה קאי נמי אפניו.

זה לשון השו"ע [שם, סל"א]: "אם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית על פניהם, אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין, ישא את כפיו". וכתב הרמ"א: "ודוקא אם היו ידיו בפנים מן הטלית, אבל אם הם מבחוץ, לא מהני הטלית **לידיו**" ע"כ. וכתב המשנ"ב [ס"ק קטז]: "אבל למומין **שבפניו** מהני".

תו כתב המשנ"ב [שם ס"ק קיד]: "ואם אין המנהג כן, רק שהוא רוצה לעשות כן מפני המומין שבו, אסור, ואפילו רוצים כל הכהנים לעשות כמוהו כדי שלא יהא בו שינוי משאר כהנים, אפ"ה אסור, דמ"מ יסתכלו בהם מפני ששינוי מנהגים ויסיחו דעתם" ע"כ.

תו כתב במשנ"ב [שם ס"ק קטו]: "אבל לא מהני מה שבאיזה מקומות **הקהל מכסין פניהם**, דמ"מ כשידעו שיש מום אתו לא יסתכלו, וגם יש בחורים שאין להם טליתים" ע"כ. ושם בשעה"צ [ס"ק פ"ט]: "מגן גבורים. וצ"ע, דאע"ג דהלבוש כתב על דברי השו"ע ולא נהגו כן, לא העתקתיו במ"ב, כי דעת הרדב"ז בח"א סי' ל"ט והגר"ז וח"א - כולם מסכימים לדברי השו"ע והרמ"א".

כתב המשנ"ב [ס"ק קיא]: "כתב הפר"ח, דחולי מעים לא ישא את כפיו, ומ"מ נראה דטוב שיצא קודם רצה" ע"כ, ושם בשעה"צ [ס"ק פו]: "דדבר זה לא נזכר בגמ' לאיסור - אף לפירוש הרי"ף, רק במי שיש לו חולי מעיים הוא אנוס מלישא כפיו" ע"כ.

גמרא "מפני שקורין לאלפין עיניו ולעיניו אלפין".

זה לשון קדשו של הט"ז [בסי' קכח סק"ל]: "היינו לפי שהיו יודעים להבחין בהפרש שביניהם, אבל אנו רוב עמינו אין יודעים להבחין בזה, אין שייך פסול זה בינינו. וברמב"ם הזכיר עוד בין **שכול לסבול**, וזה מצוי בינינו. אלא דנ"ל **דבארץ רוסיא רגיל זה הרבה מאד** והוי כמו דש בעירו דלעיל, ואין פסול בזה מחמת דאינו יודע להזכיר השי"ן כראוי, כנ"ל עכ"ל הט"ז.

וכתב עלה במשב"ז שם: "ומ"ש דש בעירו מותר, הנה ב' טעמים, א' משנה הברכה "יער" וכדומה, עמ"ו ישראל כו', ב' שיסוחו דעתם וישמעו, כמ"ש הלבוש, ולטעם הב' מהני דש בעירו - ולא לטעם הא', ודוקא חיפני ובישני במקומן דכולם אומרים כך - וכנראה ממנהיג חלק אה"ע סי' ט"ז הביאו המ"א אות מ"ו, ואי"ה שם יבואר" ע"כ. [ועי' ערוך השלחן סמ"ה ו"כף החיים].

ולשון המשנ"ב [ס"ק קכ]: "וי"א עוד, דבמדינת רוסיא שרגילין הרבה לקרוא שבולת סבולת, אף שכלל אנשי המדינה יודעים ההפרש שבין שי"ן ימנית לשמאלית, מ"מ מותר לישא כפיו [ט"ז, והובא בא"ר]. ושם בשעה"צ ס"ק צ"ג: "והפמ"ג והגר"ז מפקפקין ע"ז מ"ש" ע"כ.

תו כתב הפרמ"ג: "כתב הפר"ח, נראה שכל הני דלא יעלו לדוכן, אם עלה לא ירד, ועמ"א אות י' ע"ש" ע"כ.

גמרא "אמר לי רבי חייא בר רבי שמעון בר רבי, אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלך, אתא אמר לי לאבוא אמר לי זיל אימא לי כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה לא נמצאת מחרף ומגדף".

עי' בהג' היעב"ץ שכ' ד"הכא שבקא רבי לענוותנותי", ע"ש כ"ד הקדושים.

וצריך ביאור, לשם מה מספרת לנו הגמרא את כל זאת? ואולי, בשביל להשיענו את ההלכה דמי שקולו עבה פסול לדוכן, ולשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ג מהל' כלי המקדש ה"ח]: "זה שנאמר בתורה בלויים ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום ואינה מצוה הנוהגת לדורות, אבל לדורות אין הלוי נפסל בשנים ולא במומין, אלא **בקול**, - כשיתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל לעבודתו במקדש, ויראה לי שאינו נפסל אלא לומר שירה, אבל יהי מן השוערים" עכ"ל הרמב"ם, וע"ש בכס"מ שהוא מהגמ' חולין כ"ד א', ולכאוי לא נזכר ברמב"ם אלא "כשיתקלקל קולו מרוב הזקנה", אך לא נזכר קול עב, [ועי' ב"ספר המפתח" שם שציינו בזה ל"לקוטי הלכות" ערכין סופ"ה זב"ת ד"ה אין נפסלין, ול"כתבי הגר"ז" בכוונות מ"ד א' ד"ה אמר רב, ול"יריעות שלמה"].

גמרא "ההוא דש בעירו הוה".

זה לשון קדשו של השו"ע [בסי' קכח ס"ל]: "ואם הי' דש בעירו דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום ישא כפיו, ואפי' הוא סומא בשתי עיניו. **וכל ששהה בעיר ל' יום מיקרי דש בעירו**, ודוקא בעירו, אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת ושהה שם ל' יום לא, [וביאר המשנ"ב: "דלא רגילי אינשי לישא וליתן עמו ואינם מורגלים במומו"]. ואפילו לא בא **לדור** שם להיות מבני העיר, אלא בא להיות שם **מלמד** או **סופר** או **משרת** - שנה או **חצי שנה**, חשוב דש בעירו בל' יום" [וביאר המשנ"ב: "דכיון שעכ"פ בא להשתקע שם לאיזה זמן, רגילים לישא וליתן עמו, והורגלו במומו בשלשים יום"]. ע"כ, והוא מה"תרומת הדשן".

ולגבי הך דינא שכ' השו"ע, דהיכא דהולך באקראי לא מיקרי דש בעירו, ע"ש בביאורו"ל שהביא, דהמג"א הביא דעת הב"ח שחולק בזה, והלבוש והע"ת והפר"ח וש"א - כולם הסכימו לדעת השו"ע, ובח"א כתב כעין הכרעה בזה, דאם הי' בביהכ"נ בשעה שקורים "כהנים" וגם עקר ב"רצה" - יעלה.

גמרא "סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו".

כתב ב"ביאור הלכה" שם: "פשוט, דדוקא אם סמיותו ניכר ויבאו להסתכל בו, אבל אם אין סמיותו ניכר לאנשים - כמו שמצוי מיני סומים שעניניהם כעני שאר בני אדם רק שניטל המאור מהם, מותר" עכ"ל ה"ביאור הלכה".

גמרא ר"י אומר, מי שהיו ידיו צבועות לא ישא את כפיו."

כתב המשנ"ב [שם, ס"ק קיז]: "ובמקום שנהגו הכהנים לשלשל הטלית על פניהם וידיהם בפנים מן הטלית נושא כפיו, וכנ"ל" ע"כ.

גמרא "תנא, אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר"

כתב המשנ"ב [ס"ק קיח]: "ומיירי כשאנו דש בעירו, דבדש באומנתו זה בעירו - אפילו אין אנשי העיר מלאכתן בכך, ג"כ מותר [ב"י ולבוש ופ"ח ושי"א. ובאיזה שו"ע ישנים כתוב זה במחבר גופא]" ע"כ.

במשנה העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה."

בהא דאמרו "סכנה" - ע"י פרש"י והר"ח, וע"י פי' התוס' בשם ר"ת. וצריך פשט, מה באה המשנה הקדושה להשמיענו בזה?

במשנה "ציפן זהב" וכו'.

נחלקו הראשונים, האם הכוונה דציפה להבתים או להפרשיות, - ע"י ב"י או"ח סימן לב, וע"י שו"ע [שם, סעיף מ"ח], וע"י "נודע ביהודה" סימן א'.

רש"י [ד"ה ציפן זהב] "נמי כתיב למען תהי תורת ה' בפך - שיהא הכל מבהמה טהורה."

וכ"כ הרע"ב, וכתב בשפ"א וז"ל קדשו: נראה לפרש, דכיון דדרשו מן המותר בפך, ממילא משתמע דהיא מידי דאכילה דהיינו עור, ולא מתכות - דלאו מידי דאיסור והיתר אית בי, ובהכי מסולק מה שהקשו המפרשים דזהב לאו מידי דאיסור הוא, ע"ש [בשו"ת נוב"י סי' ט' ובתוס' רעק"א ובדו"ח שלן] ע"כ.

דף כ"ה א'

גמרא "מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית."

מה כאן הפשט הפשוט?

לכאן עיקר הנקודה היא שיש כאן פגם וחסרון בהשקפת עולמו, שכאילו רק על אלו חס ולא על שאר בריותיו, וזהו נגד האמור בקרא: "טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו". והלשון צ"ב. [גם צ"ב, דלכאן גם הוא אינו סבור כן שכביכול רק על אלו הקב"ה חס, ורק שהתפלל בסגנון כזה].

גמרא "מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות."

ע"י רמב"ן עה"ת בפרשת כי תצא במצות שילוח הקן, ובד' החינוך שם.

האם ר"א הקליר יסד פיוטים ליו"ט שני?

תוס' [ד"ה מפני] "ק' להר"ר אלחנן על מה שיסד הקליר בקדושת שאנו אומרים ביום ב' של פסח" וכו'.

וב"גליון הש"ס" כתב עלה: "ע"י חגיגה דף י"ג ע"א תוס' ד"ה ורגלי החיות". וכוונתו להקשות, דבתוס' שם כתבו על ר"א

הקליר בהאי לישנא: "וכן הי' דרכו שבכמה מקומות הי' מניח שיטת הש"ס שלנו כדי לאחוז שיטת הש"ס ירושלמי, שהוא הי' תנא, והוא הי' ר"א ברבי שמעון דקרי עלה מכל אבקת רוכל, תנא, קרא, קרוב"ץ [קרוב"ץ הוא ראשי תיבות: קול רנה וישועה באהלי צדיקים, - ע"י ב"י סי' ס"ח], - ופייטן [ויקרא רבה פ"ל], ובימיו מקדשים ע"פ הראייה, שמעולם לא יסד רק קרוב"ץ מיום ראשון" עכ"ד התוס' בחגיגה שם [וכ"ה בהרא"ש בפרק ה' דברכות סי' כא], ואילו בתוס' הכא כתבו "שיסד הקליר בקדושתו שאנו אומרים ביום ב' של פסח"? וביארו בזה, דהוא תקנו ליום ראשון, ואחריו סדרוהו לשני, - כ"כ הצ"ח בברכות ל"ד שם וכן בקרב"נ [שם אות ב].

גמרא "משל לאדם שהיו לו אלף אלפי אלפים דינרי זהב" וכו'. כלומר: מלייארד! [אלף כפול אלף הוא מיליון, ואלף כפול מיליון הוא מלייארד].

גמרא "והיו מקלסין אותו [באלף] דינרי כסף."

זו ירידה גם בכמות [אלף, במקום אלף אלפי אלפים] וגם באיכות [כסף, במקום זהב].

"לכך תשית לבן מיימוני!"

גמרא "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים."

ע"י "אור שמח" [פ"ד מהל' תשובה ה"ד] במאמרו הגדול "הכל צפוי והרשות נתונה", ואחרי כל האריכות העצומה שיש שם [שזה הכל "אלקות"] הוא כותב: "סוף דבר אין לך תירוץ על השאלה העמוקה... והשמאל או הימין, לכך תשית לבן מיימוני, הוא רבנו משה בספרי המדע באורך" ע"ש כ"ד הקדושים.

"הקורא את שמע וכופ"ה"

גמרא "הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה."

אומרים, שיהודי אחד שאל פעם את רבנו חיים הלוי זיע"א איך הוא כופל ואומר "שמע שמע".

השיב לו הגר"ח: בגמרא כתוב שאסור לכפול, אני הלא אפילו פעם אחת לא אמרתי...

ומכבוד הגאב"ד דזכרון מאיר [זצוק"ל] שמעתי, שפעם שאל את השאלה הזו את הבריסקר רב זיע"א [כתלמיד המתלמד]: איך הוא כופל ואומר "שמע שמע"?

השיב לו הגר"ז: האיסור נאמר על אחד שמלכתחילה התכנית שלו היא לומר "שמע שמע", ואילו אני רוצה מלכתחילה לומר רק פעם אחת, אבל זה לא הולך.

גמרא "לא קשיא, הא דאמר מילתא מילתא - הא דאמר פסוקא פסוקא."

רש"י מפרש, דבאמר מילתא מילתא ותני לה "אין כאן משמעות שתי רשויות" אלא מגונה וסכל הוא, משא"כ בפסוק שלם, דאי תני ל"י משתקין ל"י, דמחזי כשתי רשויות, וכ"כ רש"י בברכות ל"ג ב'. ואולם התוס' שם פי' בשם הבה"ג והר"ח להיפך, אך כ' התוס' שם "אך לשון הגמרא לא משמע כפירושם", וכתב עלה בח"א מהרש"א שם: "לא ידענא משמעו!" ועל כך כתב שם

וב"יד החזקה" השמיט הרמב"ם לגמרי להך דינא, וצ"ע.

במשנה "מעשה דוד ואמנון" וכו'.

לדין אין הפטרה שמפטירין במעשה אמנון.

רש"י [ד"ה מעשה תמר] **"ויהודה"**.

כוונת רש"י, שלא יטעה הלומד לפרש: "מעשה אמנון ותמר".

דף כ"ה ב'

גמרא "מהו דתימא ניוחש לכבודו דאברהם קמ"ל".

ומדוע באמת לא חיישינן לכבודו דאברהם? ביאר המאירי וזה לשון קדשו: "ואין חוששין לכבוד אברהם, כי אין קרבה לפחותים עם הנכבדים כלל" עכ"ל המאירי. וצריך להבין פשוט בדבריו.

גמרא "מהו דתימא ליחוש ליקרי דדוד" וכו'.

ולעיל הלשון: **"לכבודו דאברהם" - "לכבודו דיהודה" - לכבודו של ישראל**.

"מי שאינו חולק כבוד לחכמים - פסול יש בו"

גמרא "הודע את ירושלים את תועבותי נקרא ומתרגם, פשיטא, לאפוקי מדברי אליעזר, דתניא מעשה באדם אחד שהי קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלים את תועבותי, אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמך, **בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול**". [ובמסכת סופרים פ"ט הי"א איתא להדיא: "מצאו בו שהוא ממזר".]

ולהלכה, כתב הרמב"ם בפ"י המשנה: **"ואין הלכה כר"א"**! וכן כתב ב"יד החזקה" ב"סדר התפלות" שבסוף ספר "אהבה", בסדר ההפטרות, דהפטרות "ואלה שמות" הוא: **"בן אדם הודע את"** וכו'.

והשתא יוצא, דאותו אדם שהי קורא "הודע", עשה כהלכה, ומדוע א"כ נמצא בו שמץ פסול?

וביאר בזה הר"ן והריטב"א, וזה לשון קדשו של הר"ן: "ואע"ג דלית הלכתא כותיה, מכל מקום אותו אדם לא הי' לו להפטיר במקומו של רבי אליעזר, עד שישאל את פיו במה יפטיר" עכ"ל הר"ן. והריטב"א האריך יותר וזה לשון קדשו: "מה שכעס ר' אליעזר על אותו שהפטיר בהודע את ירושלים, אע"ג דהוה עבד כרבנן, לפי שבמקומו של ר' אליעזר הי' לו ליזהר לשאול את פיו במה יפטיר, ומי שאינו חולק כבוד לחכמים פסול יש בו, ולפיכך בדקו אחריו ומצאו בו כן, מפי מורי נר"ו" עכ"ל הריטב"א.

אמנם שהלכה כחכמים, אבל כאן הרי זה אתרי' דר"א! הוא אומר להסטי' פלר זע"א - איך צריכים לקרוע קריעה!...

גמרא **"לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו"**.

גמרא חד פעמית בש"ס!

בענין "קריי" ו"כתיב"

הרש"ש: **"ושמעתי בשם הגר"א ז"ל** כוונה נאותה בדבריהם, והוא דגבי **"מילתא"** נקיט הגמ' לשון נקבה ותני לה, וגבי **פסוקא** נקיט בלשון זכר ותני ליה, וברייתא נקיט ג"כ לשון נקבה - **וכופלה**, אמנם ברא"ש הג' **וכופלו** בלשון זכר" עכ"ל הרש"ש. וכן הובא זאת בשם הגר"א ב"ערוך לנר" סוכה נ"ג ב', וע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "מחינא לי בארזפתא דנפחא".

וברש"י **"מרזפתא"**. וכ"ה בגמרא בברכות ל"ד א'.

מאי מישמע "המכנה בעריות"?

גמרא **"המכנה בעריות** משתקין אותו. תנא רב יוסף, קלון אביו וקלון אמו".

עי' רש"י.

והרמב"ם כאן בפ"י המשנה הפתיע את כל העולם כולו, שכך כתוב שם:-

"והמכנה בעריות, הוא שיכנה וישים כנוי הנסתר במקום כינוי הנוכח, ויאמר במקום אביך ואמך ואחות - אביו ואמו ואחותו, ואם תרגם מזרעך לא תתן להעביר למולך - ומזרעך לא תתן לארמיותא, הנה זה הפך הלשון ממשמעותו בכלל, וכוונת הפסוק לשם איסור עבודת המולך" ע"כ.

והא קמן בד' הרמב"ם פשט חדש בהא ד"המכנה בעריות", דלעולם גם הוא מודה בעיקר הדין של עריות, אלא שבמקום לקרוא את הפסוק בלשון נוכח: "ערות אביך" וגו', הוא קורא בלשון נסתר: "ערות אביו", וזה הכוונה "כינוי" [ועי' שבועות ל"ו א']. וכן הוא ברבנו חננאל כאן, ע"ש.

וארווחנא בזה לפי דרכו של הרמב"ם, מה דקשה לכאן, מאי שנא דברישא לגבי "מכנה בעריות" קתני במשנה "משתקין אותו", ואילו בסיפא לגבי "מזרעך לא תתן למולך" קתני: "משתקין אותו בנזיפה", והיינו משום דברישא אינו משנה את גוף ההלכה, משא"כ בסיפא דשינה את עצם ההלכה, וכמוש"כ הרמב"ם: **"הנה הפך הלשון ממשמעותו בכלל"**. [עי' בד' הקרב"נ סי' כד, אות ר'].

ואולם קשה, איך יפרש הרמב"ם את הגמרא דילן, דקאמר רב יוסף ד"מכנה בעריות" פירושו **"קלון אביו וקלון אמו"**?

ואולם באמת, דבירושלמי כאן איתא: **"המכנה בעריות, בערייתא דאביו ובערייתא דאמי"** ע"כ. וע"ש ב"פני משה" איך שמפרש את כוונת הירושלמי, ואולם ב"קרבן העדה" שם מפרש, דהכוונה ממש על דרך פירושו של הרמב"ם. וחיפשנו בכל המפרשים [עד כמה שידינו מגעת] שמישהו יאמר שהמקור של הרמב"ם הוא מהירושלמי הנ"ל, עד אשר מצאנו ב"קרבנן נתנאל" כאן [סימן כד, אות ר'], שאחרי שהאריך טובא איך ליישב את ד' הרמב"ם עם הגמרא דילן, לבסוף כתב: "וכן מוכח בירושלמי, המכנה בעריות, בערייתא דאביו ובערייתא דאמי", עכ"ל. [והוא לא אומר שזהו פלוגתא בין הבבלי להירושלמי, ומשום שלעיל מינה דייק מתו"ד הערוך, שהערוך פירש גם בכוונת הבבלי כן - "שהפירוש בקלון אביו ר"ל שמקפיד הקורא על העומדים אצלו שלא יהי' נשמע כאילו הוא מצוה לחבירו שלא יגלה ערות אביו ואמך, ויהי' זה לקלון, מ"ה מכנה מנוכח לנסתר" ע"ש בכל דבריו הקדושים].

גמרא "ת"ר כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי, קורין אותן לשבח, **כגון ישגלנה - ישכבנה** וכו' וכו'.

הב"י מביא את תשרי הרשב"א, שכל היכא דאיכא "כתיב" ואיכא "קרי", לא מיקרי קריאה **בעל פה**, דהלכה למשה מסיני שך צריך לקרא.

ויתכן, שלדינא, חייב ה"בעל קורא" להסתכל על המילה הזאת בספר תורה בשעת הקריאה, וצריך לדעת בזה את עומק הדברים, ועי' "חדושי מרן רי"ז הלוי" בפרשת ואתחנן [א"ה: ראה ביתר הרחבה בשיעורי משמה"ל סוטה ל"ב א].

ליצנותא ד"עובדי" עבודה זרה

גמרא "כל ליצנותא אסירא, בר מליצנותא **דעבודת כוכבים** דשריא".

בספר "עטרת שמואל" יש סימן ענקי, דה"ה דשריא ליצנותא **דעובדי** עבודה זרה, ומביא על כך בקיאות כחול אשר על שפת הים.

גמרא "האי מאן דסנאי שומעני" שרי לי לבזויה" וכו'.

ומה עם קבלת לשון הרע? - ציין בזה ב"חברותא" לספר "חפץ חיים"...

גמרא "האי מאן דשפיר שומעני שרי לשבחי ומאן דשבחי ינוחו לו ברכות על ראשו".

דרך הש"ס לסיים [הפרק] בדבר טוב! [א"ה: בהג' מהרש"ם כאן ציין לד' המהרש"א כאן בח"א ולשו"ת חת"ס ח"ו סימן כט, ע"ש].

פרק בני העיר

דף כ"ח א'

גמרא "שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה" וכו'.

בגליון הש"ס ציין להתוס' ב"ב קי"ג א', ושם עמדו התוס' לבאר, האם רבי יהושע בן קרחה הי' בנו של רבי עקיבא, ופלפלו בזה מהגמרא דילן, ע"ש.

גמרא "אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע".

שאלו הלומדים: איך הדין בתמונה?

שם. עי' ח"א מהרש"א שביאר ע"פ חכמי המקובלים, שיש בצלם דמות מראה אדם - צורה רוחנית לטוב ולרע, כפי מעשיו, לצד הטוהרה או לצד הטומאה, ואסור להסתכל לצד הטומאה, - וע"ש [ועי' במש"כ המהרש"א בכל הסוגיא לבאר את הענינים].

גמרא "לא ששתי בתקלת חברי".

ביארו בזה בעלי המוסר: לא ששתי בזמן שמחה פרטית שלי בתקלת חברי - דהיינו **בזמן שלחבירי אין את זה!!!**

גמרא "בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש" וכו'.

גירסת הרא"ש [בסימן ז'] "בתי כנסיות ובתי מדרשות". וכ"ה ברמב"ם [פ"א מהל' תלה ה"ו] ובטור ובשו"ע [או"ח סימן קנא].

דף כ"ח ב'

גמרא "אבל קורין בהן ושונין בהן" וכו'.

החידוש הוא לכאן, שאף בבתי כנסיות שנועדו לתפילה, גם בהם שרי לקרות ולשנות.

ואולם ברא"ש וברמב"ם ובשו"ע לית' להאי דינא, ולכאן זה מתאים היטב עם הגירסא דגרסי בריש הברייתא "ובתי מדרשות", ובבתי מדרשות הרי פשיטא דקורין ושונין בהן. ואולם הרי"ף ג"כ גריס "ובתי מדרשות", ומ"מ גריס להא דקורין ושונין, וצריך לפרש דמ"מ איצטריך משום "בתי כנסיות".

רש"י [ד"ה לימא לינוקא] "שהתינוקות היו רגילין לקרות בבית הכנסת".

כן מצינו בכמה דוכתי בש"ס, ברכות דף י"ז א', סוטה דף כ"א, קידושין דף ל'. וע"ע תענית דף כ"ג ב', ועיין ב"ב כ"א א', ועי' משמה"ל קדושין סימן מד.

גמרא "ודאשתמש בתגא חלף, תני ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות".

זה ממש פחד! אחד לומד "משנה ברורה"... לומד "שולחן ערוך"... לומד "זוהר דעה"... והוא חוזר ומשנן היטב את הסברות הקדושות של התורה הקדושה!

גמרא "אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה" וכו'.

הוא לא שאל שום שאלות!...

גמרא "אי הכי גמור מיני הא מילתא דאמר ר' זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו ראות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים".

למה דוקא את ההלכה הזאת הוא אמר לז' - עי' בזה דברים נוראים בחדושי חת"ס בשלהי נדה.

ברמב"ם, ב"סדר התפלות" שבסוף ספר "אהבה" איתא: "נהגו העם לקרות בכל יום בשחר - אחר שקורין פרשת צו וברכת כהנים - קוראין משנה זו אלו דברים שאין להן שיעור וכו' וכו', **אמר ר' זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן**" וכו' וכו'. [ועי' ברכות לא].

דף כ"ט א'

"מבטלין ת"ת... ולהכנסת כ"ה"

גמרא "מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה".

נחלקו בזה ה"חלקת מחוקק" וה"בית שמואל" באה"ע"ז [סימן ס"ה], דזה לשון קדשו של החלק"מ [שם, סק"ב] אהא דכתב

הרמ"א [שם בס"א] "ומבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה לחופה":
 "ואפשר לומר, דוקא כשרואה שנכנסין לחופה צריך לכבדם, אבל
 אם יודע שיש חופה בעיר, א"צ לבטל מלימודו ולילך שם" עכ"ל
 החלק"מ. ואולם הב"ש [שם, סק"ג] הביא ד' החלק"מ וכתב עלה:
**"מיהו בברייתא לא משמע כן, דהא תניא מבטלין ת"ת להוצאת
 המת ולהכנסת הכלה, ובהוצאת המת אפילו אינו רואה חייב
 לבטל, כן ה"נ בהכנסת הכלה" עכ"ל הב"ש.**

וב"העמק שאלה" הביא ראיה לשיטת החלק"מ מאבות דרבי נתן...
 וב"שדי חמד" [מערכת חתן וכלה] מאד מיקל בזה, והוא כותב שם,
 שעל דא סמכו רבנן, שאם ילכו ה"רבנן" לכל ההזמנות לחתונה
 שהם יקבלו, מה יהי עם הלימוד?

ורבי חיים פריד מספר, שהוא שאל פעם את ה**בריסקר רב זיע"א**:
 ילמדנו רבנו, במחלוקת החלק"מ והב"ש [הנ"ל], איך ההלכה?
והבריסקר רב פסק לו מה שפסק, אך הוא איננו זוכר מה הי'
 הפסק.

תוס' [ד"ה מבטלין] "ולא קשיא מההיא דמס' דרך ארץ דאמרי'
 מעשה ברבי עקיבא שמצא מת מצוה בדרך ונשא ארבעה מילין
 עד שהביאו לבית הקברות, וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר
 וספר להם אמרו לו **על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת
 דם נקי**, - לא הי' מפני שבטל למודו, אלא משום שהזיזו
 ממקומו ומת מצוה וזה מקומו".

ובכתובות [י"ז א, ד"ה מבטלין] כתבו התוס' עוד דרך בזה וזה לשון
 קדשם: "והר"ר יהודה מקורב"ל תירץ, דהתם משום דביטל
 עצמו משימוש ת"ח קאמר, דגדול שימושה יותר מלימודה" ע"כ.

זהו התוספות של המשגיח, מורנו רבי משה טיקוצנסקי זיע"א!!

אמר התלמיד הכותב: כפי שנתבאר במאמרו של הרב זצ"ל על
מנן הגאון רבנו מרדכי שולמן זיע"א [ונדפס בספר "שלמי שרה" סימן
 ב, עמוד פ'], וכך נדפס שם: -

ולכן בן-תורה פטור ממצוות שאפשר לעשות ע"י אחרים. ואפילו במצוה
 שאי אפשר לעשות ע"י אחרים כדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' תלמוד תורה
 ה"ה: "עשה המצוה ויחזור לתלמודו", ושאלו בסלובודקה: פשיטא! מאי
 קא משמע לן ב'ויחזור לתלמודו'? ותירצו תנאי כתוב כאן ברמב"ם,
 שדוקא אם "עשה המצוה ויחזור לתלמודו" אזי יפסיק תלמודו לצורך
 עשיית המצוה, משא"כ אם הפסק הלימוד לצורך עשיית המצוה יגרום
 אחריו לרפיון שלא "יחזור לתלמודו", בזה לא נאמר האי דינא שיפסיק
 (עי' כיו"ב מש"כ אדמו"ר זיע"א ב"חזון יחזקאל" פ"ב דב"מ הי"א בביאור
 לשון הרמב"ם סוף הל' רוצח ושמירת נפש: "מצוה לפרוק בתחילה ואח"כ
 טוען", פשיטא דאחר-כך טוען, עש"ה ותדרשנו לכאן). ויש ענינים שאצל
 "שאר העם" (לשון הרמב"ם הנ"ל) הם מצוה וחייב, ואצל בן-ישיבה
 שתורתו אומנותו הם איסור ועבירה, כמו שהביאו התוס' בכתובות (י"ז
 א'): "אמר ר' עקיבא תחלת תשמישי לפני חכמים, פעם אחת הייתי
 מהלך בדרך, ומצאתי מת מצוה, ונשפתי בו ד' מילין עד שהבאתיו לבית
 הקברות וקברתי, וכשבאתי והרציתי דברי לפני ר' אליעזר ור' יהושע,
 אמרו לי, על כל פסיעה כאילו שפכת דם נקי". והקשו שם התוס' דהלא
 מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. "והר"ר יהודה מקורב"ל תירץ דהתם
 משום דביטל עצמו משימוש ת"ח קאמר דגדולה שימושה יותר
 מלימודה", הרי דאף שמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, אבל לבטל

עצמו משימוש ת"ח הרי "על כל פסיעה ופסיעה כאילו שפכת דם נקי".
 והרי בן-ישיבה בשנות לימודו בישיבה הוא במצב תמידי של שימוש ת"ח
 (וגם בתירוצו הראשון שם בתוס' יש לכוון על דרך זה, כמו שמבאר תמיד
 כבוד מו"ר המשגיח דסלובודקה שליט"א, ואכמ"ל כעת בזה, דוק ותשכח)
 ומה שאצל אחרים חשוב מצוה - אצל בן-ישיבה מיקרי כאילו שפך דם
 נקי ח"ו.

ולכן היה רבנו זצ"ל חוזר ומשנן לתלמידיו, שאסור להיות כאותה בהמה
 דקה הנקנית במשיכה של "קורא לה והיא באה", דבהמה אדעתא דמרה
 אולה, אבל אדם אדעתא דנפשיה קאזיל (יעויין בקידושין כ"ב ב') ולא
 להיגרר אחרי דעת-קהל של המון נבער מדעת, ולשמור תמיד על
 צלילות ובהירות מחשבתית תורתית אמיתית כאשר יורונו גדולי הדור
 היודעים את התורה באמת.

גמרא "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י".

את הגמרא הקדושה הזו העתיק מרנא ה"חזון איש" זיע"א
 בשולי אגרתו **למנן הגאון רבי צבי מרקוביץ זצוק"ל**.

גמרא "האי מאן דיהיר - בעל מום הוא".

ובבב"ב צ"ח א': **"האי מאן דיהיר - אפילו אינשי ביתי לא
 מיקבל"**.

בכל העמוד גמרא הזה כדאי ללמוד בחדושי אגדות מהרש"א.

במשנה "ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים" וכו'.

עי' במאירי ובתוי"ט שביארו, דמכאן עד סוף הפרק עוסקת
 המשנה לבאר עניני פרשיות של קריאת כל השנה, אלא
 שהתחילה המשנה לפרש את הפרשיות של אדר, מאחר שעיקר
 המסכת בענינים של חדש אדר הא'.

רש"י [ד"ה ברביעית] "שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו
 נשרפה הפרה".

מניין המקור לכך דבב' ניסן נשרפה הפרה? - עיי' צל"ח פסחים צ'
 ע"ב.

דף כ"ט ב'

גמרא "אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה".

הרה"ג ר' שמואל בהריר [זלה"ה] שאל: דהנה מבואר בתורה"ק
 דהתחילו את הענין של השקלים רק מר"ח אייר של השנה
 הראשונה, וא"כ מה עשו עם הקרבנות בחדש ניסן של השנה
 הראשונה? וקושיא זו הקשו בירושלמי ריש שקלים, ע"ש. ועיי'
 "טורי אבן" ב"אבני שוהם" כאן.

הקריאה ברי"ח שחל בשבת

גמרא "אלא למ"ד צו את קרבני - מאי שני".

לכא' הא עדיין איכא שינוי, דבשבת ר"ח בעלמא קוראים רק
 מ"וביום השבת", ואילו בשבת שקלים קוראים מ"צו את בני
 ישראל"? ושוב הראו הלומדים שליט"א שכבר עמדו בזה במאירי

והוא ט"ס, וצ"ל: שהוא כ"ה יום בשבט.

גמרא "רב אמר מקדימין דאם כן בצר להו יומי שולחנות".

עי' כאן ב"טורי אבן" בכל החשבון הנורא של הימים שכתוב שם.

רש"י [ד"ה רב אמר מקדימין] "וקורין בכי תשא לשבת שעבר" וכו'.

למה לי לרש"י להיכנס בפלוגתת אמוראי דלעיל אי פרשת שקלים היינו "כי תשא" או "צו את בני ישראל"? וביותר, דהא הכא אליבא דרב קיימין, ורב הא ס"ל דפרשת שקלים היינו "צו את בני ישראל"?

גמרא "ושמואל אמר מאחרין, אמר לך סוף סוף חמיסר במעלי שבתא מיקלע ושולחנות לא נפקי עד חד בשבא, הלכך מאחרין".

והלומד שואל: מה רב עונה על הטענה הזו?

גמרא "מסרגין לשבתות".

האם יש בש"ס בעוד מקום כזה לשון?

אימתי אוכלין הסעודה בפורים המשוולש

גמרא "כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר - עשיי וזכירה בהדי דדדי".

מכאן, מן הגמרא הזו, חילי דהרלב"ח לשיטתו הידועה, דבפורים המשוולש אוכלין הסעודה בשבת, ודלא כהר"ן בפ"ק בשם הירושלמי דאין עושין סעודת פורים עד יום אחד בשבת. דאל"ה במאי חשיבא דאיכא **עשיי** וזכירה בהדי דדדי. ואיזו "עשיי" איכא בחמיסר?

וזה לשון קדשו של המג"א [בסי' תרפ"ח סק"י]: "ור"ל חביב האריך בראיות שהסעודה היא בשבת, ועשה כן מעשה בירושלים, וגם משלוח מנות בשבת, כי המנות הם מהסעודה עכ"ל ב"ח, ורדב"ז ח"א קמ"ז פסק בש"ע, וכנ"ל, דראיות דלרב"ח אינן מוכרחות, וגם אין בנו כח לחלוק על הירושלמי, ועי' בגמ' דף ל' ע"א גבי **עשייה וזכירה**, ועכ"פ מתנות לאביונים הוא ביום קריאת המגילה - כדאי' בגמ' עכ"ל המג"א.

ועל מש"כ המג"א: "ועיין בגמ' דף ל' ע"א גבי **עשייה וזכירה** ביאר ב"מחצית השקל" שם, דזו היא ראיית הרלב"ח, דהא ע"כ מה דקאמר שמואל כיון דאיכא מוקפים דעבדי בט"ו אינו ר"ל **קריאת המגילה**, דהא ט"ו שחל בשבת קורין את המגילה בע"ש... אע"כ צ"ל דר"ל **הסעודה** עושים עכ"פ בשבת - וזה מיקרי **עשיי**, ועז"א עשיי וזכירה בהדדי אתי, עכ"פ מוכח דהסעודה צ"ל בשבת". והשתא צ"ע, מה יענה על כך המג"א? ועל כך כתב במחצה"ש שם: "ומ"ש מ"א לעיל דאין ראיית מהרלב"ח מוכרחת, אפשר ר"ל, דאע"ג דהסעודה היא ביום א', מ"מ כיון דאינה אלא לתשלומין ליום השבת מיקרי בהדדי קאתי, אף דלפי האמת קדמה הזכירה, וכמ"ש הפר"ח ע"ש. או ר"ל, **הואיל וקורין בשבת פ' ויבא עמלק ואומרים על הנסים**, מיקרי **עשיי** בשבת, דהא גם על סעודת שבת כשמברך בהמ"ז מזכיר על הנסים - אם שלא יצא ידי סעודת פורים משום היכרא שיהי' ניכר שעושה לשם פורים, מ"מ סועד בפורים, ועולה קצת לפורים, דהא מזכיר על הנסים בבהמ"ז עכ"ל המחצה"ש.

ובטו"א, וע"ש במאירי שהביא שגדולי הדורות רצו להוכיח מכאן שאף בכל שבת ר"ח קורא מפרשת צו, וכתב עלה המאירי: "ואין זה הכרח, שמכל מקום הנכנסין חושבין שמתחילת הפרשה התחילו, ואף אותם שעמדו, הואיל ופרשה אחת היא, אין כאן הוכחה" עכ"ל המאירי. ועי' טו"א מש"כ בזה.

גמרא "דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בענינא דיומא וחד בדראש חדש".

לכאן זה קאי כמ"ד [לעיל כ"ג א'] דמפטיר עולה למנין שבעה. [וכך בכל העמוד גמרא להלן]. [א"ה: עי' היטב בריטב"א להלן בסוף העמוד].

גמרא "א"ר יצחק נפחא, ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות" וכו'.

וא"ר יצחק נפחא, ר"ח טבת שחל להיות בשבת, מביאין שלש תורות" וכו'.

ויש כאן דיוק נורא! מה נשתנה, דלגבי ר"ח אדר שחל בשבת, קאמר ר' יצחק נפחא: **מוציאין** שלש תורות, ואילו לגבי ר"ח טבת שחל בשבת, ואמר ר' יצחק נפחא: **מביאין** שלש תורות? [וברי"ף וברא"ש איתא בתרווייהו **מוציאין**, וכ"ה ברמב"ם פ"ג מהל' תפילה הכ"ג - כ"ד, ובשו"ע סי' תרפ"ב ס"ג - תרפ"ה ס"א].

אמר התלמיד הכותב: זה לשון קדשו של הרב **זצ"ל** ב"משמר הלוי" מגילה סימן נו אות ד': -

עיינתי בס"ד בגמרא הקדושה מגילה כ"ט ב' שציין הד"ג שליט"א וראיתי שם דקדוק נורא לענ"ד: "א"ר יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת **מוציאין** שלש תורות... וא"ר יצחק נפחא ר"ח טבת שחל להיות בשבת **מביאין** שלש תורות...", למה אותו אמורא ר' יצחק נפחא שני בלישני? מוציאין... מביאין...? האם מישוה מדבר מזה בספרן של צדיקים גמורים? [א"ה: שאלתי ד"ז לכמה גדולי תורה שליט"א ולא השיבוני דבר, עד שזכיתי שהשיבני כבוד הגרא"נ שליט"א וזה לשון קדשו: "מאי דכתב מר דר' יצחק נפחא שינה בלשונו - פורתא לא דק, דהא מסקינן דחדא מכלל חברתה איתמר, וא"כ לא אמר ר' יצחק נפחא אלא רק ההיא דר"ח אדר, ומכלל זה למד אחד השומעים ההיא דר"ח טבת, ואין השנים מתנבאים בסגנון אחד", עכ"ל כבוד הגרא"נ שליט"א, ודבריו נאמנו ונעמו מאד]. - ע"כ מ"משמר הלוי" שם.

גמרא "כוותי דרבי יצחק נפחא מסתברא, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם".

העיר הרה"ג ר' יואל איינשטיין שליט"א: מדוע לא דנו נמי לומר דר"ח קודם לחנוכה מחמת שהוא "דאורייתא" והוא "מקודש"?

גמרא "חל להיות בואתה תצוה" וכו'. ולהלן [בדף ל' ע"א]: "חל להיות בכי תשא עצמה" וכו'. וכתב הר"ן: "ולדידן השתא לא מתרמי פורים בואתה תצוה ולא בכי תשא, אבל לדידהו הוה מתרמי" עכ"ל הר"ן.

דף ל' ע"א

גמרא "רב אמר מקדימין".

הר"ח ראה כאן צורך להוסיף: "רב אמר מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שהוא כ"ו יום בשבט".

וזה לשון קדשו של הגר"א בביאור הגר"א אהא דפסק בשו"ע
[שם, ס"ו]: "ואין עושין סעודת פורים עד יום אחד בשבת" -

"ואין עושין, ירושלמי פ"א וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין
ויעשו אותן בשבת? לעשות אותן ימי משתה ושמחה כתיב - את
ששמחתו תלוי **בב"ד**, יצא זה ששמחתו תלוי **בידי שמים**.
ורלב"ח הקשה ממ"ש בפ"ב ל' א' עשייה וזכירה כו', ועי' רש"י ב'
ב', ד"ה אשכחן כו', [א"ה: כוונתו, דשם בד' רש"י מבואר, ד"עשייה" היינו
"משתה" ויום טוב], ועמ"א, ועי' פר"ח שדחהו. ולי נראה, שגירסת
הרי"ף היתה כגירסת הספרים הישנים, ר"א מקדימין כי היכי
דתקדום זכירה לעשייה, ושמאל כו' בחמיסר **קדמי** זכירה
לעשייה, **וערש"י שם ד"ה ר"ג כו"** - עכ"ל הגר"א. עי' משנ"ב [שם,
ס"ק י"ח], ועי' חזו"א [ס"י קנה, סק"א]. ועי' "טורי אבן", ועי' רש"ש.

דף ל' ע"ב

רש"י [ד"ה ואי זו] "ימים הראויין לקביעת ראש חדש אדר זבדו.
וסימן מסורת הפסקת פרשיות כך - זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו".

וכ"ה ממש ברי"ף: "נקוט האי סימנא בידך וכו', וסימן זבדו,
והדין פרטא דמילתא וכו', וסימן זט"ו וכו', וסימן ב"ו, וכו' וסימן
ד"ד, וכו' וסימן ובי"ו". וכ"ה בהרא"ש [סימן י'] ובטור ושו"ע סי'
תרפ"ה ס"ו.

עוד שם ברי"ף [לעיל מינה]: ירושלמי ר' אבא בשם ר' חייא בר
אשי אמר, אין מפסיקין בין פורים לפרה. ר' לוי אמר, אין
מפסיקין בין פרה להחדש. וסימן כל הפרשיות הללו בין הכוסות
האלו אם רצה לשתות ישתה - בין שלישי לרביעי ולא ישתה...
וכו'. ע"כ. וכן מיתתי כל זה בר"ח כאן.

במשנה "בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים".

ופרש"י: "וביומא קמא מיירי, ובברייתא אמרין בה ושאר כל
ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח, ומאי דשייר במתני'
תנא בברייתא".

ומדוע באמת לא קתני לה במשנה? [א"ה: וכמו דקתני בסוכות לשאר
ימות החג].

היכן נזכר במשניות "עמלק" ימ"ש וזכרו

במשנה "בפורים, ויבא עמלק".

זוהי אחת משתי המשניות שמצינו דנזכר בהו "עמלק" ימח שמו
וזכרו ונמח זכורו מלהזכירו, כאן - ובמשנה בשלהי קידושין [פ"ב
א']: "והכשר שבטבחים - שותפו של עמלק".

והעיר הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א: דהנה במשנה בסוף פרק
שלישי דר"ה [דף כ"ט א'] איתא כך: "והי' כאשר ירים משה ידו
וגבר ישראל וגו', ואולם במשנה שבמשניות ישנם דפוסים
שהובא שם כל הפסוק במלואו: "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק"
[ע"ש בשינויי נוסחאות].

ועיין עוד בב"ב [מ"ו ב'] שיש שם בגמרא "עמלק סימן", ובהגהות
היעב"ץ שם עמד בזה, דחידוש שהכניסו מנוול לביהמ"ד ונתנו
סימן במי שנאמר בו "תמחה את זכר עמלק", וע"ש כל דבריו,
[וע"ע בשטמ"ק כריתות י"ד ב', אות ט"ו, ובשיעורי משמה"ל שם].

במשנה "בראשי חדשים, ובראשי חדשיכם".

לכאור', הרי מתחילין עוד קודם ב"צו את בני ישראל"?

ואמר הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, דהכא נמי חזינן לעיל לגבי
עצרת דקתני: "בעצרת שבעה שבועות", והרי באמת קורין מ"כל
הבכור", רק הפי' דנקטו להך קרא ד"שבעה שבועות" ומשום
שזהו העיקר, והכ"נ כאן לגבי ראש חדש, נהי דמתחילין מתחילת
הפרשה, מ"מ נקטו לקרא ד"ובראשי חדשיכם" שהוא העיקר.
[א"ה: וע"ע להלן ל"א רש"י ד"ה קורין כל הבכור].

הרה"ג ר' שמואל בהריר [זלה"ה] העיר: מדוע לא הוזכרה
במשנתנו הקריאה דתשעה באב [עי' בגמ' להלן ל"א ב']?

תוס' [ד"ה ושאר] "והא שאנו מעמידין ספר תורה שני במועדות"
וכו'.

הרש"ש עשה כאן הגה"ה, דצ"ל: "והא שאנו מוציאים ספר תורה
שני" וכו'.

הנה התוס' כתבו כאן בקיצור, והרא"ש [בסימן י'] האריך יותר
וכתב וז"ל קדשו: "תימה, דבפסח ועצרת ובימים ראשונים
ואחרונים של החג ובר"ה וביה"כ אנו מוציאים שתי תורות וקורין
אחת בקרבנות היום, וזה אינו שנוי לא במשנה ולא בגמרא,
ואפשר שאחר שנשלם הש"ס תקנוה רבנן סבוראי או הגאונים
וישנו בסדר רב עמרם, וקצת יש סמן לדבר מדאמר: לקמן אמר
אברהם לפני הקב"ה וכו' וכו', ואין להביא ראיה וכו' וכו' ע"ש
כ"ד הקדושים.

דף ל"א א'

גמרא "ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח, מאי
היא, אמר רב פפא מאה"ו סימן".

הנה הך ברייתא נשנית בא"י, דליכא יו"ט שני, וכמוש"כ רש"י
[בד"ה הרי גרסינן]. והשתא קשה, דא"כ הא נמצא שחסר כאן יום
אחד, דהא בא"י יתכן להיות חמשה ימים של חול המועד? ושוב
הראו בס"ד שכבר עמד בזה הגאון האדר"ת זיע"א בספרו
"מגילת סתרים", והוא אומר עצה, שאולי אז היו קוראים
פעמיים את אותה קריאה [מעין מה שאנו עושין בחוה"מ סוכות].

רש"י [ד"ה הכי גרסינן] "אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש" וכו'.

עי' רש"ש.

גמרא "בראש השנה ובחדש השביעי".

הנה, כאן ציין ב"תורה אור" ל"במדבר כט", דהיינו לפרשת פנחס.
ואילו במשנה לעיל אהא דקתני: "בראש השנה בחדש השביעי",
ציין שם ב"תורה אור" ל"ויקרא כג", דהיינו לפרשת אמור, וגם
ברש"י שם קתני "בחדש השביעי - בשור או כשב", וכוונת רש"י
לאפוקי שלא תטעה לפרש דמיירי מ"בחדש השביעי" בפרשת
פנחס, ולכך כתב רש"י "דשור או כשב" שזה נאמר בפרשת
אמור, ומדוע א"כ ציין כאן ה"תורה אור" לפרשת פנחס?

היבשות ובתשרי ביום בא גוג" עכ"ל הטור, ומייתי לה במשנ"ב
[שם, ס"ק יד, ובסוף סימן תשס"ג].

וכל זה לענין **"בעתה"**, אבל לגבי **"אחישנה"**, שם הקדוש ב"ה
מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות, ואין שם כאלו חשבונות!
ועי' **"טורי אבן"** ר"ה י"א א'. [ועיין משנ"ת לעיל י"ז ב', ועיין בהסימן
בענין **"אחכה לו בכל יום שיבא"** שנדפס בכל ספרי **"משמר הלוי"**].

גמרא "ואי מקלעי שתי שבתות, קמייתא בנרות דזכרי בתרייתא
בנרות **שלמה**" [וברש"י: בנרות **דשלמה**].

וכתב הר"ן: **"אע"ג דנרות דשלמה קדימי, אפ"ה עדיפי לן נרות
דזכרי, משום דנבואות עתיד נינהו"** עכ"ל הר"ן. [א"ה: חביב לי לציין
כאן, שבשעתו, בשנת **תשנ"ז**, סיפר **הרב זצ"ל**, שקיבל אז אגרות בד"ת מאת
הגאון הגדול רבי שלמה פיישר זצוק"ל, והי' **הגר"ש** כותב שם: **שנת תשנ"ז** -
ראשי תיבות: **"תהא שנת נבואות זכרי"**!].

דף ל"א ב'

תוס' [ד"ה ראש חדש] **"ולפיכך מקדימין עני' סוערה קודם רני
עקרה - דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר"**.

עי' **"אבודרהם"** דמבאר כך את הסדר של כל ה"שבעה
דנחמתא".

שם **"וסדר זה מתחיל בפנחס וסימנ"ך דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש"**.

למה זה נקרא **"סימן"**? ואיך יזכרו את הסימן גופא?

שם **"ולא כדברי רב החובל - ההופך ומבלבל וכו'."**

מיהו אותו **"רב החובל"**? ציינו שזהו **רבנו נסים גאון**.

שם **"ולא כדברי רב החובל ההופך ומבלבל לומר שובה קודם
כפור"**.

ואצלנו, נוהגין באמת כשיטת רב החובל. אכן במש"כ עוד: **"ושוש
אשיש בין כפור לסוכות"** - בזה לא נהיגין כוותי'.

שם **"ורב דאמר דמפטיר חזון סבר דהאבלות חל מיד שנכנס ר"ח,
ואין הלכה כן"**.

עי' שו"ת, **"חתם סופר"** חלק או"ח סימן קס.

גמרא **"תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם יאמרו לך זקנים
סתור וילדים בנה"** וכו'.

למה קבעו כאן להך מימרא דרבי שמעון בן אלעזר, [והרי התנא
רשב"א איננו תנא נדיר בש"ס]

שם **"אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה"** וכו'.

בהג' מהרש"ם כתב וזה לשון קדשו: **"בתוספתא דעבודה זרה
איתא: **"בנה ביהמ"ק וסתור ביהמ"ק"**, אפ"ה ישמע לזקנים" עכ"ל
המהרש"ם** [א"ה: וכו' במפרש בנדרים דף מ' ועפ"י התוספתא בע"ז הנ"ל].

תוס' [ד"ה משה מעצמו אמרם] **"וברוח הקדש"**.

א"ה: ראה בהרחבה ב"משמר הרש"ם" סימן א' אות יג.

ואולם התשובה לזה נמצאת בד' המהרש"א כאן, שכתב על
הגמרא דילן בהאי לישנא: **"גמרא בחדש השביעי, כצ"ל"**. עכ"ל
המהרש"א, ומשמע מתוך ד' המהרש"א, שלפניו היתה הגירסא
כאן בגמרא: **ובחדש השביעי**, עם וי"ו, והוקשה להמהרש"א,
דהא בפרשת אמור נאמר **"בחדש השביעי"** בלא וי"ו, ורק
בפרשת פנחס נאמר **ובחדש השביעי** עם וי"ו, ומשום כך עשה
המהרש"א הגה"ה דצריך לומר **"בחדש"**, בלי וי"ו. ועכשיו מובן
היטב, שה"תורה אור" היתה לו ג"כ לפניו את הגירסא שהי' לפני
המהרש"א, - **"ובחדש"**, עם וי"ו, ובעקבות כך ציין ה"תורה אור"
בצדק לפרשת פנחס, משא"כ לעיל במשנה דשם הגירסא היא
"בחדש", בלי וי"ו, שפיר ציין התם לפרשת אמור.

ושוב הראה הרה"ג ר' **עקיבא וולקן זלה"ה** ב"ראש יוסף" כאן,
שכבר עמד בזה על ה"תורה אור", וע"ש כל דבריו בזה. [א"ה: עי'
ב"מקורות וצינונים" לרמב"ם פ"ג מהל' תפילה ה"י].

רש"י [ד"ה קורין בעריות] **"שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהן, לפי
שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו"**.

וכ"ה בד' הרמב"ם [פ"ג מהל' תפלה ה"א]: **"במנחה קורין בעריות
שבאחרי מות, כדי שיזכור ויכלם כל מי שנכשל באחת מהן
ויחזור בתשובה"**.

תוס' [ד"ה במנחה קורין בעריות] **"לפי שהנשים מקושטות בשביל
כבוד היום לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן"**.

כולם שואלים, דא"כ מה נשתנה יו"כ מכל שאר ימים טובים?
בא הרש"ש, וכתב **"ענין שלהי תענית"**, וכוונתו, דשם במשנה
איתא: **"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ
שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן"** וכו'. ובס"ד מצאנו, שכ"ה
ב"פסקי תוספות" כאן [אות קיב] וזה לשון קדשו: **"במנחת יום
כפורים - פרשת עריות, כדי להבדיל מן הנשים שמתקשטות בו
ביום יותר משאר ימים טובים, כדאמרינן בשלהי תענית"** וכו'
עכ"ל ה"פסקי תוספות".

אמר התלמיד הכותב: כאן מקום אתי להדפיס בס"ד את מה שהדפיס הרב
זצ"ל בספר **"נרות שלמה"** [סימן קיז] בתוך הסימן הנורא **"אל תאמן בעצמך
עד יום מותך"**.

וסיפר הרב הגאון היקר יקרים רבי **ירחמיאל בויאר שליט"א**, שהי' תקופה ארוכה
מנהל של המוסד הקדוש לבנות ספרדיות **"אור החיים"** פה בבני ברק, שנכנס אצל
מזן הקדוש **הסטייפלר זע"א** ושאל אם מותר לו לומר איזו דרשה לפני הבנות בליל
שבת קדש [אולי לפני תפלת מעריב, או במסיבת ליל שבת, אינני זוכר כעת],
והשיב לו **הסטייפלר בענ"ת** קדשו: לך אינני יכול להגיד דיעות מה לעשות, אבל
אני כשלעצמי לא הייתי מעיז לדרוש לפני בנות, ובפרט בליל שבת, כשהן בבגדי
שבת...

אוי!... אוי!... אוי!...

גמרא **"בפסח העצמות היבשות ובסוכות ביום בא גוג"**.

ופרש"י: **"בעצמות היבשות, שיצאו ממצרים לפני הקץ. ביום בא
גוג, והיא המלחמה האמורה בזכרי' בהנה יום בא לה"**.

והטור [סימן ת"צ] כתב וזה לשון קדשו: **"והכי אמר רב האי,
שמעתי מפי חכמים, כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן,
ונצחת גוג ומגוג בתשרי, ומשום הכי בניסן מפטירין העצמות"**

בח"א מהרש"א כתב וזה לשון קדשו: "והא דנקט בברייתא שלש רגלים - פסח ועצרת וחג, ולא נקט נמי ר"ה ויוה"כ דכתיבי ג"כ בזו הפרשה, י"ל דלא תיקן משה בשאר מצות משום דלא אתיין מזמן לזמן, וה"נ ר"ה ויוה"כ לא מיקרו מזמן לזמן - דיש לאדם ליתן לבו לתשובה בכל השנה כמו בר"ה ויוה"כ, משא"כ בשלש רגלים דמצותן בזמן בענינו של יום. ומה"ט נמי מספקא לן בפרק בכל מערבין אם אומרים זמן בר"ה, דלא מיקרי שפיר מזמן לזמן אלא שלש רגלים, דכתיב בהו מצות ראייה ושמחת חגיגה עכלה"ק.

וצריך פשט, מה כאן עומק דבריו הקדושים של אדוננו המהרש"א זיע"א?

[א"ה: עיי' רמב"ם פ"ג מהל' תפלה ה"ח: "ומשה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו קוראין בכל מועד ענינו ושואלין ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד. ומה הן קוראין? בפסח... בעצרת... בראש השנה... ביום הכפורים..." ע"כ.

וכתב עלה בכס"מ שם: "גם זה שם, דתנן מה הוא קורא בכל מועד והדר קאמר שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. מצותו שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו, והא ודאי אסמכתא היא דקריאת התורה גופה תקנתא היא כמו שנתבאר בפרק י"ב [ה"א] "עכ"ל הכס"מ".

גיציים משולחן גבוה

- המשך מעמוד 1 -

ירושלים של מעלה!...

אמר המלכה"ד: כה כתב אלי הגאון רבי שמואל צציק שליט"א: -

לכבוד הרב... שליט"א

אחדשה"ט!

הנה סמוך לפטירת אבי צצוק"ל, רשם כאן אחד הת"ח, ושמו הרב חיים בהגה"צ רבי יהודה רבינוביץ שליט"א, אודות אבי צצוק"ל.

שאלתי את הנ"ל אם הוא מסכים לספחו ל"גיציים", ואמר לי שמאוד נוחא ליה דבר זה, כדי להגדיל תורה ויראה וכו'. והנני מצרפו לכת"ר שיחי, וישקול בדעתו כדת מה לעשות וכו'. והנה אם יחליט לספחו, הנני בזה מן המודיעים ולפנים, שכל האמור בקונטרס זה דהת"ח הנ"ל, הכל מסגנונו, והכל משלו, ואיני מקבל אחריות וכו', מלבד איזה השמטות, ושינויים קלים מעטים שעשיתי לענ"ד, אבל מלבד זה הכל מהנ"ל כנ"ל. והשי"ת ינחנו במעגלי צדק למען שמו יתברך, להגדיל תורה וירא"ש, ונוכה במהרה לתחיית המתים, וביאת משיח צדקנו, ויתנו למלכו של עולם כתר מלוכה, בבא"ס כ"ר.

בכבוד ויקר

בכל חותמי ברכות שבמקדש

שמואל צציק

ע"כ המכתב, ובס"ד הנני להדפיס בזה את מה שכתב הת"ח הנ"ל שליט"א, על הגאון הצדיק בעל "תורת זאב" צצוק"ל, ועל רבו הקדוש הגאון השקדן הנורא רבי יהודה הולצמן צצוק"ל, ועוד, הכל ככתבו וכלשונו של הת"ח הנ"ל שליט"א: -

הגאון הקדוש רבי יהודה הולצמן זיע"א

א. אמר עליו הגאון ר' יהושע ליב זיע"א, שזהו "דוגמא" של לא פסק פומיה מגירסא.

ב. לפני נסיעתו לחו"ל, בעניני רפואה, הוסיף על שיעוריו הרבה, והסביר הדבר, שהרי בודאי על הדרך יהיה ביטול זמן, על כן פורע מקודם ומשלים שיעוריו.

ג. היה מונה פסיעותיו לדרך ארוכה וקצרה, והקפיד ללכת בקצרה, שלא לבטל מלימודיו.

ד. ביום היארצייט של אמו הלך עד בית הקברות, ולא עלה על ההר, משום ביטול תורה, שיתייגע בעלייתו להר וימנעו מלימודו. או שבבית הקברות אסור ללמוד משום לועג לרש, ועד שם היה יכול ללמוד.

ה. בהיותו בבתי ניטין הלך עם תפילין כל היום, עם מכסה על של ראש, ורק במקום השין חקק שייראה בחוץ, אבל השאר מכוסה, שלא יקבל מכה.

ו. פעם בא "משכיל" לכולל, גער בו והוציאו בנויפה, וחשש אח"כ משום בזיון בית הכנסת, אמר לו ר' **זאב חשין**, שבזיון בית הכנסת הוא שמשכיל נכנס בו, ואדרבא זה כבוד בית הכנסת.

ז. פעם, בשעת הבדלה, פרץ בחור שבא לשמוע הבדלה בשחוק, הפסיק באמצע ושחק ג"כ עד שכל הנאספים צחקו, והיה לר' **זאב צ'צ'יק זצ"ל** חלישות הדעת מזה, והכיר בו ר' **יהודה**, אמר לו, שכשאומרים המילות "מלך העולם" צריך לרעוד כל הגוף - אם מבין מה שאומר, ומה שצחקתי, הוא מפני שראיתי הבחור שנתבייש מאוד מן פרצת השחוק, ולא ראיתי שום דרך להוציאו מן הבושה, רק שאצחק עמו, ולא יהי' משונה מן כולם.

ח. התעסק בהצלת נפשות, פעם נפל בחור עולה חדש במסיון. שלח לר' **יצחק דוד** שילמוד עמו בכל יום שם בקביעות, אפילו בראש השנה, שלא יתבטל שום יום מלימוד התורה. פעם בהגיע ר' **יצחק דוד** לשם, אמר לו ראש הכמרים שהיה אז ישראל מומר, לך אני נותן רשות ליכנס, אבל הזקן בעל העינים הבוהקות לא יבא לכאן בכלל וכלל, הוא דוקרני שאיני סובלו. ומסבירים הדבר שהיה מראהו נורא מאוד, ורוב קדושתו חופפת על פניו, וזה המומר שנתרחק מן דרכי אבותיו, לא פעלה בו הטומאה להסתכל על גוף קדוש כזה.

ט. ר' **זאב צ'צ'יק זצ"ל** כשדיבר פעם משני הצדיקים הללו ר' **יהודה הולצמן**, ור' **בן ציון ר' הערש מיכל'ס**, התבטא בחיל ורעדה - שמעולם לא פגמו!

י. פעם בא גבאי צדקה עבוד הכנסת כלה ליתומה עניה. אמר שאין לו, ואח"כ בא לבית הגבאי בסכום הגון, ונתברר שעשה חשבון יין הנצרך לו לקידוש לשנה זו, ועלה אז ל-5 ל"י שהי' סכום גדול, והביא לו.

יא. וכן פעם נתן המנורות של שבת לצדקה,

יב. בשנותיו האחרונות היה צריך בבית החולים לחמצן, והוצרכו לכסף, כי מי שלא הי' לו לשלם, לא נתנו לו. שלח הרב **מבריסק לר' זאב שחור** שיתן לחולה חמצן, והוא, הרב, שילמו מכיסו. וסמוך לידו היה חולה שהיה צריך ג"כ לחמצן, ואמר הר' **יהודה** לבנו של הרב **מבריסק** שמצידו היה מוריד החמצן מעליו, ונותנו לשכנו, אבל אין זה דעת הנותן. וכשנאמרו הדברים **להרב מבריסק זצוק"ל**, אמר ודאי ודאי, וכי יש לי כסף לתת לכולם חמצן.

יג. ר' **בן ציון ר' הערש מיכל'ס** אמר לתלמידיו שבאו יותר מדאי, שר' **יהודה הולצמן** אינו הולך הרבה לכותל המערבי, משום ביטול תורה, ומה אתם מבטלים זמן לבא לכאן.

בכו בכו להולך להולך בלא בנים, - רבי גדליה בר' שלמה סקין

חבר הגאון הצדיק הקדוש והטהור רבי שלמה בלאך,

חזי וראי מה סליק ביה בהאי גברא רבה

היה יוצא לשדה ולוקט חיטים לשמור על מצה בכל שנה ושנה, נשא ונתן באמונה, נתפרנס ממעשי ידיו.

כל ימיו בשמחה.

בחולאים ויסורים נוראים שאין לתארם.

אשתו מתה לפניו שמונה חדשים.

ולא ראה בעיניו כמה שנים.

הורידו רגלו כמה שנים.

וחצי שנה לפני מיתתו הורידו לו גם רגלו השניה.

וחולי האסטמה חלה, וחולי הסוכר, וכל גופו מלא שחין.

וזה האדם אמר: בירושלים אין אדם לן בחטא, תמיד של שחר מכפר על עבירות שאחר תמיד של בין הערבים, ותמיד של בין הערבים מכפר על עבירות שאחר תמיד של שחר. וכהיום, שאין בית המקדש, ואין קרבנות, והיסורים במקום הקרבן - הקב"ה בוחר לעמו ישראל קרבן, ואמר שהוא בשמחה שהוא נבחר לקרבן. חזי וראי: בלא בנים, בלא אשה, ובלא רגליים, וכל גופו מלא שחין - שמח בגזירת הבורא.

נפטר לבית עולמו בגן י"ג שבט תשמ"ב.

אוי מי ינוד לנו ומי ינחמינו על האי שופרא דבלע בארעא.

קורות חייו ופעלו של הצדיק יסוד עולם, תפארתה של ירושלים, אשר שאב תורה ויראת שמים מגדולי עולם. **הגאון רי"ז, והגאון החזון איש, ור' אייזיק שר**, ואצל הצדיק **ר' יהודה הולצמן, ור' בן ציון ר' הערש מיכל'ס**, ובבני חבורתו הרי הם הנסתר **ר' יצחק דוד גוטפרב, ור' יוסף ליב זוסמן**. -

הגאון הצדיק רבי זאב צ'צ'יק וצוקל"ה

כתבתי דברים ששמעתי ואיני יודע סמיכותן. וכתבתי פעמים נופך רגשותי.

עדותם של גדולי ישראל

(א) **הצדיק ר' זאב** נולד בשנת תרפ"ג, י"ז לחודש אייר, והבר מצוה היה בשנת תרצ"ו, ונכנס בקשר נשואין בשנת תש"ט, ונולד לו בן בשנת תשי"ב, ונכנס אצל **הגרי"ז** מיד בהגיעו לארץ ישראל בשנת ת"ש, עד שנת תש"כ. ובשנת תשי"ח נפל עליו מדף ממרפסת, והיה לו אחרי כן סחרחורת בראש, ולמד מתוך יסורים נוראים, מסכת זבחים. ובשנת תשל"ה עבר ניתוח על החולי הידוע, ונפטר בשנת תש"מ, בן שבעה וחמישים שנה, אחר שסבל יסורים משנת י"ב והיה חמת מלאה יסורים. ומסופר שאמרו לו: ... **שר' זאב** קיבל התקפת לב, אמר: היכן יש עוד מקום בגופו להניח יסורים.

(ב) בשנת תש"ח נסע לסלבודקה בב"ב ולמד שם אצל **ר' אייזיק שר**, וקודם שנסע מהשיבה אמר לו **ר' אייזיק שר**, שלא יסע מהשיבה, ויתן לו תפקיד מלא, מגיד שיעור, ומשפיע מוסר. ומרוב ענותנותו לא קיבל, ונסע לירושלים.

(ג) נכנס אז פעם אצל **החזון איש** בענין תפילין, וכשיצא אמר **החזון איש**: זה, צריך לדעת ללמוד.

(ד) ושמעתי בשם **ר' ישראל יעקב פישר** שאמר, שהיה לו הרבה חידושי תורה בכתב, וגנזם, ואמר, שהיה אומר, או שאינו אמת, או שאינו לשמה.

(ה) ושמעתי שפעם היה בבית החולים, ונפל לו רעיון בפרשת השבוע, וביקש עט ונייר, והביא לו רופא עט ונייר, ושאל לו מיד: הנייר איננו של בית החולים, ואמר לו: לא, שלי הוא, ולקחו.

(ו) ושמעתי, שכשהיה אומר חידוש בדבר תורה, היה שוכח כל צרותיו, **והיה אומרם בשמחה ובהתלהבות עצומה עד להפליא**.

וכל חידושי תורתיו היה לירד לאמיתתן של דברים.

נדפס ממנו חידוש בספר "ציון לנפש חנה חיה" לאמו, פרק ג' שם, ובשעה שעבר ניתוח בשנת תשל"ה, אמר **ר' יחזקאל אברמסקי**: נלמד בו, ולמדו בעת הניתוח לזכותו, ושאלו אחרי הלימוד מה הוא אומר על חידושי תורתיו, אמר: הוא מדבר לענין (ומכין את השמועה לאמיתתה).

(ז) ואמר פעם חבורתו ב"עץ חיים", ואמר לו **ר' נחום פרידמן**: אתה אומר טוב!

(ח) היה מספר: באחת הפעמים שהלך בערב פסח לאפות המצות, והלך בלילה לנקות את התנור, ובחזרתו בחצי הלילה, פגשו **ר' נחום פרידמן**, ואמר לו אני צריך אותך, בא עמדי, והביאו ליד פתח ביתו וכבר אכלו בחוץ, ונתן לו כוס חמים לשתות, וכששתה **ר' זאב** שאל לו מה כבודו רוצה, אמר, זה מה שרציתי, ותו לא, מסתמא הייתם טרודים מאוד הלילה, משום הכנת אפיית המצה, ועד ביתך הרי יש מהלך רב, ומסתמא בבית גם כן לא תמצא מיד מה לשתות, על כן אמרתי שתפוש כאן קצת, ואחר כך תלך. והיה משבח מאוד את המעשה הזה.

(ט) בשנים הראשונות שהיה **הגרי"ז** כאן לפני פסח, פגש אז את **ר' זאב** ברחוב, ואמר לו: מחר אנו אופים מצות, תבוא לעזור? ו**ר' זאב** ענה תיכף ומיד כן כן. אמר לו **הגרי"ז** לא אתן לך עבודה קשה, היות ואתה בחור חלש, אתן לך לנקות את המקלות. ואמר **ר' זאב, שהגרי"ז** עמד שם ליד המקלות, בצד התנור, והיתה העבודה קשה, מפני מתח עמידתו של **הגרי"ז** שם.

(י) כשהייתי ילד, הלכתי לשאוב מי מעין בערב פסח בשביל המצות של חבורתו, ובאתי אליו ודברתי עמו בעניני כדים, הביאני בהתלהבות בביתו פנימה בשמחה, ואמר אתם הולכים לשאוב מי מעין למים שלנו, ואחר כך דיבר מה שמי, ושם אבי, הכל בהתענינות רבה, וכל זה היה אחר שהכיר אותי, ולמד אתי זמן לפני זה, ובכל זאת שאל לְשָׁאֵל האיש לנו ולמולדתנו כמו אורח חדש שלא הכירו מעולם.

(יא) בסוכות היה יושב בסוכה בהתלהבות רבה ונפלאה. ומסופר שתלמיד אחד בא אצלו בסוכות לקבל פניו, ובהגיעו לפתחו ופתח ואמר גוט יו"ט, ולא ענהו כלום, והיה שקוע בניגון "**אמר ר' עקיבא**", ושר בנעימות נפלאה, כעשר דקות עמד על הפתח, ובהגיעו למאמר "**לפני מי אתם מטהרים**" היה דופק על לבו בדמעות שליש ובדביקות עצומה, עד שבנו ניגש אליו ואמר לו, אבא מחכים על הפתח, כן כן, שלום, חג שמח, מתי באתם? עכשיו? כך קבלו כאילו לא היה דבר. [שמעתי שאמר לו: השמעתי משהו בחוץ? אמר לו: לא. אמר: טוב טוב כפלים].

(יב) בראש השנה היו נכנסים אצלו אחר תפילת מעריב, לומר "לשנה טובה", והוא היה מקבל את היד בהתלהבות עצומה, ואמר לאט לאט מילה במילה, "לשנה טובה תיכתב ותיחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום". ובפחד ורתת היה אומר, וזכיתי בשנה אחרונה ליכנס אצלו.

(יג) בשבת היה יושב ליד השולחן, ועל פי רוב היה מאריך מאוד בענין איסור גזל, ובסיפורים שונים, היה מדבר בענין הגזל וחומר עונשו ואיסורו.

(יד) סיפר לי בנו, שמעות שבאו אצלו בתור צדיק, לא היה מקבלם, ואם לא היה יכול להשתמש מלקחתם, היה מוסרם אחר כן לעניים. וסיפר לי עובדא שראה במו עיניו, איך שנכנס אחד לפני הימים נוראים ומסר לו סכום מסויים, ואמר לו שהממון נמסר מאיש מסויים, בשביל שאתה צדיק. ענה לו ר' זאב, מקח טעות הוא. אמר לו הלה מקח טעות של מי, שלכם או שלי? וסירב לקבל המעות, וחשב, שכן הדרך, מראים ענוה, ומקבלים, והלך לו. ואמר לי, שאביו לא נגע באותם המעות, אפילו כשוה פרוטה, והכל נתחלק.

(טו) וגם סיפר לי, שלפני כמה שנים בא בעל החנות שלא שלמו לו מאה ל"י, והיה אז מאה ל"י כהיום אלף ל"י ואולי עוד יותר, והיה ברור אצלם ששלמו לו, ולא היסס אביו אפילו רגע אחד והוציא מאה לירות מהכיס ושילם לו.

(טז) וגם סיפר לי, שנכנס פעם מחבר ספר, ומסר לו ספרו כדרך המחברים שנותנים הספר במתנה ומשלמים להם דרך כבוד, ומיד הוציא ר' זאב הסכום המסויים ושילם לו, וכעבור כמה דקות תוך השיחה משמש הלה בכיסו היכן המעות, ור' זאב נשתנו פניו לכל הגוונים ואמר לו שלמתי לך? הריני משלם לך תיכף ומיד! והוציא המעות מן הכיס לשלם, והלה ענה: שלמתם שלמתם, ורק אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, ולא עזבו ר' זאב עד שהלה אמר לו הריני מוחל כל חוב אם יש לי אצלכם, ואז נתנו ללכת.

(יז) והיה שגור בפיו, שכבר רצה מזמן ללכת, אלא שמפחד הוא מן הגזל, ואם אליהו היה בא ואומר לו שהוא נקי מן הגזל, היה הולך בלב שקט.

(יח) וגם אמר: אם יודע שבב"ד יעבירו אותו, היה מוכן ללכת.

(יט) וגם היה מספר עובדות על גדולי ישראל שהיו משתווים לו, סיפר מגדול אחד --- שבשואה התבטא: מה כל הרעש הזה, מקודם רצו אותם למטה, ועכשיו צריכים אותם למעלה. ואמר: במותו מה יאמר? ויהי בשעת מיתתו היתה אשתו מיללת, אמר: מה כל הרעש הזה, מקודם רצו שאמצא כאן, ועכשיו רוצים שאלך שמה.

(כ) וכן היה מספר, **שה"ח"ת סופר"** אמר קודם מיתתו: **לא רע לעבור חיים ולנצלם לתורה ויראת שמים, הרי יכולים ללכת אחר כן בלב רגוע.**

(כא) וגם אמר: **הקדושה והטהרה**, הרי טובים לינצל מחבלי מיתה וחיבוט הקבר. **והתורה**, הרי מבואר ב"נפש החיים", שזה הרפואה לינצל מגיהנום.

(כב) והיה דרכו כשנחלש, לטבול במקוה ערב פסח, והיה אומר: זה עד עצרת, וכן היה טובל כמה פעמים, והיה אומר: זה בשביל אבי [בעודו בחיים], אלא שלא היה אביו יכול ללכת, אמר שהוא טובל בשביל אביו. ובפסח שנת תשל"ט טבל במקוה ערב פסח ממש, והיה מאוד בשמחה, ואמר זה כבר עד עצרת, וזה היה משונה מן השנים הקודמות, שאז היה דרכו ללכת למקוה שלושה ימים קודם לפסח, שהיה צריך זמן שלשה ימים מן המקוה מרוב חלישותו להוריד ולהלביש הבגדים, ולירד למקוה, ולכונן קומתו - הכל היה טרחה יתירה, והיה צריך שלושה ימים לפוש מטרחה כזו, והיה חלש עד למאוד שבהקיצו משנתו עד הורדת רגליו לארץ אמר שצריך לקחת 6 או 8 כדורים מרוב חלישותו.

(כג) ובסוכות האחרון היה מאוד בשמחה **בקיום הד' מינים**.

(כד) וגם **בספירת העומר**, בלילה האחרון היה שמח עד למאוד, ואמרה לו זוגתו, מהו השמחה, הרי בכל לילה הוא מצוה? וענה, הרי יש דיעות שהכל מצוה אחת, והרי עשה דבר שלם. והיה השמחה למעלה מן המשוער.

(כה) וכן **בחנוכה**, היה בשמחה עד להפליא, והדליק בשנים האחרונות בשלושה מקומות, בדלת, ובחלונות מן הספק בדין, והיה בשמחה גדולה עד למאוד.

(כו) ואמר לי בן דודו א"ג, שהיה אצלם **בפסח האחרון**, והיה מראהו כמראה מלאך נורא מאוד, עם הקיטל הלבן והזקן הלבן, נורא.

(כז) ויודע אני, שבכל מקום שהיו שלושה אנשים והוא ביניהם מדברים, ונדמה לו שאחד מסתכל בהם, היה מיד נשמת, וזה היה מרוב הענוה, שלא יהיה נראה כזקן המדברים.

עוד מאברכותו, היה הולך להתפלל הרבה פעמים בבתי כנסיות של תימנים, **והיתה תפילתו בהשתפכות הנפש נפלאה**, ואמר שקנה את זאת ביגיעה.

ואמר בשנה אחרונה: רוצה הוא ללכת למקוה ליום כיפור... וכעבור זמן אמר, שרוצה עוד ללכת פעם אחת בחייו למקוה. ובצאתו מבית המרחץ אמר כבר עשיתי טהרה, צריכים רק מקוה, והיה שגור בפיו שעושה טהרה, להקל להרוחצים, אבל בפעם הזה אמר שעשה כבר טהרה, צריכים רק מקוה.

ואמר לר' ... ביום השישי לפני זה, שאמר ר' נתן, שאם היה יכול להפשיט המלבוש כבר היה מפשיט, וגמר: ר' נתן היה צדיק והיה יכול לומר כן, אבל אני מפחד לומר כן, מפני אימת הדין, ולולי אימת הדין, הייתי אומר כן.

סיפר לי ת"ח א', עוד בחייו, בזמן שחלה על המחלה הידועה, הלך פעם בלילה ברחוב, ועמד בצד סמטה, והוא עמד מאחורי הגדר ושמע שקיבל אז התקפה מיסורי המחלה, והתחיל לומר הוי הוי, ונשען על מקלו, והתחיל לומר מתוך היסורים במתינות נפלאה: "שמע בני מוסר אביך ועל תשוב תורת אמן", והיה חוזר על זה לערך חצי שעה, שם ברחוב, שלא יכול להמשיך מתוך היסורים.

ואמר לו פעם אדם אחד, שאומרים בשם ר' נחמן, שיכולים לקבל גלגולי שלג תחת שמיכה חמה, ואמר הלה שאינו מבין זאת, אמר לו ר' זאב: אני מבין את זאת, וטעמיתה, שבזמן שהיה צריך לעבור הניתוח על החולי המדובר ועוד לא עבר מחייו ניתוח, ונפל עליו פחד גדול, וסיפר לי בנו שהפחד היה כה גדול עד שהמיטה נרתתה מרתיתותו מפחד, שהרי הבנתו היתה שלמה, וקיבל את המילה ניתוח, במובן השלם, עם ההבנה הבריסקאית, והיה פחדו נורא, ואמר ר' זאב, בהדסה חם

מאוד, והייתי תחת שמיכה חמה, והיה לי אז יסורי גלגולי שלג מתוך הפחד. וידוע אני שזה היה מטיל אימה יתירה עליו, עד שנדמה לו שמטמינים ממנו דבר, שמא מטמינים ממנו את החולי הזה, והיו צריכים להרגיעו שעות על הרגשה כזו.

ובזמן האחרון ששכב בבית החולים, היה אז חודש טבת בערך, אמר אז לאברך אחד שלא איכפת לו היסורים, ואפילו לשכב כן כל חייו לא איכפת לו, אלא שקשה לו חינוך הבנים, שמה רואים אצלו, שאומר עוד הפעם אוי, ועוד הפעם אוי. ואמר אז בשם ה"בית הלוי", אשרי איש ירא את ד' ואמר במדרש "אשרי למי בעוד שהוא איש ירא את ד'", ואמר ה"בית הלוי", שעל זה נאמר, גבור בארץ יהיה זרעו, שיכול לחנך את בניו. וכן שמעתי מאבי מורי ורבי (שליט"א), שאמר כן בשם **הגאון מטשעבין זיע"א**, שבא אחד אצלו לבקש תיקון, והוא כבר היה זקן, אמר הגאון: זהו כונת הפסוק למען ירבו ימיכם וימי בניכם, שאם היה עובד את הקב"ה בבחורו היה זוכה גם לבניו. ועכשיו, תשובה מועלת, אבל בניו ירדו לטמיון. וכן היה נאנח שאינו יכול לחנך את בניו. ועל בניו נאמר כולם ברורים, כולם גיבורים, וכולם קדושים, וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם. ונאמר עליו: אשרי איש ירא את ד', במצותיו חפץ מאוד, גיבור בארץ יהיה זרעו.

ובשעת... היה לו יסורים גדולים, ואמר בשם גדול אחד, שהיה לו יסורים דומים שהיה צועק בשעת יציאתו: **רשעים, היכן אתם? בואו וראו יסורים שנפרעים מן האדם** [וידוע מאמר חז"ל שהקב"ה עושה דין בצדיקים הרי זה מתירא ומתעלה ומתקלס. וצעק: רשעים, שיבואו לראות הדין הנאמר בצדיקים, ייראו מפני אימת הדין]. וכשהיה יוצא... היה מספר את זה המעשה, וגם שמעו ממנו כל פעם קולות אוי אוי, עד שלפעמים היו הולכים לפתוח הדלת אנשים שלא ידעו מזה. ושמעתי שבביתו היה צועק המילים: **רשעים היכן אתם?**

ולמד הרבה פעמים הפרק הראשון של "מסילת ישרים", ולמד הפרק הראשון בזבחים שנה וחצי בעיון רב, כן שמעתי מר' יצחק דוד גוטפרב. ולמד עם ר'... שני דפים הראשונים בזבחים, שנה וחצי, כל לילה שתי שעות. ואמר לי ר'... שבאלו השני דפים היה כלול כל מסכת זבחים. **ולמד איתו שני שנים וחצי עשר דפים בגיטין שני פעמים**, ואמר שלימודו היה לאט לאט והיה חוזר על סברא הרבה פעמים לאין שיעור, עד שהיה נפקע הסבלנות מלשמוע כל כך הרבה, והיה בזה אהבת התורה עד למאוד.

ואמר לי בנו, שבלימודו בביתו, ראו יראה החופפת עליו. סיפר לי א"ג, שהיה אצלם אחרי ההתקפה האחרונה, ואשתו היא חולאת על החולי הידוע. פעם, בשעה שש בבוקר, והוא שכב ער, ראה איך שר' **זאב** נתעורר משנתו, ואמר לו: טול ידך ואספר לך מה שקרה בלילה, הוא סבר שמא לא הרגיש טוב בלילה וקרה לו נס. נטל ידיו ובא לפני מטתו, ואמר לו: הרי אשתי חולה, אספר לך מה שחלמתי הלילה, ואתה תאמר לטוב לטוב, ויהיה זכות ומליץ יושר בשביל אשתי שיהיה לה רפואה שלימה. וזה החלום: בלילה בא אצלי אבי מן עולם האמת, למד אתי דף גמרא בזבחים בעיון רב, למדנו כל הדף, ועכשיו הדף עומד ממש כנגד עיני מחזור, וזכותו יגן על אשתי, ואמר לו לטוב לטוב.

וכן סיפר לי בנו, שפעם נתעורר בבית משנתו ואמר לאשתו ולבנו, ראיתי הלילה את ר' **בן ציון דיינים** בחלום, והיה כבר אחרי פטירתו של ר' **בן ציון**, ובא עם עוד בן אדם מהעולם האמת, ושאל לר' **בן ציון**: מה אתה עושה פה, אמר לו באתי הנה לחתונת בני שיהיה בשבוע הבא, וכן היה האמת בשבוע הבא היה חתונת בנו. ואינו זוכר אם ספרו לו שרצה לשאלו מה נשמע בהעולם האמת ומשום שלא רצה לביישו לא שאלו, או שר' **בן ציון** כבר נסתלק.

לפני עברו הניתוח על החולי הידוע והיה ניתוח של כל היום, בלילה שלאחר זה כשנתעורר, היה עוד מלא ביסורים, וצעק ששורף לו, ונשאר אחיו כל הלילה אצלו, ואמר לו אז כדאי להיות **"חפץ חיים"** ולא לטעום יסורים כאלה, שהיה מונח בתוך האף שלו צינור עד לטבורו להוציא הפסולת והיה קשה לו מפני קוצר נשימה, ואמר אז כדאי להיות **"חפץ חיים"** תשעים שנה ולא לטעום חצי שעה יסורים כאלו, וככה היה מונח לו הצינור שבוע ימים, ובסוף השבוע שנכנס הרופא אצלו ושאל לו: נו מתי מוציאים את הצינור מן החוטם, אמר לו הרופא כשיתחיל לעבוד האיצטומכא נוציא לך את הצנור, ואמר אז לאחיו שאינו יכול לסבול עוד זה הצער, וכבר די, וקרא למי שהוא ומסר לו דברים סתרים ושלה לו לך אצל הכותל המערבי עמם, וגם אמר לו אמור שם שאני אומר שאיני יכול לסבול עוד זה הצער ודי, וההוא עשה שליחותו, למחרת בבוקר בא הרופא אמר לו ר' **זאב**: הרגשתי עיכול האיצטומכא. אמר לו הרופא: אינו יכול להיות, אתמול בערב לא היה כלום, אינו יכול להיות. ואמר לו ר' **זאב**: אף על פי כן בדוק, ובדק, ואמר: אמת הדבר שהתחיל להתעכל האיצטומכא, ואמר לו מזל טוב, והוציא לו את הצינור מן החוטם.

ומסופר, שאז ביסורים, בא אצלו ר' **משה מרדכי שולזינגר (זצוק"ל)** לפני הניתוח, וחשב מה ידבר עכשיו עם ר' **זאב**, ועסק עמו כמה שעות בסוגיות ערוכות. וכן מסופר, שאחרי הניתוח, בזמן שהיה לו היסורים הנוראים, היה אצלו **הבחור יחיאל מיכל גוטפרב**, ושאל לו איזה ענין בנדרים או בגיטין, והתחיל ר' **זאב** להתעסק, ואמר לו איני יכול, וכעבור זמן מה ובא ר' **משה מרדכי שולזינגר** והציע ר' **זאב** את הקושיא, והיה משא ומתן של שעה וחצי, ושכח ר' **זאב** שהוא בכלל בעל יסורים.

ומסופר, שפעם בא אחיו אצלו, ושמע מאחורי הדלת קולות וברקים, ונכנס וראה איך שר' **זאב** סורק את בשרו, שקיבל אז התקפת כליות, והיו יסוריו עד לשמים. וכשנכנס אחיו צעק לו: הצילו אחי, לך אצל הגאון **הגרי"ז** שיתפלל עלי, ובא אחיו אצל **הגרי"ז** ואמר לו ר' **זאב** הוא בעל יסורים בין חיים למות, ונרתע **הגרי"ז** ועמד משתומם מהספסל ואמר: מה הם היסורים, וסיפר לו, ואמר לו מה לעשות עליהם, והתחיל להתפלל, ובא אצל אחיו **הגרי"ז** ועשה מה שצוה לו **הגרי"ז** והקל ממנו היסורים, ובא לפנות ערב אצל **הגרי"ז** ואמר לו ששקטו קצת היסורים, וראה איך שנחה דעתו של **הגרי"ז** ממה שנטל משהו ממנו.

ומספר אחיו, שפעם עמד אחורי הדלת ושמע קול יללה איך שר' **זאב** מתפלל: **"הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך"**, ונפל עליו פחד ונכנס ושאל מה היה, ואמר לו ר' **זאב** ששלחו לו פתק להתפלל בשביל חולה, אמר לו: האם אתה מכיר אותו? אמר לו: לא!

למד אצל ר' **יהודה הולצמן**, והיה מספר ממנו הרבה מאוד, ואמר שיכולים לומר עליו מה שאמרו על **הרבי מסטמאר ר' יואל טייטלבוים (זצוק"ל)** שלא טעם טעם חטא. ואמר שכל ביאתו לזה העולם של ר' **יהודה הולצמן** היה לתקן עון ביטול תורה, והיה זהיר במאוד בזה עד שחישב דרך הילוכו באיזה קצר הדרך שיוכל מקודם ללמוד, וסיפר שכל כך הצטיין בזה השקדנות, עד שר' **בן ציון ר' הערש מיכל'ס** אמר לבחורים הבאים לקבל חזיון ממנו, שר' **יהודה הולצמן** אינו הולך הרבה לכותל המערבי משום ביטול תורה, ורצה לומר להם בזה שלא יבואו אצלו הרבה הבחורים משום ביטול תורה. ואמר שר' **יהודה הולצמן** למד כל ימי חייו ספר "תורת הבית" לחפץ חיים והשער ד' ב"נפש החיים" המדברים בעניני תורה ומעלותיה. וכן אמר על עצמו שיש לו נשמה גבוהה, אלא שהיסורים דבקו בו.

והיה מספר **מר' בן ציון ר' הערש מיכל'ס**, ואמר ששתי עיניו היו מאירים כבדולח. ואמר: אני אין לי שום שייכות עם יראת שמים, אלא שחבירי **ר' יצחק דוד גוטפרב** הוא ירא שמים שלם, ולמד אתי "חובת הלבבות", וכשלמד אתי שער "יחוד המעשה" נמאס בעיני לעשות מצוה שלא לשמה.

ומספר **הר"י טריצקי**, שהיו מתועדים בחודש אלול בבתי כנסיות של תימנים, ואמר שבהתועדות היה מדבר **ר' זאב** שלש שעות על שורה אחת מ"חובת הלבבות", ור' **יצחק דוד** היה מדבר שלוש שעות בענין "ברכת המזון".

בשם בנו, בשם **ר' משה המבורגר (צוק'ל)** מארגון תושבע"פ, שכוחו של **ר' זאב** היה מסוגל בין **לראש ישיבה**, ובין **משגיח רוחני**, ובין **לרבי**, כל המידות נדווגו בו.

סיפר לי **ר' אלתר קופמן**, שבשעה שהיה מספר לו מעשה **מהרבי מביאלע**, היה עומד **ר' זאב** מכסאו.

וכוחו היה גדול בהבנה בענין דימוי מלתא למלתא, עד להפליא, מבנו.

וסיפר **הרב שובקס**, שלמד עם **ר' זאב** הלכות יו"ד, ואמר שעל כל צעד ושעל יש לו להודות לר' **זאב** שהאיר לו פניו בהלכה, וזה נשאר בעצמותיו ולמד כמה שנים יו"ד, מבנו ש'.

ביום שבת קודש פרשת ואתחנן נפטר צדיק וגאון מדוכא ביסורים **ר' זאב צ'צ'יק צוקללה"ה**.

סיפר לי אביו, שבילדותו למד אצל ר' --- ולמד אצלו שנה סידור והתחלת חומש, וכעבור השנה לא רצה ליפרד מרבו, כן ארבעה שנים, ולמד אצלו חומש, משניות, וגמרא 40 דף עם תוס' בב"מ, ובשנה החמישית בהיותו כמדומה בן 8-10 שנים אמר הרבי: או שאפטר מלהיות מלמד ואלמד עם התלמיד הזה, או שילך התלמיד לרבי אחר, להכין בשביל שניהם בין לתלמיד ובין לתלמידים קשה לי. והלך **ר' זאב** אל **הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי** ליבחן עם אביו, והיה נמוך, ובראותו שאל את אביו מה הוא יודע? אמר לו 40 דף בב"מ, ותמה מאוד ובחנו ומצאו בעל הבנה שלמה, והכניסו ב"עץ חיים" עם תלמידים בני שנים עשר ושלושה עשר, ויקנאו בו התלמידים וצעקו: זה הקטן בא ללמוד אתנו, ויאמר להם **ר' יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי** הבחנו עמו, ויתהו על קנקנו וידע יותר טוב מהם, ותשקע האש!

ושמעתי מבנו שאמר, שמהיותו בן 12 שנה היו לו יסורי הנפש, מפני רדיפות החברים שקנאו בו.

וספרו, בהיותו קטן, כל המשחקים שלו היו, הריגת גלית, מלוכת שאול, מלוכת דוד ושלמה, מלחמת עשרת השבטים, וכדומה.

ושמעתי מבנו, שבהולדו ספרה אמו, שנתמלא הבית אורה מזוהר פניו, שהיה יפה מאוד, והרופא ד"ר ולאך לא נתן ליכנס אז לחדר שהילד היה נמצא, שאמר שחושש הוא מפני עין הרע. וגם ספרו שמקטנותו עוד היה בעל בכי נפלא עם הרגשות מלאות, ולפעמים אחרי האכילה בלא שום הבנה מה-ראו שהוא בוכה ולוקח תהילים ושפך שיחו לפני הקב"ה.

ואודות הרגשותיו – היה נפלא מאוד, הדיו יכלא ולספר הרגשותיו לא יכלו, והמספר אינו כי אם מחסר, שאומר על מי שיש לו אלף שיש לו מאה, אבל את הזכורים נמנה לפי קוצר הרגשות.

תפילתו היה בנעימות נפלאה, כל מילה ומילה היו שומעים בהבנה ברורה, וידוע שהיה בעל תפילה בימים נוראים וסליחות אצל **הגאון מבריסק** בהיותו בירושלים. ומסופר שבשלחו לעמוד בפעם הראשון, אמר לו **ר' זאב**: איני יודע ניגון, אמר לו הרב אין אנו צריכין ניגון, צריכים אנו לב, ואחרי התפילה אמר לו: הרי הניגון הוא עד להפליא.

ומספרים משכניו, שהיה נמס כל לב באמרו תהלים בביתו, ולא היו יכולים להסיח את האוזן מרוב הנעימות.

ענותן

מסופר, שאחד שלח לו מעות שיתפלל עבורו, וכתב לו ששלח לו שיתפלל שרוצה תפלת צדיק שתפלתו מתקבלת, וכל הסימנים שמנו חז"ל תורה מתוך יסורים ומתוך הדחק ומקבל יסורים באהבה מוצאים בו. וכעבור זמן מה מגיע מכתב לשולחו: בענין המעות ששלח לי סדרתי על צד היותר טוב, הלה תמה מהו צד היותר טוב, וחשב מסתמא היתה שגורה תפלתו בפיו. ופעם נפגש עם **ר' זאב** ברחוב שאל לו מהו צד היותר טוב שסדרת, ענה לו: מסרתי את המעות לצדיק שבדאי תפלתו מתקבלת.

תורה מתוך הדחק

מסופר, בלומדו בישיבה בעץ חיים, היו התנדבות לאברכים סך ממון מסויים לכל אחד כפי צרכו, ובאו לר' **זאב** למסור לו חלקו שיחדו בשבילו, ענה: איני מקבל, יש לי כדי לחיות, ואחרי שלושה ימים פגשו עוד הפעם המחלק המעות ואמר לו: נו **ר' זאב** עכשיו תקבל, וקיבל.

פעם, שלח **הרב מבריסק**, את בנו **ר' מאיר**, למסור מעות אצל **ר' זאב**, ובמסרו את המעות אמר לו השגחה פרטית, בדיוק בזמן שאני צריך לזה. ובחזרתו לאביו אמר לו מה אמר לך? אמר לו: שאמר שהיה בדיוק בזמן, אמר **הגרי"ז**: את **ר' זאב** כל פעם מוצאים בזמן למסור לו מעות צדקה.

אדם אחד היה מוסר לו דבר מיוחד מזמן לזמן, אמר לו **ר' זאב** האם אתה רוצה שאני אמות? הרי כתיב ושונא מתנות יחיה, ושלח פעם אחריו ואמר לו הרי צריך להיות פריעת החוב והנה עכשיו... ופרעו מנה גדושה.

היה אצלו פנקס חובות, היה כתוב חובות פחות מפרוטה, סיגריה, חצי סיגריה, השתמשות עם ספר וכהנה, וספק ממון היה לחומרא, שצריך לצאת ידי כל הספקות.

בשנת תשל"ז בערך, שלח לקרוא אחרי עני בן טובים שהיה צריך להשיא את בתו ומסר לו שקית מעות, הלה חשב מסתמא כמה יכול להיות השגותיו של ר' זאב מאה, חמש מאות, אלף - לכל היותר. ובפתחו את המעטפה מנה 20,000 עשרים אלף ל"י.

היה גר במאה שערים בדירה שבורה ורצועה, שהיה נוטף מן הגג ומן הקירות מן הגשמים, ורצה למוכרו ולקנות אחר, ועשה כרזת מכירה וכל מי שרצה לקנותו היה מראה לו: ראה, כאן וכאן מטפס, כאן וכאן יש חורים, זה חיסרון, וזה חיסרון, היה מראה כל החסרונות, ולא נתן לקנותו עד שבא אחד שהיה צריך מקום לעשות עופרת ורצה את המקום ולא נתן לו לקנותו, באמרו: ראה שזה חורבנה, עד שהלה אמר לו שהמים בקירות טוב לעופרת שזה מצנן, ומכרו, והלך לדור בשכונת הורודנא. בבואו לדור שם היה מסתובב ואמר: ווליל לא היה טוב לו לדור במאה שערים, לא היה נוח לו, היה צריך דירה חדשה בבתי הורודנא. וגם הבית הזה היה חורבנה, ובביתו במאה שערים מצא מעלה אחת, שהמזוזה וגובה ראשו היו שוים, והוא היה נמוך, ובזה יצא כל הדעות בענין קביעות מזוזה, בין שליש גובה הדלת ובין שליש גובהו.

צדיק אוכל לשובע נפשו

מסופר מבן דודו ר' משה מרדכי שולזינגר (צוק"ל), שלמד אתו בלילה, ובאמצע אמר לו שקשה לו הריכוז, משום שלא נטל עוד היום לאכילה, רק אכל מיני לגימה, וצריך ללכת לאכול משום קיום גופו, והיה בבית לחם צר עם מים לחץ, ומצאו ביצה אחת ופתחוה, והנה בה דם, ובזרקו לאשפה אמר שאצל הרבי ר' משה ליב מסאסוב זיע"א כשהיה מכניס המצה לתנור, והיה נשרף, היה אומר: חמישים אלף רוסים לשריפה!... ואף הוא קרא ואמר בזריקתו הביצה לאשפה: מאה אלף ישמעאלים בזבל!..

זכות הרבים תלוי בו

מסופר, שבמלחמת השחרור, אמר הרב מבריסק: מסופר שאמר ה"בית הלוי" לאחד מבניו שקיבל נדוניא גדולה, שזה הנדוניא איננו בשבילך, אלא שאתה בני. אמר לאביו א"כ למה לא נתנו יותר לפי ערכך? אמר לו בשביל שאתה החתן זהו המונע שלא יתנו. וכמו כן אמר הגרי"ז, שבעצם בשביל ר' זאב צ'צ'יק ור' שניאור פרידמן היה צריך הרבה יותר נסים וגאולה שלמה, אלא שהציונים הם החתנים, והם מונעים הטוב.

קבלת יסורים באהבה

בשנת תשי"ח, נפל ממרפסת דף של עץ עליו, וקיבל חולשה גדולה בכל גופו ובראשו כאב חזק, ולא יכול לחזור הביתה מרוב החולשה, וכעבור זמן מה אחר שחזר לאיתנו אמר, שהחידושי תורה שנתחדש לפני המכה הזו הנה מאירים הם כשמש, ועכשיו צריך ליגע שעות להבין מה שאמר אז בחצי שעה.

יסורים עד דכדוכה של נפש

בסוף ימי, בהיותי אצלו בבית החולים שקיבל התקפת הלב, אמר לי, רגליו כואבים, והלחץ דם היה גרוע, והלב היה חלש, והיה לו צמרמורת, והאוכל שאכל היה מר לו מזה על הלב, והיו לו כאבים מטיפול --- שהכניסו שלא במקום והוצרכו לחזור ולהכניסו, והיה לו מזה יסורים, וכיון שהיה כל גופו חולי לא נתרפא מכתו ולא היה יכול לישן. היה מדוכא ביסוריו - בכל גופו פצע וחבורה ומכה טריה, ובכל זאת, התרכז מאוד לשמור על כבוד הזולת, והתמרמר על יסורים של הגאון הצדיק ר' משה יהושע לנדא, ועל יסורי אשתו לא הסיח דעתו, ועל בניו, וכל אחד שנכנס היתה שאלתו אם בניו לומדים, אם באים בסדרים, ממש כבבת עין נורא מאוד עד להפליא. וזכרני שאמר פשט בגמרא בסדר המשניות זבחים הד' פרקים הראשונים, וסידר המשניות אחת לאחת כסדרן.

הדרכה ביראת השם

ואמר לי אז, שלימוד ספרי החיד"א מסוגל ליראת שמים, וסיפר דבריהם של אחד מהלוחמים כנגד ההשכלה בשעתו: החיד"א כותב את ספרו "ברכי יוסף" ומבטל את קליפתם, וספרי החיד"א נותנים אש קודש בעבודת ד', ורבו ר' יהודה הולצמן למד הרבה ספרי החיד"א. וגם הוא בילדותו למד כדת ספרי החיד"א, וגם אמר לי על אחד מצדיקי הדור ר' יצחק גוטפריד, שגם הוא למד הרבה ספרי החיד"א.

יראת שמים

א. שמעתי שאמר: יראת שמים לא חסר לי.

ב. ובאמרו ברכות ברכת הנהנין היה נרתע באומרו "ברוך", ואמר באמת צריך לרתת בכל מילה ומילה, אבל כח מנין, והחיוב לרתת בהוציאו את שמו של הקב"ה, ובאמרו "מלך העולם" אז מתוך הבנת המילות צריך לרתת כל הגוף.

ג. ושמעתי שאמר, שלמד עם הנ"ל ספר "חובת הלבבות" שער יחוד המעשה ונמאס לו לעשות מצוה שלא לשמה.

ד. ומספר בן דודו הרב משה מרדכי שולזינגר (צוק"ל), שאמר פעם, שלא הלך ד' אמות בלי תורה ותפילה, ומיד נרתע ואמר שמעת דיבורים מאוסים.

ה. ואמר לבנו, לפני חמש שנים בערך שנת תשל"ה שהיה לו אז ניתוח על החולי הידוע, ואחרי הניתוח אמר לבנו בדרך צוואה, שישמור עצמו מן החטא. ואמר לו: דע בני - לאחר לא הייתי אומר את זה - שמעולם לא פגמתי. ופעם בא נסיון לידי, והלכתי בבית הכנסת הורודנא באמצע הלילה, ושפכתי שיחי לפני בורא כל העולמים שישמרני מן החטא.

ו. ומסופר, כשהיה עוד בחור היה אומר שיעורים ב"חובת הלבבות", היה מכניס דף שלם של מסילת ישרים בהסברה שלמה, והיה מושך הלבבות עד שנמס כל לב מתוך בכיה וגעגועים לעבודת הבורא.

ז. הלך פעם אצל ר' יחזקאל אברמסקי, וכבדו בכוס מים, ואמר שם ברכה, והעריכו מאז עד להפליא מהברכה ששמע מפיו.

מסירות נפשו לתורה

בעוד שהיה מדוכא ביסורים עוד משנות בחורו, בכל זאת בבואו ללימוד תורתנו הקדושה היה שוכח כל יסוריו מרוב התלהבותו בתורתנו הקדושה, ושמעו ממנו הרבה פעמים שאמר בהיותו מושכב על ערש דוי: **בנערותי הרבה למדתי, הרבה יגעתי בתורה.**

ומסופר, שהיה מתחיל סדר למודיו מאחרי חצות הלילה, בנעימות רב, **תהילים, ומשניות, וגמרא.**

וכשהיה לומד עם חברותא, היה לומד עד אחר חצות הלילה, והסברתו היתה עד להפליא, ובתנועה קטנה היה אומר כונתך להקשות את זה, ומוסיף מנה גדושה ראשונים ואחרונים שמדברים מזה הענין. **וכמו שלימודו בהתלהבות לא היה שוכח דבר אחד ממשנתו,** וכשהיה מדבר בלימוד והיה אומר קושיות ותירוצים שונים היה אומר לפני שלושים שנה שלמדתי בישיבת הבחורים ב"עץ חיים" מצאתי את הבחור זה וזה, שלמד אז שם ושם, ועמדנו על הגדר, ודברו אז בסוגיא והקשה אז את זה הקושיא. ולפני כמה שנים ישבנו בבית המדרש "אגודת אחים" והספסל הנה עומד על זה הצד, והשולחן היה אז בצד השני, ואני ישבתי בצד דרום, וחבירי ישב לצד צפון, והקשה אז את זה הקושיא. כן היה זוכר כל דבר עם המעמד תמונה שלימה. כשהיה מדבר מאיזה איש היה אומר: הוא למד בזה הישיבה אתי, והיה מנגן הניגון הזה, ודיבר מכוח הניגון שיש בזה מהירות המחשבה, וזה מראה על תפיסתו החזקה. והוא ישב בזה הספסל ולמד, ובלימודו היה שערותיו הולכים הלך ושוב עם הניגון, והיה מראה על עצמו האיך ישב ההוא ולמד, וכן היה מתאר כל דבר כאילו הוא חי.

ומסופר שאמר **הגרי"ז**, שכך צריך ללמוד, באומרו: "שור שנגח את הפרה" היה מראה בראשו "שור" ונתן תנועה בראשו שנגח, כן היה חי אצלו, כל דיבוריו של מה שהוציא מפיו היה בהבהרה שלמה, בשמחה על פניו, ולא ראו עליו כלל שהוא עני מדוכא ביסורים, והיה אומר כסף איננו אלא כמו שלוקחים סם לרפואה כן צריכים לכסף, אמצעי לחיות, אבל היה מאוס אצלו ולא הכיר בזה מעולם. ולעומת זה ממונו של אחרים, אפילו פחות משה פרוטה היה נזהר.

הכרת הטוב

היה אומר, כשלמדתי עם תלמידים, הכל היה במדה ובמשקל, ולפעמים היה עולה הלחץ דם גבוה מאוד, ולא הראיתי שום שינוי, ולמדתי כמו קודם.

והיה לומד עם תלמידים מתוך הכרת הטוב, אחד היה עובד אצל המצות שלו, למד אתו שנה שלימה, ובכל לימוד אחר זה היה מספר סיפורים מגדולים, ושמעתי שכן היה הרבה שלמד אתם מתוך הכרת הטוב.

אדם אחד היה מפרנסו, ולמד עם בנו הרבה שנים סדרים שלמים.

וכן היה מכיר טוב למי שלמד עם בנו חברותא, אפילו שהיה קטן ממנו.

ומסופר על איש שעשה לו טובה, והוא היה חולה ולא היה יכול להחזיר לו טובה, ובמוצאו ברחוב היה צועק מרחוק: **צדיק, קדוש, שנה טובה.** וגם היה מראה לו פנים שמחים עד למאוד, הכל כדי להכיר טובה.

שמוח בשמחתו של אחרים

אחיו הצדיק הקדוש ר' שמואל שידך את בתו, וקיבל עליו ר' זאב ערבות ועסקנות בצרכי הנשואין דירה והכל. אמר לו אדם אחד: ר' זאב מהיכן תביא את הכסף, אמר לו שמעתי מר' מאיר שאני מלומד בנסים, איני יודע אם זה אמת, אבל לצורך שעה נסמוך על זה. וכן מסופר שאמר לאשתו, בשדכו את בנו וקיבל עליו דירה, אמר לו אשתו מהיכן? אמר לה הרי את כבר יודעת את האמת, ומה המקום לשאול.

סיפר לי הרב טרייצקי, שבהיותו צעיר היו שיעורים של מוסר בכל מוצאי שבת.

והיה סדר שבכל שבוע היה אומר אחר, והיה הסדר שהיה אומר ר' דוד --- מחבר ספר "דרכי דוד", ור' יעקב --- מחבר ספר "החזקת התורה" ו"באר יעקב", והרב דושינסקי העיד עליו שהיה בקי בש"ס בבלי, וירושלמי, ספרא, ספרי, תוספתא, מכילתא. והיה בעל רוח הקודש. ובמוצאי סוכות האחרון בהושענא רבה הסתכל על השמים ונתן אנחה מפיו, ושאלוהו בניו מה זה, ואמר: כלום לא, ומת אחרי חודש. ושבוע היה אומר ר' אהרן קצינלבוגן, ושבוע היה אומר ר' זאב, והוא ה' אז עוד בחור, ונמנה בין הזקנים הללו.

היה מספר על הצדיק ... כשהיה עושה סיום היה פועל ישועות בקרב הארץ. ופעם עשה סיום ובקשו ממנו שיתפלל שנקולאי יהיה לו מפלה, וקללו בשעת הסיום, וכן היה למחר היה מפלתו. וכן מסופר, בסיום בא יהודי שפריץ עושה לו רעות, ואמר לו מה שמו של הפריץ ואמר לו, אמר הרי שמו כשם העוף ברוסי, ופירשו "פורח", כן יפרח הפריץ הזה, ונסע ברכבת ונתפזרה הרכבת, ופרח הפריץ באויר, ומת. והיה מנהגו של ר' זאב שכשהיה סיום אצל הגרי"ז היה מביא אנשים מרים שיפעול להם ישועות. ומסופר שהביא פעם בסיום את ר' ... להגרי"ז שיברכו בבנים, וברכו הגרי"ז, ולשנה אחרת נולד לו בן.